

భీరవి

డిశంబరు

1954

*

వెల రు. 1.

త్వరగా నురగను తెచ్చు సన్లైట్ బాద కుండ తెల్లగాను మరియు ప్రకాశవంతముగాను ఉచుకును

మీ బట్టలను సన్లైట్ తో ఉరికినచో
మరినము ఎంత సులభముగా దొర్లిపోతుందో
మీరే చూడండి. కొద్ది నిమిషములలో
మీ తెల్లని బట్టలన్నియు (నుమాలనుండి
దుప్పట్లు వరకు) క్రాతవాటికంటె తెల్లగా
నగును; మరియు సన్లైట్ తో ఉతుకుట
వలన మీ బట్టలు చాలాకాలము నిలబడును."

"దీనిని చాగా జ్ఞాపకముంచుకొనండి—
సన్లైట్ నబ్బు రంగు బట్టలను తళతళముని
మెరసేటంత ప్రకాశవంతముగా మురికిబట్టలు
మరేదీయు నుతువను. సన్లైట్ నబ్బునుండి
త్వరగావచ్చు నురగ బట్టలను చావలెదగినచో
చాటిలోని మరిపమును తరిమిచేసి చాటిఅనున
రంగును తిరిగి తెచ్చుటను మీరే చూడండి."

సన్లైట్ సబ్బు

బట్టలను కాపాడును • శ్రమను తగ్గించును • ఖర్చును తగ్గించును

భారతి

సాహిత్య మాసపత్రిక

సంపాదకుడు :

శివలెంక శంభుప్రసాద్

డిశంబరు 1954

సంపుటము 31

: సంచిక 12

విడిపత్రిక వెల ఒక రూపాయి

విషయానుక్రమణిక

—:—

డిశంబరు 1954

చిన్నిపూలు—మురయా	501
శత్రువు—(శ్రీ) నిర్మల్ కుమార్ ముస్తాఫీ	502
కరుణరసము—(శ్రీ) పోతుకూచి సుబహ్మణ్యశాస్త్రి	507
వాత్సల్యం—“బాలకృష్ణ”	511
కారెంపూడి శిలాశాసనము—(శ్రీ) మల్లంపల్లి సోమశేఖరశర్మ	520
స్టీఫెన్ స్పెండర్—	527
ఆచార్యబ్రువుడు—(శ్రీ) పురుషోత్తమ దోభాల్	530
అస్థిపంజరం—(శ్రీ) మంథా వెంకటరమణారావు	533
మన చలనచిత్ర పరిశ్రమ—(శ్రీ) కాట్రగడ్డ నరసయ్య	533
అతను ఇక రాడు—(శ్రీ) కొనకళ్ల వెంకటరత్నం	563
యక్షగానములు : సాంప్రదాయక పాత్రలు—	
(శ్రీ) యస్. వి. జోగారావు	576
ఆగంతకుము—(శ్రీ) మెట్టా వెంకటేశ్వరరావు	581
కలగూరగంప—	597
గ్రంథ విమర్శనము—	602

భారతి ముప్పదియొకటవ సంపుటము

[1954 జూలై - డిసెంబర్]

కారాది విషయ సూచిక

	సం.	పుట.
అతను ఇక రాదు (క) — కొనకళ్ళ వెంకటరత్నంగారు	... 12	568
అశ్వఘోషుడు (నా) — పి. యస్. ప్రకాశదీక్షితులుగారు	... 8	121
అస్థిపంజరం (నా) — మంథా వెంకటరమణారావుగారు	... 11	469
“ ” ” ”	... 12	588
అంతరాత్మ (క) — బలివాడ కాంతారావుగారు	... 9	281
అందనిలోతులు (క) — యస్. ఆర్. నందిగారు	... 10	341
అనంతవర్మ చోడగంగదేవుడు: ఆదపాక తామ్రకాసనము (వ్యా) — శ్రీ మండ్ల నరసింహముగారు	... 11	424
ఆగంతుకము (నా) — మెట్టా వెంకటేశ్వరరావుగారు	... 12	581
ఆచార్య బ్రువుడు (క) — పురుషోత్తముదోభాల్ గారు	... 12	580
ఆధునిక విజ్ఞానపరిణామం (వ్యా) — వసంతరావు వేంకటరావుగారు	.. 7	5
ఆంధ్రచైతన్య స్థాపన (వ్యా) — గౌ కోకా సుబ్బారావుగారు	.. 7	2
ఇండియన్ శాంతిసంధి (వ్యా) — పి. శ్రీరాములుగారు	... 8	117
ఊరుభంగము (నా. భాసకృతి) — అనువాదకులు: మల్లాది నూర్యనారాయణశాస్త్రిగారు	10	359
కరుణరసము (వ్యా) — పోతుకూచి బ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారు	... 12	507
కవిగారితల: (జర్మనికథ) — అనువాదకులు: పి. యస్. శర్మగారు	... 10	373
కారెంపుడి శిలాకాసనము (వ్యా) — మల్లంపల్లి సోమశేఖరశర్మగారు	... 12	520
గడచిపోయిన గాథలు (క) — బలివాడ కాంతారావుగారు	... 11	457
గంగిరెద్దు — (తి) జె. సుల్తానాబీగారు	... 10	—
గ్రంథ విమర్శనము —	.. 7	97
“ ”	8	198
“ ”	9	299
“ ”	10	399
“ ”	11	497
“ ”	12	602
గుడిగోపురం (క) — కొద్లపాటి శ్రీరామమూర్తిగారు	... 8	157
గురజాడవారి రచనలు పితృకలింగంకారిపై వాడి (కల) — శ్రీ పారనంది జగన్నాథస్వామి	9	294
“ పారనందివారి విమర్శ (కల) — అవసరాల నూర్వారావుగారు	... 10	395
గుట్టాల గోపిరెడ్డి (వ్యా) — రామ్ చంద్	... 10	313
చిత్రకళలో మొగల్ శైలి (వ్యా) — వేలూరి రాధాకృష్ణగారు	... 7	52
చిన్నిపూలు (ప) — మురయ్యగారు	... 12	501

జర్మనీపుస్తకము (వ్యా) — పి. శ్రీరాములుగారు	...	11	409
జాగృతి ప్రతిజ్ఞ (ప) — సాశ్వత కృష్ణమూర్తిగారు	...	11	401
జాతీయ ఋణసేకరణ (వ్యా) — కె. వి. రమణగారు	...	8	108
జాహ్నవి (క) — 'శిండిల'	...	10	325
తలుపుదగ్గరపాటలు జాబబుటలు (వ్యా) — "కృష్ణశ్రీ"	...	7	27
తుమ్మెద (నా) — 'బాలకృష్ణ'	...	10	308
తెలుగుచోళరాజులు. (వ్యా) — కొత్త భావయ్యచౌదరిగారు	...	10	381
దాపరికం (క) — కొనకళ్ళ వెంకటరత్నంగారు	...	9	259
ద్వితీయ (కల) — వడ్లమాడి గోపాలకృష్ణయ్యగారు	...	7	98
నరబలి (క) — శ్రీమతి సర్గిస్ డల్‌లోగారు	...	11	408
నా జీవితకాథ (క) — ఎర్నెస్ట్ యంగర్; అనువాదం: వి. యస్. శర్మగారు	...	7	79
నేటిసామిత్వము: అపభ్రంశ ప్రయోగములు (వ్యా) — శ్రీ కురుగంటి సీతారామయ్యగారు	...	11	465
,, ,, ,, (కల) — తిరుమల రామచంద్రగారు	...	12	597
పరిష్కారం (క) — కె. వి. రమణగారు	...	7	70
ప్రాణము (వ్యా) — బ్రహ్మాంజన్ నరసింహముగారు	...	9	289
పులిసిద్ధపు భార్య (క) — కె. ఎ. ఎన్. రావుగారు	...	11	414
పూజ (ప) — బులుసు వేంకటేశ్వరలుగారు	...	10	301
పెద్దన: చనుచరిత్ర (వ్యా) — నిడుదవోలు వేంకటరావుగారు	...	11	488
ప్రహ్లాదపాసన (ప) — చేబోలు సుబ్రహ్మణ్యశర్మగారు	...	9	202
బాలసారి (ప) — 'హర్షవృష'	...	10	324
భాస్కర మంత్రవంశము (కల) — దేవరపల్లి వెంకటకృష్ణారెడ్డిగారు	...	8	196
ప్రామాదూర జీవితవిశేషములు - వ్యాకరణరచన (వ్యా) — కొత్తపల్లి వీరభద్రరావుగారు	...	8	181
మచ్చల శంఖం (క) — "మిత్రశ్రీ"	...	7	60
మనశ్శాంతి (క) — నేమూరి వెంకటరామనాథంగారు	...	8	108
మన ప్రాజెక్టులు (వ్యా) — జి. కృష్ణ	...	10	319
మన చలనచిత్ర పరిశ్రమ (వ్యా) — కాట్రంకర్ల నరసయ్యగారు	...	12	558
ముక్తమాల (నా) — కొర్లపాటి శ్రీరామమూర్తిగారు	...	11	441
యక్షగానములు (వ్యా) — కొమ్మనమంచి జోగయ్యశర్మగారు	...	10	358
యక్షగానములు: సాంప్రదాయిక పాత్రలు (వ్యా) — యస్. వి. జోగారావుగారు	...	12	576
రసావగతి (వ్యా) — పోతుకూచి సుబ్రహ్మణ్యకౌస్త్యిగారు	...	9	267
రాజ్యాంగసవరణలు (వ్యా) — కె. నారాయణరావు	...	9	204
వజ్రహస్తాని అరసవెల్లి శాసనము (వ్యా) — కట్టి సాంబమూర్తిగారు	...	8	152
వధువు (క) — చిరంజీవి	...	8	101
వర్ణాగమనం (త్రి) — చి. సంజీవరావుగారు	...	7	—
వాఘీర (ప) — బొడ్డు బాపిరాజుగారు	...	8	180
వాత్సల్యం (క) — బాలకృష్ణ	...	12	511
విజయవిలాస వ్యాఖ్య (కల) — గర్భాం అప్పారావుగారు	...	11	494

విప్లవార్థము (ప) — రేపూరు సుబ్బారావు గారు	7	25
విలయం (నా) — మంథా వెంకటరమణ గారు	7	88
విశ్వకవి ప్రార్థన (శే) — బి. వి. సింగరాచార్య గారు	10	318
శత్రువు (క) — నిర్మల తుమార్ ముస్తాఫీ	12	502
శృంగారదశము (వ్యా) — పోతుకూచి సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి గారు	10	336
శాంతినికేతన దృశ్యాలు లిసోకట్ చిత్రాలు (చి) — వేలూరి రాధాకృష్ణ గారు	9	278
శిశిర వసంతాలు (క) — పంతుల శ్రీరామశాస్త్రి గారు	8	133
	9	233
సహధర్మిణి (త్రి) — యస్. గోపాల్ గారు	8	—
సంజడిపాలు (క) — అనిసెట్టి అప్పారావు గారు	10	384
సాతవాహనుల క్రొత్త నాణెములు (వ్యా) — మాచేమండ్ల రామా రావు గారు	7	66
సాతవాహనులెవరు (వ్యా) — చీమకుర్తి కేషగిరిరావు గారు	11	451
సాయంసంస్కృతి (శే) — రమణారెడ్డి గారు	7	1
సావిత్రి (క) — “శంషెల”	7	9
సాహిత్యములో జ్యోతిషము (కల) — విశ్వనాథ సరసింహము గారు	8	194
సాహిత్య సమవాక్యారం (నా) — ‘సీరపాణి’	9	213
స్టేషన్ స్పెండర్ (వ్యా)	12	527
నూయజ్ రాజకీయాలు (వ్యా) — పి. శ్రీరాములు గారు	9	227
నూరనార్యుని పుచ్చిముఖి (వ్యా) — శ్రీమతి ప. అరవింద గారు	9	251
నూరవిలాస కిరాతాద్వంద్యము (వ్యా) — నిడువవోలు వేంకటరావు గారు	7	75
హల్లీసకం (త్రి) — రణవీర్ శాక్సే నా గారు	9	—
హాస్యరసము (వ్యా) — పోతుకూచి సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి గారు	11	433
హిందీ సాహిత్యము: ప్రాచీన యుగము (వ్యా) — ఆయాచితుల హనుమచ్ఛాస్త్రి గారు.	10	359

ఇదిగో, ఈ
కుటుంబమును నవ్వమని
చెప్పనక్కర్లేదు!

అనందముగానున్న కుటుంబముయొక్క చిత్రము !

ప్రతి చిరునవ్వులో ఒక గాధ వుంది. ప్రత్యేకం, నా కుటుంబం ముఖాలందుగల ప్రకాశమాన చిరునవ్వులలో. అయితే, ఇవ్వాళ నేను పోటో తీస్తున్నప్పటిలాగ ఆరోగ్యముగానున్న కుటుంబం కాదు లోగడ. కొద్ది మాసాల క్రితం నా భర్త తరచుగా జబ్బు పడుతుండేవారు. అందుచేత రాబడి తగ్గింది. దాన్నిమించి నా ముగ్గురు బిడ్డలూ చిక్కిపోతుండేవారు, కులాసాగా లేరు. వాళ్ల టీచరుతో అకస్మాత్తుగా జరిగిన సంభాషణవల్ల ఈ యవస్థ అంతటిగలం కీటుకు తెలిసింది. నా మనోబాధంతా చెప్పాక ఆమె ఈలా అన్నది: 'నా స్వంత ఊహకు ఊహించాలి. మీరు వాడే వంట క్రొవ్వతో నంబందించి యుండేమో ఈ నమస్సు.'

దారి ఖరీదైన విడిగా అమ్మే శ్రేష్టమైన క్రొవ్వనవార్తములను కొంటున్నాను అని చెప్పాను; పండేహం పోగేళ్లే సమాధానం అని అనుకొన్నాను. ఆమె తక్షణం ఇలా జవాబిచ్చింది: 'విడి క్రొవ్వనవార్తలు ఎంత మంచివైనా మురికి చేతులు, ఈగలచేత ఎల్లప్పుడూ రాకబడుతాయి. అంటే అవి అపరిశుద్ధమై జబ్బును తీసుకొనివస్తుంది.'

వెంటనే డాక్టర్ వనస్పతిని కొనమని ఆమె సలహా ఇచ్చింది. ఎందుకంటే, ముండు, ముఖ్యంగా, డాక్టర్ ఆరోగ్యాన్ని కాపాడుతుంది. ఏ పురుగులూ సీలుచేయబడ్డ డబ్బాలో చొరబడలేవు, డాక్టర్ వనస్పతిని తయారుచేయువారు శ్రేష్టస్థితి

కలిగేవరకూ డబ్బాను బైటకు పోనీయరు.

ఆమె చెప్పింది నిజం అని నాకు నమ్మకమైంది. వెంటనే మా కుటుంబం డాక్టర్ వండిన పదార్థములంటే ఇష్టపడుటకు మొదలుపెట్టారు. ఆహారమునుండి డాక్టర్ తీసుకొనివచ్చు సహజ రుచులంటే వారికి మిక్కిలి ఇష్టము. గారి చొరకుండా సీలుచేయబడ్డ డబ్బాలలో డాక్టర్ వనస్పతిని కొనుటవల్ల అది ఎల్లప్పుడూ పరిశుద్ధమైనది, తాజాది. ఆరోగ్యకరమైనది, అని నమ్మొచ్చు. డాక్టర్ వనస్పతి నా కుటుంబాన్ని రోజంతా, సుఖంగా, ఆరోగ్యంగా, సంతోషిగా, యంచుతున్నాడని ప్రత్యక్ష నిదర్శనంగా ఈ థాయా చిత్రాన్ని భద్రపరుస్తాను. నా థాయా చిత్రంలాంటిది మీకు కావాలంటే మీ ఆహారాన్నంతా డాక్టర్ వనస్పతితో వండండి. ఇవ్వాళే ఒక డబ్బాను తీసుకొనండి.

10 పౌన్లు, 5 పౌన్లు, 2 పౌన్లు, 1 పౌను మరియు ½ పౌను డబ్బాలలో అమ్ముటకు చున్నది. డాక్టర్ ఇప్పుడు విటమినులు ఎ.డి యున్నవి.

మంచి వంట క్రొవ్వను

మొన్నుకొనుట ఎలాగ :

ఉచిత సలహాకు ఇవ్వాళే క్రింది

అధికారుకు వ్రాయండి :

డి డాక్టర్ అడ్వైస్ నరీ సర్వీస్

పోస్ట్ బాక్స్ నంబరు 9593, బొంబాయి 1

వనస్పతి

వంటకు చివ్వుమైనది—ఖర్చు తక్కువ

ఆంధ్రప్రజాసీకానికి మా ప్రచురణలు

ఆంధ్రపత్రిక సచిత్ర వారపత్రిక ద్వారా ఆంధ్ర ప్రజాసీకమునకు
పరిచయము గలిగిన యీ ప్రచురణలు మావద్ద
చిల్లరగాను, టోకుగాను వారకును.

రాజూపేద	(మార్క్స్వేస్)	2-0-0
టామ్సాయర్	(")	2-0-0
హకల్ బెరీషిన్	(")	2-0-0
విచిత్ర	(")	2-0-0
కాంచనద్వీపం	(స్టివెన్స్)	1-8-0

పై నిదింటికి అనువాదం: సంహారి రామమోహనరావు

అలీబిల్లీలోకంలో అమ్మాయికథ 1-0-0

(లూయీకెరోల్) అనువాదం : వి. డి. ప్రసాదరావు

కౌంట్ ఆఫ్ మాంట్ క్రెస్టా (అల్లెగ్గాండర్ డ్యూమా)

(రెండుభాగములు) ఒక్కొక్కభాగము 3-8-0

అనువాదం : సూరంపూడి నీతారామ్

డాన్ క్విక్సెట్ మూలం : పెరివాన్ బెజ్ 2-0-0

(అనువాదం) విశ్వాత్మల నరసింహమూర్తి

రెండు మహానగరాలు (తెన్నేటి సూరి) 3-0-0

ఆత్మకథ రెండుభాగములు (మహాత్మాగాంధీ)

ఒక్కొక్క భాగం 5-0-0

శ్రీమద్భగవద్గీత (కా. నాగేశ్వరరావువంతులు) 4-0-0

ఆంధ్రవాఙ్మయ చరిత్ర 2-0-0

శ్రీ మదాంధ్ర మహాభారతము

ఉద్యోగపర్యము 1-0.

బసవపురాణము (పాల్కురికి సోమనాథకవి) 4-0-0

ఆంధ్రగ్రంథమాల, మదరాసు 1.

జ య
మార్గశీర్షము

భారతి

సంపుటము 31
సంచిక 12

చిన్ని పూలు

మురయా

చింతతోనే చినికిపోతే, వగపుతోనే దిగులుపడితే,
చింత విడచి చేరుకొమ్మని, దిగులునిడచి తేరుకొమ్మని,
చిన్ని పూలే పలుకరించాయీ!
చిన్న వాడని చెలిమి చూపాయీ!

ఎవ్వరెరుగని బాధతోనే,
నవ్వలెరుగని బాటలోనే,
ఒంటిగానే నిలచిపోతే
వెంటరమ్మని పిలిచిపోతూ,
దారిపోయే యేటిసీరము
లేటికోయీ చింతలనుచూ,
మాటలాడీ వలపు చూపాయీ!
వాటిలాగే మెలగమన్నాయీ!

ఎడదచేసే రోదనలతో
మనసులోనే కుమిలిపోతూ
వేడియూర్పుల వెతలపాలై
వెట్టినై నే క్రుంగిపోతే
హోరుగాలికి మారు పలికే
వైరుభూముల పైన నెగిరే
పికిలిపిట్టలె పలుకరించాయీ!
పిన్న వాడని కనికరించాయీ!

కారుమబ్బుల కటికిచీకటి । కలచుడివితగాధలన్నిటి
తలచుకొని నేభునినిరాలీ । తల్లడిలిపోతే
మెలుగుపుర్వులె వెలుగు చూపాయీ!
కీచురాళ్లే మేలుకొల్పాయీ!

శత్రువు

శ్రీ నిర్మల్ కుమార్ ముస్తాఫీ

అఖిలభారత పోటీలో నాల్గవ బహుమతినిపొంది, ప్రపంచపోటీకి పంపబడిన నాలుగవ కథ. నిర్మల్ కుమార్ ముస్తాఫీ ఈకథను అంగ్లంలో రచించి పోటీలో పాల్గొన్నారు. వీరు ఇప్పుడు చంద్రనగర్ ప్రభుత్వకళాశాలలో అంగ్ల శాఖలో లెక్చరర్ గా పనిచేస్తున్నారు.

దబాదబా బూట్లదప్పుడు; ట్రైనింగ్ కాంప్ నుంచి సిపాయిలను విడుదల చేశారు. ఎక్కడివాళ్ళక్కడ గుంపులు గుంపులుగా వెల్లిపోతున్నా, హెర్ మన్ ట్రైనిక్ కేజీలో వున్నట్టు ఇంకా అలానే

శిశిర ఋతువు; ప్రాద్దు గర్భావ పడ్డది. మనక మనకగా చీకట్లు క్రమశుక్లమయ్యాయి. హెర్మన్ వెనక్కు తిరిగి నిర్మానుష్యంగా వున్న కాంప్ వంక చూచాడు. చుట్టూవున్న బొలాలమీద తెరదించిపట్టు

నిలుస్తున్నాడు. ట్రైనింగ్ కాంప్ కమాండర్ సంచీ శే వాక్యాల ఇంకా అతని చెవుల్లో మారు మోగుతూనే వున్నయ్. 'హత్తు చేశంయొక్క గౌరవప్రతిఫలను పరిరక్షించే చుహ తరమైన బాన్యతి మీ భుజస్కంధాలమీద వుంది. ఈ బాన్యతిను నిర్వహించుకోగలగటానికి ఈ కేంద్రం మీకు తగిన శిక్షణనిచ్చి తరిఫీదు చేసింది. మీరు పేల్చే ప్రతిగుండు ఒక శత్రువును రూపుమాపాలి! మీరు పొడిచే ప్రతి (తుపాకి) సన్నీ పోటూ ఒక శత్రువు వ్యూదయాన్ని చీల్చాలి. మీ

పొగమంచు వ్యాపించివుంది. అతని మనస్సు యింటిమీద పోయింది. కళ్ళకళలాడే తన గృహానికి ఈ వాతావరణానికి ఎంత వ్యత్యాస ముంది! స్పృ! లాభమేమిటి! ఇప్పుడు ఇంటికి తిరిగివెళ్ళే అవకాశం లేదు. వెంటనే రణక్షేత్రానికి వెల్లిపోవా లని ఉత్తరువులు! తన మనస్సులో కలుగుతున్న విచారాన్ని తోటిసైనికులతో చెప్పకుని వాపోయాడు.

‘ఇలాంటి విచారాలు పనికి రావురా! భయరా! — శత్రువు చెయ్యి దాటి తప్పించుకు పారి పోతే తప్ప మరిక దేనికి విచార

నేత్రాలకు సునిశితమైన లక్ష్యదగుద్దినీ, మీ హస్తాలకు అదంచలమైన లాఘవాన్నీ భగవంతుడు ప్రసాదించు గాత!’—

‘లక్ష్యగుద్దిగల నేత్రాలూ — లాఘవంగల హస్తాలూ’—ఈమాటలు తనలో తన గొణువుంటూ, హెర్మన్, పెరేడ్ మైదానానికి అడ్డంపడి దిగులుగా నడుస్తున్నాడు.

పడగూడదు’—ఇది బిల్లిసలహా.

‘నైన్యంలో వున్నవాడికి ఇలాంటి ముచ్చట్లూ, మురిపాలూ ససేమి రంజించవలె!’—ఇది తిక్కిన వారి మందలింపు.

తన తెలివితక్కువకు పశ్చాత్తాపపడుతున్నట్టు మొహం తెట్టి, హెర్మన్ తుమార్కుగా చెప్పకుంటున్నట్టు అన్నాడు: ‘నిజవేరే—ఇలాంటివి మంచివి

కావున—కాని నాలో అప్పుడప్పుడు ఇలాటి పిచ్చి ఊహ లేవో పుడుతూ వుంటాయి—మళ్ళీ ఇట్టే తుణుంబో అంతరించిపోతాయనుకోండి— అన్నాడు. చేతినున్న గడియారంవంక చూసుకున్నాడు. ఒక రెండు గంటలు మాత్రమే వ్యవధి వుంది: 'తైమైపో తోంది— సామానూ జట్టా సర్వేసుకొనదూ?' అన్నాడు. అతని వెంటజే తక్కినవాళ్లు కూడా, బారకొసులవేపు బయలుదేరారు.

హెర్బర్ట్ సర్వసన్నాహాలూ పూర్తిచేసుకుని నిల్చున్నాడు. కన్ను కన్ను పొడుచుకున్నా కనుపించని చీకటి—అంధకారం; ఆ చీకట్లో అతని చుట్టూ అనంతమైన సంచలనం. కళ్ళు పెరుల్చుకు చూస్తే ఆ చీకట్లో పెనుధూతాల్లా మిలిటరీ బ్రష్టులు కనుపించుతున్నయ్. చాలా చలిగా వుంది. చేతులకు 'గ్లాస్' తోడుకున్నాడు. నెనుడిగా ముందుకు నడిచి, ఆ లారీల ప్రక్కకు పోయి నిల్చున్నాడు. రెండు మూడు నిమిషాలు ఆలానే నిల్చున్నాడు. ఇంతలో దూరాన చక్రకాల చలనం వినిపించింది. 'ఓహో! బయలుదేరుతున్నట్లన్నయ్' — అనుకున్నాడు. బ్రష్టులోకి ఎక్కేకాదు. బ్రష్టులో తొలగదొయ్యటానికి సందులేకుండా క్రిక్కిరిసి వున్నారు. కాస్త విక్రాంతిగా కూర్చుని ప్రయాణం చేసే సావకాశం వుంటుందనుకున్నాడు. కాని మోకాళ్లు దొక్కల్లోకి ముడుచుకుని గొంతుజ్జూర్చి ప్రయాణం చేయవలసి వచ్చింది. లారీ గర్జనుని కడి లింది. లారీ వడివడిగా పోయినకొద్దీ, చలిగాలి జిప్సో జిప్సో ముఖంలోకి బాదుకుని ముఖం వాచిపోతోంది. నుదురుతుడుచుకుని, చినుకులు వేళ్లతో చిలక రించుతున్నాడు.

హెర్బర్ట్, అతని సహచరులూ యుద్ధరంగంలో దిగారు. పరిస్థితులు అంత అద్భాస్మంగా వుంటాయని వాళ్లు యెప్పుడూ ఊహించలేదు. 'ట్రైనింగ్' లో వున్నప్పుడు, నైసికుడు దుస్తుల విషయమై తీసుకోవలసిన శ్రద్ధనుగురించి వీరందరికీ ఎంతో ఉదాత్తమైన ఆభిప్రాయాలుండేవి. ఇక్కడి పరిస్థితిలో అలాంటి అభిప్రాయాలన్నీ తుక్కుతుక్కుయి పోయాయి. జీవాలు నిలిచివుండటానికి, కావలసిన

కనిష్ఠవసరాలు లభించటం అక్కడికి బ్రహ్మ ప్రళయం. ప్రాణాలు నిలిపివుంచుకోవటానికి కచ్చగా పోరాడే అశివమృగాల ఆవేశం వాళ్ళల్లో పొటుమించింది. ఒక కందకంలో తలదాచుకుని, ఆకలిపాద తీర్చుకోవటానికి ఆ వేళ్ళు అందిన కబళాలను ఆవ్యాయంగా తింటున్నారు. 'ట్రైనింగ్' కాంపులో వుండగా వీరభోగ వసంతరాయిల్లలా అనుభవించిన అనుభవాలను తలపుకు తెచ్చుకుని, వర్తమాన స్థితికి లోలోపల దురపిల్లుతున్నారు.

ఒకళ్లతో ఒకళ్లు మాట్లాడుకుందామనే మానవ సహజమైన ఉత్సాహంకూడా నశించి ఎవరికి వారు మానంగా కూర్చుని ఆ కాస్త ముద్దా గొంతులో వేసుకుంటున్నారు. ఇంతలోనే సమీపంలో నైరన్ ధ్వని వినిపించింది. మరుక్షణంలో ఎక్కడనుంచో రిప్లస్ ఒక పీరంగిగుండు ఎగిరివచ్చి కందకం అంచుకు కొట్టుకుని 'సన్' మని పేలింది. మట్టి, దూగరగా పైకి లేచి కూళ్లనిండా పడ్డది. ఆ చీకట్లో ఏమీ కనుపించక 'హెర్మన్' ఇంకా ఆలా తింటూనే వున్నాడు. నోట్లో బెటుకున్న ముద్ద మట్టికంపు కొట్టింది. అతనికి చిరాక తిషోయి అవతల పాకెద్దాయనుకున్నాడుగాని, ఆకలితో వుండటంచేత ఎలాగోలా ఆ రెండుముద్దలూ నోట్లో కూరుకున్నాడు. యుద్ధరంగంలో జీవితం అంటే ఇదికాబోలు, కనీసం ఈ రకంగా వుంటుంది కాబోలు ననుకున్నాడు.

ఫీరంగికొల్పులు సమసిపోయినై. 'హెర్మన్' బృందానికి ఉత్తరపులు అందినై: 'దొంగచాటుగా బయలుదేరినెళ్ళి. శత్రుస్థావరాలను రూపుమాపాలి.' ఆ ఉత్తరపులప్రకారం ముందుకు సాగిపోతున్నారు. ఉన్నట్టుండి, శత్రుశ్రేణి ముందు జాబ్యల్యమానంగా ఏవో మంటలు కనుపించినై. ఆ మంటల కాంతిలో పరిసరాలన్నీ శత్రువుకు విస్పష్టంగా కనుపించినై. వెంటనే శత్రుఫీరంగులు మృత్యువును ఎర్పించటానికి ప్రారంభించినై. ఇటు ఎడమపైపున ఒక గుండు అటు కుడి వేపుగా ఒకటి — నెత్తిమీదుగా రిప్లస్ ఎగసి పోయినొకటి! దిల్లీకూడా 'హెర్మన్'ప్రక్కనే

నేలమీద పాకుతున్నాడు. పట పటా పట్లు కొరికి: 'అక్కడికి చేరాలే కాని... ఆ కుక్కవెన వల్లి... నాకే...'; ఇంకా ఆ వాక్యం ముగియకముందే 'సర్ ర్' మంటూ ఒక తుపాకిగుండు ఎగిరివచ్చి అతని గుండెలో కొట్టుకుని, అతన్నీ అతని కచ్చును కూడా అంతం చేసివేసింది. 'హేర్ మన్ ఓలీ ప్రక్క నే మోకరిలి, అతని ఇరిరాన్ని తడవిచూచాడు. మృత్యువు ఎంత నిర్మాణీయంగా సర్వాన్నీ అంతం చేసి పారేస్తుందో అతనికి అర్థమైంది. "పేల్లివ ప్రతి గుండూ ఒక శత్రువును రూపుమాపాలి" ఆ నే వాక్యాలు తిరిగి అతని స్మృతిపథంలో వినిపించినై. చిహ్నం లేచి నిల్చున్నాడు. మొండి ధైర్యంచేసి ముందు కురికేశాడు.

చుట్టూ చీకటి అంధకారం: గగనపథాన అక్కడక్కడ నక్షత్రాలు మాత్రం మినుకు మినుకు మంటున్నయ్. వైస ఆకాశం ఎంతటి విస్తృతావధిని పఱచుకుని వుందో, క్రింద అగ్నిగోళాలు వర్షించుతున్న ఆ రణక్షేత్రం కూడా అంత విస్తృతావధిని పఱచుకుని వున్నట్టు కనుపించుతోంది. ఆ రణక్షేత్రానికి మృగాబడి 'హేర్ మన్' ముందుకు సాగుతున్నాడు. ఫిరంగిగుండ్లు భూగర్భాన్ని భీభత్సంగా ధిన్నాభిన్నం చేసివున్నయ్. తుపాకులు నిష్పలు చెడుగుతున్నయ్. 'హేర్ బాబులు' అగ్నిగోళాలను విసిరివేస్తున్నయ్. వీటి భీభత్సరావంలో హతభాగ్యుల హాహాకారాలు కూడా కలిసి ప్రళయసంఘోషంగా వుంది. అలా నేలనుబడి పాకి పోవటంతో 'హేర్ మన్' మోకాళ్లు కొట్టుకుపోయి రక్తాల్పాడుతున్నాయి. కాని అతను లక్షించలేదు. ముందుకు సాగుతున్నాడు. శత్రువుల మెషిన్ గన్ దళంపున్న స్థావరం అసతిహారంలో వుంది... ముప్పై అడుగుల దూరం! నేలనుబడి ప్రాసులాడుతూ, క్రమేపీ ఆ స్థావరం దగ్గరికి చేరుకుంటున్నాడు. చీకటి పితాచాలు నిల్చున్నట్టు ఇప్పుడు అక్కడున్న మనుషులు అతనికి స్పష్టంగా కనుపించుతున్నారు. చేతిబాంబు తీసుకుని విసిరెయ్యడానికి సిద్ధంగావున్నాడు. ఇంతలోనే శత్రుశేజిముందు మరొక పర్యాయం, హఠాత్తుగా మంటలు లేచాయి, యుద్ధధూమి

యావత్తూ పట్టపగలై కనిపించింది. శత్రువులు అతని మీద ఒక్కొక్కటి తుపాకిగుండు కురిపించారు. మరుక్షణంలో ఆ శత్రుస్థావరం కూడా 'వేలిపోయింది'— 'హేర్ మన్' విసిరిన చేతిబాంబు దాని సమాధానం అది చెప్పేసింది. అలాంటి స్థితిలో మృత్యువు అనేది అసంభవం— అటు శత్రువును కబళించుచుందో, ఇటు మన్నే కబళించుతుందో చెప్పలేము. ఈ తలపుతో అతనికి ఎంతో విచారమేసింది.

'ఏది యేమైనా, నా బాగ్యతిను నేను నిర్వహించాను' అని నచ్చచెప్పకుని తనను తాను అభిసందించుకున్నాడు. అక్కడే ఆగి తుణం విశ్రాంతి తీసుకుని ఊపిరి పీల్చుకున్నాడు. లేచి నెమ్మదిగా ముందుకు సాగాడు. బాంబు పేలసంవల్ల యేర్పడిన ఒక పెద్దగోతిలో తలక్రిందులుగా పడిపోయాడు. తల గుమ్ములో కూరుకు పోయింది. మోకాళ్లకు బలంగా చెబ్బలు తగిలాయి— మోకాటిచిప్పలు తొలగి పోయాయేమో కూడా; ఆ మోకాటి బాధిరిందలేక చెతులతో వదులుకున్నాడు. చేతులనిండా రక్తం! ధూమంవలం యావత్తూ ఒక్కసారి గిరుస తిరిగిపోతున్నట్టు తల తిరిగిపోయింది— ఉండీలేని స్పృహ— గోతి అందుమీద చారబడిపోయాడు. తడిమట్టి చిరుపలు చిరుపలుగా వైసించి నెత్తిన పడుతోంది నోటి వెంట చొంగకూడా బయటికి వస్తోంది.

అతనికి తిరిగి స్పృహ వచ్చేసరికి తేలతేలవారు పోయింది. నెమ్మదిగా కళ్లువిప్పి మోకాళ్లవంక చూచుకున్నాడు. మోకాళ్లు రెండూ బాడెలైవున్నాయి. లేచి నిల్చోటానికి ప్రయత్నించాడు— కాని కాలు కదపలేకపోయాడు. ఆ పాతాళలో ఆవుర్న యేడి చెయ్యాలనిపించింది. 'నిన -నిన్న నేగా!...'

తన తుపాకి యొక్కడున్నదా అని చుట్టూ చూసుకున్నాడు. తుపాకి సన్నీ అతని నెత్తిమీదనే తళతళలా మెరుస్తోంది, గోతి ఒడ్డుమీదనుంచి. అతను గోతిలో పడిపోయినప్పుడు తుపాకి బారి గోతివద్దన పడ్డది. కొంచెం పైకి లేచి చెయ్యెత్త అందజేస్తే తిలో వుంది— కొంచెం పైకి లేవగలిగితే చాలు! సరే పోనీ మనుకుని, యేమి చెయ్యటానికి తోచక—కాస్త

రాష్ట్రముక్కున్నా కొరుక్కుతినదామని, జేబులో నుంచి పొట్లాం తీసి విప్పవచ్చును. ఒక ముక్కు మునిపట కొరికాడో లేదో...అడుగుల చివ్వకు! నిర్ధాంతపడి వదిలివేశాడు. ఇంకా ఇంకా చేరు వెతున్న అడుగుల చివ్వకు! తల పైకెత్తి చూచాడు. ఒక మానవముఖం గోతి అంచుమీదనుంచి తనవంక తొంగిచూస్తోంది—ఉక్కు టోపీరంగునుబట్టి గుర్తు బట్టాడు—శత్రువు!

కలవరం గాలేది తుపాకీ అందుకోబోయాడు— మోకాళ్ళు విరిగిపోయిన సంగతి జ్ఞప్తిలేక— ‘అమ్మా!’ అని ఆర్తనాదంచేస్తూ గోతి అంచుమీద పడిపోయాడు.

అతనికి తిరిగి తెలివచ్చి కన్నువిప్పి చూసే సరికి అందోళనతో కించపడుతున్న ఒక ముఖం అతని వంక జాలిగా చూస్తోంది—గోతి అంచుమీద కను పించిన ఆ ముఖమే—హెర్మన్ గుర్తుపట్టాడు. శత్రువు చుంచినీటి ‘ప్లాస్కు’ బయటికితీశాడు. మూత తీసి హెర్మన్ నోటికిందించాడు. హెర్మన్ అతని వంక ఆశ్చర్యంగా చూశాడు. ‘తాను తమ్ముడూ!’— అన్నాడు. శత్రువు గుస్తులలోవున్న ఆ మానవుడు. ఎడమచేత్తో, హెర్మన్ శిరోజాలను జాలిగా దువ్వాడు. హెర్మన్ దీనుడై తన మోకాళ్ళవంక చూసుకున్నాడు—అతన్ని చూడమన్నట్టు. చినిగి జేబులైపోయిన లాగులోనుంచి రెండు మోకాళ్ళూ ఎద్దుపుండ్లులా బాడెలై కనుపించుతున్నయ్య. ‘మోకాళ్ళు బాగా బాధగావున్నాయా తమ్ముడూ!’ అన్నాడా వ్యక్తి. ఆ మాట్లాడుతున్నవాడు నిజంగా శత్రువునానికి చెందినవాడని హెర్మన్ నమ్మలేకపోతున్నాడు. అతనితో మాట్లాడకుండా మొండిపట్టిచి మానం వహించాలనుకున్నాడు గాని, అతని అనుభవో వుండక దుఃఖసంతప్తాలైన అతని రెండుకళ్ళూ కన్నీటిని విడిచివేసిందయ్య.

‘బలంగా చెబ్బలు తగిలినట్టేవున్నయ్య!— మనం దాక్కరు నెవణ్ణన్నా చూడాలినిందే!’

‘డాక్టర్ ఎక్కడ దొరుకుతా డిక్కడ!’— హెర్మన్ మాతాళుడై అన్నాడు.

‘ఈయుద్ధరంగంలో మీ హాస్పిటల్ ఏ చాంబల వుందో చెప్పగలవా తమ్ముడూ?’—

ఆ వ్యక్తి తన్ను పరియాచక మాడుతున్నాడను కున్నాడు హెర్మన్: కొంచెం కచ్చగానే అన్నాడు: ‘అక్కడికి వస్తే, నిన్నేం చేస్తారో అదే మన్నా కొంచెం అలాచింతావా...?’

‘అవును, ఖైదుచేస్తాడు.—లేదా చంపుతాడు’ అని చిరునవ్వు నవ్వాడు: ‘కాని మానవుడుగా నా బాధ్యతను నేను నిర్వహించుకున్నవాణ్ణివుతాను.

‘బాధ్యతను నిర్వహించుకున్న వాణ్ణివుతాను’—ఇదే మాటలు తానూ లోగడ అనుకున్నాడు. కాని ఆ సందర్భం జ్ఞప్తికి వచ్చి సిగ్గుపడి తలవంచు కున్నాడు.

ఆ వ్యక్తి ఏదో ఒక నిర్ణయానికి వచ్చేస్తున్నట్టు నెత్తిమీద ఉక్కుటోపీ తీసి తుపాకీనన్నీకి తగిలించి, తుపాకీ చేన్తో బిల్లుకుని లేచి నిల్చున్నాడు. మానంగా నిల్చుని రెండు క్షణాలు ఆలోచించాడు. దబాల్ని తుపాకీ కేల పాకేశాడు. ఉక్కుటోపీ తీసి తిరిగి నెత్తిన బెట్టుకుని దానితోలు పటకాలు గడ్డం క్రిందికి గట్టిగా బిగించుకున్నాడు.

‘సరే తమ్ముడూ—ఇక చెప్ప!—హాస్పిటల్ ఏ వేపు నుంది,’ అతి ప్రశాంతంగా అడిగాడు.

‘ఇంకటి నువ్వు ఏమిచేద్దామని’—అతని భోరణి బోధపడక హెర్మన్ ఆశ్చర్యపడుతూ ప్రశ్నించాడు.

‘చెప్తానుగా—హాస్పిటల్ సంగతి చెప్పలే!’

‘అటు ఉత్తరంగా చర్చి గోపురం కనుపించు తోంది కదూ—ఆ చర్చిదగ్గరే వుంది మా హాస్పిటల్!’

అతను నిల్చుని చుట్టూ పారజూచాడు. చర్చి గోపురం కనుపించింది. సరే, చాలా దూరమే— శత్రుస్థావరాల మధ్య వుంది. అతను హెర్మన్ ప్రక్కనే, మోకాటి తిండావేసి కూర్చున్నాడు. ‘హాపం! కదిలిస్తే బాధపెడుతుండేమా—ఎల్లాగైనా క్షణం ఓర్చుకో!’ అంటూ హెర్మన్ ను నెమ్మదిగా రెండు చేతులా పైకెత్తి, నెమ్మదిగా గోతి అంచు మీద పడుకోబెట్టాడు. తానుకూడా గోతిలోనుంచి

నైకి ఎక్కివచ్చాడు. హెర్మన్ ప్రక్కనే నేల మీద బోర్లగా పడుకున్నాడు. 'తమ్ముడా! నీకేం ఫరవాలేదు; నెమ్మదిగా నా పీపుమీదికి ఒత్తిగిరి నా మెడ కాచిలించుకుని హాయిగా పడుకో!'

హెర్మన్ ను వెన్నుమీద పడుకోబెట్టుకుని ఆర చేతులతోనూ, పాదాల మునివేళ్లమీదనూ నేలమీద వానపాములా పాకిపోతున్నాడు—చర్చి గోపురం కనుపించుతున్న దిశగా. అలా గంటల తిరబడిపోతాడు. అతని ఒళ్ళంతా కూడా కొట్టుకుపోయి నెత్తురు కాలు తోంది. ఆ కదలికతో హెర్మన్ కు కూడా చాలా బాధగానే వుంది. కాని చర్చిదగ్గిరికి వచ్చేసరికి అతనికి ఎంతో హాయి మనిపించి ప్రాణం లేచివచ్చినట్లయింది. అతని వెన్నుమీదనుంచి నెమ్మదిగా క్రిందికి దొర్లాడు. అతన్ని అక్కడికి జేరవేసుకొచ్చిన ఆ వ్యక్తి లేచి మిగాళ్ళమీద కూర్చున్నాడు. రక్త గారలు ఓడుతూ, దుమ్ముకొట్టుకుని భీభత్సంగా వున్నా, అతని ముఖంలో వెన్నెలలా ఏదో ఒక మహా తేజం ప్రకాశించుతోంది. దేవతల ముఖాలు ఇలాగే వుంటాయి గాబోలు ననుకున్నాడు హెర్మన్. కాని ఇంతలో మోకాళ్లు మళ్ళీ అపరిమితంగా బాధ పెట్టసాగినై. మోకాళ్ళకు కట్టిన కట్టు మళ్ళీ రక్తంతో తడిసినై. తన కృతజ్ఞతను తెలుపుతూ అతని

వంకమాసి ఒక చిరునవ్వు నవ్వాలనుకున్నాడు కాని, పెనవేస్తున్న బాధతో చుట్టలు జుట్టుకు పోయాడు—స్వప్నాలేవంటాపోయింది.

తిరిగి హెర్మన్ కు తెలిసి వచ్చేసరికి అతని చుట్టూ కొంతమంది నిలుచున్నారట. అతని కిష్ట జేమీ జుప్లికి రావటంలేదు. నెమ్మదిగా మనోబలాన్ని కూడదీసుకుని: 'ఆ మనిషేడీ?' అని గొణిగాడు.

'వాడి గ్రంథం కనుక్కున్నారే—నీ కెందుకింకా ఆ బెంగ — దొటికిపోయావని కులుకుతున్నాడు వెధవ, అదృష్టం—సమయానికి వచ్చాం; ఒక్క గుండుదెబ్బతో తల పేలిపోయింది ఎవరికి—అసలు ఆ కుక్క వెధవ, మన హాస్పిటల్ చుట్టూ తచ్చాడటానికి తెగించినందుకు చెప్పాలి!—ఎమిటి వాడి వెధవ భీమా!!'

'ఆ సమాధానంతో హెర్మన్ ప్రాణాలు ఆవటించిపోయినై. ఆ మానవులవంక మానకేక మొగం తిప్పేసుకున్నాడు. పెద్దపెట్టున యేడి చెయ్యాలనే తోధ కలిగిందిగాని—ఏవం లేకపోయాడు.

శిథిలావస్థలోవుండితూడా, సూర్యకిరణాలుపడి ధగధగా మెరుస్తున్న చర్చిగోపురంమీద అతని దూపులు లగ్నమై పోయినై.

కరుణరసము

శ్రీ పోతుకూచి సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి

కరుణరస మత్యుత్తమమైనది. కరుణరస సంవాదము లలిత కళాస్పష్టికే హేతుభూతము. కళాస్పష్టిలో శోకప్రతీతి గలదు. క్రాంత్యంద్యునియొగ జనిత మగు శోకము శ్లోకరూపముగా వాల్మీకియందు కన్పడి నదిని సంప్రదాయ వాక్యము. శోక మాత్మ్యునిత్రాంతిలో విభేదమును చూపుటచేతిను, ఈ విభేదమే జీవితమున కార్ధారభూత మగుటచేతిను, కరుణరస ప్రతీతి లేని మానవుడుగాని, మహాకావ్యముగాని సంభవించుట దుర్లభము. పురుషార్థము నుపహితముగా జూపు విషయ సామగ్రి, ఆత్మసంస్కారము, అవిశ్రాంతిలో నుండుటచేతిను, విషయనవ్దత్వాదికముచే నుద్దీపితమై మానసముండుటచేతిను, కరుణరసమున కలుగు హృదయ స్పంద మతి తీవ్రమైనది. నశించిన విషయమును, వస్తు రూపమున కన్పించజాలని విషయమును భావనా వశ మున మనస్సులో చిత్రించుకొనుచున్నాము. కాని భావనాజనితమగు మానసచిత్రము క్రమేణ కాంతి విసంవాదమగుటచే, దీనికి కావ్యాది లలితకళల ద్వారా శాశ్వతరూపము నర్పింప యత్నించు చున్నాము. కావుననే శ్లోకరూపమున కావ్యము శోకజనితమని రామాయణసంప్రదాయము చెప్పి చున్నది.

రసములలో కరుణయే రసమున లోకోక్తి గలదు. ఆర్ద్రమగు మనస్సు చిత్తద్రుతివశమున నిచట మిక్కిలుముగా కన్పించు కరుణరసమున మాధుర్యము గలదిని ఆనంద వర్ధనాదులనినారు. ప్రదర్శింప బడుచున్న విషాదమునుండి ఉత్తిమ పురుషార్థము రాగల్గిననే ఈ విధముగ మాధుర్యము కన్పించగలదు. బాహ్యవిషయ జనితమగు ఆగ్రాద్యసంభయన కే పాత్రి లెట్లు ప్రవర్తించగలుగుచున్నారో గమనించు సమయమున మనకు విశిష్టప్రతీతి గలదు. బాహ్య జగమున నొక మహాశక్తి గలదని, ఈ శక్తియే మనల నుకరించుచు భయమును గొల్పునదియు కరుణరస ప్రతీతిలో గలదు. సన్నివేశములు నియతితప్పక అభివ్యక్తములగునని స్పష్టముగా గ్రహించగలుగుచు, ఈ సన్నివేశపరంపర చూపు ఆరోహణావ

రోహణసంశ్చిషముగు భావాదుల విన్యాస నైచిత్ర్యము నవగాహన చేసికొనుచున్నాము. ఈ విధముగు అవగతికలననే కరుణరసము మన కత్యంత మభిప్రేత మగుచున్నది. ధర్మ ధర్మము లలోకి అత్యైశున్యూతములై కరుణజగమును ప్రవేశించుచున్నవి. కరుణరసములో గల మనోనైక్త వ్యముద్వారా అభివ్యక్తమగు పురుషార్థమును కరుణ జగమున కన్పించు అపర్యమే తీసికొని రాగల్గు చున్నది.

2

మానవునకు తన పరిసరములతో గల చైల ష్యణ్యము, సంఘర్షణ అను వానినుండి బయలుదేరునది కరుణరస పరిపోషకమగు విషాదము. పురుషార్థములు తమను తామే నశింపజేసికొనగల శక్తి సమన్వితములని ఈ విషాదము తెల్పుచున్నదని “డెస్సోర్” (Dessoir) పలుకుచున్నాడు. విషాదమున గల దుఃఖానువేషయం దంతర్జీనముగా నున్న ధర్మము బహిర్గతమై అపర్యముతో సంఘర్ష నందుచున్నదని “లిప్స్” (Lips) చెప్పుచున్నాడు. ఈ సంఘ ర్షణలో ధర్మ మోడిపోవుచున్నట్లు కన్పించుచున్నది. కాని జీవితమునకు వ్యాఖ్యారూపము, భావనాసము నిష్పితిమునకు నది కావ్యమనినాము. అనగా కావ్యము జీవితముతో నభిన్నమైనది. జీవితములో కన్పించు విషయములు, భావములు, సంవేదనములు మొదలగునవిన్వయం కరుణరసములో సంతర్పితము లగు చున్నవి. జీవితమున కన్పడు సంఘర్షణయే విషాద రూపమున కరుణలో కన్పించుటచే భయవిస్మయోత్సాహము లీ ప్రతీతియందు గలవు. అందుచే “పావనం వచనామృతం కరుణాద్భుతి రసం చ కించి దుపనిబద్ధం” అని భివభూతి పలికినాడు. కరుణ, అద్భుతియు అనునవి రెండు రసములు కాజాలవు. ఇంతటితో తృప్తినందక కరుణ ఒక్కటే రసమని గూడ పలికినాడు.

“వికాంసః కరుణ ఏవ నిమిత్త భేదా
ద్భిన్నై పృథక్పృథగివశ్రయతే విపర్యక్తా

అనర్థమున్నది తరభయము నికారాణ్ అంభో యథా సలిల మేవహి తతిః ప సమ్"

అని ఉత్తరరామ చరిత్రలో గలదు. ఏకైక రస మగు కరుణ నిమిత్త భేదమున అనేక రూపములుగా వివరింపబడిగా శృంగారాది రసములు వచ్చుచున్నవి. జలమున కన్పించు తరంగాది వికారములకలె భిన్న రసములు, ఈ తరంగాముల నిజస్వరూపము జలమువలె కరుణరసమున గలవు. శృంగారాదులు కరుణయొక్క ప్రాతి భాసికరూపములని భావము. సఖిత్వ, పతిత్వ, పత్నీత్వాద్యుపాది భేదములవలన విలక్షణముగా కరుణ రసము కన్పించుచున్నది. వ్యంజకవిభావాది విచ్చిత్తివిశేషమున పరస్పర విలక్షణ శృంగారాద్యాత్మకములగు వ్యస్త పరిణామములు కరుణరస మందుచున్నది. అనిగా కరుణరసమున ప్రధానవీతియు లగు శృంగారాదులకే రసత్వము నిద్రించగలదు.

ఉపహితత్వము, దుఃఖము, అపర్యయము అను నవి రౌకిక జగమున మనకు పరిచితియు లగుచున్నవి. ఏవిధమైన యనుభూతి కల్గినను అంశవి నశించబోలవు. తీవ్రతమమున ఆత్మాభివ్యక్తియే ప్రయోజనముగాగల మన అనుభూతులలో దుఃఖములు తిగిపోతులుల కొఱాలవు. కొవుననే విషాదరూపమున మన అను భూతులలో విశిష్టము, శాశ్వతమునగు విషయము ప్రతీతిమగుచున్నది. ప్రాచుర్యమువలన, రాగి విరాగి సాధారణ్యమువలన, కరుణయే ప్రధానమైన రసమగుచున్నదని వీరరాఘవ వ్యాఖ్య.

మానవజీవితము దుఃఖానుభవ మగుటచే విశ్వ ప్రవృత్తికి ప్రతీకగా కన్పించగలదు. ఈ దుఃఖము తీవ్రముగా అనుభూతమగు కొలది ఆత్మవిస్తృతి వికా సము లభింపతియులు కొగలవు. విషాదరూపమున కతీతిమై, ఈ రూపమును తనలో నంతర్నిలముగా చేసికొనియున్న కరుణరసమున ప్రపంచ రహస్యమే ప్రతీతిమగుచున్నదో యర్థమునుచునది "ఎ సి. బ్రాడ్లీ" (A. C. Bradley) పత్రికాదు. విషాదపాత్రుల దుఃఖానుభవములలో కన్పించు ప్రేమోత్సాహములముందు వారు పడు బాధ అతి తేలవమని పించగలదు. "నశించుచున్న ఈ అత్యంత మజీవులు జీవితాల్ పహితములు నీ జగ మతిస్వల్పమైనదిగుటచే నిచట స్వేచ్ఛగా తిరుగజాలలేరని, భౌతికముగా నశించుచున్న ఆలోకికముగ స్వేచ్ఛను, స్వాతింత్ర్య మునుపొందుచున్నారని మన మొక్కొక్క పుడువోపించ

గలుగుచున్నాము. క్రోధ, భయ, వైక వ్యాదులు, శిక్షిహాసము, దైన్యము, విషాదము అనునవి కేవలము భ్రమత్మకములని, స్వప్నమాయా స్వప్నములని మాటి మాటికి మన ఏ సన్నివేశములయందు స్ఫురించు చున్నది" అని "ఎ సి. బ్రాడ్లీ" (A. C. Bradley) చెప్పియున్నాడు. పారమార్థికవ్యవస్థ ఈ విషాద మునకు విషాదత్వమే లేదని విశ్వాసము మనకు కలుగు చున్నది.

విషాదసన్నివేశమున సతీతీతమగు బాధ కలదు. ఈ బాధను ఓర్పుటకు తిగి శిక్షిసామర్థ్యములు, సైన్యోత్సాహములు లేనిచో గూనవును కూలిపో గలదు. గ్లావి, ఉచేగము, శ్రమ, మోహము, అస్ర పాతము, పరిణేవము, వైకల్యము, ప్రస్తగతతి మొదలగు వస్తువుల కన్నకలవు ఇంతి మనా తిర మైన బాధయున్నను ఇచ్చాకీ, సంపేదనా పాలు వము, భావనామరీమ, బుద్ధిబలము, ఆత్మవిశ్వాసము అను నాటిని విషాదపాత్ర తోగొప్పవులైన గమక నే గూనవ గుఱానుచూతికి ప్రతినిధిగా నిలబడగలుగు చున్నాడని "ఫోల్కెల్ట్" (Volkelt) పత్రికాను. అన్యభావికముగా ప్రసంగించి చిత్తిస్తగ్నమగులను నశింపజేయుటగిన కరుణ ప్రతీతియగు సుమన్వితమై, విశ్రాంతియుతమై ఆత్మ భాసించగలదు. కొవుననే కరుణరసాన్యాసము దుఃఖముయమగుటగాని, బాధా కరమగుటగాని లేదు. సహజ దుఃఖాత్మకత్వము కరు ణాలో నున్నచో సామాజిక దైవ్యమును కరుణరస ప్రతీతిని వాంఛించబాలకు. దుఃఖమున నంతర్లీనమై ఆలోకికముగు పురుషార్థమున్నదిని తెలసికొని గలుగు చున్నాము.

విషాదము జీవితవిరోధి కాదు. ఎక్కడ నుండియో వచ్చి జీవితమును ప్రవేశించునదికూడ కాదు. విషాదమున భ్రమత్మకత్వప్రతీతి లేదు. ప్రమాత్మ ప్రమేయములకు గల భేదముల నంగీకరించని ఆలోకిక నాత్రిమమునే ఉత్పన్నమగుచు దీ దుఃఖము. ప్రమాత్మప్రమేయము లసంబధిములని ప్రధర్మించు నీ విషాదము, ప్రమేయముండి ప్రమాతగలడని చెప్ప చున్నది. కరుణజగమున లోకోత్తరమగు తత్త్వము ఒక విశిష్టరూపమున సఖివ్యక్తమగుచు, విశ్వము దాగియున్న రహస్యమును వ్యాఖ్యానింప యత్నించును. కొని ఈ వ్యాఖ్యలో మనకు పూర్తిగా జ్ఞాన గోచరమగు విషయము కన్పించకపోవుటచే, నేదో ఒక మహత్తరమగు పురుషార్థము అనిర్వచనీయముగా

భాసించుచు, సమగ్రత్యప్రతీతికై జగము పడు ఘోరములను సూచించుచు, ఈ ఘోరమున నుఖగుఃఖములు, ధర్మార్థములను ఉత్పన్నము చేయుచున్నదిని గ్రహించుచున్నాము. స్వనాశాదీరూపమున ఆత్మార్థమువలననే మానవు డీ అగర్భమును జయించగలుగుచున్నాడు. ఇట్టి అనిర్వచనీయమగు పురుషార్థమే కరుణారసమున గలదు. ఈ పురుషార్థసాక్షాద్యం దాత్మనాశము కన్పించుటచే కరుణారసము శోక ప్రభవమగుచున్నది. ఆత్మనాశమున మృత్యువు మొదలగునవి కన్పించినను, ఇం దాత్మ నశించుట లేదని, ప్రాకనస్వరూపమును పరిత్యజించి అమపమితమున స్వరూపస్వభావములతో నాత్మ కన్పించుచున్నదిని మన కవతమగుటచే నీశోక ముత్సాహజనకమే యగుచున్నది.

4

కరుణారసము సర్వానగ్రహకమగుటచే అన్ని విషయములకు నిదల అనుప్రవేశము కలదు. ప్రతివిషయము స్వస్వరూపస్వభావములతో భాసించుచు భ్రమజ్ఞానమునకు తాపొసగుటలేదు. ఇందు పరిత్యక్తమగుచున్న విషయ మేమియు కన్పించదు. అన్ని విషయములు పరస్పరసంబంధములచే నావిష్టములై, సమ్యగన్వీతిము లగుచున్నవి. ఇట్టి అవస్థ దుఃఖజనకము కాజాలదు. కాని మానవునకు ప్రవృత్తిగల సన్నిహిత సంబంధముద్వారా విషాద ముత్పన్నమగుచున్నది. మానవస్వభావము ననుసరించి ప్రవృత్తి వచ్చుచున్నది. మానవు డొక విషయమును దేజించి ప్రవృత్తిపగు డగుచున్నాడు. అతిముఖ్యములగు ప్రవృత్తులలో నుద్దేశించిన దొకటి, సిద్ధించునది వేరొకటి. త నొకటి దలచిన దైన మొకటి తలచు నున్నాడు. కాని సిద్ధించు ఫలితము ఆప్రవృత్తిగలిగిన మానవస్వభావము నాశ్రయించుకొనియే వచ్చుచున్నది. స్వతింత్రుడైన మానవుని ప్రవృత్తి మానవస్వభావాధీనము. ఈ ప్రవృత్తివలన నిష్పన్నమగు ఫలితము మానవస్వభావ పరిపాక్షకమగుచున్నది. అనగా మానవస్వభావమునుండి వయలుదేరు ప్రవృత్తి మానవస్వభావమునే హింసించుచున్నది ఇట్లు అనినా భావ సంబంధముగల స్వభావ ప్రవృత్తులలో చిక్కుకొనినవాడు మానవుడు. ఈ చిక్కుకొనుటవలననే చిత్రైకవ్య హేతుకమగు భావసంఘర్షణ, ఆధ్యాత్మిక విశ్లేషము కలుగుచున్నది.

ఈ సంఘర్షణను గర్భసంధి యనినారు “ద్విష్టనష్టస్య బ్రీజన్యో న్యేదగం ముహూః” అని గర్భసంధిని

సమాక్షుకులు నిర్వచించియున్నాడు. నష్టమగు విషయమెంత అంతరంగికము, ఆధ్యాత్మికమునైన అంత మంచిది సంఘర్షణకారకములగు భావము లాధ్యాత్మికముగా. వీటిని ధర్మార్థము లనవచ్చును. ధర్మార్థములు రెండును పారమార్థిక తత్వముయొక్క విభిన్నోపాధులే అని చెప్పవచ్చురలేను. విషాదపాత్ర వీటిలో నొకదానిని విదూషిం, రెండవదానిని తిరస్కరించుచున్నాడు. తా వేరొనినదే ధర్మమని, మిగిలినది అగర్భమని అహంకారమును హింసించుచున్నాడు. తద్వారా అవిభాజ్యమగు పారమార్థిక తత్వమును రెండుగా విభజించి, రెంటికి నైలక్షణ్యము నాపాదించి, ఒకదానితో తాదాత్మ్యమంది రెండవదానిపై కత్తిమాయుచున్నాడు. తత్వముయొక్క ఒక విభిన్నరూపమునకు, మరయొకరూపమునకు అనాప్తవికమగు సంఘర్షణ తీసికొనివచ్చుట, దానిని నిర్వహించగలుగు మానవునకు సాన్యము కాని కృత్యముగలచే విషాదము ప్రతీతిమగుచున్నది. కాని ఆద్వితీయము, పారమార్థికమునగు విషయమున సంఘర్షణను తీసికొని రాగలిగిన శక్తి, స్థైర్యము, ఉత్సాహము, ప్రతిభి కొనియాడదగినవి. వీటియందు ఆత్మోత్కర్ష, ఆత్మశక్తి కన్పించుచున్నవి. ఈ సంఘర్షణలో మానవుడు భౌతికముగా కూలిపోవుచున్నను, ఆధ్యాత్మికముగా విజయవంతుడే యగుచున్నాడు. లౌకిక ధర్మార్థముల వివేకము పారమార్థికముకాదని, తాను పరిచ్ఛిన్నుడు కాజాలనని, తత్వమునకు తనకు భేదము లేదని అభివ్యక్తము చేయుచున్నాడు. ఈ అభివ్యక్తివలననే హృదయసంవాదము, ఆర్థాంతరంగ, ఆదరాభిమానముల, భయము, ఉత్సాహము, విస్మయము మనకు కలుగుచున్నవి. అనగా కరుణాద్భుతములలో ఒక విషయముయొక్క ముఖ్యరూపాంతరములని స్పష్టమగుచున్నది. కరుణాప్రతీతివలన విషాదపాత్రలో మానవత్వము, అద్భుతప్రతీతివలన దివ్యాంశ అవతమములగుచున్నవి. మానవత్వ దివ్యాంశల సంవలనమే జీవితము.

ఉత్తమజీవితము లోకమున వ్యర్థమగుటచే మనకు దుఃఖము కలుగుచున్నది. ఈ దుఃఖమున మనల నావేశించు దైన్యము జీవితమునుగూర్చి మనల నుదాసీనులను చేయగలగుచున్నది. ఎత దౌదాసీన్యజనితమైనది నిష్కామ భావన. కాని నిష్కామభావనలో ఆత్మసంస్కార మభిప్రేతిమగుటచే సాపేక్షముగా కరుణారసమున నిది భాసించుచున్నది. భయంకరము, విస్మయజనకము, అనిర్వచనీయమునగు నీ భావన

అన్యవసాయాత్మకముగ బుద్ధిని వ్యాకులపరచునది, తన కృత్యములకు తా ననుభవించక తప్పదని మనము అంగీకరించుచున్నను, విషాదపూరితుడగు మానవునకు భరింపరానిది, ఆననుజనమైనది, తను చేసిన కృత్యమునకు మించినదియునగు దుఃఖము కలుగుచున్నదని కరుణరసమున చూచుచున్నాము. తద్వారా, ఆర్థమనఁబ్రకృతి సాపేక్షభావనతో కరుణరసము ననుభవించగలుగుచున్నాము. ఇట్టి దుఃఖమును తెచ్చినది మన క్షిప్రతమగు తత్త్వముగటచే, నీ తత్త్వము మానవుని దయార్థదృష్టితో రక్షించక పోయినను మన మీతత్త్వమును, విషాదగ్రస్తుడగు మానవునికూడ ప్రేమించుచు, గౌరవించ గలుగుచున్నాము. ఎవం విధముగ తత్త్వముతో కయ్యము సలుపుటయే కరుణరసమున కాధారభూతమైన విషయము.

ప్రతి విషాదరూపకమున నొక విచిత్ర సన్నివేశముకలదు. ఉత్తర రామచరితలో గర్భిణియగు సీత ఆశ్రమవాసులగు మమలను దర్శింపగోరినది. కాని ఆమె కిది వనవాసరూపమున, భర్తృపరిత్యాగ రూపమున నిద్రించినది. ఇదే సందర్భములో శకుంతలయున్నచో ఇట్లనించెడిది కాదు. అనగా నే సందర్భములనుండి పాత్రలు జయప్రదముగా బయటపడజాలరో, ఆ సందర్భములందు దా పాత్రలు మాత్రమే కన్పించుచున్నారు. సీతకు కల్గిన సన్నివేశము శకుంతలకుగాని, శకుంతలకు సందర్శించిన సన్నివేశము సీతకుగాని కల్గిన ఈ నాటకము లిట్లుండెడివి కాదు. జయప్రదముగా బయటపడగలిగిన సన్నివేశములు తప్ప మిగిలిన సన్నివేశములే వీరలకు నిద్రించుచున్నవి. ఈ సన్నివేశములలో నీ పాత్రల కెన్ని సద్గుణములున్నను, అవన్నియు వారి దుఃఖమునే పోషించుటకుపకరించుచున్నవి. తద్వారా సుఖదుఃఖ సమ్మిశ్రితము, ధర్మాధర్మ సంపత్తిమనగు జీవితమున సుఖధర్మములనుండి దుఃఖాధర్మములు వ్యక్తములై సుఖధర్మముల కవిశ్రాంతిని కల్పించ గల్గుచున్నవి. ఇట్లు రక్షావృత్తి ఎక్కువగుకొలది సత్త్వము తిరోహితము కాగలదు, కావున తను కాశ్రయ మొసగిన శక్తితో పోరాడుచు, తాము గౌరవింపవలసిన శక్తిని తామే తృణీకరించుట ప్రతి విషాదఘట్టమున కన్పించుటచే చోకమునకు శ్లోకత్వము, కరుణకు రసత్వము నిద్రించుచున్నవి.

సంస్కృత వాఙ్మయమున ఊహ్యంగము మొదలగు అపరిచిత రూపకములను వదలినచో, పూర్తిగా విషాదమునే అభివ్యక్తముచేయు విషాదాంత రూపకములు కన్పించవు. అనగా గర్భసంధితో నిలిపివేయబడుచున్న రూపకములు కాస్త్రీయములు కాజాలవున్నవి గర్భసంధి దాటిన తర్వాత విషాదము క్రమక్రమముగా సుఖముగా పరిణమించుచున్నది.

కావ్యజగమున కన్పించు విషాదము బాహ్యజగమున కన్పించు పరిచ్ఛిన్న త్వమువంటిదిని “హెగెల్” (Hegel) పరికిరాడు. పరిచ్ఛిన్న విషయములన్నియు అపరిచ్ఛిన్నము, అనుపహితమునగు తత్త్వమున పర్యవసితము లగుట ఆయా విషయముల స్వభావములయందే కన్పించుచున్నది. ఇట్లే పరిచ్ఛిన్న మనబను విషాదముకూడ తద్విన్నముగు సుఖమున పర్యవసితమై తీరవలెను. తత్త్వముయొక్క ఉపహితాంతయన విషాదము విషాదభిన్నముగు విషయమున లేనమై నిజస్వరూప స్వభావముల నందగలుగు. కావుననే సుఖదుఃఖములకు వాస్తవముగా నభిన్న స్వభావమే కలదని చెప్పగలుగుచున్నాము. తత్త్వముయొక్క అంతయగు విషాదము, తత్త్వమున లేనమై విషాదత్వ రహితమగుచున్నది. కావుననే రూపకచరిత్రలో విషాదాంత నాటకములు, సుఖాంతములగు రూపకములకు తా వొసంగినవి. అందుచే సంస్కృతరూపకములు గర్భసంధితో నాగిపోలేదు.

విశ్రాంతి లక్షణముగ ప్రతీతి కావ్యానురీలనమున గలదని చెప్పియున్నాము. సమగ్రమైన ఆత్మవిశ్రాంతి కావ్యజగమున రసములవ్వారా సంభావ్యము సాధ్యమునగుచున్నది. ఈ ఆత్మవిశ్రాంతి కంతరాయములు కల్పించునవి రసములు కాజాలవు. రూపకము పూర్తిగా విషాదమయమై, విషాదాంతమైన నేనంవిధముగ ఆత్మవిశ్రాంతి లభించదు. అనగా కరుణకు రసత్వము నిద్రింపవలె ననిన విషాదము తద్విన్నవిషయముగు సుఖమున నెట్లు పర్యవసితము కాగలదో చెప్పి తీరవలయును. కావుననే వ్యంజనావ్యాపారసమాశ్రితముగు కరుణరసము గర్భసంధిలోని ఆత్మవిశ్రేష్యముతో సమాప్తించక, నిరవహణసంధిలో అనుపహితముగా, అపరిచ్ఛిన్నముగా ప్రతీయమానముగ విశ్రాంతి లక్షణ లక్షితముగ ఆత్మసమధూతి నొసగుచున్నది. తద్వారా కరుణరసమున అన్యుత రసప్రతీతి కన్పించుచున్నది. ఇట్టి కరుణరసమే సంవిరూపముగను.

వాత్సల్యం

“బాలకృష్ణ”

మోహనుకు జ్వరం చాలా ఎక్కువగా ఉంది. ‘నూటరెండు’ అన్నాడు డాక్టరు. నీలిమ హృదయాన్ని ఆమాట కలచివేయ సాగింది.

“అబ్బే యీ సామాన్య జ్వరానికి భయమేమీ లేదండీ రేపు పొద్దుట యీపాటికి తగ్గిపోదూ”

అని చెప్పి డాక్టరు జారుకున్నాడు. మాటలు అలా చెప్పాడు కాని డాక్టరు ముఖమీద రోగిని చూచినప్పుడు పొడనూపిన నిరాశా రేఖల్ని, ఆతురతతో చిన్ని అశుభనూచననైనా పసికట్టే నీలిమకళ్లు గమనించకపోలేదు. అటునుంచి యిటు తిరిగి హృదయాన్ని చీల్చుకువచ్చే విచారాన్ని చైట చెంసు నోటికి అడ్డుపెట్టుకుని ఆపుకుంది. కంటిసీరు చూస్తే భర్త కేకలు వేస్తాడని, నీలిమ బాసను హృదయంలో నే అణుమసుంటూ కళ్లు తుగుచుకుంది. కంటినుండి చెక్కిలిమీదకు జారిన కన్నీటి చార అల్లాగే ఉండిపోయింది. అది యింక చెరగజేమో.

డాక్టరుబూట్లన్నీ హతాత్తుగా ఆగింది. నీలిమ ఒక్కంతా చెవులు చేసుకుని వింటోంది; డాక్టరు ఏమిచెస్తాడో విందాం అని. ఆమె హృదయం అక్లిలాన్ని శంకిస్తూ వేగంగా కొట్టుకుంటోంది. డాక్టరు భర్తతో “ఈరోజు దాటితే రోగి బ్రతుకుతాడు” అని చెపుతున్నాడు. నీలిమ హృదయం పగిలింది. ఆపుకోలేక ‘ఘోరు’మని ఏడ్చింది. భర్త లోపలకువచ్చి “అబ్బే అదేమిటి అల్లా అద్భుతపడ కూడదు ఇప్పుడేగా డాక్టరుగారు యింక తగ్గిపోతుందని చెప్తా”. నీలిమ ఎందుకు ఏడ్చుస్తోందో అతనికి తెలుసు. ఇద్దరికీ తెలుసు మృత్యువు ఛాయలు రోగిని కప్ప తున్నాయని. అయినా ఒకరికి ఒకరు ఆమాట చెప్ప కోరు. ఆమాట అంటే అమితమయిన భయంతో వణకి పోతారు. “ఇదుగో యింక యిల్లా ఏడవటం మొదలు పెడతే యీ యింట్లో బ్రతకటం నా తరంకొదు జంఘాలు తెంపుకుపోతాను యొక్కడికయినా” నీలి మకు తెలుసు అతడు అంతటి సాహసీ అని.

నీలిమ భర్తపేరు మాధవరావు. ఇప్పుడు న్యాయవాదవృత్తి చేస్తున్నాడు. నీలిమను యిద్దామని నీలిమ తండ్రి పెళ్ళినపుడు ఖచ్చితంగా చెప్పేశాడు మాధవరావు ‘నే పెళ్ళిచేసుకోను’ అని. అయినా పెద్దలు “తప్పదు తల్లిలేని పిల్ల మేనరికం వాళ్లు చేసుకోకపోతే ఎవరు చేసుకుంటారు” అన్నారు. ‘తప్పించడం నా చేతులో’ అని అజంతా ఉండాయించాడు. చాలాకాలం చాటుగా తిరిగాడు. చివరకు పట్టుకుని పెళ్ళిచేశారు పెద్దలు. పెళ్ళి అయిన తర్వాతకూడా చాలాకాలం ఆత్మవారింటికి రాక, చాలా మారాను చెయ్యడం, మామగారు పోయిన తర్వాత నీలిమను తీసుకువెళ్ళడం... అంతా మరొక గాధ.

హృదయం పగిలిపోతున్నా, భర్త మాటమీద నోరు మూసుకుని మూగబాసను అనుభవిస్తోంది నీలిమ. ‘నిన్ను చూస్తే నాడు ఎంత బెంగ పెట్టుకుంటాడో’ తెల్సా’ అని మందిలించాడు మాధవరావు. ఈమారు నీలిమ కంటివార కట్టువడింది. మోహను ఇది చూస్తే ఎంత బెంగ పెట్టుకుంటాడు. తను సంతోషంగా పరి చర్యలు చేస్తూఉంటే కోలుకోవచ్చు. తన ప్రేమతో తన ఆయుర్దాయాన్ని సగంచేసి మోహనుకు పోయ్య లేదూ... “ఈరోజు దాటితే” ఆకాశం ‘తృప్తి’ మంది. తను వెయ్యి కళ్ళతో కాస్తూ ఉంటుంది రోగిని, ప్రాణం ఎల్లా పోతుందో చూస్తుంది.

మోహనుకు తొమ్మిది ఏళ్లు. ముఖమీద నీరసం ఏదో నిరాశ తాండవిస్తోంది. అప్పుడే అది ఇరువదవ లంఘణం. మరణం అంటే అతనికి ఏమీ తెలియదు. కాని తను మరణిస్తే మళ్ళీ వదినను చూడలేడు అని మాత్రం తెలుసు. అందుకోసమే అతనిలో ఏదో ఆవే దని ఆరంభమయింది. ఇరవయిరోజులక్రితం ఆమ్మ చచ్చిపోయింది. అది చూశాడు. అంతా ఏడ్చారు. తనూ ఏడ్చాడు గుండె పగిలేలా. ఎవరో ఒకామె వచ్చి ‘ఎందుకు నాయనా అల్లా ఏడుస్తావు మీ ఆమ్మ

మీ నాన్న పిలిస్తే అక్కడకు వెళ్ళింది' అని చెప్పింది. 'నాన్న ఎక్కడ ఉన్నారు' అనడిగాడు మోహను అమాయకం గా. 'స్వర్గంలో' అని చెప్పింది రామ సమాధానం. 'మరి అయితే ఎక్కడకు వెళ్ళినా మా అమ్మ నన్ను తీసుకువెళ్ళేది ఇప్పుడు తీసుకువెళ్ళే లేదేం' అని అడిగాడు. 'కొన్ని చోట్లకు పెద్దవాళ్ళే కాని పిన్నవాళ్ళు వెళ్ళకూడదు' అని సమాధానం.

'ఏం ఎందుకు వెళ్ళకూడదు?'

"స్వర్గంలో చాలా సౌఖ్యంగా ఉంటుంది. కాని గుమ్మంవగ్గర పెద్దభూతం ఉంటుంది. దాన్ని చూస్తే నువ్వు భయపడతావు. అందుకు నిన్ను తీసుకు వెళ్ళలేదు."

'అమ్మకి భయం వెయ్యదు?'

'మీ అమ్మ చాలా భూతాల్ని చూడటం నేర్చుకుంది. ముందు మీ నాన్న నేర్చుకుని స్వర్గానికి వెళ్ళిపోయారు. అప్పుడు మీ అమ్మ కూడా తనను తీసుకువెళ్ళమని ఏడ్చింది—కాని మీ అమ్మ అప్పటికి భూతాలను చూడటం నేర్చుకోలేదు. అందుకు మీ నాన్న తీసుకు వెళ్ళలేదు. పెద్ద అయితర్యాత నీకు కూడా భూతాలను చూడటం, భయపడకపోవటం అలవాటు అవుతుంది. అప్పుడు నువ్వు కూడా వెళ్ళవచ్చు'

'మీకు చాతవచ్చా భూతాలను చూడటం?'

'ఇంకా పూర్తిగా రాదు. అందుకే నేను ఉండిపోయాను' అని షర్తి చెప్పింది ఆ యిల్లాల.

ఆమె చెప్పింది చూస్తే సరిగానే ఉంది. తను కూడా భూతాలను చూడటం నేర్చుకుంటే, అమ్మదగ్గరకు వెళ్ళవచ్చు అనుకున్నాడు. ఆవాళ రాత్రి యిల్లం తా చాలా హడావుడిగా ఉంది. చాలా మంది చుట్టాలు వచ్చారు. వాళ్ళంతా అమ్మ ఎంత ధైర్యం గలదో భూతాల భయం తొందరగా వదులుకుంది అనుకుంటూ చాలా యిదిగా ఉన్నట్టు అనిపించింది. ఒకళ్ళిద్దరు మోహనాని ఒళ్ళోకి తీసుకుని 'అయ్యో యీ చిన్ని వయసులో నే నీకంత బాధాచ్చిందిరా' అని రాగాలు తీశారు. వాళ్ళు ఎందుకు అల్లా ఏడుపు మెళులు పెట్టారు అని అటోచించాడు చిన్ని మోహను. అమ్మ సుఖపడేందుకు వెళ్ళేయ్యాతం తనకి బాధకదూ అమ్మ తనను వదిలివెళ్ళే...తన బాధయాని వాళ్ళు బాధపడున్నారు అని సమాధానం చెప్పకున్నాడు. నిజంగా అందుకే అయిఉంటుంది. వెళ్ళివా

ళ్ళల్లా ఉన్నాకే తన అంత బాధపడటం లేదనీ, తొందరగా భూతాలదగ్గర భయం వసుల్సుకుని తనూ వెళ్ళిపోతున్నాననీ చెప్పాం అనుకున్నాడు. ఇంతలో వదినవచ్చి తనను చేతుల్లోకి తీసుకుని 'అతనికేం తెలుసు...గురేం పరామగ్న చేసి బాధ పెట్టాడు' అని తనని దూరంగా తీసుకువెళ్ళింది.

రోజూ మోహను 'అమ్మ' పక్కన పడుకునేవాడు. అమ్మ కథలు చెప్పేది అమ్మ కథ చెప్తూ ఉంటే అల్లా నిద్ర ఎప్పుడో మూసుకువచ్చేది. తన నిద్రపోయేవాడు అమ్మరూద చెయ్యి వేసుకుని. ఆవాళ అంతా వదిన తనను వదిలిపెట్టలేను. అన్నయ్య అసలు కనపడనేలేదు. ఆవాళ అన్నంటిన యిద్ద పెసింది కాదు. వదిన, దగ్గరకూర్చుని కలిపి చెప్తోంది.

"ఒదిగా అమ్మ, నాకు యిల్లా అన్నం కలిపి పెట్టమని చెప్పి వెళ్ళిందా."

"అవునమ్మా" అని ముఖం అటు తిప్పుకుంది.

ఇల్లా పెట్టెం వదినకి కప్ప మేమో వదిన ఇల్లా కలిపి పెట్టెం యివంలేక ముఖం తిప్పుకునేవా. ఒదివ కళ్ళింటి నీళ్ళు కారున్నాయి.

"ఇల్లా ఏమన్నా పెట్టేయటం ఉంటే, నేనే కలుపుకు తింటాలే!..."

'లేదునాయనా ఏమనగా' అని ఒళ్ళోకి తీసుకుంది నీలిమ. మోహను ఆమెవడిలో ఒదిగిపోయాడు. ఇంకా దగ్గరగా వచ్చిదయానికి హత్తుకుంది. అటోలా ఉంది. వదిన చాలా మంచిది.

'చాలా మంచివాడవు. యిది తన మరీ'

ఒదివ చాలా మంచిది. నెమ్మదిగా మోహనుకు వదినకూడా అమ్మలా తనను వదిలి స్వర్గం వెళ్ళి పోతుండేమోనని అనుమానం వచ్చింది.

"నువ్వుకూడా నన్ను విడిచి స్వర్గం వెళ్ళిపోతావా వదినా?"

చిట్టమరది, అమాయకత్వంతో తనను సమాధానం చెప్పకోవడం చూస్తే, గుండె తిరుక్కుపోయింది.

"నేను చెప్తున్నా నిన్ను విడిచి నేను ఎక్కడికి వెళ్ళను. ఇంకా వెంటలేదనలే తిను" అని తినిపించింది అన్నం. ఎందుచేతో మోహను తనలేక పోయాడు.

"పోనీలే సయించకపోతే" అని పిటయైతి మరది మూతికడిసింది నీలిమ.

ఆవాళ మోహనుపక్కన నీలిమ పడుకుంది. సరిగా అమృతాళా; అల్లాగే మీద చెయ్యి వేసి. మోహను నిద్రపోయేందుకు ప్రయత్నిస్తున్నాడు. ఆలోచనలు, సంశయాలు... "అమృత ఈవాటికి స్వర్గం చేరిఉండవచ్చు" అనుకున్నాడు. గుమ్రుద్దగర భూతాన్ని చాటి ఉంటుంది. ఏమో ఆ భూతం అమృతను మింగేసిందేమో. ఎల్లాగ తెలుస్తుంది?

"ఒడినా ఒడినా మరి ఆ భూతం అమృతను మింగి య్యిదా?"

"అబ్బే మింగడం దానికి చేతకాదు."

"ఈమని అల్లాగ అనుకుని మోహను నెమ్మదిగా కన్ను మూశాడు, తను భూతాలను ఎలా తొందరగా అలవాటు చేసుకుని అమృతదగరకు పోతానా అని ఆలోచిస్తా.

ఈమధ్య రాత్రులు భూతాలు కనపడుతున్నాయి. మొదటి గోజున చాలా భయం వేసింది. పిచ్చిగా గావుతేక వేసి వదిన మెడకు చేతులు దుట్టి అల్లా బిగుసుకు ఉండిపోయాడు. "ఏమిటి నాయనా.. యిల్లా చూడు నీకు భయమేమింది. చెప్తా?"

"ఒడినా... అనుగో... అనుగో... భూతం"

"భయంలేదు నాయనా... అబ్బే భూతం లేదు ఏమీ లేదు... యిల్లా చూడు సేన..."

"అనుగో వదినా... ఆక్కడా... భయం..."

"మీ అన్నయ్య ఉన్నాడు. సేన ఉన్నాను. నీకేం ఘరవాలేదు. భూతం వచ్చినా మేము కొట్టి పంపేస్తాము. ఇంక నిద్దరపో" అని ప్రక్కన పడుకుంది నీలిమ.

"ఇల్లా భూతాలంటే భయపడే ఎల్లా? వాటి దగ్గర అలవాటు చేసుకోవాలి. అమృతదగరకు వెళ్లాలి" అని ఆలోచిస్తూ పడుకున్నాడు. భూతాలు కనపడుతూనే ఉన్నా నెమ్మదిగా అలవాటు పడుతున్నాడు మోహను గోజులు తిరుగుతున్న కొద్దీ. గోజూ ఆ దినంనుంచీ కొడ్డో గొప్ప జ్వరం తగ్గల్గినా ఉంది. మొదట్లో కొంచెం భయపడ్డాడు కుర్రాడు అనుకున్నాడు. అది కై: ఘాయకులా దింపింది.

నీలిమ, భర్త ముందరింపుతో కళ్ళు తుడుచుకుని రోగి మంచం దగ్గరకు వెళ్లింది. మోహను మూసిన కన్నెరగకుండా ఉన్నాడు. నీలిమ హృదయంలో ఏదో ఆ వేదన ఆరంభమయింది. దగ్గరకు పోయి మీద చెయ్యి వేసి 'బాబూ' అని పిలిచింది. ఎందుకో

ఉరికి... కళ్ళు తెరిచాడు. "ఇల్లా చూడు సేనా..." "కోల" అని అటునుంచి యిటు తిరిగి పడుకున్నాడు.

"ఒడినా నాకు భూతాలదగ్గర అలవాటు పోయింది; ఇక అమృతదగరకు పోవచ్చు కదా...?" సుధ్రంగా, ఆరోగ్యంగా ఉన్న మనిషిలే అడిగాడు మోహను.

"బాబూ... బాబూ... యిల్లా చూడు... సేన... సేన... నీ ఒడిని..."

కళ్ళు విప్పిచూసి 'ఒడినా' అన్నాడు.

'అ సేన... ఒడినాను ఏంకావాలి బాబూ..."

"అమృతదగరకు వెళ్తున్నా..."

"నే అమృతదగరకు వెళ్తున్నా వదినా!..." నీలిమ నోటిలో గుడ్డు తుక్కుకుని బావురుముంది.

2

మోహను నెమ్మదిగా కోలుకుంటున్నాడు. ధైర్యం చెల్లూ వదిన ప్రక్కన పడుకుంటోంది. వదిన మీద చెయ్యి వేసుకుని నిద్రపోయేవాడు మోహను ఏవేవో కలలుకంటూ. ఒక్క గోజున ఏవో కబుర్లు చెప్పేవాడు వదినతో. తల్లిలేని ఆ బిడ్డమబలు వింటూఉంటే కడుపు తిడుకుప్పోయేది. మోహనును యింకా దగ్గరకు తీసుకు సేది. వదిన కాగిలిలో కోటలోలా, ప్రకాంతంగా నిద్రలో వాలిపోయేవాడు. తనలో నీరసం అంతాపోయి వదినలో ధైర్యం బలం తనలో ప్రవేశిస్తున్నట్టు అనిపించేది. రోజురోజుకు ఆరోగ్యవంతు ఉవుతున్నాడు.

"వదినా పుస్తకాలు లేవు... అబ్బబ్బ ఏక్కడ పెట్టావు... ఇప్పుడు బడికి వెళ్లాలో? అవి కనపడక పోలే ఎల్లాగ?"

"నాయనకాదూ కోపపడకు మరి... యిస్తున్నాగా. వస్తున్నా... అన్నయ్య పిలుస్తేను కొంచెం ఆలస్యం అయింది!"

"సేన ఇంక వెళ్లేను వదినా బడికి... కుదరదు యిల్లా ఆలశ్యం చేస్తే ఎల్లా?"

అని నూరాం చేస్తాడు చిట్టిమరది. ఈమధ్య పదవ పుట్టినగోజు సందగ తల్లి లేని లోటు కనపడుకుండా జరిగిపోయింది.

"వదినా" అనే పిలుపు వినిగానే నీలిమ ఆతురతగా, భర్త పని చూస్తూఉన్నది వదలి మరదిదగ్గరకు వెళ్ళింది. మరదిని గారం చేసి బడికి వెళ్లడాకంటే బుగ్గిగిల్లి ముద్దు పెట్టాకు పంపుతుంది.

మోహనుకు భోజనం పెట్టి చదువుకోమని దీపం యిచ్చి, పుస్తకాలు యిచ్చి వంటయింట్లోకి వెళ్లింది.

అతను తన ఊహకు అందినంతవరకు తన చదివే పద్యానికి అర్థం చెప్పకుంటున్నాడు. “ఆకలేసినవును మా అమ్మ తలకు”... ఇది రేపు పొద్దుట అప్పగించాలి. ఒకసారి రెండుసార్లు చదివాడు. ఏవో ఆలోచనలు సాగిపోవారంటించాయి. ‘ఆకలేసినవును మా వదిన తలకు’ అనుకున్నాడు. జోడుపదాల మధ్యనున్న భావాన్ని తనకు తెలిసున్న కొన్ని విషయాలతో కలిపి అర్థం చేసుకుందుకు ప్రయత్నిస్తున్నాడు. అమ్మ అంటే మంచియొక్క పోగు అన్నమాట. తనను అన్నివిధాలా వదిన అమ్మను మరపిస్తున్నా ఎక్కడైనా దెబ్బతినితే ‘అమ్మా’ అనే అంటాడు అనుకోకుండా. అమ్మ అంటే ఏదో బాధ దిగిపోయినట్టు అవుతుంది. అమ్మ స్వర్గానికి వెళ్లింది అనుకున్నాడు మరొకసారి. అన్నట్టు స్వర్గానికి వెళ్లినవారు కనపడకుండా తిరగ గలరట మొన్న అల్లా మూలనుంచి వస్తుఉంటే, ఎన్నాళ్లో అయి స్వర్గానికి వెళ్లిన వాళ్ళ అమ్మ, ఒక పదిహేను ఏళ్ళ అమ్మాయికి కనపడింది. ఏవో కోరికలు కోరుతుంటే చూశాడు. వాళ్ళ అమ్మ అల్లా కనపడింది కదా తన అమ్మ ఎందుకు తనకి కనపడలేదో అర్థంకాలేదు. ఇది తేలిని సమస్య అయిపోయింది. ఆ పద్యం రావటమే, పద్యం బదులు ఏవో ఆలోచనలు అమ్మనుంచి బుర్రలో తిరుగుతున్నాయి. వదినని అడుగులే వదిలిపోతుందిగా అనుకుని బయటే రాడు లోపలకు వెళ్లిండుకు.

అన్నయ్య భోంచేస్తున్నాడు. వదిన సుమ్మం మీద కూర్చుని కబుర్లు చెప్తోంది.

‘నవ్వు సురీ గారంచేసి గాడిదలా... తయారు చేస్తున్నావు!’

“అడమిటండీ అల్లా అంటారు. తల్లి లేని పిల్లా డాడో, బెంగ పెట్టుకోడుటండీ...”

“ఒక నెల రెండు నెల్లు ఎన్నాళ్లకయినా ఆ లోకం పాతపడదా?”

“తల్లి లేని లోటు పాతపడేది కాదు”...

“అవులే అల్లా నెత్తి నెక్కించుకుని గాడిదలా తయారు చేస్తా నంటావు?”

“అది కాదండీ మీరు ఆలోచించటమేలేదు. అతనిది ఎంత సున్నితమయిన మనహా...”

“మహా నీకే తెలుసు...”

“అహ అల్లా గట్టిగా అనకండీ... పొరపాటున వినపడ్డా వాస్తవం కాదు. అతనూ ఒక మనిషి అయ్యేదాకా ఆ లోటు కనపడకుంటా చూచే బాధ్యత మనదా...”

“అహత్రం బాధ్యత నాకూ తెలుసు..... అతిగా పోతే గాడిదలా తయారు అవుతాడనే నేననేది. రేపు పొద్దుటించి వాడిని బడికి పంపేందుకు దానికి అల్లా గారం చెయ్యడానికి నీలు లేకు తెలిసిందా?... ఈసారి మారాం చెయ్యని చెయదాలు ఎక్కొడ్డాను...”

“పోనీ మీరు చెప్పినట్లే లెండి. మీరేమీ అనకండి. నే నెమ్మదిగా చెప్పిచూస్తాను...”

మోహను మాటలు వింటున్న వాడు అల్లాగే ఆగిపోయాడు. ఏ వ్యక్తి వినిపోతాడేమో అని వదిన తపాలెమలాడిందో ఆ వ్యక్తి చెప్పి ఆ మాటలు పడాయి. అతను వచ్చిన పని మిగిలినాయి అల్లానుంచుని ఉండిపోయాడు. ఎందుకో ఆ సమయంలో వాళ్ళు యిద్దరూ మాట్లాడుతూ ఉంటే తను వెళ్ళిపోయాడు అనిపించింది. వనకకు తిరిగాడు. అయినా... అదెన్నమాట అమ్మకు వదినకూ లేదా. అదే అమ్మ అవుతే ఇల్లా అన్నయ్య అనేందుకు నీలు ఉంటుందా? అమ్మలేని లోటు ఇప్పుడు కనిపించింది. దుఃఖము పొంగి పారలివచ్చింది. అమ్మదగ్గరకు పోతే బాగుండు అనిపించింది. అన్నయ్య వదినతో అల్లా చెప్తాంటే విన్నాడు. రేపు ప్రాద్దుటనుంచి తను ఏం చేశావ్వి. వదినకూడా “నే నెమ్మిచూస్తా” అంది కదూ. తను వదినను పుస్తకాలనుంచి అడగకూడదు. ఏదో ఒకచోట చూసే పెట్టుకుని తన తెచ్చుకోవాలి. ఇంక తను బడికి వెళ్ళినని మారాం చేస్తే ప్రేమతో “వెళ్లాలి మరి... మీ అన్నయ్య గారికి మళ్ళీ పెద్ద ఉద్యోగం చేయావ్వి” అనే వదినమాటల బదులు అన్నయ్య దుఃఖమునాట ఎదురు అవుతాయి. తను ధైర్యం భయంగా భయంగా బడికి వెళ్తాడు. ఇంటికి రాగానే “వచ్చానా... ఇంకో ముఖం కడుక్కని బట్టలు మార్చుకున్నా మంచి తాయిలం పెడ్డాను” అనిది.

“నేను మార్చుకోను...”

“అవులే తాయిలం లేదు”...

“పోనీ తననే తిను...” అని తాను కోపం పట్టించినప్పుడు వదిన బ్రతిమాలడం ఇటువంటిది ఇంక ఉండవు. అన్నయ్య, మార్చుకోకలు విన్నందుకే తను

బ్రతకాలి. వదిన తనకు దూరంగా ఉంటుంది అల్లా దూరమయిపోతుంది. భరించలేకపోయాడు మోహను.

లోపలికి పోయి వేసిఉన్న పక్కమీద పడుకున్నాడు ఇంక చివరలేక. ఏనుపు ఆగలేదు. చెక్కిలిమీద చారలు కాయ కన్నీళ్లు.

మోహనుకు వదిన ప్రక్కన పడుకోవడం అలవాటుయిపోయింది. అతినిది చిన్నమందం. ప్రక్కనే ఆ గదిలోనే పెద్దమందం. దానిమీద అన్నయ్య పడుకుంటాడు. అది మోహను నుంచుంటే అందగు. దాని కాలుపట్టుకుని చెట్టెక్కినట్టు ఎక్కేవాడు, అప్పుడప్పుడు చిన్నపిల్లలా దానిమీద కూర్చుని వదిన 'నన్ను ముట్టుకోకు' అన్నప్పుడు.

"కిందికి రావాలి మరి ముట్టుకుంటానో ముట్టుకు చూపిస్తానో; పైన నాకందని చోట కూర్చోవడం ఏమిటి గొప్ప?" అని యింగుతు పిచ్చేవాడు.

"ఆహా యిక నేనవుట్టిపోయావు క్రిందకు వస్తే నువ్వేముట్టుకోవడమే ఏం, ఇప్పుడు పుట్టిన చంటి పాపకూడా ముట్టుకుంటుంది..."

మరిదికి పొరువం వచ్చేది.

"ఉండు నీపని చెప్పా. నేను ముట్టుకోలేననుకుంటున్నావా? నీకే కాదండోయ్ నాకూ చేతోచ్చు ఆమాత్రం" అని కష్టపడి ఒక కాలు పట్టుకుని పైకి ఎక్కేవాడు. నీలమ చూలకు ఒడిగిపోయేది మరిది ఇక ముట్టుకుంటాడు అని భయపడ్డట్టు. పెద్ద పిరుగులూ వదినను భయపెట్టూ ముందుకు పెద్ద పెద్ద అంగలు వేసుకుంటూ పరుపుమీద నడిచేవాడు. వదినని ఇచ్చే ముట్టుకు నేవాడు వదిన తన ముఖంతో ముగ్ధులతో కప్పేసింది. తను వదిన కాగిలిలో కరిగిపోయాడు.

మోహను అంతవరకూ జ్ఞాపకం తెచ్చుకున్నాడు ఎప్పుడో జరిగిన సంఘటన...తను పరుపుమీద నడుస్తున్నప్పుడు అన్నయ్య వచ్చాడు.

"నెగ్గవా పరుపు అల్లా తొక్కుతా మేమిటా మళ్ళీ పడుకోవాలా" అని కేకలు వేశాడు.

తను భయంతో వణికిపోతున్నాడు. వదిన తనని ఒడిలోకి తీసుకుని

"చాల్లెద్దరూ కుర్రవాణ్ణి కేకలు వేస్తారు. మానీ పోతే కొంపేం ములగదు. దుప్పటి మార్చువచ్చు" అంది.

అన్నయ్య అల్లా కేకలు వేస్తే వదిన ఈవారే ఏమీ మాట్లాడదు తనను పులికి అప్పగించిన ఎరలా వదిలేసి, భయం వేసింది. వణికిపోయాడు.

అన్నయ్యమాట వినపడింది గదిమనుట.

"దొంగారు అప్పుడే మందం ఎక్కారు"

వదిన ఏమీ మాట్లాడలేదు. వదినముఖం ఒక్కమాడు గూదాం అనుకున్నాడు. అన్నయ్య ఉన్నాడు. భయం వేసింది. నిండా ముసుగు కప్పకున్నాడు.

అన్నయ్యను చూడటంతో భోజనం దగ్గర వదినతో అన్నయ్య అంటున్న మాటలు జ్ఞాపకం వచ్చాయి. వదిన దూరమయిపోతుంది. తను ఎల్లాగ భరించడు. దేవుని దయవల్ల అమ్మకు ఈ విషయం ఎల్లాగయినా తెలిస్తే బాగుండును. ఆ అమృతానికి వాళ్ళ అమ్మ ఏదో చెప్పినట్టు తనకుకూడా చెప్తే బాగుండును.

వదిన దూరంగా తప్పుకుంటోంది సాయంత్రం నూర్చులింబలా. ఎవో క్లిక్ మంది. చీకటి ముసురుకుంది. ఆ చీకటిలో భయం వేసింది.

నీలమ తెల్లటి చీర కట్టుకుని విచ్చిన కలువలా ఉంది. ఆమె చెక్కిళ్ళు సిగ్గువల్ల ఎరుపెక్కి విరిసి విరియని గులాబిపువ్వులా ఉన్నాయి.

'నాయనా నిద్రపటిందా?' అది వదినకంఠం.

మోహను ఈ దృష్టిలో లేడు. చీకటిలో దారి లేక తిన్నుకుంటున్నాడు.

కిలకలా నవ్వింది నీలమ మాధవరావు చిలిపి చేదచీ.

గది అంతా చీకటి. నీలమ కిలకల నిశ్శబ్దాన్ని భంగపరుస్తోంది.

మోహనుకు దారి కనిపించటంలేదు. ఇటువంటి అవసరం ఇదివరకు రాలేదు. వచ్చిఉంటే వదినను అడిగి ఉండేవాడు. కానీ దీనితోదీరికున్నాడా సంబంధం ఉంది. అందుచేత వదినను అడిగకూడదు అనిపించింది. చీకటిలో చిన్నదీనం దూరంగా కనిపించింది దాని వెనకాల ఎవరో తనపై వే వస్తున్నారని పరకాయించి చూశాడు. అమ్మ...నెమ్మదిగా వస్తోంది. స్వర్గానికి వెళ్లిన చీరతోటే ఉంది. ఇప్పుడు దుద్దులూ మంగళ మాత్రం కూడా ఉన్నాయి. చెవులు రిక్కించుకుని వింటున్నాడు ఆమె ఏమన్నా చెప్పుకుంటేమానని ఆకాగ. ఆమె దగ్గరకు వచ్చి చెవిలో చెవిపెటి 'అవును నాయనా వదినకు అన్నయ్య ఉన్నాడా మరి...అ ప్రమానా నీతోఉంటే ఎల్లా?... లేవబ్బించి వదినకు కష్టం కలిగించకుండా నువ్వే దూర దూరంగా ఉంటాఉండు. వదినని అన్నయ్యకూ

నీకూ మధ్య నరిగిపోయేట్లు చెయ్యకు" అని చెప్పింది. ఏదో సందేహం తీర్చుకుందుకు నోరు తెరచాడు. అమ్మ మాయం అయింది దీపంలేదు. అల్లాశే చేద్దాము అనుకున్నాడు. ఇంక చేపట్టించి వదిలకు దూరంగా ఉండాలని నిశ్చయించుకున్నాడు. అమ్మ మళ్ళీ కనిపిస్తుందేమోనని ఆశగా చూస్తున్నాడు.

ఏదో 'ఓలకెలా' వినిపించింది.

చీకటి ఉండకట్టుకుని భూతంయోపంలో ముందుకు వచ్చి నుంచుంది.

"మీ అమ్మ స్వర్గం వదిలి రాకూడదు. ఇక్కడకు వచ్చినట్టు తెలిసింది. వచ్చిందా లేనా నిజం చెప్ప" అని ఉడుముతూ అడిగింది ఆ సలటిగూతం.

ఏమి చెప్పాలో అర్థంకాలేదు.

"రాలేదు" అన్నాడు.

"నిజం చెప్ప" మింగేందుకు నోరు తెరచింది ఆ భూతం.

"అమ్మా..." అని పెద్ద కేక పెట్టాడు మోహను భయంతో.

వదిల మందం దిగి వచ్చి ప్రక్కన పడుకుని 'భయంలేదు నాయనా' అని వెన్నురాస్తోంది.

నిశ్చలంలో మాడవరావు ఎరాల బిగువు సవెల్పుకు నే నిట్టూర్పు తన సుఖపుబాటకు అడ్డువచ్చినపుడు కొట్టే పాము బుస్సలా ఉంది.

వదిల అమృతకాస్తం వెన్నుమీద పడడంతో భూతం చీకటిలో కరిగి నాయం అయింది. ఇంకా గుండె కొంచెం వేగంగా కొట్టుకుంటూనే ఉంది.

"ఏం జరిగింది నాయనా?"

"అ...ఆ భూతం వచ్చింది..."

"అబ్బే ఏమిలేదు యిల్లా మాడు..."

కానీ ఆ పడేళ్ళే తల్లిలేని కుర్రవాడు ఎదురుగా కనపడి తనను భయపెట్టిన భూతం "వట్టిది ఏమిలేదు" అంటే నిజమని నమ్మి మరచిపోగలడం అసంభవం. అది కాక ఈమధ్య భూతాలు కనపడదూనే ఉన్నాయాయెను.

"అవును ఇప్పుడేం లేదు..."

"ఏంలేదు పడుకో నాయనా..."

అని ఒదిప అన్నయ్య కళ్ళెన చూశేమో ప్రక్కమీదనుంచి లేవబోయింది. వదిలని ప్రేమపాశం చీర చెరగు పట్టుకుని "ఒక్కసారి యిల్లా పడుకో వదివా" అని ప్రాశ్నయపడ్డాడు.

"ఒదివా వదివా నువ్వు నెళ్ళిపోతే ఆ భూతం మళ్ళీ వస్తుంది భయంగా ఉంది" అని తన భయాన్ని వెల్లడోచాడు.

"అబ్బే నే నెండుకు నెళ్ళిపోతాను. అన్నయ్యకి మంచిస్థితి కావాలట. యిచ్చినా..." అని లేచి నెళ్ళి అన్నయ్యతో ఏదో చెప్పింది.

విసుగ్గా వాలిపోయాడు అన్నయ్య మందం మీద.

"అదంతా మనం అనుకోవడంలా ఉంటుంది అంజే... భూతాలు అనేవి అసలు లేనేలేవు" అని స్పర్శిస్తూబోయింది, చెయ్యి మీద వేసుకుని ఆమె చేతుల మధ్య ఒదిగి ధైర్యంగా ఉండితీస్తున్న ముదికి.

ఈమో నేగా కొన్నాళ్ళకేరిం భూతాలు ఉన్నాయని ఒప్పుకుంది. ఇప్పుడు లేవంటుందే?

ఇల్లా పెద్దాబిల్లి ఎందుకు ఆబడాలు చెప్తాలో అర్థంకాలేదు అయినా ఈమూడు వదిల మాటలు ఊగికే తనకు ధైర్యం కల్పేందుకు అన్న వేకాని నిజం కాదని కనిపిస్తోంది. వాతాధుగా అతినికి ఆ వయస్సులో ర వటం సంభవించి సందేహం వచ్చింది. మరి తిరిగిరాని అమ్మను ముగించేందుకు అప్పుడే అటువంటి అబద్ధం ఆదారమే; ఇప్పుడే నిజమేమో. ఈ విషయాన్ని నమ్మరామని శక్తివందన లేకుండా ప్రయత్నించేస్తున్నాడు. కానీ తన నూదియం ఇన్ని నాస్తిగా పోతున్నోయిన ఏ నమ్మకంతో తన అమ్మ పోవడంలో భాగను మరచిపో గలిగాడో, ఆ నమ్మకం ఆపనమ్మకమయినా విడిచి పెట్టలేక. వదిల మాటలమీద ఎంత విశ్వాసం ఉన్నా ఆ నమ్మకాన్ని కూకటి పేళ్ళతో కూలగొయలేక పోయాడు. తన యిన్నాళ్ళుగా భూతాలదగ్గర భయం లేకుండా ఉండడం అలవాటు చేసుకుంటున్నాడు. అవికూడా సునాదుగా మచ్చిక అయిపోయాయి. అయినా భూతాలుకూడా అబద్ధాన్ని సహించవేమో ఇండాకటి భూతం తన నిజం చాడటంమానీ నోరు తెరచింది మింగేందుకు. చీకటి కరకకట్టుకుంటోంది... కరకు కట్టిన చీకటి మైగింగంలో పాడుగు పాటి కొరలు సానపట్టిన కత్తులూ తెలుక్కు మన్నాయి... "ఒదివా... ఒదివా" అని పిలిచిన అతని పిలుపు గొంతుకులో నే జరిగిపోయింది. ఒదిగిపోయి కూడా చెయ్యివేసి యింకా దగ్గరగా ఒదిగిపోయి కొగిలించుకున్నాడు. వదిల యింకా దగ్గరకు తీసుకుంది. ఇరువురి హృదయాలూ యింకా దగ్గర అయ్యాయి.

‘ఇగుగో’ అని పిలిచాడు మాధవరావు నీలిమను
మోహను మళ్ళీ ఈ ప్రపంచంలో పడ్డాడు
అన్నయ్య గొంతుక వివశంబంతో.

మాధవరావు నిద్రపట్టని విసువులా దొల్లు
తున్నాడు మంచంమీద. అంత మంచంకూడా దడ
దడ లాడుతోంది అతిని చర్చనూసి.

‘ఉ’... నెమ్మదిగా అంది నీలిమను నిద్రపోతు
న్నట్టు పడుకున్న మరదికి నిద్రాభంగం అవుతుందని.

అటునుంచి ఇటు దొల్లి పడుకున్నాడు మాధవ
రావు.

మోహను ఎంగుకో వదిన తనదగ్గర పడు
కోవటం అన్నయ్యకు కిట్టగు అనుకున్నాడు అన్న
య్యకు కోపం వస్తుంది ఒదినమీద, అనికూడా అను
కున్నాడు. ఒదినను తను మెలుకురగా ఉన్నట్టు
తెలుస్తే తనకు భయం వేస్తుందని కదలగు. అమ్మ
చెప్పినట్టు పాపం వదినని తను యిద్దరియ్యూ భాగ
పెట్టకూడగు అనుకున్నాడు.

నీలిమను, మరది నిద్రపడ్డనుకుని; తన
కొగిలికోలులో రక్షణకోసం తలను దాచుకున్న మర
దని తన కొగిలినుంచి సడలించి పక్కకు జరిగింది.
నిద్రమత్తులో తన చేతులు తీసుకుంటున్నట్టు,
చేతులు తీసి అటు తిరిగి పడుకున్నాడు మోహను.
నీలిమను ‘నాయనా’ అని పలుకరించి చూసింది.
ఈమగు వదినను కన్న పెట్ట తలచుకోలేదు. వదిన తను
నిద్రపోతున్నాడనుకోవాలనిపించింది. మోహను పలక
లేదు.

“వాడికి అన్ని లక్షణాలూ ముప్పావు.
నాకు తుంటే సరి గాడిది: ఉన్నాడు. భయ
మేమిటి? దానికి నాయం నువ్వు వచ్చి పక్కన పడు
కోవటం సరిపోయింది...”

నీలిమను భర్త నోరు నొక్కింది మోహనుకు విన
పడే వినపనిని చిన్ని మాటతో.

నీలిమను కిలకిల గదిని సుగంధ సౌరభంలో ముంచి
ఎత్తుతోంది.

మోహను మొదటిసారిగా అనుకున్నాడు తన
దగ్గర వదిన పడుకోడం అన్నయ్యకు సుతిరామూ
ఇష్టంలేదని. అయితే తను ఇంకేం చెయ్యాలి అన్న
సమస్య... అమ్మ మళ్ళీరవ్వే బాంకుడును. ఆ భూతిం
ఇంక రానివ్వకమో.....

గాజుల చప్పడు వినపడింది.

కళ్ళు మూతలుపడి ఉండగానే ఆకెగా చూస్తు
న్నాడు. అమ్మకూపం కనపడి చెప్పింది.

“నువ్వు ఇంక వదినకు అంతి అల్లా
దగ్గరగా ఉండకు. వదిన హృదయంలో స్థానం మీ
అన్నయ్యది—అది నువ్వు ఆక్రమించుకోడం మీ
అన్నియ్య సహించలేదు” అని.

మోహను నిశ్చయించుకున్నాడు తనకూ వది
నకూ మధ్య వదినను భాగపెట్టకూడదు అని. ఏదో
బరువు గుండెలమీదనుండి దిగిపోయినట్లయింది.

మళ్ళీ గది అంతా చీకటి ఆక్రమించింది. చీకటి
నీడలా వచ్చి మోహనును జోకొటింది.

పొద్దున్నే లేచి మోహను పళ్ళతోముసుకున్నాడు
నీళు చెంబుతో తేమ్మకుని గుమ్మంమీద పెట్టుకుని.
నూతిలో చేద ఎప్పుడూ వేసి ఎరుగని మోహను,
నీలిమను చూడని సమయం చూసి
తోడుకుని నీళ్ళు పోసుకున్నాడు. బట్టపెట్టె
వెనుక్కుని బట్టలు తీసుకున్నాడు. శుద్ధింగా
తల గువ్వుకున్నాడు. కొంచెం వంకరటింకరగా
ఉంది. అవుతేనేం? నీళ్లు తోడినప్పుడు చిన్న చెబ్బు
రక్తం కారింది. నీళ్లు తీసుకొని రాసుకున్నాడు.

నీలిమను, మాధవరావు ఆశ్చర్యపోయారు ఈ
మారు చూసి.

‘ఉండుబాబూ కట్టుకడ్డను’ అని కొబ్బరి
నూనెలో గుడ్డ ముంచి కట్టుకట్టింది వేలుకు. ‘ఫురవా
లేదు వది నా’ అంటూ వదినకూడా వెళ్ళి, వంటయింట్లో
పీట వాలుకుని ‘చదిఅన్నం పెట్టు’ అన్నాడు.
కాని...నోట్లోకి ఒక్కముద్దికూడా వెళ్ళలేదు.

‘ఎంనాయనా’ అంటూ వదిన హృదయం
కారణం తెలిసికోడంకోసం తహతహ డింది.

“ఎంతేను అంటూ” చెయ్యి కడుక్కుని పుస్త
కాలు వెదుక్కుని, న్కూలుకు తయారుఅయ్యాడు.

ఎప్పుడూ అన్నయ్యతో మాట్లాడి ఎరుగని
మోహను “నూలులకు వెళ్ళిన్నానన్నయ్యో” అని
చెప్పాడు, వదిన అక్కడ ఉన్నా మాట్లాడుకుండా.
కాని, వదిన వంక చూసిన జాలిమాపుతూపు ఆమె
హృదయాన్ని నాటుకుంది వాడిగా.

‘ఇల్లా బుద్ధిగా చదువుకోవాలి’ అని మాధవ
రావు తమ్మడిజేబులో అజాకాసు వేశాడు మోహను
వదులుకున్న పాఖ్యాన్ని దాంతో కొనవచ్చుఅన్నట్టు.

మోహను నెమ్మదిగా మనసుకు ధైర్యం చెప్పకుంటూ వెళ్ళిపోయాడు, గుండె రాయి చేసుకుని.

నీలీను అటు తిరిగి వెల్లువలాచేస్తే దుఃఖాన్ని పైటచెంగుతో ఆపుకుందుకు కృత్య ప్రయత్నం చేస్తోంది.

మాధవరావు అది చూసి చూడనట్లు తమ్ముడు బుద్ధిమంతుడనిపించుకున్నంత సంతోషంతో లోపలకు వెళ్లాడు.

అతనికేం తెలుసు తమ్ముడి హృదయంలో ఎన్ని అగ్ని వర్ష తాలు పగులుతున్నాయో.

నీలీను తను సంభాషణను నిశ్చయంగా మరిచి విన్నాడని స్థిరపరుచుకుంది. అతని నున్నత హృదయం తనకు తెలుసు. విశ్వప్రయత్నం చేసి నా మామూలు చారికి రాడని తెలుసు... మనసు విరిగిన తర్వాత మళ్ళీ అతుక్కుంటుందా? ఏమో...!

చిన్నప్పడు తనకికూడా తనమరదికిలాకే తల్లి పోయింది. సన్న వదిన తనని చీడపురుగులా చూసేది. ఒక్క ప్రేమించే హృదయం, హృదయం విప్పి చెప్పకుండుకు ఒక్కజీవితం లేక ఎంత బాధపడింది తను. ఒక్కొక్కరోజున చిన్నన్నయ్య వదినమంటుకు తండాన అన్నప్పడు ఆత్మహత్య చేసుకోవాలి అని పించేది. నాన్న గారికోసం, ఆయన ఎక్కడ బాధపడిపోతానో అని బ్రతికేది. ఎన్ని బాధలుపడ్డా నాన్న గారికోసం బ్రతికింది. అల్లాగే తల్లి పోయినా మోహను తను ఏమీ అనకుండా కళ్ళ దూస్తోంది కనుక కోలుకున్నాడు. కాక అతను పక్ష జబ్బుకి మళ్ళీ బ్రతుకుతాడనుకున్నారా? నాన్న గారు తనకు చెల్లిచేశారు. మరొక మనసు తనను ప్రేమించేందుకు ఉంది అని తృప్తిపడేది. తనను చూడక పింపించి నపుడు తను ఎంత బాధపడింది. నాన్న కోసం బ్రతికి ఉంది అంటే బాధను సహించా. ఆయన మాయ మయ్యారు. ఆత్మహత్యకు ప్రయత్నించింది. “చిన్న వదిన అన్న “దచ్చించేనా కాదు ముష్టిచుండ” అన్న మాట శిల్పంలా ఇప్పటికీ బాధిస్తోంది. ఆయన (భర్త) తనను దగ్గరకు తీసుకున్నారు. అందుకు బ్రతక గల్గింది. తనను ప్రేమించే నాన్న గారు మాయమయినప్పడు, లాలనగా మాటమాత్రం చెప్పేవారు లేక తన ఎంత నిరాశలో కృంగిపోయింది. తను యిల్లా మరదికి దూరం అయిపోతే ప్రేమించేవారు ఎవరున్నారని మరది తనని మరచిపోగలుగుతాడు? మరది చేతు లోని సాఖ్యాన్ని చేజిక్కులా, తనకోసం త్యాగం చేస్తున్నట్లు కనపడింది. తనకోసంకదా అతను ఇచ్చా

పూర్వకం గా దూరమయిపోనా ఉంటే? ఈత్యాగాన్ని అతని లేత హృదయం తట్టుకోగలదా?

మోహను ఎంత బాధపడుతున్నాడు? అతను చేసే ప్రతి పనిలోనూ తీరని బాధ, ముఖంలో నిరాశా స్పష్టంగా చూసింది. నీలీను భర్త ఏమనుకున్నా సరే... భుజరదు ఇది ఇంక నాగనివ్వకూడదు... అతను బాధపడేందుకు వీలేదు అనుకుంది.

మధ్యాహ్నం అయింది. భోజనం చేసి అదే యాపుతో అల్లాగే ఇల్లు విడిచి వెళ్లాడు మోహను. నీలీను ప్రాణేయపక్షి కూడా అతని చేత కారణం చెప్పించలేకపోయింది

“ఇల్లా ఉండటం నాకు సుఖం అనుకుంటున్నావా? ఎంతమాత్రం కాదు. నువ్వు ఇల్లా ఉంటే నేను తీరగలగాడా బ్రతకలేను.”

వదిన కంటి నీరు కూడా అతని వృధనివ్వకూర్చున్న కదిలించలేకపోయింది. మరది వెళ్ళిపోగానే సరుపు మీద బోంబుకుతుని విశ్చింది విశ్వసనీయంగా కా భారమయింది హృదయం. విశ్చి విశ్చి నిద్రపోయింది. కళ్ళు తెరచేప్పటికి మోహను బట్టలు మార్చుకుని ముఖం కడుక్కుని కనపడ్డాడు.

వదిన వెళ్ళి మరదిని కాగిలించుకుంది.

“నా నాయన కదూ. నువ్వు యిల్లా ఉండకు. ఇల్లా ఉంటే నే బ్రతకలేను” అంది. ముఖగుంతా ముద్దులతో నింపింది. ఏ భావమూ లేని మరది ముఖం చూసి గొల్లుచుంది. వదిన కంటినుంచి కారురున్న నీరుచైపు అల్లాగే చూస్తున్నాడు కన్ను ఆరపుకుండా.

కంటినుండి బయల్దేరిన నీటిప్రవాహం చెక్కిలి మీదకు ప్రవహించి, కొంచెం దూరం ప్రయాణం చేసి తటాలన పైటమీదపడి ఇంకిపోతోంది.

ఒదిన మాటలలోని బాధ మరిచివచ్చినందుం మీద పడి నీటవారిని ఆహ్వానిస్తూ ఇంకిపోతోంది.

మోహను ఇంక చూడలేకపోయాడు “ఒదినా” అని విన్నాడు.

అమ్మ, జలపూరితాలయిన వదినశ్శిలో కనపడి...

“మాట మర్చిపోయావు” అన్నట్లుంది. క్రింద కూర్చుని బాధలో కొట్టుకుపోతున్న వదినను..... వదిలి తనను కానట్టు వెళ్ళిపోయాడు మరది.

చీకటిపడింది. అన్నందగ్గర కూర్చుని లేచాడు, మోహను. దీపందగ్గర చదువుకుంటున్నాడు. మన

సులో సుడిగుండాలు తిరుగుతున్నాయి. వాటిలో తను...వదిన దూరముయిపోతోంది.

అన్నయ్య వీధిలోంచి వస్తూ బుద్ధిమంతుడయిన తిమ్మలక్ష్మి మానీ సంతోషించాడు.

అన్నయ్య భోజనం చేస్తున్నాడు. ఇంక చదువుకోలేక పడుకుందుకు లోపలకు వెళ్ళాడు. తను రోజూ పడుకునే ఆ చిన్నమంచం గదిబయట వెయ్యాలని తాపత్రయం. కష్టపడి ఆ పట్టెమంచాన్ని ఓరగా ఎత్తగలిగాడు. దాన్ని కదపలేకపోతున్నాడు.

‘తేవు’మని అన్నయ్య తేనుపు వినపడింది. నీలిమ ఎంగిల్లు తీస్తోంది.

తమ్మలక్ష్మి మంచం తియ్యటంకోసం పడేపాట్లు చూశాడు...

“ఎలా?”

“ఇది బయట వేసుకోవాలి”

“ఉండు నే వేస్తా...”

అని పట్టు పంచ వదిలించి ప్రక్కగదిలో వేశాడు మంచం. ప్రక్కపరచుకు పడుకున్నాడు. నిద్రపట్టడం లేదు. ముసుకుతిన్ని పడుకున్నాడు.

నీలిమ వచ్చిచూసింది. “అదేమిటి అక్కడ పడుకున్నావు?”

మోహను సమాధానం చెప్పలేదు.

“అబ్బే అంతయిదవు తే ఎలా...నువ్వొక్కడవూ పడుకోలేవు...లోపల వేస్తాలే...” అంది చేతుల్లో మంచి నీళ్ళిచ్చి చెంబు క్రిందపెట్టి.

ఇప్పుడూ మాట్లాడలేదు.

నిద్ర పట్టడమో...

“పడుకోనియ్యి అక్కడ పడుకోవాలనుకోమో”

అని గట్టిగా అని లోపలకు వెళ్ళినతర్వాత...

“నువ్వు మరీ పడుకోలేవు ఒంటరిగా...ఫరవాలేదులే వాళ్ళ పడుకోనియ్యి...” అని ఈసడించాడు మాధవరావు.

నీలిమ లోలోన అణచుకుంది మూగబాధని.

చీకటి దట్టమయింది దీపాలు ఆర్పడంతో.

మోహనుకు నిద్ర పట్టడంలేదు. ఈవారే ఇల్లా బాధపడ్డా వదిన నెమ్మదిగా సుఖపడుతుంది. సరిగ్గా అమ్మ శిశువట్టు చేశాడు. అమ్మకు సంతోషం కలిగి ఉంటుంది...

“అంతా సరిగాచేశానో లేదో అమ్మవచ్చి చాపే బాగుండును”...

గడియారం టంగ్ టంగ్ అని పన్నెండు కొట్టింది. మోహనుకు అవి వింటూఉంటే భయం వేసింది...

చీకటి ఉండకట్టుకుని భూతమయి వచ్చింది. కళ్ళు చింతిపెట్టుకున్నాయి. భూతం నోరు తెరిచింది. కోరు పెద్ద అగాధంలా ఉంది. అగాధపు చివర తను నుంచుని ఉన్నాడు. వంగి లోపలకు చూశాడు బెరుగ్గా. కళ్ళు తిరిగాయి. అందులో తను పడిపోయాడు...

“అమ్మా...”

అని పెద్దకేక పెట్టాడు. అది ప్రతిస్పందించింది. లేచి వదినకోసం ఆ గదిదిగ్గరకు వెళ్ళాడు. తలుపు బిగించిఉంది. బాదాడు ఒళ్ళు తెలియకుండా. ఒదిన కోసం గట్టిగా పిలిచాడు దిక్కులు ప్రతిస్పందించేట్టు. సమాధానం లేదు. భూతం మీదకు వస్తోంది.

‘అయ్య బాబోయ్’...

తనని ఎవరు రక్షిస్తారు...

“అమ్మా...”

అమ్మ జ్యోతి పట్టుకు నుంచుంది దూరంగా. అమ్మకోసం పరుగెట్టాడు. భూతంనుంచి రక్షిస్తుంది. తన చేతిని చాచింది భూతం. పరుగెత్తుకువెళ్ళాడు అమ్మనంక. అమ్మను చేరలేకపోతున్నాడు. చాలా ఆయాసంగా ఉంది ఒళ్ళంతా. మెట్లమీద దొర్లుతున్నట్టు అనిపించింది.

వెల్దకేక పెట్టి వదిన తలుపు తీసుకు వచ్చింది. ప్రక్కమీద మరది లేదు. తొందరగా మేడంతా చూచింది. మెట్లమీద దీపం వెలిగించింది. మేడపై మెట్లమీద తను—క్రింద రక్తంలో తనమరది...

కారెంపూడి శిలాశాసనము

శ్రీ మల్లంపల్లి సోమశేఖర శర్మ

శిలాశాసనము గుంటూరుజిల్లా పల్నాడు తాలూకాలోని కారెంపూడి గ్రామము నందలి వీధులగుడి, ఆవరణములో ఒక రాతిమీద చెక్కియున్నది. ఇది గవర్నమెంటు శాసన శాఖ వారి 1909 వ సంవత్సరపు వార్షిక నివేదికలో 556-వ నెంబరు శాసనముగా ఈయబడినది 1904 వ సంవత్సరమునుండి 1926 వ సంవత్సరమువరకు గవర్నమెంటు శాసన శాఖవారిచే తెలుగు దేశములో సేకరించబడిన తెలుగు దేశపు శాసనములు దీక్షిణ హిందూదేశ శాసనసంపుటములు — పదవ సంపుట మున ప్రకటితమైనను ఈ శాసనము మాత్రము దాని లోనికి రాలేదు. ఇది కొక్కటే కాక ఇటువంటివి, ఇంతకంటెను ముఖ్యమయినవి శాసనము లనేకములు ఆ సంపుటములో లేకపోవుట కడు విచారకరము. చరిత్రాభిహనులు, శాసనపరిశోధకులు అయిన శ్రీ జయంతి రామయ్యపంతులుగారి సంపాదకత్వ మున వెలువడిన సంపుట మిది. ఇది ఇంత అద్భాస్యముగ తయారగుట ఆంధ్రుల దురదృష్టము. ప్రకటితములయిన శాసన పాఠములైనను నిర్బంధములయినవి కావు. అవి తప్పులకు పుచ్చుట నుండి భావవిషయకముగ బనిచేయువారికి నిరుపయోగములైనవి. కొన్ని కొన్ని యెడల చరిత్రవిషయకముగ ఆధారపడుట కును అనుచితములుగ నున్నవి. ఇటువంటి ముఖ్య శాసన సంపుటము ఈ విధముగ తయారగుట ఆంధ్రుల దురదృష్ట మనక తీరదు.

ఇక ప్రకృత శాసనమును గురించి: ఈ కారెంపూడి శాసనమును నేను కారెంపూడి వెళ్ళివచ్చుచు చూచి ప్రతిబింబము తీసి చదివితినీ. ఆ ప్రతిబింబము చూచినిగిపోవుటచేత ప్రకటించుటలేదు. నా చదివిన శాసన పాఠమును మద్రాసు కోటలోని శాసన శాఖ వారి శాసన ప్రతిబింబము సహాయమున మరల సరిదిద్దుకొంటిని. శాసన పాఠమును సరియాయకొనుటకు శాసన శాఖవారు దయతో ప్రతిబింబ మొసగినందుకు వారికి నా కృతజ్ఞతాపూర్వక వందనము లర్పించుచున్నాను.

ఈ కారెంపూడి శాసనము అన్ని శాసనముల వంటిది కాదు; ఇందులో కొంత విశిష్టత ఉన్నది.

పాధారణముగా శిలాశాసనము లన్నియు ఎవరో ఒక స్వామికి (దేవునికి) ఆఖంప దీపారాధనము నిమిత్తమో, అంగరంగ భోగాదుల నిమిత్తమో చేసిన దానధర్మములను కట్టబొట్లను తెలుపును. పాధారణముగా ప్రతి శాసనమునను దేవుని నెల భూవగుని పేరు ఉదాహరించుట పరిపాటి. కాని ఈ కారెంపూడి శాసనము ఆఖంప దీపారాధన, అంగరంగ భోగాది దానధర్మములను తెలుపుటకు వేసినదికాదు; రాజు పేరును లేదు దీనిలో. అయినను ఇది విశిష్టమయినది. దీనివలన ఈ శాసనము వేసిన కాలమునాటి కులమర్యాదల, కట్టబొట్టులు ఎట్లుండెడినో విదితమగుచున్నది. ఇదియే ఈ శాసనమును ప్రకటించుటకు కారణము.

ఈ కారెంపూడి శాసనము ఎప్పటిదిమని విషయమునుగురించి మనము ఊహలపై ఊహలు చేయుటకాని, తిర్క్కు విశిర్క్కుములు చేయుటకాని అవసరములేదు. శాసనకాల మింగు విస్ఫుష్టముగ తెలుపబడినది. అది శకవర్షములు 1818 యువ సంవత్సర ఆషాఢ శు. 11 శుక్రవారము. యువ సంవత్సరమునకు సరియైన శకవర్షము 1817 కాని 1818 కాదు. శకవర్షము 1818 కి సరియైన బార్హస్పత్యమాసాబ్దము ధాత. శకము 1817 యువ సంవత్సరములో శ్రీ స్వామికన్నుపిళ్లెగారి 'ఇండియన్ ఎఫ్ మెరిన్' ప్రకారము ఆషాఢ శుద్ధ ఏకాదశి శుక్రవారము కాలేదు; మంగళవారమయినది. అందువలన శాసనపు తేదీలో కొంచెము పొరపాటున్నది. శకము 1818 ధాత సంవత్సరములో, అనగా క్రీ. శ. 1895 లో ఆషాఢ శు. 11 పై నుడివిన 'ఇండియన్ ఎఫ్ మెరిన్' ప్రకారము జూన్ 16 వ తేదీ అయినది. అనాడు శుక్రవారము దశమి తిథి .74, అనగా 44½ గడియలవరకు ఉన్నది. అటు లేదావారి ఏకాదశి దీని ననుసరించి యువ గత్యావని, శకము 1818 ధాత సంవత్సరమే వర్తమానాబ్దమని భావించవలసియుండును. అట్లయినచో శాసనములోని తేదీకి సరియైన ఇంగ్లీషు తేదీ క్రీ. శ. 1896, జూన్, 16 వ తేదీ శుక్రవారమగును.

ఈ శాసనకాలమునాటికి తెలుగు లిపి చాల పరిణామము పొందినది ఏమాత్రము స్వల్పకృషి చేసినను, స్పష్టముగా ఉన్నచో, తెలుగువారు ఈ శాసనాక్షరములను గురించి శాసన పాఠమును విడదీయగలరు. క్రీ. శ. 1896 అనగా శ్రీనాథ కవికాలము శ్రీనాథుడప్పటికి చిన్నవాడుగా నుండవలెను. కొండపిడు రాజధానిగా తెలుగుదేశమును పరిపాలించిన పెదకోమటి వేమారెడ్డి ఆస్థానములో విద్యాధికారిపదవీ నియుక్తుడై అతడు సంతరించిన మొదటి శాసన మింత వరకు తెలియబట్టినది పొన్నపల్లి తామ్రశాసనము ఇది. క్రీ. శ. 1404 తారీఖు సంవత్సరమునాటిది. పెదకోమటి వేమారెడ్డి శాసనములలోని లిపికిని ఈ కారెంపూడి శాసన లిపికిని భేదము లేదు. ఈ శాసనకాలమునాటికి ప్రాగాంధ్రదేశము కొండపిట్టి రెడ్డిరాజుల పరిపాలనలోనే ఉండెను కాని శ్రీనాథుని కాలేయమిచ్చిన పెదకోమటి వేమారాజు తామ్రము ఇంకను రాజ్యమునకు రాలేదు. శాసనకాలమునాటికి రాజ్యము చేయుచుండిన రెడ్డిరాజు పెదకోమటి వేమారెడ్డికి పూర్వజుడయిన కుమారగిరి రెడ్డి ఇతని నే కొమరగిరి రెడ్డి అని అందుగు. పెదకోమటి వేమ, కుమరగిరిల పితృమూలు సహోదరులు. కొమరగిరి రెడ్డి తరువాత కొండపిట్టి సింహాసనము నధిష్టించినవాడు పెదకోమటి వేమారెడ్డి. ఈ కారెంపూడి శాసనమున కుమరగిరిరెడ్డి కాని, అతని ప్రధాన దండనాయకులు ఎవ్వరు కాని పేర్కొనబడలేదు. అందువలన ఈ శాసనము ప్రభుత్వమున కేమాత్రము సంబంధము లేని వ్యక్తులు వేయించినది.

శాసనభాష ఇప్పటి కయిదువందల ఏబదిమిది సంవత్సరముల క్రిందట క్రీ. శ. 1896 లో, అనగా శ్రీనాథుని కాలమున తెలుగుదేశములో వాడుకలో నుండిన భాష. ఈ శాసనములో వైష్ణవ పరిభాష, వైష్ణవచార్య బిరుదులతో నీ చాల ఉన్నది. వీటిలోని కొన్ని పదముల కర్తవ్యుల తెలియుటలేదు. ఇటువంటి వానిలో 'కొమళిగిట్టు', 'హోపపందిగూను', 'తిరుండుపక జాంతులు', 'తిరువిడిపోతులు' అనువి కొన్ని. 'త్రిభువనీకుళ సముద్ర విభోజితాశ్రీగిరి' శ్లోకారహార అన్న బిరుదులను సెట్టు విడదీయవలెనో తెలియుట లేదు 'త్రిభువనీకుళ' అనుదానిలోని 'కు'ను 'తా'గ చదివినను చదువబడుచును. అట్లు చదివినను అర్థము సుబోధముగలుటలేదు. 'విభోజ' అన్నది 'విడంబ' కాదగును. అట్లయినచో 'త్రిభువనీకుళ సముద్ర విడంబ' అని కాని, 'త్రిభువనీకుళ సముద్ర', 'విడంబ తాశ్రీగిరి శ్లోకారహార (శిర)' అని కాని విడదీయవలె

నేమో. 'త్రిభువనీకుళ సముద్రవిడంబ' అన్న సేంత యర్థముగలుచున్నచో 'త్రిభువనీకుళ సముద్ర' యన్న ను నంతే యర్థముగలుచున్నది. 'త్రిభువనీకుళ'మును సముద్రమునకు చంద్రునివంటివాడని యర్థము రావలెను. విభోజ పదమునకు కాని విడంబ పదమునకు కాని చంద్రుడను అర్థము లేదు. ఒక వేళ 'త్రిభువనీకుళ చంద్ర' అనుటకు శాసనము చెక్కినవాడు 'త్రిభువనీకుళ సముద్ర' అని తప్పగా చెక్కిన వేమో. అట్లయినచో 'విడంబ తాశ్రీగిరి శ్లోకారహార (శిర)' అని పాఠ మేర్పరుచవలెను. ఈ విషయ మింకను విచారించవలసినది. 'పగునెట్టి నాంటి శ్రీ వైష్ణవలకూను' అన్నది 'పదునెట్టి నాంటి శ్రీ వైష్ణవలకూను' అనుదాని అపపాతము. 'ఎట్టు' అనగా అరవములో ఎనిమిది. 'పది నెట్టు' అన 'పదు నెనిమిది'. 'నా' డపదేశము. 'పదు నెట్టు నాంటి శ్రీ వైష్ణవలకూను' అనగా పదు నెనిమిది దేశాల శ్రీ వైష్ణవలకూను అని యర్థము. శ్రీ వైష్ణవలకూను పదు నెనిమిది దేశాలవారని ప్రతీతి. తమిళ నాజ్యయములో ఈ పదు నెనిమిది దేశములు ఈ రీతిని తెలుపబడినవి 1:

తమిళము	కొంగణం (కొంకణం)	మగళం (మగధ)
సింగళం (సింహళము)	కొల్లం	గౌడం (గౌడ)
శోనహం	తెలంగాం (తెలింగ)	కుశలం
సావహం	కళింగాం	కడారం
కన్నడం	వంగాం	శిసం (చీనా)
తుకు	కంగాం	కుడిహం

తమిళ దేశము చుట్టును మిగిలిన పదు నేడు దేశములు ఉన్నట్లు తమిళవాఙ్మయమున చెప్పబడినది. తమిళమున 'పది నెట్టు' పదమే తెలుగులో 'పదు నెట్టు' గా మారినది.

1. ఈ పదు నెనిమిది దేశముల పేళ్ళను తెలిపిన (మదరాసు విశ్వవిద్యాలయములో తమిళభాషకు 'జూనియర్ లెక్చరర్' గా ఉన్న) విద్యాకృ. బి. పురుషోత్తమనాయుడుగారికి నా కృతిజ్ఞతాపదనములు.

శాసనములో వచ్చు వైష్ణవ పరిభాష పదములకు అర్థము చెప్పవలసినదని కోరుచు వారికి ప్రాసీయిచ్చి యున్నాను. ఇప్పుడు నేను తెలిపిన యర్థములలో పొరపాటులున్నను, నాకు తెలియని పదములకు నారు అర్థము తెలిపినను రాజోవు సంచికలో ప్రకటింప గలను.

‘శ్రీ త్రింపమువారు’ అవగా శా త్రిమలు, సా త్రిమలు అని యర్థము. ఈపదము ‘శ్రీ త్రింపము’ అనికాక ‘శా త్రింపము’ అని యుండువలెను ‘ఉప్పరపు గొడుగులు’ అను రూపము తిప్ప. ‘ఉప్పరపు గొడుగులు’ అని యుండి వలెను. ఉప్పరపు గొడుగు లవగా ఆకాశపు గొడుగులు. ‘కామశిఖి’ అను మాటకు అర్థము తెలియలేదు. ‘కామశిఖి’ శ్లస కామతోకూడిన శిఖిశ్లేషా. శిఖి కర్తవ్యము తెలియదు. ‘చోడపందిగూను’ అన్న పదము సరియైనదో, లేక శాసనలేఖకుడు తత్పగ (రాసెనో) తెలియదు. చిట్టచివరి ‘ను’ పదుచ్చయ్యకముని, దానికి పూర్వార్థములలోని ‘ఊ’ ద్వీము వ్యావృతచోకభావవచన వచ్చినదని, సరియైన పదము ‘చోడపందిగు’ అయియుండునని నాయూహ. ఇట్లుగొనించినను దాని కర్తవ్యము తెలియదు. ‘తిరుండుపకణంతులు’ అను దానిలో ‘తిరు’ శ్రీవాదకము. ‘కణంతులు’ ‘కణంతు’ లనుదాని దుద్దురూపమేనా. కణంతి, కడంతి, కడంతి యను పదములకు కణజు అని యర్థము. ‘తిరుండుపకణంతు’ లన్న నర్థము తెలియవచ్చులేదు. ‘తిరుండి’ అను పదము ‘తిరుణ’ కావచ్చు. ఇది ‘త్రిణ’ శిల్పభవము. ఇట్లుయను ‘తిరుండుపకణంతు’ లే నాధురూపమునకొన్న ను అర్థమగుట లేదు. ‘తిరుణికోల’ అన్న ను ‘తిరుణికోల’ లన్న ను ఒకశ్రే. ‘తిరుణికోల’ యన దాసరివాని దీప స్తంభము.

‘తిరునదిపాతు’ అను రూపము ఆనాధువని తోచును. నాధురూపము ‘తిరువడిపాతులు’. దీనిని అర్థము తెలియ లేదు. శ్రీవైష్ణవ పరిభాషలో ‘పాతిపాతు’ అను పదము కలదు. ‘పాతిపాతిస గా పాదపద్మము 2 ‘తిరు వడి పాతు’ అని (శ్రీపాదపద్మములు—ఆచార్య శ్రీపాద పద్మములు లాంఛనముగా కల కేతనము కొవచ్చును. ‘అనుమరేక’ అన్నది ఆనాధువు. ‘అనుమరేక’ అని యుండదగును. ‘అనుమరేక’ అని హనుమంతి చి.తిరు వ్రాసిన జెండాలు కొవచ్చును. ‘శ్రీముఖము’ అనిగా మఠాచార్యులు తిను శిష్యులకు ఇచ్చెడి యు త్తీరము, లేక ఆజ్ఞాపత్రము కాననమందు తేల్చుకుడు తిప్పగ వ్రాసెనో లేక కాననము చెక్కి నవాడే తిప్పగ చెక్కినో కాని కాననముంతయు దొవ భూయిష్టముగ నున్నది. కొలము(కులము)నకు ‘గొల’రూపము ప్రయు

2. 'హరిహర' అను గా పాదపద్మముని నిఘంటువు
ధారమున చేర్చినవారు మిత్రులు శ్రీమతా మేడపల్లి
నరహరి నరసింహస్వామిగారు. 'తీరుదేశ' అను
శ్రీపాదపద్మములు, సద్గురు పాదపద్మములు కొంచు
నని వారి జూచించిరి. వారికి నా కృతిజ్ఞతరదిన
మన వారి

కనుమనది. 'సార్వభౌమ' పదము 'సావకా
భౌమ' అని చెక్కబడినది ఇందలి స్త్రీవ్రత పరిభాష
విధిలూఠంభములు అసరిచితిమనలైనవి. పవహాప
ముల విషయమనను, వాటి కర్తవ్య నిర్ణయించుట
లూను నాయూహ కందినట్లు చెప్పినాను. సేను
చెప్పినవి సరియైనవి కావచ్చును; కాకపోవచ్చును :
జేరిసినవారు సేను చేసిన దోషము చేయని నున్న
మన్నించి వాటికి సాధురూపములను సరియైన యర్థ
ములను వివరింపకలండులరు వేమమన్నాను.

భాషన విషయము: కుంకుమ వసంతము లాడు
కొను విషయములో పలినాటివారికిని (పల్నాటి వారి
కిని) బహుగలవేనువారికిని (బహుగలవారికిని) వివాదము
సంభవించినది. అంతకుపూర్వపు రివాజు ననుసరించి
వియ్య వలయులవారికి ఈ కుంకుమవసంతము లాడుకొను
మర్యాదకలదో నాకే కాని ఇతరు లాడుకొనరాదని
పూర్వపు సాంఘిక నియమును. ఇట్టివి పూర్వపు
కులయ్యార్థము (Social privileges) బహుగలవారు
కుంకుమ వసంతము లాడుకొను మర్యాద తమకును
కలదని (తమ గురువులైన?) కేవల చక్రవర్తి ఆద్యం
కారిగొని నిజము కష్టిపైచ్చి చెక్కి వారియొద్దనుండి
శ్రీముఖములు తెచ్చుకొని వసంతము లాడుకొనుగా
పలినాటివారు వారిని వసంతము లాడువీక ఆద్యు పెట్టినది.

అంతట గురువులైన 'చక్రకుల విషయ చూడమునీ' శ్రీమూక్ నల్లను గోవింద చక్రవర్తి అయ్యంగారు చార్తండునువారిని తమ సమక్షమునకు పిలిపించి పూర్వము బహుగలవారికి కుంకుమ వసంత మాడుక వ్రేలముకు హక్కుగలదని నిరూపించుకొన్నచో వారిని ఆపనింపని శిష్యులు ఆ బహుగలవారు తమ కట్టె మర్యాద యుండినట్లు రుజువు చేసికొనలేకపోయిరి. అంతట గోవింద చక్రవర్తి అయ్యంగారు దేవచక్ర వర్తి అయ్యంగారు బహుగలవారికిచ్చిన శ్రీమఖిములు మరల తీసికొని, పరివాటివారికి 'బిరుదు నానీలు' మొదలైన—మహాదేవరు కల్లువట్టి 'వైభోగములు' ప్రసాదించి, బహుగలవారు ఎక్కువ కేకపడ కుంకుమ వసంతమాడినను పనునెదిలది దేశాల శ్రీ జైప్రభులను వారి నాడుగిది అట్లు పెట్టినట్లు ఆనతిచ్చి పరునెదిలది దేశముల శ్రీ జైప్రభులకు శ్రీమఖిము పంపిరి. ఆ శ్రీమఖిము ఈశాసనము. మొత్తమువీధి ఇది పరివాటి వారికి బహుగలవాటివారికి కుంకుమ వసంతములాడు కొనువిషయములలో వచ్చిన వివాదమును విచారించి శ్రీ జైప్రభు గురుస్వాములైన శ్రీమూక్ నల్లను గోవింద చక్రవర్తి అయ్యంగారు ఇచ్చిన తీర్పు.

పూర్వము మతగురువులు కుంకుమ వసంతము లాడుకొనుటవంటి పేకులను గౌరవ మర్పాదలను ఒక్కొక్క కులమునకు సంఘమునకో మతమునకో చేసిన సేవానైపుణ్యమును గమనించి యిచ్చునారు. విగాహాసముయముని పెండ్లిమహారుకు గురిచెక్కి గ్రామనీపులలో ఊరేగుట, ఉత్సవావసరములలో కుంకుమవసంతము లాడుకొనుట, పెండ్లి పండ్లిగతు మామిడాకు తోరణములు కట్టుకొనుట, పెండ్లి పందిరి స్తంభములకు అరటి చెట్టును సరికి తెచ్చి కట్టి అలంకారము చేయుట—ఈ మొదలైన మంగళ కార్యము లన్నియు మర్పాదలే. పూర్వము చతుర్విగ్గములోని అన్ని కులములవారికి అట్లు చేసికొనుటకు హక్కు లేదు. ఆదా కులములవారికి ఈ మర్పాదలను దేశమును పరిపాలించు అధిపతియైన ప్రసాదించవలెను; లేదా మతగురువైనను ప్రసాదించవలెను. ఒక వేళ ఏ కులమువారయినను ఇట్టి గౌరవ మర్పాదలకు తమకు 'హక్కు' లేనిదే నెఱపుకొనిరా అట్టివాటికి 'హక్కు'న్న ఇతర కులములవారు వారిని అడ్డుకొని వచ్చిరి. సంఘములో ఇట్టి గౌరవ మర్పాదలకు గల 'హక్కు' ననుసరించియే గౌరవ ప్రతిష్ఠలు. వారి హోదా ఎక్కువ. ఇటువంటి గౌరవ మర్పాదలకు సంబంధించిన పట్టుదల ఒగుంటి కాకతీయ సామ్రాజ్యము పతనము సామ్రాజ్యము మరల సముద్ధరింపబడినతిరువాతనుంచినయే, క్రీస్తుశకము పనునాలుగవ శతాబ్దము ఉత్తరార్ధము నుంచి ఎక్కువ యైనది. ఇటువంటి కులగౌరవ మర్పాదలకు, కులము ఆధికతా న్యూనతలకు సంబంధించి శాసనములన్నియు పనునాలుగవ శతాబ్దమునుంచినయే శాసనమౌను. ఈ శాసనములను పూర్వము మతగురువుల కంటిటి యధికారముండెనో, కులమర్పాదలు వివిధముగా పరిపాలింపబడుచు వచ్చినవో తెలియుచున్నది. దేశము నేలరాజునకు పరిపాలనము విషయమునకు, భద్రతను కాపాడు విషయమునకు, దుష్ట శిక్షణ శిష్టరక్షణముల విషయమునకు మాత్రమే అధికారముండెను. మత సాంఘికవిషయములయందు అతని కేమాత్రమును జోక్యముండెడిది కాదు. దేశమునకు భూవరు షాధిపతికాగా సాంఘిక ధార్మిక చక్రమునకు మతాచార్యు షాధిపతే. రాజకీయముగ మతాచార్యుడు నరవరునకు లోబడియుండినట్లే సంఘమునకు మతమునకు సంబంధించిన విషయములలో మతాచార్యునకు నరవరుడు లోబడి యుండువాడు. దేశములోని జనుల ఆధిభౌతికాభివృద్ధికి

భూమిమీసకు బాధ్యుడుకాగా ధార్మిక అధ్యాత్మికాభ్యున్నతికి మతాచార్యుడు బాధ్యుడై దారి చూపువాడు. బాధ్యతవాలి అపర్యయగ ప్రవర్తించుచు వచ్చినవారు ఆపర్యయలోను ఈవర్గములోనుకూడ ఉన్నార; కాని పూర్వపు రాజకీయ ధార్మిక పరిపాలనాపద్ధతి అట్టిది. సంఘము అభ్యున్నతిపతనములకు వాడుభయులును సమానముగ బాధ్యులు.

విశేషవిషయములు: నల్లని గోవిందచక్రవర్తి అయ్యంగారు గొప్ప వైష్ణవాచార్య శిష్యామణులు. అయ్యంగారన్నది అయ్యగారనువాని రూపాంతరము. తెలుగుదేశములో శ్రీ వైష్ణవమును వ్యాపింపజేసిన భిట్లగు, కందాడ, తిరుమల మొదలైన గుర్రసద్ద శ్రీ వైష్ణవాచార్యసంశయములలో నల్లని వారిది ఒకటి. నల్లని గోవింద చక్రవర్తి అయ్యంగారనుగా నల్లని కుమారుడైన గోవింద చక్రవర్తి అయ్యంగారని యర్థము. నల్లని చక్రవర్తికి నల్లండ్లి (నల్లాణ్ణి) చక్రవర్తియనియు బేగు. గుంటూరు జిల్లా నరసారావు పేట తాలూకా రొంపిచెట్టలోని పేణుగోపాలస్వామి ఆలయములోని పరిశీలనోటియిన గురుస్తంభముమీది శాసనములొక నల్లండ్లి చక్రవర్తి ఉదాహృతులయినాడు. ఇతని శిష్యుడు రామదా సాకను. ఈ రామదాను ఎవరో తెలియదు. ఈ శాసనములోని నల్లండ్లి చక్రవర్తి గోవింద చక్రవర్తి అయ్యంగారి తండ్రియనుట కేమయ సంశయములేదు. ఈ రొంపిచెట్ట శాసనము సమంతము శ్రీ జయంతి రామయ్య పంతులుగారి సంపాదకత్వమున వచ్చిన శాసన సంపుటమున జేరకపోవుట విచారకరము. ఈ వంశములో దేవ చక్రవర్తి అయ్యంగారి రొకరున్నార. మన శాసనములోని దేవచక్రవర్తి అయ్యంగారు వారే. వారు గోవింద చక్రవర్తి అయ్యంగారికి అన్నగారు. ఈ విషయము మనకు ఈ శాసనములను తెలియదు, కాని అసంతామాత్యకవి రచించిన భోజరాజీయ ప్రబంధములను తెలియుచున్నది. అసంతామాత్యుడు నల్లని గోవింద చక్రవర్తి అయ్యంగారి శిష్యుడు. అతడు భోజరాజీయమున గురుదరణస్మరణము ఈ విధమున చేసియున్నాడు :

భూ సభోహరివంత పూరిత నుతీర్తి
శాలి తిర్వంగళ చక్రవర్తి
నకల సాత్విక భక్తప్రకర సత్ఫలప్రార్థ
సహకార మశేషురి చక్రవర్తి
ఘనతరాజానాంధకార విఖండన

చండంకుఁ జొబళ్ చక్రవర్తి
నానార్తిజనచాతకానాన ధనవృష్టి
జలదంబు శ్రీదేవ చక్రవర్తి
యనఁగ శ్రుతిచక్రుష్టయముతో నెనయునట్టి
యగ్రజులతోడఁ బుట్టిన యన్మదీయ
గురునిఁ దిరుమల నల్లనివర తనూజఁ
దలఁతు గోవింద చక్రవర్తులఁ బ్రియును.

ఆ కాలములో శైవులకువలెనే శ్రీవైష్ణవలకును శిష్యబృంద ముండెడిది. ఈ శ్రీ వైష్ణవ గురుస్వాములు తమశిష్యులకు ఆధ్యాత్మికజ్ఞానము నొసంగుటయే కాక వారికి విద్యాగురువులు కూడనై ప్రభావ్యతపించుచు వచ్చిరి. పై పద్యమువలన ఒక్క డేవచక్రవర్తి అయ్యంగార కాక తిర్వంగళ చక్రవర్తి, అశ్వురి

చక్రవర్తి, జొబళ్ చక్రవర్తులుకూడ గోవింద చక్ర వర్తులవారి అగ్రసోదరు లనియు, వీరి యింటి పేరు 'నిగుమల' అనియు విశేషమగుచున్నది శాసనమున 'చక్రవర్తి' కులమని కలగు పేరు చివర ఈ వంశము లోని ప్రతివారికి 'చక్రవర్తి' అని యుండుటవలన చక్రవర్తులవారని పేరు కలిగియుండువచ్చును. తిరు వేంగళ చక్రవర్తి విజయనగ రాక్షస్యర మహాసాయంతు లలో నొకడైన సంజెట ఎఱకంపరాజునకు గురువు.

ఈ యెఱకంపరాజు పొగ్గివ సంవత్సరమునకు సరియైన శకవర్షము 1826 లో తన గురువును, చుర్రువి స్థాప నాచార్యులును అయిన శ్రీ తిర్వెంగళ చక్రవర్తికి చియ్యవరమను గ్రామమును దానము చేసెను⁴

4. Local Records, Vol. XL, p. 516.

శాసనము!

చంద్రుడు2

శేఖము

నూర్కొను

చక్రము

1. స్వస్తి [||] శకవరదంబులు ౧3౧౮ అగునేం
2. టి యువ సంప్రదింపిరి అహో శు ౧౧ శు
3. శ్రీ నల్లని చక్రవర్తులు ఇచ్చిన
4. శాసనము [!]
5. నైవేద్య నే3 సంప్రదింపిరి సర్వకాదినాం [!]
6. యేవకాం చక్రవర్తుల నాం [!]
7. చామకాం4 చక్రవర్తుల విజయయాదామనే దుష్ట
8. నిగ్రహ సి(శి)ష్ట ప్రతిపాలక మాయావాది కోశాహళి మం
9. త్రివాది భయంకర | పరమవైదిక సామ్యకామ్యము పరవా
10. [చగ] జకేసరి త్రిభువని కుళసముద్ర విశింబ తాళగిరి (తాళగిరి) శ్రీ
11. ంగా [౦] చాం7 శిరణాగత వ్రజపంజర శ్రీ అహోబలదేవ విభవ విరో
12. ధిమానముడొన తిరువేంగళ నాథదేవ దివ్యశ్రీ పాద పద్మారా
13. దులైనకి శ్రీ నల్లను గోవింద చక్రవర్తి అయ్యంగారు అభిలంఘ

1. శాసనప్రతిబింబమును ఇచ్చిన శాసనశాఖ అసిస్టెంటు నూపరిం టంబు శ్రీ హెచ్. వి. నరసింహస్వామిగారికి నా కృతజ్ఞత.

2. శాసనశిలీపాద నూర్కొ చంద్ర, శేఖ చక్ర ప్రతిమలు చెక్కిఉన్నవి.

3. రేవ పంక్తి శ్లోకముతో అరంభము. దీనిలోని మొదటి అక్షరము పోయినది, మిగిలిన మొదటి రెండక్షరములు అనుమానాస్పదములు.

4. 'చాయకా' అని చదువవలెను.

5. 'సామకామ' అని.

6. 'త్రిభువనీమల సముద్ర' అని. శాసనకర్త 'ల' కు తరచుగా 'ళ' వాడినాడు.

7. 'శృంగారహారి(కి)' అని.

8. 'దివ్య శ్రీపాద పద్మారాధకులైన' అని.

14. లోకాల పదునెట్టి నాంటి శ్రీ వైష్ణవలకూను9 ఆనతిచ్చి పుత్రైంచిన
- 15 శ్రీముఖం [| *] బడగుల సీమలవారు10 తినుకుం శుంకుమ వస
- 16 ం త్రి(ం)ము గల్గిని దేవచక్రవర్తిక అయ్యం గారికిని మఱువడ విన్నపం
- 17 నేనీ శ్రీముఖాలు దెచ్చి వసం త్రిమాడే మనం గాను పలినా
- 18 ంటివారు వసం తం ఆడనీక అష్టపెట్టి కేను నేము శ తం
- 19 మువారిన్ని11 మా ముంధటికే రప్పించి విచారింపు
20. ం గాను పలినాంటివారు పూర్వకానుండు కుంకుమ వస
21. ంతం బడగులవార్కిం గలుగం దెలుపుకొని ఆడ
- 22 నిమ్మం పై(పే)ను ఆ బడగులవారు పూర్వకానుండు గలు
- 23 గం దెలుపరయిరి గాన దేవ చక్రవర్తిక అయ్యం గా
- 24 రు యిచ్చిన శ్రీముఖాలు మగుడం బుచ్చికో
- 25 ని నేము12 పలినాంటివార్కి మహాదేవరకుం జెల్లెటి
- 26 వైభో గాలు అన్నిన్నిం13 జెల్లించి ఉప్పరపు14 గొడగులు
- 27 ఆలవల్లూను కనకం దె అంధులమూను
28. కామశిగిల్పూను నీలిగొడగులూను చోడవ
- 29 ందిగూను తిగండుపక జాంతులును తిరు
30. వలికొలుకున్న తిగువిడిపోతులున్న15 అనుమ
31. . రెగలున్న16 యి ప్రిని [| *] వారి శ్రీముఖాలు
32. వి[ం*]ట్టిదు గాన మీగు యొక్కడ బడగులమరు17 ను
33. ంకుమ వసం త్ర[ం*] ఆడినాను పదునెట్టి(ట్టి) నాంటి శ్రీవై
34. ష్టలగోను18 కుంకుమ వసం త్రిం ఆడనీక అష్ట
35. పెట్టేటి [| *]19 యీ శాసనం పుద్ధగిలోనుండగి తే
36. నాటివారు పంబనాయంకున్న మేడపి జే పెబో
37. ఇండున్న మంగళ మహా శ్రీశ్రీశ్రీక జేరయ
38. శ్రీ.

9. 'పదునెట్టి నాంటి శ్రీ వైష్ణవలకూను' అని.

10. 'బడగుల సీమలవారు' అని.

11. చాత్రిండుము వారిని అని; అనగా 'చాత్రివారు. చాత్రిండు శబ్దము వికృతే శాత్రిడు పదము.

శాత్రిదులన సాతానులు.

12. మేము అని యర్థము. విము అనురూపము కలదు, పూర్వము 'నేము' కూడ ఉండెనేమో.

13. 'అన్నిన్నిం'—అన్నింటిని అని యర్థము.

14. 'ఉప్పరపు' అని చదువవలెను.

15. 'తిరువిడిపోతులు' అని.

16. అనుమ తిరువాతే నొక యక్షరము పోయినది. అది 'అనుమంతిరేకలు' అని కొని 'అనుమనరేకలు' అని కొని యుండవచ్చును.

17. 'బడగులవారు' అని చదువవలెను.

18. 'పదునెట్టి నాంటి శ్రీ వైష్ణవలకూను' అని చదువవలెను.

19. ఇక్కడినుంచి శాసనపాఠ మధ్యమగుటలేదు.

స్టీ ఫన్ స్పెండర్

★ ★ వర్తమాన పాశ్చాత్య సాహిత్యరంగాన్ని రూపొందించుతున్న ప్రధాన పురుషులలో ఒకరైన, ప్రసిద్ధాంగ్ల రచయిత స్టీ ఫన్ స్పెండర్ గతమాసం భారతదేశానికి విచ్చేసి పలుతావుల ఉపన్యసించారు. ఈయన 'కల్చరల్ ఫ్రీడమ్ కాంగ్రెస్' అనేసంస్థకు అంతర్జాతీయ కార్యవర్గ సభ్యుడు. ఈ సంస్థ తరపుననే సాంస్కృతిక రాయబారిగా భారతదేశానికి వచ్చి ప్రచారంచేస్తున్నారు.

క్రీవిగా, విమర్శకుడుగా, వ్యాస రచయితగా జగత్ప్రఖ్యాతిని గడించుకున్న ప్రసిద్ధాంగ్ల రచయిత స్టీ ఫన్ స్పెండర్ 1909 సంవత్సరంలో లండను నగరంలో జన్మించాడు. ఆక్స్ ఫర్డ్ విశ్వవిద్యాలయంలో విద్యాసముపార్జన చేశాడు. కళాశాలలో చదువుతున్న స్కూల్ జూలూ ఆయన ఎడనెడా యూరపు పర్యటనలో కాలం గడుపుతూ వచ్చాడు. చివరకు పట్టా పుచ్చుకోకుండానే విశ్వవిద్యాలయంలోనుంచి బయటికి వచ్చేశాడు. పదిహేడేళ్ళ ప్రాయంనుంచి, తనదగ్గరున్న చిన్న 'హౌస్ (హౌస్) మీద మందుల సీసాలమీద అంటించే చీల్లు అచ్చువేసి తిద్దారా జీవితం గడుపుతూ వుండేవాడు.

కళాశాలలో వుండగానే ఆ డెన్ రచనలంటే ఆయనకు మెజు కలిగింది. ఆ డెన్, స్పెండర్, లూయీ మాక్స్ న్, సి. జే లూయిస్, వీరు నల్గురూ, వీరివీరి రచనావిధానాలలో వైవిధ్యమున్నా, సవ్యాంగ్ల సాహిత్యరంగంలో నాయకులుగా పేర్కొనదగిన వారు. వీరు నలుగురిలో ఒక సమానస్థితికూడా కనుపించుతోంది — సాంకేతిక కావ్యరూపాలపట్ల (సింబాలిక్ పాయింట్) వీరికి గల జౌత్సుక్యం.

మొదటి ప్రపంచయుద్ధం రాజకీయరంగాన్నే గాక రంగాన్ని కూడా తలక్రిందులు చేసి వేసింది. పాతి విలువలన్నీ పటాపంచలై పోయినై. పాశ్చాత్య నాగరికతకు చరమదశ వచ్చేసినట్టే కనుపించింది. ఈ వాతావరణం కారణంగా, 'డాడా యిజం' లాంటి అనేకరకాల నిరాశావాదభోరణులు

అరాచకవాదభోరణులు వ్యాపించినై. కాని 1980 వచ్చేసరికి యీ వాతావరణం క్రమంగా మరి ఆశాజనకమైన ఒక నూతనవాతావరణం ఆవిర్భవించింది.

యుద్ధానంతరదశలో కవి అత్యంత దుర్బలమైన బాధ్యతను వైస వేసుకుని తీరవలసినవచ్చింది. నాటికి వ్యాపించివున్న నాగరికత శిథిలమై ఛిన్నాభిన్నమై పోతుంటే, ఆ శిథిలాలలోనుంచి ఒక నూతన నాగరికతను నిర్మించుకుని రావలసిన అవసరం కవికి యేర్పడ్డది. నిరాశావాదిగా తలక్రిందులైపోతున్న మానవునికి దారి చూపి ఉద్ధరించవలసినవచ్చింది. నూతనాదర్శాన్ని కట్టెదులు చూపించి ఆత్మవిశ్వాసాన్ని కలుగజేయవలసినవచ్చింది. తన ధర్మాన్ని గుర్తెరిగిన కవిగా, స్పెండర్, యీ కార్యక్రమానికి నడుముకట్టాడు.

పీడనకూ, నిరంకుశత్వానికి గురియై విలపించు తున్న అభాగ్యులపట్ల స్పెండర్ కు అత్యంతమైన సానుభూతి వుంది. స్పెండర్ కు తొలినుంచీ రాజకీయాలపట్ల జౌత్సుక్యం వుంది. ఈ నవీన యుగంలో, సాహిత్యరంగానికి రాజకీయాలతో తప్పనిసరి సన్ని

యం యేర్పడిపోయిందని కూడా అభిప్రాయపడ్డాడు. కాని రాజకీయం అన్నదానికి ఆయన యిచ్చిన నిర్వచనం చాలా విస్తృతావధి గలది. రాజకీయాలను పురస్కరించుకొని స్పెండర్ రచించిన కావ్యసంచయంలో, కరుణావిలమైన హృదయ స్పందన వినిపించుతుంది. ఈ క్రింది పంక్తులు పరికించితే ఆ విషయం విస్పష్టమౌతుంది.

*The Guns spell Money's ultimate reason
In letters of lead on the spring hill-side
But the boy lying dead under the olive
trees*

*Was too young and too silly
To have been notable to their important
eye
He was a better target for a kiss.*

[ఓనికవాదపు పరమ ప్రయోజనమేమిటో, వసంతశోభితమైన కొండకొనలో, తుపాకాలు లోహ శబ్దాలతో గుడితం పలుకుతూనే వున్నయ్యే; కాని, ఆలీవు తరుచాయ్యను చచ్చిపడేవున్న ఈ పసికందు అమాయకుడు—ఆ అఖండుల మహా తరమైన దృష్టి పథాన పడతేగిన వాడుకాదు. మధురమైన ముద్దుకు లక్ష్యంకాదగినవాడుగాని—తుపాకిగుండుకు కాదు.]

స్పెండర్ కు యుద్ధోన్మాద మంటే తగని చిరారు. యుద్ధంలో తమ సర్వస్వాన్నీ కోల్పోయిన హతభాగ్యుల దీనావస్థకు ఆయన ఎంతో సంతాప పడ్డాడు. తన తల్లిని సంబోధించి వ్రాసిన యీ పంక్తులు ఆయన వేదనను వ్యక్తం చేస్తున్నయ్యే.

*'You rebuilt the Georgian house with the
old laws
And the kitchen-garden surrounded by a
wall*

*And the servants in the servant hall
Tidying the room down-stairs at dawn
And gave these play things to your son,
Your son grew up and thought it all real
Hunting, Family, the businessman's
Ideal.'*

[ప్రాతస్మాత్రాల పునాదులమీద మన కొత్త యంటిని పునర్నిర్మాణం చేశావు. పెరటితోట చుట్టూ గోడ కట్టించి బందోబస్తు చేయించావు. ప్రత్యావమా ఇల్లుపరిశుద్ధంచేస్తూ వుండటానికి సేవకులను నియోగించావు. కొడుక్కు ఆడుకోవటానికి ఆటవస్తువు లందించావు. నీ కొడుకు పెరిగి పెద్దవాడై, ఈ వేటవినోదం, ఈ గృహరామాలూ, ఈ

వ్యాపారధర్మం ఇవన్నీ ఆహ్లాదకరంగా నేవున్నాయనుకున్నాడు—కాని ఆధర్మప్రాయమైన ఈ జీవితం రెండవ ప్రపంచయుద్ధంలో లయించిపోయింది.

*He is thrown out on to a field abroad
A whip of lead
Strikes a strain of blood from his pure
fore-head
Into the dust he falls,
The virgin face, carved from a mother's
kisses
As though from sensitive ivory
Staring at the Sun—the eyes at last
made open.*

[ఆ కుమారుడు, కానిదేశాలలో ఎక్కడో...ఒక రణక్షేత్రంలోకి విసరివేయబడ్డాడు. ఆమాయకమైన అతని నుదురు సీసపు కొరడా దెబ్బతో పీడులుకు పోయి రక్తాల్పడుతోంది. ధూళిలో కూలిపోయాడు. చైతన్యసంయుతమైన చింతిముసుంచిన తే, మాతృ హృదయపు ముద్దులతో మనోహరంగా రూపొందించబడిన ఆ ముఖం, తెల్లబోయి నూర్చుని వంక చూస్తోంది—ఇప్పటికీ తెరిపిడిబడిన ఆకళ్లు]

1989 లో స్పెండర్ గొంతులో ఒక మార్పు వచ్చింది. కొంచెం నెనక్కు అడుగువేసి ఆత్మశ్రయ కవితారీతికి మొగ్గాడు. ఖైదీలనుకురించీ నిగుడ్డొగ బాధితులనుకురించీ ఆయన రచించిన తొలిరచనలతో పోల్చిచూస్తే అనంతరదశలో వచ్చిన రచనలలో అంతటి ప్రతిభగాని కావ్యశోభగాని కన్పించదు.

ఏది ఏమైనా, స్పెండర్ కు రూపకల్పన చేయ్యటంలో నేమి, శబ్దప్రయోగపరిజ్ఞానంలో నేమి, మహా కవికి ఉండవలసిన ప్రతిభాసంపద లున్నాయి. ఈ అభిప్రాయాన్నే వెలిబుచ్చుతూ 'హార్వీక్రెన్' అన్నాడు:

*'He has a talent for symphonic
structure and sustained movement.'*

కావ్యరచనలో స్పెండర్ ప్రతిభా విశేషాల సంగతి ఇలా వుండగా, విమర్శకుడుగా, వ్యాస

రచయితగా, నవ్యాంగ్ల సాహిత్య రంగంలో ఆయన అత్యంత ప్రధానమైన స్థానాన్ని సంపాదించుకున్నాడు. బలమైన తార్కిక నిరూపణలతో తన వాదాన్ని విస్పష్టంగా చెప్పగల చాకచక్యం ఆయన రచనలలో సర్వత్రా గోచరిస్తూ వుంటుంది. ఎంతటి క్లిష్టమైన భావాన్నైనా, అతి తేలికైన భాషలో ముక్కుకు నూటిగా చెప్పివేయగలడు. సత్యాన్వేషిగా ఆయన యోజన తాత్కాలికములైన ప్రయోజనాల అవధులకు మాత్రమే పరిమితం కాక సార్వకాలీనములైన ప్రయోజనములను సాధించే మార్గంలో ప్రసరించుకుంది.

స్పెండర్, 'హూరైజన్' అనే పత్రికకు సిరిల్ కాన్రీతో సంయుక్త సంపాదకుడుగా పనిచేసి ఆ పత్రికను మహాన్నతమైన సాహిత్యస్థాయిని అందుకునేలా చేశాడు. ఆ పత్రిక సంపుటాలు ప్రతి ఒక్కటి అమూల్యమైనదే. అనంతరం ఆయనకు 'కల్చరల్ ఫ్రీడమ్' ఉద్యమంతో చాతుర్య కలిసింది ఇప్పుడు ఆ ఉద్యమం తరఫున నడుస్తున్న 'ఎన్ కాంటర్' అనే పత్రికకు సంపాదకుడుగా పనిచేస్తున్నాడు. ఇప్పటికే యీ పత్రిక మంచి పేరు ప్రతిష్ఠలను ఆర్జించుకోగలిగింది.

చెన్నపట్నంలో జరిగిన సాహిత్యోపన్యాసాలలో, స్పెండర్ సాహిత్యరంగానికి సూత్రప్రాయములు కొదగిన కొన్ని ప్రధాన విషయాలను వ్యక్తీకరించారు.

(i) కళాకారులకుగాని, ప్రేక్షకునికిగాని వాస్తవిక జగత్తుయొక్క విస్తృతాన్ని కలుగజేసేది ఉత్తమమైన కళగాదు. జీవితంలో వున్న సంఘర్షణను వ్యక్తీకరించి, దాన్ని అధిగమించటానికి ఉదాత్తంగా పరివర్తనను పొందుతున్న మానవ మనోభావనను వ్యక్తీకరించటమే కళ సాధించే మహాకార్యం.

(ii) వాస్తవిక జీవితానికి వెలిగా వ్యక్తీకరింపూర్త స్వాతంత్ర్యమునేదీ హాస్యాస్పదమైన విషయం. కాని సాహిత్యకారులు గమనించవలసిన ముఖ్యరచయ మొకటివుంది. వ్యక్తిని మానవకల్పితములై, తుణతుణం పరివర్తన పొందుతూవుండే సాంఘిక రాజకీయాది ఉద్యమ యంత్రాలను బానిసగా పరిగణించకూడదు. వ్యక్తిని కొనసేవసర్వవాగ్ధికతలనూ యాపించించుతున్నది గనుక వ్యక్తిని కొనసంపరమప్రయోజనంగానే సాంఘిక రాజకీయాది సమస్తోద్వేగాలలోనూ పరివర్తన తీసుకురావటానికి ప్రయత్నించాలి.

ఇంతటి విఖ్యాతి నార్జించుకున్నా స్పెండర్ ఇంకా నడివయస్సులోనే వున్నారు. సాహిత్యరంగంలో ఇంకా అనంతంగా కృషిచేయటానికి ఆయనకు అవకాశం వున్నది. మహాకవికౌవలసిన ప్రతిభాసంపదల నన్నిటినీ ఆయన పెంపొందించుకోగలిగారు. సాహిత్యరంగానికి గర్వకారణం కొదగిన ఒక మహారచనను ఆయన ప్రపంచానికి అందజేయగలడని మనం ఆశించవచ్చును.

అచార్య బ్రువుడు

శ్రీ పురుషోత్తమ దోభాల్

★ ★ అఖిలభారత సంస్కృత కథానికలపోటీలో ప్రథమ బహుతినందిన కథ. సంస్కృత రచనను ప్రోత్సహించే ఉద్దేశంతో వివిధభాషల జాతీయపోటీతో నిమిత్తం లేకుండా, ప్రత్యేక సావకాశమిచ్చి, ఈ కథను సరాసరి ప్రపంచపోటీకి అంగీకరించారు. శ్రీ పురుషోత్తమదోభాల్ సంస్కృత హిందీభాషలలో పండితులు; సంస్కృతంలో వీరు 'ఉత్సర్గ' అనే నాటకాన్ని, 'వనిత' అనే నవలను ఇంకా కొన్ని కథానికలను రచించారు. హిందీలో చాలా నాటకాలూ, నవలలూ, కథలూ, గేయాలు రచించారు. వీరి జన్మ స్థానం ఉత్తరప్రదేశ్ రాష్ట్రంలోని మసోలగ్రామం; జననం 1925.

6

అయితే! నాకు ఈవేళ చాలా అలసటగా వుంది'

'అవును మీరు విశ్రాంతి లేకుండా పనిచేస్తున్నారు—బాటి గొంతుతో అరుణ మారుపలికింది.

'నీవుకూడా చాలా బడలిపోయినట్టున్నావు'

'నా అలసటకేవలం—చిరునవ్వుతో సమాధానం చెప్పింది.

అరుణ సంసన్న కుటుంబంలో జన్మించిన బాలిక. బాల్యంనుంచీ, నాట్య సంగీతాలూ చిత్ర లేఖనం అభ్యసించుతోంది. అరుణకు ఇంకా ఇరవై యేళ్లు నిండలేదు; అయినా సంగీత కళలో ఇప్పటికే ఆమె పేరు బహుళ వ్యాప్తిలో వుంది.

'కుముద్ సంగీత పరిషత్' ప్రధానాచార్యుడు ఆచార్య కుముద్, శిష్యురాలు అరుణ తెలివితేటలు చూసుకుని ఎంతో మురిసిపోయాడు. అరుణ అంతే ఎంతో ఇదిగా వుండేవాడు. అలాంటి మహామహుడైన సంగీత కళానిధి తన ప్రతిభను గుర్తించటం అరుణకు కూడా గర్వకారణంగానే వుంది.

పరమపవిత్రుడైన కుముదాచార్యుడూ, సౌందర్యరాశి అరుణ, ఇద్దరూ కలిసి సభాసభాధ్యక్షునిగానంచేస్తుంటే కోయిల లాలకించేవి. వారిద్దరూ

ఒక మహాసభలో విజయం సాధించి అప్పుడే తిరిగి వచ్చారు. ఆనాటి సభలో మహామహులు ఎందరో పాల్గొన్నారు. కాని వీరిద్దరికీ లభించినన్ని అభినందన పరంపరలు మరొకరికెవ్వరికీ లభించలేదు. అరుణ వీణ వాయించుతూ సంగీతం పాడింది; అనంతరం అత్యంత మనోహరంగా నృత్యం చేసింది. ఆవిషయం సహకారంగా గానం చేస్తున్న ఆచార్యుడు ఆ కళ్యాణి కంఠమాధుర్యానికి ముగ్ధుడై, ఆవేశ వివశుడైపోయాడు. వాళ్లు తెలియని ఆనందతన్మయత్వంలో గంగాలహరులు ఒక్కొక్కటి నల్లవిరిసిపట్టు పాడే శాడు. అనంతరం, అదే ఆవేశంతో లేచి స్వయంగా 'శివతాండవం' ప్రదర్శించాడు. సహజంగా ఇద్దరూ చాలా అలసటపడి బడిలిపోయివున్నారు.

ఒకసారి కానికీ అరుణ లోపలినుంచి వచ్చి, భోజనానికి లేవవచ్చునని చెప్పింది.

'ఇదేమిటి అరుణ! ఈవేళ?—పరమశివునకు ప్రాంజలి బద్దలము కాకండా మనం భోజనం చేయ్యమనే సంగతి నీకు జ్ఞప్తి తెప్పించే?'

'తుమించండి — మరిచేబోయాను' అంటూ, వెంటనే శివప్రాజనం సన్నాహాలు ప్రారంభించింది; జ్యోతులు వెలిగించింది; కర్పూర నీరాజనం వెలుగు

తూన్న పశ్చిమం నుండు బెట్టుకుని ఆచార్యుడు శివ స్తోత్రాలు గానం చేస్తున్నాడు. ఉండుండి ఆయన కంఠం ఎందుకో రుద్దమాతోంది. ఏదో అంతు తెలియని వ్యతి అతని హృదయం ఛిన్నాభిన్నమాతోంది. అరుణ ఒడిలో తలదాచేసుకుని బిగ్గరిగా ఏడిచేయ్యాలని, ఆయనలో ఒక విచిత్రమైన దైవ్యభావం కలిగింది. ఒకటి రెండుసార్లు తల పైకెత్తి అరుణవంక చూచాడు. అరుణ కన్నులు రెండూ మూసుకుని ధ్యానసమాధిలో మునిగి వుంది.

ఆచార్యుని హృదయంలో అలాంటి క్లోలం బయటపడిందని ఆవిష్కరణ అర్థమవుతుంది. ఆయన తన శిష్యులనందరినీ తండ్రిలా ఆదరించేవాడు. అరుణను కూడా అలాగే చూస్తున్నాడు.

ప్రార్థనాదీకం ముగించుకుని భోజనశాలలోకి వెళ్ళాడు. భోజనంవగ్గిర కూర్చున్నాడన్నమాటే గాని ఆయనకు మెతుకు సాక్ష లేదు. ఎలాగోలా రెండు మెతుకులు మునిపంట కొరికి లేచి చేతులు కడుక్కున్నాడు. అరుణకూడా తిన్నగా భోజనం చెయ్యలేదు. మిగతా శిష్యబృందమంతా ఎక్కడివాళ్ళక్కడయిల్లకు వెళ్ళిపోయారు. ఆచార్యుడు తన గదిలోకి వెళ్ళిపోయాడు. గదిమధ్య సవ్యాసనం వేసుకు కూర్చుని తిరిగి ధ్యానంలో మునిగిపోయాడు. ఆచార్యుడు విశ్రాంతి తీసుకునే ఆ పవిత్రమందిరంలోకి శిష్యులెవ్వరూగాని అడుగుబెట్టే అలవాటు లేదు — ముఖ్యంగా రాత్రివేళ ఆగదిలోకి ఎవ్వరూ వెళ్లరు. కాని అనాడు ఆచార్యుడు ఏదో మనోవ్యాకులస్థితిలో వున్నాడని గ్రహించిన అరుణ మనస్సు ఉండబట్టలేక పోయింది. ఆస్థితిలో ఆయన్ను ఒంటరిగా వదిలివేయటానికి ఆవిడకు మనస్కరించలేదు. అరుణ లోపలికి రావటం గమనించి ఆచార్యుడు కన్నులువిప్పి అత్యంతనిగ్రహాన్ని వ్యక్తంచేస్తున్న కంఠంతో: 'ఇలా వచ్చావేం, అరుణా?' అని ప్రశ్నించాడు.

'తమిందండి — మీకు వంట్లో బాధగ్లేజీమోనని...'

'అవుననుకో, కాని...'

'ఏమిటి సంకోచించుతున్నారు సెలవియ్యండి...'

'నీకు అర్థంకాదులే అరుణా'

రచయిత

'చెప్పండి పోనీ, ఏమైనా సాయపడగల్గు సేమో చూస్తాను'

'నాకేదో పిచ్చెత్తిపోతున్నట్టుగా వుంది...'

'ఎందుకూ — ఎందుకంత వ్యధా?'

'నాశ్చర్యం నీకు కారణం చెప్పాలా? — పో ముదిక్కుడనుంచి.'

అలాంటి కఠోరవాక్యం ఆచార్యునినోటినుంచి వెల్లువెటం అరుణ ఆతఃపూర్వం ఎన్నడూ వినలేదు. ఇక అక్కడ నిల్చుంటే అనినయంగా వుంటుందని నెమ్మదిగా బయటికి వచ్చేసింది.

తన జీవితాన్ని కళారాధనకు అంకితం చేసుకున్న ఆచార్యుడు రెండుదశాబ్దాలుగా అత్యంత నిష్ఠతో జీవితాన్ని అసిధారావ్రతంగా గడుపుతూ వచ్చాడు. తన మనస్తైర్యాన్ని యావజ్జాత్రమైనా చలించనిచ్చేవాడుకాదు. కాని అరుణ గురుకులంలో అడుగుబెట్టినతరువాత, ఆయన మనస్సులో ఎదో మార్పు వస్తున్నట్టు ఆయనకే తెలిసింది. మనస్సు స్వాధీనం తప్పతోంది. రాసురాసు ఆచినా అగకుండా ఆయన మనోభావన యావత్తూ అరుణ చుట్టూ

తీగలుతీగలుగా పెనవేసుకుపోతోంది. కట్టెదుట వుంటే, ఆ మూర్తిమీదనుంచి కనుమూపులు వెనక్కు మళ్ళించుకోలేకపోతున్నాడు. కట్టెదుట కనుపించక పోతే ఆ మూర్తినిగూరించే ఆలోచించుతున్నాడు. కలలోకూడా ఆ మూర్తినే దర్శించుతున్నాడు.

ఈ పదిమూసాలనుంచీ ఎలా గోలా నిబాయించు కొచ్చాడు. కాని నాటి సాయంత్రం జరిగిన ప్రదర్శనంలో ఆ ముగ్ధుని సహాపం చూసి తన స్వయంగా పోయాడు. ఆయన మనస్తాగ్ధ్యం భిన్నాభిన్నమైపోయింది. అరుణ సన్నిహితులారాతం చే ఆయన కిప్పుడు భయం గానూ, అలజడి గానూ వుంది.

అరుణ కిదంతా ఏరీ తేలికు. పరమపూజ్యుడైన గురుజేవుని ఈ మనోవ్యాకులత కంటికి తనే కొరగ మన్న విషయం కలలోనైనా ఊహించలేకపోయింది. ఆయన అంతకన్నా లపటానికి కొరగమేరటి? కొంప తీర్చి తీసేరీ ఆవిషయం గా ప్రవర్తించలేదుగదా! అరుణకు కం గానూ గా వుంది.

ఇలా మనపడుతూ తన గదిలోకిపోయి పడుకుంది. కాని కుసుకుపట్టలేదు. తెల్లవారూ ఆందోళన పడుతూనేవుంది.

తూర్పురేఖలు పొడుపున్నయ్ పక్షుల కల కూరారావం విని పక్కమీదనుంచి లేచి బయటికి వచ్చింది. సరాసరి ఆచార్యుల గది దగ్గరికి వెళ్లి కిటికీలోనుంచి తొంగిచూసింది. పద్మాసనస్థితుడై అలానే కూర్చున్నాడు. వెళ్ళి స్నానంచేసి మళ్ళా తిరిగి వచ్చింది. ఆయన కళ్ళుతెరిచి చూచేసరికి తాను శివ పూజకు కావలసిన సన్నాహమంతా చేస్తూ కనుపించింది.

ప్రభాత పూజ పూర్తికాగానే అరుణ తన గదిలోకి వెళ్ళిపోయింది. మిగతా అభ్యాసకులూ సచ్చాత్రులూ అంతా వచ్చారు. ఆచార్యుడు పాఠశాల కార్యక్రమంలో నిమగ్నుడైపోయాడు. ఆయన ఇప్పుడు నిర్వాహకులుడైవున్నట్టు అరుణకు కనుపించాడు. విద్యార్థులంతా రావలంతో వాతావరణమంతా తిరిగి కళకళలాడిపోయింది.

మామూలు మోస్తరుగానే ఆ మధ్యాహ్నంకూడ అరుణ ఆచార్యులకు భోజనం వడ్డించింది. పగలంతా మామూలుగానే ప్రవారతంగా గడిచిపోయింది. అంతా సరిగానే వున్నదనే ఆత్మసంతృప్తి కలిగింది, అరు

ణకు. సాయంత్రం పంచపాళీలూగ్గుని హాయిగా పీణ వాయిచుకుంటోంది. గీతిచె గీతిగా మహావానందితో గానం చేస్తోంది. ఆ తిన్మయితీలో పరిసరాలలో ఏమి జరుగుతున్నదో కూడా ఆమెకు తెలియలేదు; ఎంత ప్రాప్తమోయిందోకూడా అవగతం కాలేదు.

పిజ్జావాదనం ముగించేసరికి అర్చారాత్రివాటింది. విశ్రాంతి తీసుకోవటానికి తన గదిలో ఉన్న పక్కచేరువకు వెళ్ళింది. ఏదో అలజడ చెనక్కు చూచింది. చిరువపు వపుతూ అంతిమంగా ఆచార్యుడు కనుపించాడు :

‘అరుణా! ఇంత ప్రాప్తమోయిందే?’

హా! అవును ప్రభూ!—ఆమోమయం గా సమాధానం చెప్పింది

ఆచార్యుడు ఒక్కొక్క అడుక్కో ముంగుకు వెనూ ఆమెను సమీపిస్తున్నా ఇంద్రియ సంతోభంతో వికృతంగా మారిపోతున్న ఆయన ముఖం చూసి అరుణకు కం గా రె తిపోయింది

‘నాన్నా’—భీతివాణికి అర్పింది.

ఆ కేక ఆచార్యుని హృదయమీది సుజ్జపు కొరడాలా చిక్కునమోగింది. తన అనుమతాన్నికీ తానే సిగ్గుపడి తలవంచేసుకున్నాడు పశ్చాత్తాపంతో ఆయన హృదయం దగ్గుమైపోతోంది.

‘మహా పాపిని—తుమింద. అరుణా!’

ఈమాట అంటూనే, బయటికి వెళ్ళిపోయాడు.

మర్నాటి ఉదయమే నిద్రలేచి అరుణ ఆచార్యుల మందిరం దగ్గరికి వచ్చి చూచింది. గది మధ్య పద్మాసనం వేసుకుని ధ్యానించుకున్నా వున్నాడు. ఆయన సాధనకు భంగం కలగకుండా ఏమీ చేప్పకుండా చేయకుండా జిల్లికూసలా యితరీకి వచ్చేసింది. దేవాలయంలోకి వెళ్ళి పూజాదికాలు ముగించుకుని మళ్ళా తిరిగివచ్చి చూచింది. ఆయన శిలామూర్తిని ఇంకా అలానే కూర్చున్నాడు. అరుణకు అనుమానమేసి, దగ్గరికి వచ్చి, ఆయన దేహాన్ని స్పృశించి చూచింది. ప్రాణంలేని మృతక శేఖరం! అరుణకు కం గా రె తిపోయింది. గురుజేవుని ముందు జ్యోతిలు రేగుతున్న అగ్నిహోత్రపు దీప్తితులతో ఆ మందిరం ఊహకు అందని ఒక పునీత దృశ్యంగా మారిపోతున్నది. అరుణ మానసపథంలో ఏదో సుడిగాలి ఉ ప్పెసలా రేగిపోయింది. ఆచార్యుల పాదసన్నిధిని సాష్టాంగంగా మార్చిలి పోయింది.

అనిపంజరం

శ్రీ మంథా వెంకటరమణారావు

[గతసంచిక తరువాయి]

రంగం: 2

★★ పార్వతీశంకరియిల్లు. పొడుగాటి పెద్దగది; గదిలో ఒక పెట్రోమాకుర్చు వెలుగుతోంది ఒక ప్లాండుమీద; గదికి పెద్దపెద్ద కిటికీలు; రెండుద్వారాలు — ఒకటి బైటికి, రెండవది ప్రక్కగదిలోకి; దళనరైన ఎర్రటి కర్రెన్ను; రెండవగదిలోకూడా ఒక పెట్రోమాకుర్చు వెలుగుతోంది కాని దానికాంశిని మరుగుపరుస్తోంది ద్వారానికున్న కర్రెన్ను.

గది ఈ కొనను రెండుసోఫాలు, ఒక పెద్దఊబిలు, రెండుకుర్చీలు; ఊబీలుమీద డాక్టర్ తోలునంది, ఇంజక్షన్ పరికరాలు, కొన్నిగ్లాసులు, బేసిన్ తో నీరు — ఇంకా కొన్నికొన్ని మందునీసాలు, ప్యాకెట్లు; ఊబిలుమీద వెలుగుతూ ఒక స్టవ్; డాక్టర్ రామారావు నిల్చుని ఇంజక్షనుకు కావలసినవి తయారుచేసుకుంటూ ఉంటాడు; పార్వతీశంకరు ప్రక్కని నిల్చుని ఉంటారు. వయస్సు రో సం॥లు, తెల్లటి పంచ, గోధుమ రంగు లాల్చీ, బట్టతల, పెద్దనుదురు; తమ్మునికీ ఇతనికి పోలిక ముక్కులోనూ, పెద వులలోనూ ఉంది. ఇతనికి మీసాలున్నాయి కాని అంతపెద్దవికావు ★★

పార్వతీశం: (ప్రక్క గది ద్వారంవైపుమాసి)
ఇంజక్షన్ ఇప్పడే ఇస్తారా డాక్టర్?

రామారావు: ఇంకొక పదినిముహ్లా—

పార్వతీశం: అయిదునిముహ్లా మీరు విక్రాంతి తీసుకోవచ్చు-

రామ: నేను విక్రాంతి తీసుకు నేందుకు రాలేదు.

పార్వ: (గొంతు తగ్గించి) మీ అభిప్రాయ మేమిటి డాక్టర్?

రామ: (పనిచేసుకుంటూ మానం)

పార్వ: (తెదురుగా) మనచేతులుదాటి పోయిందంటారా?

రామ: నా ప్రయత్నం నేను చేస్తాను అన్ని విధాలా—

పార్వ: ఆశ ఉందంటారా?

రామ: మీ రింకా అలస్యంచేసుంటే ఏమీ ఉండకపోను—

పార్వ: బేను—మధ్యాహ్నంవరకూ తెలుసుకో లేకపోయేను. తెలుసుకున్నాకకూడా ... (డాక్టర్ మానంగా పనిచేసుకపోతూ ఉంటాడు) మీకొక పంగలి చెప్పాలి...

రామా: చెప్పండి... వింటున్నాను.

పార్వ: మీ తండ్రి గారిని గురించి...

రామా: చెప్పండి...

పార్వ: మీ తండ్రి గొప్ప భక్తులు...

రామా: నాకు తెలుసు...

పార్వ: ఆసంగతి...?

రామా: విన్నాను.

పార్వ: నా భార్య పోవడానికి ఆయన కారణం అని ఇవాళ వరకు నా నమ్మకం.

రామా: (పనిచేసుకుంటూనే) ఇవాళ ఆనమ్మకం పోయిందా?

పార్వ: ఆయన ఆనాడు పూజనా చేసి వచ్చి ఉంటే నా భార్య బ్రతికి ఉండేది:

రామా: ఆయన రాకపోయినా అంత అనుభవమూ ఉన్నా కామేశ్వరగారు గార్ని తీసుకవళ్లెగుగా?

పార్వ: మీ తండ్రిగారు నాకు సుఖం ఉండేది...

రామా: ఆయన ప్రజ్ఞ చేసినా అది ఫలితం కలిగితే...

పార్వ: అంతగా భాగవతపోయి ఉండేవాణ్ణి

రామా: మీకు ఆయన మీద గురించి ఉంది, ఆయన రాకపోయేదని, మీ భార్య పోవడానికి ఆయన మీద నింద వేస్తారన్నమాట...

పార్వ: కాని, డాక్టర్ అన్నవాడు సందర్భాన్ని, తొందరని గమనించి వెంటనే కేస్ కి ఎటెండ్మెంట్ బాధ్యత కాదా?

రామా: ఎందుకు డాక్టర్లలా ఎటెండ్మెంట్ న్నారు?

పార్వ: ఏ డాక్టర్ న్నా వచ్చి ఉండును...

రామా: మీరు పిలుస్తే...

పార్వ: నేను పిలుస్తేనా?

రామా: బాను! మీరు పిలుస్తే, మీకా శక్తి ఉంది గనక—ఒక సాయంత్రం టెన్నిస్ ఆట పోయినా విచారించవల్సివ పని ఉండదు గనక.

పార్వ: ఇతరులు పిలిస్తే అలా వెళ్ళరంటారా?

రామా: అలా నేను చెప్పలేను... కాని, ఇచ్చుకోవడం శక్తి తక్కువగా ఉన్నవాళ్లు, అలాటి

వాళ్ళు విరామసమయంలో పిలుస్తే, కొంతమంది కొంచెం ముగుచెసుకలు ఆలోచించటం వుంది నా భారణంగా... ఇప్పుడు మీరేగానూ తండ్రి, మీ భార్య పోయేందుకు కారణం అన్నాలో, అలానే ఇచ్చుకోలేదు గుకు శక్తి లేనినాల్సినంతా ఇలాటి నేడన్నా అయితే ఆ డాక్టర్ని అలానే అంటారు... నేను నేటి నాన్నగారు తక్కిన డాక్టర్లకన్నా తక్కువగా ప్రవర్తించిందేమీ లేదు. డాక్టరయ్యాక తన వృత్తిని వదిలి కొన్ని స్వంత కారణాలవల్ల నెరవేర్చుకోవటం తప్పే... కావడం... కాని ఆయన కను పట్టాక అప్రతిహతం నే నెప్పుడూ ఎరుగను. పూజ విషయం మంబారాజో మనిషై పుట్టేక అలాంటి సుంకిష్యుని ప్రతివారికీ ఏదో ఒకటి ఉంటూనే వుంటుంది

పార్వ: మీరెంతి నేర్చినా, నా మనస్సులో ఆ భాగం ఉండిపోయింది...

రామా: మీరు మనస్సు పునర్జన్మ కూడా వివరించండి—

పార్వ: (నివ్వు) ఆ క్షేమం ఉండేది. ఆయన కుమారులు మీరు—మీ మీద కూడా ఆ క్షేమం ఉండేది... అలాటివారు మీరు కాకపోయినా...

రామా: ఇప్పుడు కూడా ఉండంటారా?

పార్వ: మీ తెలివితేటలలోనూ, కార్యదీక్షలోనూ నాకు ప్రార్థనా నమ్మకం ఉంది. అందుకే మీరు తప్ప మరెవ్వరూ నాకిష్టం లేకపోయింది... మీ దగ్గరికి వెళ్ళడానికి మనసు కుదుర్చుకోలేక మధ్యాహ్నంనించీ కొట్టుకున్నాను...

రామా: ఉ...

పార్వ: నాకు ఏదొక్కడే కొనుగు... ఏక ప్రత విషయం.

రామా: విన్నాను.

పార్వ: వివేకం బాగు... (గడ్డకస్వరంతో) నేనేమో మాటలు మీ తండ్రి గారిని గురించినన్నాను. అది మరిచిపోండి...

రామా: దానికి, దీనికి సంబంధ మేమిటి?... మానసిక కారణాలు వృత్తికి లేవనెం డాక్టరు పని కాదు...

పార్వ: (గొంతు తగ్గించి) మీలో నేను పూర్తి సమ్యక్ం ఉంచుకున్నాను... అన్ని విధాలా ప్రయత్నిస్తారని... మిమ్మల్ని నా శక్తికి తగ్గట్టు సంతోష పెట్టకపోను...

రామా: సంతోష పెట్టడం సంతతి ఎత్తకండి... పేషెంటుని డబ్బు వృష్టితో మాడడం నాకు స్వాగతం కాదు పార్వశీలం గానూ..... మీరు రోగాన్ని డబ్బుతో లొంగదీయ్యలేరురా? నా ప్రయత్నం గురించి మీరేం తుది ఫలితం తెలియజేసింది...

పార్వ: మీ కింకరున్నా కానాలా?

రామా: ఏమీ అక్కర్లేదు — కానీ ఎవరన్నా నాకు సహాయం ఉండాలి...

పార్వ: నేను ఈ బాధ మాడలేను...

రామా: బిడ్డని పయంబో తండ్రికి అలానే ఉంటుంది... మీరే ఉండకర్లేదు...

పార్వ: (బాధతో) నా ప్రాణం అన్నా ఇచ్చేస్తాను కానాలంటే... కానీ ఈ ఇంజక్షన్ నివ్వడం అదీ మాడలేను...

రామా: ఎవరున్నా చాలు మీరు విశ్రాంతి తీసుకోండి...

పార్వ: విశ్రాంతి! అది కూడా నా?

రామా: సరే మీరు పళ్ళి ఎవరన్నా పంపండి...

పార్వ: పనివాళ్ళు లాభం లేదు... మా కోడల్ని పంపుతాను....

రామా: (ఆశ్చర్యపోయి) వద్దొస్త! ఆవిడకి శ్రమ నివ్వకండి! పనిమనిషిని పంపండి చాలు!

పార్వ: మా కమల ఇటువంటి సాయంలో ఆరి తేరిపోయింది.

రామా: కమల!! (నెంటనే సరుకుంటాడు)

పార్వ: (అనుమానం గా) మీకు తెలుసా? విశ్వనాథం గారి అమ్మాయి.

రామా: (పనిచిపి) విశ్వనాథం గారి అమ్మాయి!!

పార్వ: ఔను — కాశీలో చదివిన అమ్మాయి .. మీకు తెలిసే ఉంటుంది...

రామా: (కొద్దిగా ఊగుతుని) ఔను! నాకు తెలుసు. (తెరిచిపాటుతో) నా క్లాస్ మేట్.

పార్వ: నిజంగా — (అంత విచారంలోనూ చిన్న సవ్యత తెచ్చుకొని) అయితే ఇంకేం — మీతో పరిచయమున్నది కూడా నా... (ఎవరీ ఉద్దేశించక) ఇన్నేల్లయి కమల గాక ఇంకెవరు సెస్కోచ్చేరు.

రామా: ఆమె కింకా శ్రమనివ్వడం మంచిది కాదేమో! పనిమనిషిని పంపండి...

పార్వ: పనిమనిషిని పంపడమే! కోడలు ఒప్పుకుంటుందా! అలా లాభం లేదు డాక్టర్! కమలని పంపుతాను... మీ భోజనం ఎనిమిదింటికి...

రామా: తీయించండి — నేను భోజనం చెయ్యను.

పార్వ: అదేం డాక్టర్! మనమంతా ఒక శాఖ వాళ్ళమే!

రామా: నాకా నియమా లేమీ లేవు... కానీ కాఫీ వుంటే పంపండి... అంతకు మించి ఏమీ తీసుకోను...

పార్వ: సరే డాక్టర్... నాకూ ఏం తినాలని లేదు...

[పార్వతీలెం గారు వెళ్తున్నారు... రామ రావు పని ఆపి ఒక సారి ద్వారంవైపు, మరొక సారి పేషెంటున్న గదివైపు చూస్తాడు... అతని ముఖం వలె... చాలా మారు వచ్చింది. చిన్న దప్పుడైతే అతని కళ్ళు బెదురుగా చూస్తున్నాయి.

రెండు నిమిషాలు గడుస్తాయి. కమల కాఫీ ప్లాస్టుతోనూ, బిస్కట్ల ట్రేతోనూ ప్రవేశిస్తుంది. వయస్సు-25 సం॥ — లేతిగులాబీరంగు చీర — తెల్ల వాయిలు జాకెట్టు వేసుకుంది... ముడివేసిన జుట్టు — మనిషి అందకలై అనే చెప్పాలి. గోధుమరంగు శరీరం.

ముఖం వాడిపోయింది..... కళ్ళు నీరసంగా వుండి, ఏదో విచారాన్ని, బాధని వాటిలో దాచుకున్నాయి —

రామ రావు ఉలిక్కిపడి, ఆమె ముఖాన్ని కొన్ని సెకన్లు చూసి పనిలో మునిగిపోతాడు... కమల ఇదేదీ గమనించనట్టు తేలికదగ్గరికి వెళ్ళి, ప్లాస్టు, టిన్ను, దానిమీద పెట్టి, పేషెంటున్న

[ప్రక్క గదిలోకి వెళ్తుంది. ఒక నిమిషం పోయాక తిరిగి డాక్టర్ దగ్గరి కొస్తుంది.]

కమల: ఏమిటి చెయ్యమంటారు?

రామా: (ఆమె ముఖంలోకి చూస్తాడు, ఆమె కళ్లు దించుకుంటుంది) ఇంజక్షన్ తయారు చేస్తాను. కొంచెం... వెలెన్ ఫ్లెస్కు పట్టుకోవాలి...

కమల: సరే...

రామా: (వాచీ చూసుకుంటాడు) టుంబులైంది రండి...

[గది కొన్ని నిమిషాలు కాళీ—ఇద్దరూ తిరిగి వస్తారు—కమల ఇంజక్షన్ పరీకరాలు మోస్తూ]

రామా: (ఆగి) ఒక్కరోజులో ఇలా శల్యం అయిపోయేరా?

కమల: (ఆగి) కాదు.

రామా: ఉ...

కమల: తుయ...

రామా: ఓహో!

కమల: తెలిసే అడిగేరా?

రామా: (తెత్తరపాటుతో) ఎలా అనుకుంటున్నాడు?

కమల: ఆశ్చర్యపోలేదు కాబట్టి.

రామా: ఎందుకాశ్చర్యపోవాలి? రోగం పెరుగుదల?

కమల: అయితే నేను పారపాటుపడ్డాను.

[కుడిప్రక్క గదిలోనించి గడియారం గంటల శబ్దం వివస్థించి, ఎనిమిది నూచిస్తూ]

రామా: (వాచీ చూసుకుంటాడు) ఆ గడియారం గంటలు మైలుదూరం వినిపిస్తాయిలా ఉంది... ఇటు చేసికోగది ఉందా?

కమల: ఉంది — కానీ దానిద్వారం అటు చేస్తుంది—మళ్ళీ ఎన్ని గంటలకి వస్తా?

(చేబిలువైపు నడుస్తుంది)

రామా: చూడేసిగంటల కొక్కొక్కసారి... అంటే పదకొండుకొకసారి, రెండు కొకసారి. (ఆమె వెంటవెళ్తూ) మరొక పావుగంటకి కోరమైన ఇంజక్షన్ నిస్తాను.

కమల: తలుపుదగ్గర వేసినీళ్లు, సమ్మతి న్నాయి. చేతులు కడుక్కోండి.

రామా: (ఆగి) తేబిలుచూడ జెట్టాలంది...

పటండి. అక్కలేదు... నేనే తెచ్చుకుంటాను...

కమల: ఘరవాలేదు — నేను తెస్తాలెండి...

రామా: అనూదికూడా ఇప్పుడే తీసేస్తే తరవాత ఇంకోసారి చేతులు కడుక్కో అక్కలేదు —

[తేబిలు దగ్గరికి వెళ్తాడు కమల స్ట్రాకింద నుంచి బేస్ తో నీళ్లు దానిమీద పెడుతుంది... డాక్టర్ తనపని చేసుకుంటాడు. కమల తలుపుదగ్గరికి వెళ్లి చేతులు కడుక్కుంటుంది.

డాక్టర్ కూడా వెళ్లి చేతులు కడుక్కుంటాడు —

కమల తువ్వాలందిస్తుంది. చేతులు తుడుచుకొని అతను సిరంజిక్కుతోకూడా బేస్ తో పెడతాడు]

కమల: కాఫీ ఇచ్చేదా?

రామా: (ఆమె వేపు చూస్తూ) ఈ ఉల్లో కాఫీ హోటలుందా?

కమల: హోటలుకాఫీ కాదులెండి... నేను చేసిందే...

రామా: రెండు నిమిషాల్లో చేసేలారా?

కమల: ముందుగా నే చేసి ఉంచేను.

[బిస్కట్లను విప్పవస్తుంది]

రామా: తుమించండి. నే నేమీ తినను. కొంచెం కాఫీ ఇవ్వండి చాలు...

కమల: మీరు భోంచెయ్యలేదుగా?

రామా: నాకేం తినాలనిలేదు. కాఫీ ఇవ్వండి చాలు —

[వెళ్ళి సోఫాలో కూర్చుంటాడు. కమల ప్లేట్ల బిస్కట్లు, కప్పలో కాఫీపానీ సోఫాదగ్గరి కొకస్తాలు లాగి దానిమీద పెడుతుంది]

కమల: ఘరవాలేదు. అవి తీసుకోండి. ఇక్కడే మన్నా తినేందుకు జంతుకున్నా రేమా?

రామా: జంతుకు? 'డిస్ ఇన్ షెక్స్' చేసేక అంతా?

కమల: ఏమాలెండి.

రామా: వద్దు. నత్తిడి చెయ్యకండి...

కమల: నేనూ భోజనం చెయ్యలేదు—ఆ మాట కొస్తే నాకూ కొంచెం విసున్నా తినితిన ఉంది... మీరు తినకపోతే నాకూ తిన బుద్ధికాదు.

రామా: మీరు భోం చెయ్యలేమా? ఇందండి... (పేటు అందిస్తాడు) నేను తినకపోతే మీ కెందు కభ్యంతరం?

కమల: మీరు అతిథిలాటి వారుకూడా...

రామా: ఆ పిచ్చేం పెళ్ళికోకండి—నా కలాటి మూఢ విశ్వాసా లేమీ లేవు.

కమల: (లేచి మరొక ప్లేట్లో బిస్కట్లు తెచ్చు కొని సోఫాకొసని కూర్చుంటుంది) రాత్రిల్లా మేలు కోవాలి. అలసట జోతుంది...మీ ఇష్టం.

రామా: సరే—అంత వత్తిడిచేస్తున్నారు కనక.

[ఇద్దరూ తింటూఉంటారు]

మీరు నన్ను బోల్చలేస్తుంది...

కమల: (ఊరుకొని) కాఫీ మీకు వెంటనే ఎలా వచ్చింది?

రామా: నేను వసానని తెలుసునా?

కమల: తెలుసు—కూసు గారు చెప్పారు.

రామా: కాని మీరు నన్ను గుర్తించినట్టు అని పించలేదు.

కమల: అంటే ఎలా ప్రవర్తిస్తానని ఉద్దేశ పడ్డారు?

రామా: ఓహో అంటే ఓహో అనుకోవచ్చు నుగా? అంతహిత్రాస విమీ తప్పలేను.

కమల: నేను ఇంతసేపయి మీ అతిథి మర్యాదకి ఆశ్చర్యపోయేను—ఒకవేళ మీకే నన్ను తెలుసు కోడం ఇష్టంలేదేమోనని...

రామా: పరిస్థితులు మారేయికదూ? పెగా నీకే నన్ను జ్ఞాపకం ఉంచుకోడం ఇష్టంలేదేమోనని.

కమల: (బిట్టిన్నట్టు) అంటే?

రామా: నేను తిరిగి మద్రాసునించి వచ్చేవరకు నవ్వుత అదృష్టవంతురాలవయ్యేవని తెలియ ... అర గంట క్రిందటివరకూ ఆ శ్రమంతుల ఇల్లు ఇదేనని తెలియ.

కమల: (ఆవేశంపట్టలేక) కేపు ఉదయంవరకూ తెలియ నాలంటి దురదృష్టవంతురా లుండబోదని...

రామా: కమలా!! ఏమిటా మాటలు!!

[కమల ప్లేటు క్రిందపెట్టి సోఫా చేతిమీద తల ఆనించి, చేతులతో ముఖం కప్పకుంటుంది]

రామా: (తన ప్లేటుకూడా స్థూలమీదపెట్టి) ఎందు కలా బాధపడి విసున్నావ్ కమలా? ఏ బెంగా పెట్టుకోకు. మీ ఆయనకేం ఫరవాలేను. నాకు ధైర్యంగా ఉంది...నువ్వలా అధైర్యపడకు.

[కమల ముఖంఎత్తి కళ్లు చీరచెంచుతో తునుచు కుని రామా రావువేపు వింతగా చూస్తుంది]

బోసుకమలా! నేన్నీకా ధైర్యం ఇవ్వన్నాను. సరిగ్గా వెళ్ళకు మంగుపడాలి. రాత్రి పన్నెండునించి తిరుగు ముఖం పడుతుంది వ్యాధి.

కమల: (విదోబాసని మరుగుపరుస్తూ) నిజమా డాక్టర్!

రామా: నిజం కమలా ... మీ ఆయన్ని తిరిగి నీకప్పగించే వూచీ నాది...సరా?

కమల: (గుండ్రమీదచెయ్యివేసుకొని) నా కెంత ధైర్యం ఇచ్చేను! మీమేలు మరిచిపోలేను జన్మ జన్మలకే

రామా: ఇందులో మేలుకేముంది కమలా! నా కర్తవ్యం!

కమల: బోసు కర్తవ్యం—డాక్టర్లుకదూ.

రామా: నే నలా అనడం నీ కిషంలేకపోతే...

కమల: ఎలా అనుకోమంటారు ... డబ్బండి డాక్టర్ గారూ...డబ్బు పుచ్చుకోడం మానేస్తారా?

రామా: అలా ఎందుకంటావ్ కమలా! నువ్వలా అనటం నాకు కొత్తగా ఉంది... నేను డబ్బుకొసమే రాలేదు...

కమల: నాకోసం కూడానా?

రామా: (తీవ్రంగా) కమలా! ఏంమూటలవి?

కమల: మీ రెండుకలా అనుకుంటారు. నాకు సాయం చెయ్యడానికా? అంటే ఒక యువతిని వైధవ్యంనించి తప్పించడానికా అని?

రామా: అబ్బ! నువ్వెంతగా మారిపోయేవ్ ఎలాటిమాటలు!

కమల: సేను శ్రీమంతురాలిని. మారిపోయేను కదూ! పరిస్థితిబట్టి మాటలుకూడా మారుతాయి.

రామా: (ఆశ్చర్యంగా) నాచేదో తప్పున్నట్టు మాటాడుతున్నావ్ కమలా—ఎందుకో నా కలా అనిపిస్తోంది.

కమల: తప్పా? (జ్ఞాపకం వచ్చినట్టు త్రివంగా) జేను. మీరు పావుగంటకి ఒక ఇంజన్ నేదో ఇస్తామన్నారూ...ఇరచనిముహూ దాటి పోయింది...

రామా: (గాబరాగా వాచీమానుకొని) ఇంకా నాలుగు నిమిషాలుంది...

కమల: మీ వాచీ తప్పు! మీరు అశ్రద్ధచేద్దామని చూస్తున్నట్టుంది డాక్టర్!

రామా: (కోపంగా) కమలా! ఇలాటి మాటలు సేను పడను. నా డ్యూటీలో నే నెప్పుడూ అశ్రద్ధ చెయ్యలే దింతవరకూ...ఆ నిందమాత్రం అన్నింటి కన్నా నన్ను బాధపెడుతుంది...

కమల: అశ్రద్ధచేస్తే రేపు నా కెవరూ ఉండరు ...దిక్కు మొక్కు ఉండరు...అది అనువుగా తీసు కుందామని చూస్తున్నారా? తీసుకొని, మీకు పోయిన కమలని తిగి తెచ్చుకుందామని చూస్తున్నట్టుంది...

రామా: కమలా!!! (వణుకుతూ లేచి నిల్చుం టాడు)

కమల: ఎంతసాహసం! ఇది అన్యాయంకాదా డాక్టర్! ఒక ఆడదాని జీవితం పాడుచెయ్యడం!

రామా: హా! కమలా...చూడు...ఏంచెప్ప డానికి నోరురాకుండా ఉంది...ఇంద ఈ వాచీ... (వాచీతీస్తాడు చేతిమంచి) వెళ్ళి టైమ్ మెసిరా ఆ వాచీతో...వెళ్ళు...ఇందాక గంటలు కొట్టివచ్చకు వాచీ చూసుకోలేదంటావా? ఎంత నిందచేసేవ్ కమలా! నా బట్ట వణికిపోతోంది!

కమల: బట్ట వణికితే ఇంజన్ నివ్వలేరు. మీ కర్తవ్యం?

రామా: (మనసు కుదుట పరుచుకుంటూ) ఇన్స్ గలను. ఆ బాధేమీ లేదు. ఎంత మాటన్నావ్ కమలా! నా మనస్సెంత బాధపడుతోంది! నువ్వు పాత కమలవి కావు!

కమల: (చిన్ననవ్వు నవ్వి) ఎలా జేతాను. మీకేం పిచ్చిపట్టిందా? పాత కమలనైతే బావుద్దను కంటున్నారా ఉంది...

రామా: కమలా నువ్వు నన్నెందుకో బాధ పెడ దామని చూస్తున్నావ్. నావి తిప్పు లేకపోయినా, నే నే తప్పు నీపట్ల చెయ్యలేను...మరింక ఈ రాత్రి ఇలా నువ్వు నుట్టాడకు మీ ఆయనమీదే నీకు ప్రేమ ఉంటే...

కమల: అగుగో మల్లా బెదిరింపా? లేకపోతే ఇక్కడ్నించి పోతా నంటారా?

రామా: పోను. నువ్వేలా మాటలతో నన్ను బాధ పెడుతూఉంటే నా మనస్సు స్థిమితం గావుండను. ఈ పనికి మనస్సు అడ్డురాకూడదు. దానికేభావం ఉండకూడదు. మరలా పనిచెయ్యాలి...(వాచీ మాను కొని) బయ్యమయింది—ఇంజన్ నివ్వాలి...

కమల: ఏం చెయ్యమంటారా?

రామా: ఇప్పుడు నువ్వేం చెయ్యక్కర్లేను. (బేసిన్ లో నుంచి సిరంజిక్ న తీస్తాడు. స్ప్రే ఇంకా వెలుగుతూ ఉంటుంది సిరంజ్ తీసి దాన్లో మంగు నింపడంలో మునిగిఉంటాడు)

కమల: స్ప్రే ఆర్పివేస్తా?

రామా: ఇప్పటి కార్చేయి మళ్ళా వెలిగించు కోవచ్చు.

[స్ప్రే ఆర్చేస్తుంది కమల. నిశ్శబ్దం—హోరున వర్షం కురిసి వెలిననట్టుంటుంది.]

నువు రానక్కర్లేను.

[రామారావు ప్రక్క గదిలో పేమెంటుదగ్గరికి వెళ్తాడు. కమల లైటుకి గాలి కొడుతూ ఉంటుంది— గాలికొట్టి కమల సోఫాలో కూర్చుంటుంది. రామా రావు ఇంజన్ ఇచ్చి జేబిలోదగ్గరికొస్తాడు]

ఆ సీసాలోవి రెండు మాత్రలు మింగించిరా.

[కమల సీసాలో మాత్రలు తీసుకొని గదిలోకి వెళ్లింది. రామారావువెళ్లి చేతులు కడుక్కొని నచ్చి సోఫాలో కూర్చుంటాడు. కమల తిరిగి వస్తుంది. వచ్చి సోఫా రెండవకొసని కూర్చుంటుంది]

కమల: కాఫీ ఆలా ఒదిలేసేవ్! తాగు!

[రామారావు వింతగా ఆమెకళ్ళలోకి చూస్తాడు]
ఏం? ముగ్ధుడగా చూస్తాడా?

రామ: ఇంతకన్న ఎక్కువ ముర్యాద నాకొద్దు.

కమల: కాఫీ చూర్చిపోండి—

రామ: నాకు తెగలని లేదు....

కమల: నేనేనా చెల్లెలిగా ఇండాక అనేకాను...
అంగుకు కోపం వచ్చిందా?

రామ: ఆశ్చర్యం వేసింది. అదీ ఒక్క నిమిషమే.
కోపమా? అది నాకు రాదు...

కమల: డాక్టరుకు కొన్ని నియమాలతోనూ,
నిబంధనలతోనూ జీవితాన్ని కట్టేసుకున్నట్టుంది...

రామ: నావృత్తికి సంబంధించినంతమట్టుకు—
నిజమే—

కమల: అది తప్పిస్తే నువ్వు స్వతంత్రుడవేవా?

రామ: అలా అని అనుకుంటాను కాని
కాశీమే. మనం అంత అంశే. కొన్ని కొన్ని విషయాల
మీ విప్పగింపుకుంటూ మన జీవితంలో.... వాటి
ప్రకారం పడుతుంటాం—

కమల: కొన్ని ఆశయాలకుడా ఉంటాయి
ప్రతిబింబిస్తే—

రామ: ఆశయాలు—బోసు ఉంటాయి.

కమల: నియమాలు మునుపటిది ఆధారపడి
ఉంటాయి. కాని ఆశయాలు సిద్ధించడం పూర్తిగా
ఆవృత్తి ఇష్టంమీదా, మనోబలంమీదా ఆధారపడి
ఉంటుంది....

రామ: నేను నిరాశపడలేదు—నాకు చిన్న
ప్పట్నుంచీ డాక్టర్ అవాలని ఉండేది... అదే
నా ఆశయం—డాక్టర్ ని అయ్యేసుకదా?

కమల: మరేక ఆశయం నీకుండేది కాదని
భాయమేనా? నువ్వు నిశ్చయంగా చెప్పాలవా?

రామ: చెప్పగలను.

కమల: నువ్వు వట్టి పిరికివాడివి!

రామ: (ఆశ్చర్యంగా) ఏం?!

కమల: నేననుకున్నది నిజమన్నమాట!

రామ: ఏమిటనుకున్నావ్ నువ్వు?

కమల: జరిగిపోయింది మరెందుకు? నీకు మరే
ఆశయం లేదన్నందుకు నా కాశ్చర్యం వేస్తోంది.
కాతజి రోజులు జ్ఞాపకం ఉన్నాయా?

రామ: ఉన్నాయి. ఎందుకు లేవు?

కమల: అప్పటి రోజులు!

రామ: జ్ఞాపకం ఉన్నాయి.

కమల: నా కప్పుకు ఒక ఆశయం ఉండేది.
ఒకే ఒక ఆశయం. అది నెరవేరంది కాను

రామ: నా కర్మయూది కమలా. దా నేనే
నువ్వు ఆశయం అంటే—

కమల: అది ఆశయం కాదంటావా?

రామ: కాదేమో! అది కోరిక.

కమల: కోరిక! ఆశయానికీ దానికీ ఏమిటి
భేదం?

రామ: ఆశయం అంటే, అది సిద్ధించడంవల్ల
తనకే కాకుండా కొంత ప్రజలైనా ఏకాగ్రంగా
లాభంగాని, సహాయంగాని ఉండాలేమో... కోరిక
కేవలం స్వార్థం...

కమల: నువ్వు డాక్టర్ అవడం స్వార్థానికే
కాదంటావా?

రామ: పూర్తిగా కాశీమే నా కింగులో
కొంత తృప్తి ఉంది, తేకవాలేను స్వాగ్రహించినందుకు
బీదవాళ్ళకి సాయపడాలని నా ఉద్దేశం. నా వృత్తి
ధర్మాన్ని సవ్యంగా నెరవేరుస్తున్నాను. అది కొంత
వరకు స్వార్థరహితమేమో.

కమల: నువ్వందుకు గర్వపడుతున్నట్టుంది

రామ: సవ్యంగా ఒక పనిచేస్తున్నందుకు
తృప్తిపడడాన్నే నువ్వు గర్వమంటే సరే... అలానే
అనుకో. నువ్వే నీకుండేది ఆశయం అంటే నాకు
మరొక ఆశయం ఉండేది. అది నాకు నెరవేర
లేదు...

కమల: నేను కోరుకున్నది కాలేదు కాని, నే
నొక పనిచేసేను. దాని కేమంటావ్?

రామ: ఏమిటి చేసేవ్?

కమల: ఒక తుయరొగిని పెళ్ళిచేసుకుని ఎనిమిది
నేళ్ళయి అతనికి పరివర్యచేసుకొస్తున్నాను.

రామ: అందుకు నువ్వు గర్వపడుతున్నావా?

కమల: లేదు—

రామ: తప్ప నాదంటావా?

కమల: తప్ప ఎవరిదైంది ఇప్పుడు ఆలోచించి
లాభమేమిటి?

రామ: ఉబ్బు చూసి ఒప్పుకున్నావ్ కాని
తుయరొగి అని తెలిస్తేమో.

కమల: తెలికొక చాలాశురాలనుపోలేదు.

రామా: మోసం లాటిదేకదూ అది?

కమల: అప్పుడు నా తెలివేమయింది. అంతటి శ్రీగుంతులు నాలాటి ముష్టిదాన్ని కోగుకున్నారంటే దానికి ఏదో ఒక కారణం ఉండడానికి ఏం అభ్యంతరం ఉంది?

రామా: ఏదో ఒక కారణం ఉంటుందని తెలిసి కూడా నువ్వొప్పుకున్నావ్?

కమల: ఆ పరిస్థితులు అలాంటివి.

రామా: నా చాటినాడ నీకు సమ్యక్ం లేకపోయింది? నాలోనే నీకు సమ్యక్ం లేకపోయింది. దగ్గర నున్నప్పుడే మనసులు...

కమల: నాకు సమ్యక్ం లేడంటావ్. ఎక్కడో మద్రాసులో చదువుతున్న నీకు ఇక్కడి స్థితి ఏం తెలుసుంది?

రామా: మొదట కోన్ని ఉత్తరాలు రానేవు. తరువాతి ఏమన్నా తెలియనిచ్చేవా?

కమల: నువ్వు తెలుసుకోలేకపోయావ్.

రామా: నేను తెలుసుకోలేకపోయానా!!

కమల: నీ ఇంటిని పూర్తయి, మనం అనుకున్నప్పుడే నేను నీకు దూరంగా తేయజేసేను మా పరిస్థితి.

రామా: ఔను. ప అంతబాగులేదన్నావ్. కాని బాగు లేదన్నావ్.

కమల: నువ్వు మెడిసిన్ చదువుదామని చాలా కుతూహలంతో ఉండేవాడివి.

రామా: నాకు మొదట్లో అలా ఉండేది.

కమల: నీకు నాకన్నా ముఖ్యం ఆ చదువేమో ననిపించింది.

రామా: ఎవరన్నాడు? చదువయినా మనమెద్దరం చెల్లిచేసుకుందాం అనుకోలేమా? వీలైతే కొన్నాళ్లు ప్రాక్టీస్ చేశాక, లేదా ఏమీ చెయ్యకుండానే అనుకున్నాను.

కమల: ఈమధ్యని ఆకదానికి వీలేదా? ఆశక్తి వరకు ఉండాలి అని నేనెడిగాలేదా?

రామా: ఔను. అడిశవ్ —

కమల: ఆరెళ్ళిపాటన్నావ్. నీకు చదువురూద మమకారంకొద్దీ అలా అనిపించింది. మీ పరిస్థితి వేరు. మా పరిస్థితి వేరు. నీకు ఒక్కచదువేదాన...

రామా: నువ్వుకూడా నా —

కమల: నేను జ్ఞాపకం ఉండి ఉండొచ్చు — కాని నా కిక్కడ నీ నుండి ఒక్కటే కాదు ఆలో

చించకల్సింది. మా ఇంటిస్థితికూడా ... మాస్థితి మరీ పాడయింది — అదే నీకు రాసి ఉత్తరాలలో నూటిగా కాకపోయినా, తెలియజేసేను. ఆర్థికంగా మాస్థితి ఏమీ బాగుండలేదు. ఈ సంబంధం చూచి మాన్నా గారు ఒకటి రెండుసార్లు నాచెరివి వేసేరు ... కాని నేను నాకుకోవడానికే ఆయనా ఊగుకున్నారు. నాకూ తెలుసు. ఇంకవల్ల ఆయనస్థితి కొంత బాగుపడవచ్చు ... నీకు ఒక ఉత్తరంలో రాసేను — నువ్వు సరిగా అరం చేసుకోలేదు —

రామా: అంతం చేసుకోలేనట్లు నువ్వేదీ రాయలేదే?

కమల: ఇంకా బగు సంకల్పం లాగా ఉండవలెమో ... డా ఉంది మా పరిస్థితికూడా అట్టే బాగులేదు — నీవీశ్చయం చూపుకోలేననుకుంటాను అని రాసేను —

రామా: ఔను... కాని...

కమల: నువ్వొంకోగా అర్థం చేసుకున్నావ్, ఆ ఉత్తరాన్ని — ఆలక్ష్యానికి ఒక్కకోలేకపోతున్నావేమో అనుకున్నావ్ — బదిలేపాటి అయిదునిమిషాలుని రాసేవ్...

రామా: అప్పుడూ నే అనుకున్నాను —

కమల: అంతికిన్నీ నూటిగా చెప్పడానికి నాకు మనసొప్పుకపోయింది, మా పరిస్థితి —

రామా: నాకే నిజమెనస్థితి తెల్సిఉంటే! తరువాతనుకున్నాను. అంతా అయిపోయేక నీకు నిజమై స్థితి చెప్పడానికి అభినానం వేసి ఉండాలని.

కమల: నా ప్రకృతి తెలిసి నువ్వు ఆ ఉత్తరంలోని అర్థం తెలుసుకోలేకపోయేవంటే అది నా తిప్పుకాదు. అది కాక, చదువు పూర్తికాకుండా మీ తండ్రి ఒప్పుకోకపోయి ఉండును... నీ వరకు ఉండేందుకు మా పరిస్థితి బాగులేదు —

రామా: నావల్ల మీ తండ్రి సాయం పొందడం నీ కిష్టం లేకపోయింది?

కమల: ఎంగు కిష్టం లేదు? కాని అది నూటిగా చెప్పడం ఇష్టం లేకపోయింది. నువ్వు తెలుసుకోలేక పొందడం నీది తప్పు. తెలిసినా మీ తండ్రిముందు దైర్యం లేక ఊరుకున్నావేమో. నువ్వు పిరికివాడివి!

రామా: నిన్ను జూరనిశుచుకోవమే నా ఇష్టమైతే మరి నేనెందుకు చెల్లిచేసుకోలేదంటావ్?

కమల: అప్పటి పిరికితనానికి పర్యవసానం పశ్చాత్తాపం. ఇలా అఖిరంకూ ఉండిపోవాలన్నా

మార్గోర్వము

ఉంకిపోగలవో నువ్వు. నువ్వు ప్రేమించేది మరొక తె ఉంది.

రామ: (ఉలిక్కిపడి) నేను ప్రేమించేదా?

కమల: ఔను, నీ వ్య. ఏలోటున్నా అది తీర్చేస్తుంది.

రామ: తిగిగి వచ్చాక నే నెంత బాధపడ్డానో నువ్వు హించుకొనే ఉంటావ్.

కమల: ఎలా ఊహించుకుంటాను? నీ జవాబు చూసి నే నెంత బాధపడ్డానో నువ్వు ఊహించుకో గలిగేనా? నేను నీకు ద్రోహం చేసేనని నువ్వునుకొని ఉంటావ్. నువ్వు తప్పుచేసేనని నే ననుకున్నాను. నీమీద నువ్వు, నామీద నేను బానిసపడం తప్పు ఒకరి నీతి ఒకరు ఆలోచించి ఉండెం.

రామ: నువ్వన్నది నిజమే. కాని ఏదాది వరకూ తిట్టుకోలేకపోయాను. పిచ్చెత్తిపట్టుగా ఉండేది... నాకు చురుపునుంచి తిరిగివచ్చేక తెలిసింది.

కమల: ఏదాది మాక తట్టుకున్నారా పోనీ.

రామ: నువ్వు నన్ను తప్పుగా అర్థంచేసుకోక పోలే ఒక సంగతి చెప్తాను. నాకు కొందరున్నా మనశ్శాంతి దొరికిన విధానం—

కమల: నిన్ను తప్పుగా అనుకోదానికి నీమీద నాకో అధికారం ఉంది?

రామ: నువ్వలా ఆంటే...

కమల: సరే చెప్పు.

రామ: నా కోక చెల్లెలు దొరికింది—

కమల: చెల్లెలా?

రామ: ఔను. నా స్నేహితుడి భార్య.

కమల: ఈ (చిరునవ్వుతో) ఏమీ అనుమానా లుండకుండా మొదట జాగ్రత్త తీసుకున్నావ్.

రామ: అతను దాక్కరే. మొదటిసారిగా వాళ్ళ ఇంటికి వెళ్ళినప్పుడు ఉలిక్కిపడ్డాను అవిట్టి చూసి— అచ్చు నీలానే ఉంటా రానిక.

కమల: అవిడలో గోజూ నన్ను చూపేవాడిని —అంటే:

రామ: (ఆశ్చర్యంగా) ఆ దృష్టితో కాదు. అవిడ చాలా దియగా చూల్చుతుంది. నలుగురు పిల్లలు ముచ్చటపేస్తూ—ధర్త అంటే ప్రాణం ఆవి డే—వాళ్ళ సంతారం చూస్తూఉంటే నా కంఠో సంత్సృష్టిగా ఉంటాఉంటుంది. (ప్రతి ఆదివారం

వాళ్ళ ఇంట్లో ఒక సాయంత్రముల్లా గనుపుతూ ఉంటాను ఆ పిల్లల్లో ఆడుకుంటూ, ఆవిడ మాటలు వింటూ—

కమల: (ముఖం తిప్పకొని) నీకు మరి జీవి తంలా లోబంటూ ఉండెను.

రామ: (వింతగా) ఏం కమలా? అలా అన్నావ్.

కమల: (సర్దుకొని) ఏమీ లేదు. అన్నాను.

రామ: చెప్పాలి!

కమల: (క్షణం ఊహకుని) వాళ్ళ సంతారం చూస్తూ, నీ ఊహలో, అనుకున్నట్టే అయితంటే సంతారం అలా నే ఉండునని ఊహించు కుని తృప్తి పడుతున్నావ్. ఏ బాదా, బదులూ, జెడదా లేకుండా నీకొత్తృప్తి రొకుతుందో—ఇంక నువ్వు లెక్కచేసేది నీవృత్తి—అది నిరాటంకం గా నాగి పోతుందో. అంతకన్న మనిషి కోరుకోదగ్గ దేముంది?

రామ: (ఆలోచిస్తూ) నువ్వన్నదీ ఒక వేళ నిజ మేనేమో అంతకన్న చెయ్యగలిగే దేముంది—ఎలానో ఓలా మనస్సుని సమాధానపరచుకొని బాధ తగ్గించు కోవాలికదా—

[వైస పాదాలసడి—కమల లేచి నిల్చుంటుంది. పార్వతీశం గారు ప్రవేశిస్తా రాత్రం గా—రామా రావు లేస్తాడు)

పార్వతీశం: (డాక్టర్ దగ్గరికివచ్చి) ఎలాఉంది?

రామ: ఇరవైనిమిషాలకింద ఇంజక్షన్ ఇచ్చేను— పన్నెండుగంటలకి తిరుగుముఖం పట్టొచ్చు—

పార్వతీశం: ధైర్యం గాఉందా?

రామ: ఇప్పటికి—

పార్వతీశం: (తనలో తను మెల్లగా) పర మేశ్వరా! కాపాడుతుండీ! (అతనికట్లు చెమ్మగిలు తాయి)

రామ: మీరు ధైర్యంగా ఉండండి చాలు— పదకొండు కింకో ఇజక్షన్ ఇస్తాను—

పార్వతీశం: మీ మేలు మరిచిపోను—(కమలని చూసి) అమ్మా! నువ్వు ధైర్యంగా పనిచెయ్యాలి నేనూ భయపడి, నువ్వు భయపడితే లాభంలేదు— అంతా మీ ఇద్దరిచేతిలోనూ పెట్టేను— నేను మరి ఉండలేనక్కడి—

[కళ్ళనీరు కారుస్తూ పోతాడు]

రామా: పాపం—ఒక్కడే ఒక్క కొడుకు—
నిజంగా బాధ!

కమల: (హాహాహాహాహా) పనిచెయ్యాలి ..
భయపడితే లాభంలేదు—

రామా: నిజమే అది—

కమల: నేను కౌపురానికొచ్చినప్పుడు చెప్పిన
మాటలని, ఆ క్షయిలోగిని నాకప్పుచెల్తా—

రామా: క్షయిలోగి అని ఎందుకంటావ్ కమలా?

కమల: (రామారావు కళ్ళలోకిమాసి) మరింకే
మని పిలవమంటావ్.

రామా: (ఆశ్చర్యంగా ఆమెవైపు చూస్తాడు)

కమల: నే నతని డాక్టర్ ని, నర్సుని, పని
మనిషిని—

రామా: కమలా!

కమల: బ్రౌను రామం! నే నతని సంతతుకు
రాలిని. అతను నాలోగి—ఈ ఎనిమిదేళ్ళయి.

రామా: నిజం కావా?

కమల: అంతకుమించి చూ ఇద్దరిమధ్యా ఏ
బంధుత్వంలేదు. అతని సంతతు, అతని జాగ్రత్త,
అదే నాపని—అతని ఉనికికి నేనొక ఆశ్రయాన్ని—
ఒక ఊతిని!

రామా: నిన్నాయన ప్రేమగా చూడరా?

కమల: ఎందుకు చూడరా? నే నొక్కగడియ
లేకపోతే ఆయనకి గడిచేదేలా? ఆయన్ని చూసేవా
రెవరు? ఆయనొక అసహాయుడు. చాలా దయగా
చూట్టాడతారు. ప్రాణంగా చూస్తారు. అంతకన్న
ఏం చెయ్యగలకు? నే నాయన కొక స్నేహితురాన్ని,
ఆయన ఆరోగ్యాన్ని జాగ్రత్తచేసే కొశాకారాన్ని,
ఆయన అలవాటు అగుపుణ్యాల పై కమేంపెర్సి,
పడుకోబెట్టి జోకో పట్టే తిల్లిని...

రామా: కాని కమలా. ఈ ఎనిమిదేళ్ళూ ఇలా నే
గడిచాయా!!!

[గడియారం తొమ్మిదిగంటలు కొడుకును
ప్రక్కగడిసుంది. రామారావు చేతివచ్చి చూసు
కుంటాడు]

కమల: బ్రౌను. కాని నేను విచారించలేదు.

రామా: (ఆశ్చర్యపోతాడు)

కమల: నే ననుకున్నది కొనసాగు—ఇంకే
దయకేమిట్లుకు నే నెందుకు పట్టించుకోవాలి? ఈ
ఎనిమిదేళ్ళు అతనికి సరైన ఆహారం, ట్రైమెక్ మందులు,
అతని బట్టలు, అతని విశ్రాంతి వీలన్నింటిని

చూడడం అలవాటుయిపోయింది. అన్నట్లు నీ హాస్పి
టల్ పెద్దదికదా?

రామా: పెద్దదే. ఒక మోస్తరుగా—నేనిలోరి
యన్ కట్టెద్దాయని ఉంది అది ఇతివేగం కాను.

కమల: నీ హాస్పిటల్ కి నర్సింగ్ నేర్చా?

రామా: ఏం?

కమల: నాకొ అవసరం పడ్డప్పుడు, నీకు
కొవల్సినచ్చినప్పుడు నే నున్నానని మరిచిపోకు.

రామా: ఏం మాటలు కమలా అని. నీకేం?
శ్రీమంతుల ఇంటికోవలసి!

కమల: ఆ మాటలని ఇందాక నన్ను పిచ్చెత్తిన
చేవ్.

రామా: ఉన్న మాట కమలా.

కమల: అయితే ఉన్న మాటలు చాలా
ఉన్నాయి (క్రెడిట్ తన 'ఎస్' లాగా అన్ని ఎంతో
మేలు, విహిక వాంఛలూ వెక్కిరి పెట్టి, ఒకరి నేన
చెస్తూ, అందులో తృప్తిగాంగుదామని పొందలేక
పోడం ఉన్న మాట కొడంటావా?

రామా: (విసుపోయి) మీ తండ్రికోసమని,
నన్నుకోలా అర్థంచేసుకొని ఒక వ్యక్తి త్యాగం
చేశావా కమలా?

కమల: ఆసంగతి మరిచిపెట్టాను.

[తె]

రంగం: 3

అదేస్థలం.—నయం, ఒంటిగంటకు
ముందు, న్నెండు తరవాత చార్యతీశం
గారు వస్తారు. రామారావు, కమల లేచి
నిలబడతారు.

పార్వతీశం: (ముదిటిపారిలా నే డాక్టర్ కి దగ్గ
రగా వచ్చి అరిచా) ఎలా ఉంది?

రామారావు: పదకొండుకి ఇంజక్షన్ మర్నా
ఇచ్చేను రోగం తిగుగుముఖం పట్టింది. భయం లేమని
చెప్పగలను—

శం: నిజంగా డాక్టర్!

రామా: నిజం కానే — ఇప్పటికి తిగుగుముఖం
పట్టింది — నాకు బాగా డ్రైవింగ్ గా ఉంది. మూడు
తరవాత మరి నెమ్మదా.

పార్వతీశం: తెలివి వచ్చిందా?

రామ: వాంతులు అన్నీ కట్టబోయేయి — ఇండాక తెలివొచ్చి ఒక నిమిషం మాట్లాడే దాయన... నీరసం! నీరసంవల్ల నిద్రపోతున్నారు...

పార్వతీశం: వాడినాటలు వివాలనిఉంది... వినున్నాడు... వాడు! అమ్మా! వినున్నాడు?

రామ: (కమలవేపు చూశాడు)

కమల: (ఏం చెప్పమోతో చనట్టు ఆలోచించి) నన్ను దగ్గర కూర్చోసున్నాడు — బెంగ పెట్టుకోవద్దన్నారు...

రామ: (ఆమె వేపు చింతగా చూస్తాడు)

పార్వతీశం: ఔను — నువ్వే వాడి ప్రాణాలు... వాణ్ణి నీకప్పుగించేను — నువ్వు లేకపోతే ఒక్కక్షణం గవెను వాడికి —

కమల: (సిగ్గుపడుతూ) మీరలా అవకంశి!

పార్వతీశం: నే నల్లాను — తెలివొచ్చి మల్లా మాట్లాడితే నన్ను పిలవంశి — నేను కనిపెట్టకునే వుంటాను.

కమల: (నివో చెప్పబోతుంది)

పార్వతీశం: లాభించేదమ్మా — నిద్రరాదు... రాదు...

[అతను నెల్లాను గడియారం ఒంటిగంట కోడు తుంది. రామరావు నాచీ చూసుకుంటాడు]

రామ: ఏం చెప్తావో అని భయపడ్డాను...

కమల: (సోఫాలో కూర్చుంటూ) నిజం చెప్పి ఉంటే పిచ్చివారిలా అయిపోయా? పాపం!

రామ: నువ్వు ఆయనమీద జాలిపడుతున్నావ్ — నీమీద ఎవరు జాలిపడుతారు కమలా? కాని నా కాళ్ళర్యం వేస్తుంది. అతనికోడల్లా నువ్వు మాట్లాడినట్లనిపించలేదు — ఎవరో ఒక పైఆవిడ ఆముస లాయనస్థితికి జాలిపడుతున్నట్లుంది...

కమల: హాస్పిటల్ నర్సులు, డాక్టర్ లు ఇలానే కదూ ఓదారుస్తారు. నిజాన్ని దాచి ఓదార్పుకి చిన్న చిన్న అబద్ధాలాడతారు? నేనూ ఇక్కడ వర్సులాటి దాస్తే.

రామ: అతని మనస్సు స్థిమితం గా ఉండడానికి నువ్వయితే అబద్ధం ఆడేవుకొని, నేనుమాత్రం నిజమే చెప్పేను.

[సోఫాలో కూర్చుంటాడు]

కమల: (దగ్గరగా వెళ్లి) రామం! నువ్వన్న ఆశ ఉంటావా?

రామ: తప్పకుండా కమలా! నేను మొదట నూటికి ఒకపాలు ఆశితో డెబ్బలాడేను, ఇప్పుడు ఏదైతే ఆశితో డెబ్బలాడిగలను రోగంతో!

కమల: (సోఫాలో కూర్చుని) నిజమే రామం? హాస్పిటల్ డాక్టర్ లు ఇచ్చే డ్రైర్యం కాదా?

రామ: ఉత్తములు నేనాడను. నా పనిలో నేను నన్ను మోసంచేసుకోను, ప్రైవేట్ లో మోసం చెయ్యను.

కమల: మూడుగంటలతరవాత బాంలేదన్నావో?

రామ: రెండుగంటల కొక ఇంజక్షన్ ఇవ్వాలి కదూ. అదయక మూడుగంటలు వాటిలే నూటికి నూరుపాళ్లు ఆశే... మనదే గెలుపు!

కమల: మనదికాదు. నీది!

రామ: నీకుకూడా కొంతభాగం ఉంది. అది కాక నీకిది సర్వస్వం!

కమల: (దగ్గరగా వెళ్లి మెల్లిగా) కాదు రామం!

రామ: (తల్లిపడి) కమలా!!

కమల: నే చెప్పేది నిజం. నాకది సర్వస్వం కాదు. గెలుపుకాదు!

రామ: ను వ్యతిని భార్యని. ను వ్యలా అనొచ్చునా? అతని ఆస్తిగం కోరుకోవాలి కాని!

కమల: (విరాగిలా వచ్చి) ఓటమి, నిరాశ నాకే కాదు రామం. ఆయనకూడా! ఆయనకూడా ఓడిపోతారు!

రామ: ఆయనకూడా నా?

కమల: ఔను. ఇండాక తెలివొచ్చినప్పుడు ఆయన ఆడినపాలులు, ఆయనచేప్పలు నువ్వు పట్టించుకోలేదుకదా?

రామ: ఆ తీవ్రతలోనూ, నీరసంలోనూ అలానే అంటారు.

కమల: నీ డాక్టర్ కళ్లతోనే నువ్వు చూస్తావో!

రామ: ఎలా కమలా?

కమల: నువ్వే అన్నావ్, నీరసంవల్ల, ఆరోగం పెట్టే బాధవల్ల అలా అనిపిస్తుందిని. ఇవాళే ఈరోగం వల్ల ఆయన బాధపడుతున్నారు. కాని ఎనిమిదేళ్లయి, నాకు తెలిసినమట్టుకు ఆయన త్రియవల్ల బాధపడుతున్నారు. ఈ నిజం, ఆయనన్న చూపాలులు, ఈనాటిని కావు. ఆ భావం ఈ ఇంట అడుగుపెట్టినదాదిగా ఆయన ముఖంలో చూస్తున్నాను.

రామ: ఏనిమిదేళ్ళనించీ!

కమల: ఇంకానున్న దగ్గరగా పిలిచి వీరు న్నాదే?

రామా: జేను. బ్రతికాలని లేదన్నారు— మళ్ళా సరకంలోకి తీసుక వెళ్ళిద్దన్నారు. కానీ కమలా... ఆ మాటలు...

కమల: విను. ఈ ఎనిమిదేళ్ళయి అతనిలో ఉండే దిదే ఆలోచన—కానీ ఆ తరుణం రాలేదు. నాకూ తెలుసు ఆయనలోని భావం. ఈ సరకం, ఈ రోగం చేసే చిత్రవర్ణ ఎప్పుడు ఆఖరాకుందా అని... పిలుపు ఎప్పుడొచ్చినా అని ఆయన నిరీక్షణ ఆయన రాత్రి పగలు పడే బాధ, ఆ బాధ నాకు తెలిసంటావా రామం...

రామా: కమలా! నువ్వే ఈ మాట లంటున్నావా?

కమల: ఆయన మంచిన కోరేదాన్ని—ఈ విషయంలో నన్ను తని భార్యగా చూడు రామం! ఈ ఇంట్లో, ఆ గదిలో ఎనిమిదేళ్ళ జీవితం గడిపే డతను—నా సహాయంతో. ఈ ఎనిమిదేళ్ళ ఆయన ప్రతి ఎనిమిదం కాదుకాదున్నాడు ఆతనిగా, పిలుపు వినే దుకు. శాంతికోసం, సంతోషంకోసం..... స్వర్గం నుండి పిలుపుకోసం...

రామా: బ్రతుకంటే ఆయన కిష్టం లేదంటావా?

కమల: ఇది బ్రతుకు కా దితనికి. సరకం—నాతో చాలాసార్లున్నా రామాట నాతో పండుకున్నారా బాధ. ఆయనకు మనశ్శాంతి, శాశ్వత సుఖం కోరుకోవద్దంటావా? ఇది భార్య కోరుకోరా దంటారు పెద్ద లందరూ! నున శాస్త్రాని లంటాయి నే—కానీ నేనేం ఆయన చెడు కోంలేదే!

రామా: అయితే నే నిక్కడికి రావడమే తప్పం టావా?

కమల: తప్పనను—రోగం అన్నాక డాక్టర్ ని రప్పించడాన్ని నేనెలా కొదవగలను?

రామా: డాక్టర్ ఎప్పుడొచ్చేదో రోగంతో చేతికి చెయ్యిచ్చి దెబ్బలాడతాడు—అతనికి రోగానికి సంబంధం—ఆమనిషిలోనూ, అతని మనస్సులోనూ కాదు—అతనికి మరింకేం ఆలోచించవల్సినపని లేదు—

కమల: కేవలం మరలాటివాడు—

రామా: జేనుకమలా!

కమల: నువ్వు అంటేనా?

రామా: నేను ముగ్ధంగా అంటే.

కమల: ఒక్క సంగతి ఆలోచించు—నీకు నను స్కారంచేసే డతను. నీమేలు మరిచి పోనన్నాడు—తన్నెలా వదిలిపెట్టమన్నాడు—మళ్ళా ఆ సరకంలోకి తీసుక వెళ్ళిద్దన్నాడు...

రామా: అతనికలా నే ఉంటుంది కమలా!

కమల: నాకూ ననుస్కారం చేసేరు—

రామా: జేను—

కమల: నన్ను దగ్గరగా పిలిచేరు—నన్ను మరిచి పోలేనన్నాడు—“ఆ సరకంలోకి నల్ల పం నాడిషం లేదు—నిన్నుకూడా నాతో బంధించి ఉంచడం నాకీష్టంలేదు—అతన్ని కొంచెం దయమా పెట్టమను—” అని నాతో అన్నాడు.

రామా: (హాసం)

కమల: నీకు జాలి ఉందిమకుంటాను రామం— నువ్వు కేవలం డాక్టర్ వీ, మరవే అయిపోకు రామం. (భుజంపొడ్చు చెయ్యి వేసి) కొంత దయ చూపెట్టు— బ్రతుకంటే అందరికీ తియ్యగా ఉంటుందిమకున్నావా? బాధపడేవారికి శాంతి నివ్వటమే క మా నీపని?

రామా: కాదు—రోగాల్ని వాగొట్టడం—

కమల: అయితే ఆయన యీయ పొగొట్టగలనా? నాకా చూడ ఇవ్వగలనా? ఆయనకి బ్రతుకంటే తియ్యగా ఉంటుంది చూపెట్టగలనా?

రామా: నేనెలా చెప్పగలను? ఆరోగంతో అది ఉన్నన్నాళ్ళూ దెబ్బలాడతాను—

కమల: మీ ఇద్దరి ఎవరెగని రయ్యంలోనూ ఆయన సరకబాధ అనుభవించవల్సిందే. ఎంత దయ లేనిపని! రోగం ముదిరదు, తగ్గదు, అలా పీడిస్తుంది....

రామా: మరి, ఎనిమిదేళ్ళయి ఆయన అనుభవించలేదా?

కమల: అనుభవించేదు. కానీ ఆయన ఈ మందు లకి వాటికి లెళ్ళుచేస్తున్నా రనుకున్నావా? ఓటిలో ఆయన కేమట్రం ఆకాలేదు. ఆయన సనిగ్గా మందు తాగదు. రాత్రులు చాలా భాగం మేలుకోనే ఉండే వారు, నేనేవో కబుర్లు చెప్తాఉంటే.

రామా: నువ్వుగూపిన శ్రద్ధ అదేనా?

కమల: నేను అదుపులో పెట్టడంవల్ల ఆ పాట న్నాను. అతను పడేబాధని నేను గుర్తించాక అంతగా నిర్బంధించలేక పోయేదాన్ని.

రామా : న నే విధంగా దయచూపెట్ట మంటావా?

కమల: (చురీ నొంతుకెగించి) కొంచెం అశ్రద్ధ.

రామా: (సరికి పక్షిలేచి) అశ్రద్ధ!

కమల: కూగో! అలా బెదిరివావు.

రామా: అశ్రద్ధ!!

కమల: (అతిని చెయ్యిపట్టుక కూగోపైట్టి) ఔను. అదే అతినికి చూపెట్టాలదయ్య. ఈ ఒక్క సారికి నువ్వు మనస్సిగా ప్రవర్తించు రాము

రామా: అశ్రద్ధ! అది చెను చెప్పులేను కమలా ... నన్ను పిలవడం నానీవల్సింది. కాని పిల్వక ఇటువంటి పని ప్రాణంబోయినా నా వల్ల కాదు అది అతినికి ఇష్టమే కావచ్చు. కాని లాభంలేదు. ఆమాట ఎత్తుకు.

కమల: ఇంకోవిధాన ఆలోచించేవా? అతిని ప్రార్థన వదిలేయ నా ప్రార్థన విను. నాకు నువ్వు అన్యాయం చేసేవ్.

రామా: నేనా! అన్యాయంచేసేనా!

కమల: ఏ సుఖమూలేకుండా, ఈ ఎనిమిదేళ్లయి అతిని బాధని పండుకున్నది నీవల్ల నే.

రామా: కమలా! దీనికంతా నేను కారణం అంటావా?

కమల: కాంటావా?

రామా: నువ్వు నాకు సరైన స్థితి అప్పకు చెప్ప లేదు. మీ స్థితి అంతి మీసంగా ఉంచని తెలుస్తే, నిన్ను నేను వదులుకొనే నాడివా?

కమల: లేదు. నిన్ను నువ్వు మోసంచేసుకున్నావ్. అంతిక్నా విప్రులంగా నన్నేం రాయ మంటావా? అభినానం ఉన్న ఏ ఆపదన్నా ఇంకేం రాయగలదు? తిండికి లేదు, పన్ను లంటున్నాం, అందుకు ఒక డబ్బున్నే సంబంధానికి నే నొప్పకున్నాను అని రాయమంటావా? నేను నీకు రాసింది అర్థమయింది కాని నువ్వు నమ్మకపోడానికి యత్నించేసేవ్ — అయిదేళ్లూ అయిదు నిమిషాల్లా గడిచిపోవా అనుకున్నావ్. అయిదు నిమిషాలపాలు సమయం ఏ స్థితిలో వున్నా మనుష్యులు గడిచేయలేరా అని అనుకున్నావ్. నువ్వు తిరిగి వచ్చేవరకు, నువ్వన్నీ ఎలా వదిలి వెళ్లేకో అన్నీ అలానే ఉండాల్సి, ఉంటాయి అని నమ్మడానికి ప్రయత్నించేవ్. ఏం? కాదంటావా?

రామా: (బాధగా) కమలా నాజీతపట్టంటావా?

కమల: అవును. నీజీతపట్ట —

రామా: (ఆలోచిస్తూ) అయితే లాభం —

కమల: అయితే విను — నేనిన్ని సంవత్సరాలు అతనితోకూడా అనుభవించిన బాగా — అసంతృప్తి బంధం — మరొక్క నిమిషంకూడా అనుభవించలేను — అతినూ అంతే — ఒకటకంటే అతనికి సరిక బాం — నీకు అతినిమిది ముక్కలం లేకపోయినా, నాసంగతి ఆలోచించు — నేనంటే నీకు అభిమానం లేదా?

రామా: ఒక్క అభిమానమేనా కమలా? నువ్వెప్పుడూ నా మనస్సులో ఉంటావ్.

కమల: నేను సంతోషంగా ఉండాలని నీకుందా?

రామా: ఎందుకులేను?

కమల: అందుకోసం నువ్వేసాయ మన్నా చెయ్యగలవా?

రామా: నువ్వవలోయేది నాకు తెలుసు. ఈ పని మాత్రం నేను చెయ్యను, అశ్రద్ధ చెయ్యలేను

కమల: మన ఇద్దరి సంగతి అతినికి తెలుసు రాము.

రామా: అల!

కమల: నిజంగానే. ఇప్పుడు కాదు. ముందు నుంచి తెలుసు; కాని నన్నయన కోరింది ఒక్కటే — “నాకూ సుఖం కావాలి కమలా — నా సుఖం ఇక్కడ లేదు — అలాకంటా — నీకూ సుఖం కావాలి — నీ సుఖం ఈలోకంలో — నిన్ను తేలికాకం బందీలో ఉంచను — అకోజుకోసం చూస్తున్నాను — అంత కాంక్ష నన్నొదలకు” అనేవాడు.

రామా: అయితే అతినుండకపోవడం నీ కోరిక అనుకోవాలా?

కమల: అతని కోరిక — అతని తపస్సంతా అందుకే.

రామా: కాని కమలా ఇది సాధ్యంకాదు — ఇది నా చేతికాదు.

కమల: ఈ వృత్తి నువ్వు మానెయ్యి — ఇల్లు, భార్య, పిల్లలు, సుఖం — దానిమిది నీకు కోరిక లేదా?

రామా: కావాలి — కాని అదెలా?

కమల: నీకది కలగానే ఉండిపోయింది. నేనుంటే నీకది సాధ్యం అవుతుంది.

రామా: కాని ఎలా సాధ్యం.

కమల: అశనిపట్ట దయ చూపెట్టు - పాశ్యం
అవుతుంది - అతినికి సాయంచెయ్యి - అతిను నన్ను
బంధవిముక్తగా చేస్తాను - అతినికి అనంత సుఖానికి
దారిచెయ్యి - అతిను నీకు నన్ను సంతోషంగా అప్ప
గిస్తారు - మన ఇద్దరిసుఖం కోరతారు—

రామా: ఇది కల...కల...అంతే!

కమల: కలకాదు - విజయం! నీమీద ఆధారపడి
ఉంది. మన విషయంలో ఒకసారి పారపాటు
పద్మావతి—ఇప్పుడు కూడా పడతావా?

రామా: ఇదివరకు తెలికుండా పారపాటు
పద్మావతి—ఇప్పుడు తెలిసి పారపాటు చేస్తాను
కమలా! చెయ్యాలి; అది నా వృత్తిగర్వం; (బాగా)
నన్ను ఎదురు పిల్చేడు. (చేతులు జాతులొనికి చూచి
జాతు పీక్కుంటూ) నన్ను పిల్చేడు, నే నశ్రిద్ధ
చెయ్యను, చెయ్యలేను; అది నాకు సాశ్యంకాదు,
అంతే సాశ్యంకాదు...

కమల: బంధరాము! ఉత్త పాపానం —
రాయిని నువ్వు!—

[కళ్ళి కప్పకొని గదిని వరులంది.]

రామా: కమలా! (లేచి వ్యూరంవరకు వెళ్ళి
తిరిగి వస్తాడు—గది నాలుగుమూలలా వెలివడిలా
కొంతసేపు చూస్తూ నిలుచుంటాడు. తిరువాతే లేచి
దగ్గరికి వెళ్ళి ఇంజక్షన్ కే కేవలీన సరంజామా తియారు
చెయ్యడంలో మునిగిపోతాడు. కొన్ని నిమిషాలు
అలా గడుస్తాయి; పనివల్ల కలిశే చప్పుడు తప్పించి
అంతా నిశ్శబ్దం; కమల తిరిగి చప్పుడులేకుండా
వచ్చి అతినికి అంతరాయం కలిగించకుండా సోఫాలో
కూర్చుంటుంది, ఒక మూల, అలాగే చిన్నా; అతిని
పని పూర్తయ్యాక సోఫా వేపు తిరిగి కమలని చూస్తాడు)

రామా: కమలా! (వెళ్ళి ఆమె దగ్గరగా
సోఫాలో కూర్చుంటాడు.)

కమల: ఆవేశం పట్టలేక వెళ్ళిపోయేను—
క్షమించు.

రామా: నువ్వెలా బాధపడడం నాకు చాలా
కష్టంగా ఉంది. నన్ను పిలిచిఉండకపోతే ఎంత
బాగుండును.

కమల: సరే, నీ ప్రయత్నం నువ్వు చెయ్యి.
అదృష్టాన్ని బట్టి తక్కువది నడుస్తుంది.

రామా: ఆఖరికి అదృష్టంమీదే బదులుపడేసేనా?

కమల: కనీసం అదన్నా దయ చూపెట్టు
వచ్చేమో.

రామా: నువ్వు నాకు కావాలి కమలా; అతిని
ఇష్టం కూడా ఉండంటే నా మనస్సు, ఆశ్చర్యం
తోనూ, సంతోషంతోనూ నిండింది. నా బ్రతుకులో
నువ్వు శేషభావమే లోటు. కాని—ఆ సంతోషం
శేషమౌతే శక్తి నాలో లేదు—అస్థిసంజరంతో ముడి
వేసేసుకున్నాను. మానవ యంత్రం, దాని రోగాలు
—అదే నా సంబంధం. మనస్సుకే నాకు సంబంధం
లేదుకమలా—(ఊగుతుని) నేనింక ఈ వృత్తి నూనే
స్తాను. ఇదే నా ఆఖరి కేసు మనస్సుతో ఈ డెబ్బ
లాలు నా శక్తివంత లాశింది—

కమల: నీ—టి డాక్టర్ ని నేను చూడలేను—
ఆనాడు నువ్వే డాక్టర్ ఉండడం నేనూ నాన్న గారు
ప్రతికి ఉండేవారు—

రామా: (ఉలిక్కిపడి) డోను— విశ్వనాథం
గారు; ఆయన హాస్పిటల్ లో పోయేరు— నే నువ్వో
లేవని నీకెలా తెలుసు?

కమల: నేను కనుక్కున్నాను - నానరించి
నీకు తెలియ కాని. నీ భోగ్యం అంతా నేను తెలుసు
కుంటూనే ఉన్నాను—

రామా: నువ్వప్పుడక్కడి కొచ్చేవా?

కమల: ఒక్క గంట—నూ నాన్న గారు
పోయేక—అదంతా రాత్రిరాత్రి అయిపోయింది.
నాకు తెలిసే తెలియ—వి సంతతి కలుగు తెలిసేందుకు
సమయం లేకుండా అయిపోయింది—

రామా: కాని ఏమో పుకార్లు—అశ్రిద్ధ ఇరిగిందిని.

కమల: (ఉలిక్కిపడి) నేనూ అంతా చిన్నాను—
రోగం తిరుగుముఖం పట్టేక డాక్టర్ ఇంకొక కేసు
చూసేందుకు పట్టేచి. ఆక్కణ్ణించి పనిని వచ్చేసరికి
ఆయన ఆఖరు గడియల్లో పున్నారని.

రామా: అది నేను నమ్మను కమలా—ఆ
పుకార్లు—

కమల: ఏమో నాకు సరిగ్గా తెలియ—కాని
నువ్వే ఉండిఉంటే!

రామా: నేనుమాత్రం శత్రువుతో నాటి ప్రయ
త్నమే కాని మరేమో కాదుగా?

కమల: కాని నీ ఇప్పుటి పట్టుదలగూస్తే అలా
అనిపిస్తోంది.

రామా: ఈ కేసులో నాకు ప్రతికూలన ఆశ,
భయం రెండూ అడ్డొస్తూనే ఉన్నాయి, నన్ను
లాంగిడిసేందుకు.

కమల: ప్రతికూలనవా?

రామా: వెంకటప్రసాదశర్మ తెలుసునా? సర్దార్ కమల: యోను నా పినమామగారు.

రామా: ఇవారే అతను నాదగ్గరి కొచ్చేను.

కమల: నీదగ్గరికా? నీదగ్గరి కెందుకు?

రామా: పదివేలవ్వడానికి తియ్యారుగా—

కమల: పదివేలు! నాకేం అర్థం కావబంటేను.

రామా: నేనిక్కడికి గావల్సివస్తుందని అతనికి తెలుసు—కొంచెం అక్కణ్ణిచేస్తే పదివేలైనాన్నాడు—

కమల: (చప్పలబోయి) అశ్చర్యం—దోను! నా కర్మమయింది—మరి చెప్పనక్కర్లేను—

రామా: తొంభైసార్లు అతనికి ధైర్యం ఉందన్నాడు—ఉన్న పదిపాళ్ళూ నన్ను పూర్తి చెయ్యమన్నాడు.

కమల: నాకు తెలుసు ఆ ఉద్దేశం—అదంతా చెబుతుంటే ప్రాకుగాలు—దానికి నాకు సంబంధం లేదు—అతనిసంగతి మరేదైనా?

రామా: నేను కాదన్నానని నీకు చెప్పక్కర్లేను.

కమల: తెలుస్తూనే ఉంది, కాని నీ జోటి మనస్సు!

రామా: నామనస్సుని పొగడకు; మామూలుగా చెబుతుంది ఆ నాకు లేకపోలేదు; అది ఇటువంటి విధాల ఉద్బింబబుం నా కిష్టంలేదు.

కమల: భయం అన్నావ్ దీనికి?

రామా: నేను భయపడలేదు; అతను భయపెడదామనుకున్నాను; బెదిరించెను.

కమల: నిజంగా?

రామా: నేను వెళ్ళతే ఇంటికి తిరిగి వెళ్ళలేనన్నాడు; అవన్నీ ఉద్బింబాలు.

కమల: ఎంతపనిచేసేవ్ రామం!

రామా: ఏం?

కమల: అతనిసంగతి నీకు తెలియ అన్నంత పని చేస్తాను. నాకు నిశ్చయంగా తెలుసు—(ఆమెముఖం భయంతో నిండునుంది.)

రామా: అతని ధైర్యం నాకు తెలుసు, నువ్వేమీ అనుకోకపోతే ఒకచూట చెప్తాను—

కమల: ఏమిటి?

రామా: అతని జేపాటి ధైర్యమో! పోలీసులకు, కరు, వీటి భయంలేనివాడు, తనలో తనకి

అంత నమ్మకం ఉన్నవాడు, పదిమంది కాపలా ఉన్నా హాని తప్పదన్నవాడు, ఇన్నేళ్ళియై ధైర్యం ఉండే ఊగుకున్నాడా? ఇంత నిపుణుడు, ధైర్యవంతుడు ఆనాడే మీ ఆయనకి, తియ్యకుంటే హాని చెయ్యలేకపోయాడా? నావంకూ రావడం ఎందుకు? ఏ కష్టం, చట్టాల భయం, లేకుండా తన పని అయి పోతుందని—ఉత్తి పిరికిపంద—ఒక చీమకి కూడా హాని చెయ్యడానికి భయపడే పిరికి జంతువు

కమల: (వంతగా అతని ముఖంలోకి చూస్తుంది).

రామా: నా కే భయమూ లేదు—అతని ధైర్యం నాకు తెలుసు

కమల: అయితే రెండోది నేను—ఆశ, భయం.

రామా: దోను—నువ్వు—

కమల: అయితే నేనూ ఆ కాడీ ఒకటే కదా?

రామా: కాదు కమలా! నిన్ను చూడడంతో నాకు ఆశ కలిగింది—అన్నిసంగతులూ నువ్వు చెప్పాక అది బలపడింది—కాని దానిని కొడనా లాస్సచ్చింది.

కమల: నేనేం బెదిరించేను?

రామా: ఇక్కడ బెదిరింపు ప్రశ్న లేదు; కాని నేను భయపడుతున్నాను—నువ్వు పొందే అశాంతి, బాధ చూస్తే, దాన్ని మరిచి ఆలోచిస్తే బాధ, భయం రెండూనూ నాకు—కాని నే నది అనుభవించాల్సిందే—అందుకే నేనింక ఈ వృత్తినించి విరమించుకుంటాను ఇది అయిపోయేక—

కమల: అంటే, ఇక్కడ విజయంసాధించేక—

రామా: ఈ గెలుపు నా మనస్సుదికాదు; నా మనస్సు ఓడిపోయింది—ఈ గెలుపు నాలోని దాక్టర్ ది. ఈ రెండింటికి మధ్యన ఘర్షణ ఇంతగా నేనెప్పుడూ అనుభవించలేను—మరింక నాకు శక్తి లేదు—అందుకే...

[ప్రక్క గదిలోనుంచి వేషంలు మూలు—రామారావు శిల్పి పడి వాచి చూసుకుంటాడు. దెబ్బ తిన్నట్లయి లేచి]

రెండున్నర! మైగాడ్!! కమలా!!

కమల: (చప్పలబోయి) ఏమిబయింది రామం!

రామా: నా వాచీ రెండున్నర అయింది! రెండుకి ఇంజన్ ఇవ్వాలి! ఏమిటి! ఎలాఅయింది!

కమల: ఇంకా రెండు కొట్టలేదు ప్రక్క గదిలో గడియారం.

రామా: అది గంటలు కొడుకుందని కాదుకొని ఉన్నాను నావాచిత్యమేను రెండూ సరిపోయేవి ప్రతి గంటా, నిమిషం సరిగ్గా!!

కమల: ఉండు రామం మానీవస్తాను.

[గది వదిలి వెళ్ళబోతుంది]

రామా: గడిమూరిం చెగిపోయింది...అనే అయి ఉండాలి! కీ సరిగ్గా ఇప్పుడే అయిపోవాలా?... ఇంకా ఎంగుకు గంటలు కొట్టలేదా అని ఆశ్చర్యం వేసింది... (తొందరగా) అయినా ఇప్పుడే బాధ లేదు నువ్వు వెళ్ళబోవు.

[ఊబిల్ దగ్గరికి వెళ్ళి ఇంజక్షన్ సరంజామా పట్టుకుంటాడు]

కమల: అరగంట ఆశ్చర్యం అయింది!

రామా : (గాదిరాగా) ఔను - అయింది! అయినా బాధ లేదు - ఏమీ బాధ లేదు అరగంట ఏమంత ఆలస్యం కాదు. నేనంతా మానుకుంటాను— అన్ని విధానా ప్రయత్నిస్తాను—ఈపాటి ఆలస్యం... (గదిలోకి వెళ్ళి) లెక్కలోది కాదు.

(ప్రక్కగదిలోనుంచి) రాకమలా... వేగం—

(కమల కొన్ని సెండు కొమ్ములా నిల్చుంటుంది—ఆమె ముఖం వివర్ణమౌతుంది)

రాకమలా!!

(కమలకూడా ప్రక్కగదిలోకి వెళ్తుంది)

[తెర]

రంగం: 4

ఒక చిన్నగది. ఒకమూల చిన్న ఊబిలు, కుర్చీ; ఊబిలుమీద ఒక దీపం; గది గోడకి పెద్ద గడిమూరిం; అది ఆగి పోయింది—రెండుకీ ఐదునిమిషాలు లేక్కువగా టైము సూచిస్తోంది. కుర్చీలో రామా రావు కూర్చున్నాడు, తలచేతులలో పట్టుకుని—పార్వతీశం ప్రవేశం—అతని ముఖం వాడి, కళ్లు ఎర్రగా ఉన్నాయి.

పార్వతీశం: (డాక్టర్ దగ్గరికి వచ్చి, భుజంమీద చెయ్యి వేసి చిన్న గొంతుతో) డాక్టర్!

(రామారావు ఉలిక్కిపడి లేవబోతాడు) లేవకండి! కూర్చోండి.

(రామారావు కూర్చుంటాడు—ఇద్దరూ కొన్ని నిమిషాలు మానం)

మీరు చెప్పుకొన్నదంతా చేసేరు. (గుఱుంతో ఊరుకుంటాడు)

రామా: నాకు పూర్తి ధైర్యం ఉండేది—మీ రొచ్చినప్పుడు తిగుడుముఖం పట్టింది—కానీ మళ్ళా తిరగి వెసింది—రెండుగంటలకి ఇంజక్షన్ ఇవ్వడం కొంచెం ఆలస్యమయింది. గడిమూరిం చెగిపోయింది.

పార్వ: ఔను—విన్నాను. కమల చెప్పింది. కాని ఆపాటి ఆలస్యానికి

రామా: ఆ ఆలస్యం అంతగా లెఖుకోకీ తీసుకోవల్సింది కాదు. ఈ రోగంతో చెప్పలేం—అంగుకే మాకు గంటల తరవాతి వ్రాస్తేగా ధైర్యం ఉండొచ్చున్నాను

పార్వ: ఇంతకీ వాడికి బ్రతికాల్సిన యోగ్యత లేదు.

రామా: ఆయన అసలే నీరసం మనిషి విన్నాను

పార్వ: కొరణం కూడా విశేషంబారు.

రామా: విన్నాను. ఆ జబ్బుంపడం నా ప్రయత్నాన్ని కొంత అనాన్యం చేసింది.

పార్వ: ఒక సంతతి చెప్పడాని కొచ్చేను డాక్టర్! మీమీద నా కోక దురభిప్రాయం ఉండేది; మీ తిండిమీద నాకుండే వ్యధంవల్ల నేనూ. కాని ఇప్పుడు పూర్వం అలాటి అభిప్రాయం నా కున్నందుకు సిగ్గుపడుతున్నాను.

రామా: (అలాచింతా ఉంటాడు)

పార్వ: నాకివాళి ఒక నిజం తెల్సింది. నా భార్య పోవడానికి ఎవరూ భాగ్యులు కాదు—నా కొడుకుని మారిత ప్రయత్నం చేసినా ప్రతికించగలిగేరా? ఆ పిలుపొచ్చినప్పుడు మనం ఆపలేం. మనలో ఏమీ లేదు.

రామా: అలానే మీరు ఆత్మకాంతి పొందాలి. కానీ, మీరు ఆరాడు మీ భార్య పోయేందుకు నిద్ర మా తిండిమీద వేసేగు. అప్పుడు మీ కంఠన్నా, మీ రిష్టమన్న ఈ నిజం చెప్పేటంటే మీరు నమ్మి ఉండరు. కానీ ఇవాళ, మీకు సరిగ్గానే నేను ఎంత ప్రయత్నించినా మీ కొడుకు బ్రతికలేకపోయేడు; ఇవాళ మీరు ఆ వేదంతో నమ్మకం మరుద్దుకుంటున్నారని మనస్సు, మాగుల్కి ఎంత సులభంగా లొంగిపోతుంది. దేవిగానన్నా ఎంత వేగం మరో ఆలోచన లేకుండా నమ్మకం మరుద్దుకుంటుంది!

పార్వ: ఆత్మశాంతి ఏదోవిధంగా పొందాలి; అప్పుడు ఆ చిన్న అనుమానంలో పొంజేను. ఇప్పుడు ఏ అనుమానం లేదు చచ్చిపోయేక ఎక్కడికి వెళ్తామో తెలుసుకోలేం. కాని చావుకి ఏదో ఒక కారణంఉంటుందా? తాం; అప్పుడు మనశ్శాంతి; గోగం కారణమే; కాని, అది మన ఏ శక్తిలోపంవల్ల పోలేదో కనుక్కుంటేనే కాని శాంతి ఉండును; అందుకే అప్పుడు మోతండ్రి మీద నుంచి వేసేను; ఇప్పుడు భగవంతుడేమీద నుంచి వేస్తున్నాను; కాని ఫలితం ఈ వేదాంతం; ఆత్మ శాంతికి ఏదో ఒక మార్గం—

రామా: (మానం)

పార్వ: ఇప్పుడు నాకు అన్నింటిమీదా అదొక విరక్తిభావం కలుగుతోంది—

రామా: విచారంలో మిగిలా అనిపిస్తుంది—

పార్వ: (నిట్టూర్చి) నేను స్వార్థపరుణ్ణి—

రామా: మనం అంతా అంతే—

పార్వ: నే నందులో హద్దులు దాటేను— నా కలా అనిపిస్తున్న దీ నిమిషం. నా కొడుకు నాతో అనేవాడు—నాన్నా! ఆరోజు... ఆ మంచి రోజు ఎప్పుడు వస్తుందో—ఆ లో కానికి బోయే ఘడియ ఎప్పుడొస్తుందో, అని— నేను వాడిని మందలించేవాణ్ణి—వాడి జీవితానికి ఏ హాని రాకుండా, నూటిగా చెప్పాలంటే, వాడి జీవితం పొడిగించడానికి జాగ్రత్తలూ తీసుకున్నాను—కాని, వాడు ఎంత బాధపడేవాడో... ఆమలు లుడానికి... ఎంత నరకయాతన అనుభవించేవాడో ఈ బ్రతుకులో... అది నే నాలో చిందిలేకపోయేను. ఆఖరి నిమిషం వరకు వాడి బ్రతుకుని నిలుపుదామనే ప్రయత్నించేను—ఇదంతా వాడిమీద ప్రేమవల్లేనా? నిజమైన వాత్సల్యంవల్లేనా అనిపిస్తుంది.

రామా: కాక మరేమిటి పార్వతీశం గారూ? తండ్రికి కొడుకుమీద మరేం ఉంటుంది? అందులో ఒక్క కొడుకు—

పార్వ: నా కివాళి, నా మనసు లోతులలోంచి నిజాన్ని తెలుసుకోవాలని ఉంది—నన్ను నేను విమర్శించుకోవాలని ఉంది అదంతా ప్రేమవల్లకాదు; స్వార్థంవల్లనేమో డాక్టర్! ఆసలు మొఖా సాదారు నేను కాను, నాడు—

రామా: అది తెలుసు.

పార్వ: కాని ఇంకొకటి మీరు తెలుసుకోవాలి. నాకొక తిమ్మకున్నాడు. నాకొడుకు పిల్లలు లేకుండా, మేం బ్రతుకుండాపోతే ఆ ఆత్మ మా ఇద్దరి

మధ్యా పంపకం జరుగుతుంది మాతండ్రిలు ప్రకారం; అది నాకిష్టంలేను; అంతా నా కింద ఉండాలని, అంతా నాకే సని ఆశ...తృప్తి. అని ఉండేమి—

రామా: పార్వతీశం గారూ... మీ మనస్సు బాగు లేదు.

పార్వ: వాడు బ్రతికున్నంతకాలం ఆస్తి నాదే... నేను పోయేవరకన్నా వాడు బ్రతికి ఉండాలని... నన్ను నేను తెలుసుకుంటున్నాను డాక్టర్! మీతో ఆత్మ మనశ్శాంతి ఉంటుందేమో! వాడికి కొంతైనా సంతోషం దొరుకుతుందేమోనని ఒక ఆమాయకురాలినింతుక కోసేను—వాడికి పెళ్ళి చేసేను— ఇందుకు నన్నెవరన్నా తమిషారా డాక్టర్?

రామా: (మానం)

పార్వ: నాకొడుకుమీద నాకు ప్రేమఉంది— లేదనను—ఈ సర్వం వాడిదే అన్న జ్ఞానం ఉంది. లేకపోలేను—కాని, నాకతే, నా స్వార్థంకోసమని, నయం కానిగోగాన్ని నయంచేవామని, వాడి జీవితాన్ని పనికిరానిమందులతో పెంచడం, వాని కన్నీ విధాలా ప్రయత్నించేసి వాడిబాధని మరికొన్ని సంవత్సరాలు పొడిగించడం! నన్ను నేను తమిషం మకోలేను.

రామా: మీ కర్తవ్యం మీరు నెరవేర్చేరు. రోగికి చికిత్సచేయించటం తప్ప అని మీ రెండు కనుకుంటారు?

పార్వ: జాలిగా నా కళ్ళలోకిమాస్తూ— ఈ నరకం అనుభవించలేను నాన్నా! అని వాడన్న కోపగించుకున్నాను—మందు పుచ్చుకోడం అశ్చర్యచేస్తే వాడిని చైకి మందలిస్తూ, మనస్సులో వాడిని తిట్టేను—వాడిబాధకి ఎంత నానుభూతి, ప్రేమ లేకుండా ప్రవర్తించేను. నన్నెవ్వరూ తమిషించకండి—నన్నెవ్వరూ తమిషించకండి డాక్టర్!

రామా: పార్వతీశం గారూ! మీ మనస్సు సరిగా లేదు.

పార్వ: నా మతికూడా బాగులేదని అంటారు. అనండి. వాడి మాటలు జ్ఞాపకం ఉన్నాయి. ఒక్క నిమిషంలో బాధని శాశ్వతంగా పోగొట్టే మందు, ఒక గుక్కెడు విషం ఎందు కివ్వరు? అని—వాడప్పటి నిజమే. వాడి రోగం నయం కాదు. వాడు బ్రతికి వాడికేం సుఖం—వాడి కోరిక తీర్చుకుంటే వాడెంత సంతోషించును? మన చట్టం బిహిషోదు—

కాని నాకెందుకు దైర్యంలేదు; నాకు స్వార్థం; విషమే ఇవ్వకక్కలేదు—నాకు మందులు పుచ్చుకో దండా ఎందుకంతి శ్రద్ధ పుచ్చుకోవాలి? పులిగా ఎదురుగా నిల్చుని కళ్లెరచేసి వాడికి ఇవ్వమని సిగరెట్లు ఎందుకు మాన్పించాలి? మాన్పించడంవల్ల ఎమనా లాభం ఉందా? వాడి బానిసేందడం తప్పక వాడి కున్న ఆ కౌస్త్ర సుఖం మాన్పించడం తప్పక పెళ్ళి చేసేను—అంతకన్నా ఉబ్బిచ్చి ఒక నర్సుని పెట్టి ఉంటే? నర్సుకన్నా ఆ పిల్లవాడికేమిటి? ఆ మాడ్చులు దాటొద్దని ఆమెను బ్రతిమాలుకొన్నాను. వాడిని బెదిరించేను—కొపలా కాసేను—వాడికి ఈ జీవితంలో ఏ సుఖమూ లేకుండా చేసేను.

రామ: మీకు విశ్రాంతి అవసరం...పదండి, మీ గదికి.

పార్వ: వాళ్ళిశ్రాంతి వద్దు! ఇవంతా ఎందుకు చేసేను? వాడిని అడుపుకో పెట్టి వాడి బానిస పెంచెను. నేను బోయేవరకన్న వాడుండాలని—నన్ను వాడు తుమించడు; మీకందరికి ఇంగునూ తప్పక కనిపించదు—కాని వాడునాత్రిం నన్ను తుమించడు? ఇప్పుడు వాడు సుఖం గా ఉన్నాడు కాని పాత సంగతులు మరిచిపోలేదు—(ఎలుగెత్తి) ఒక గోపీ!! (గదివగుల్చా) తుమించరాబామా!! మీ నాన్నని తుమించరా తండ్రీ!!

[అతని గంతు మరిచిపొందడు. ద్వారంవైపు ఆశ్చర్యంగా చూస్తూ ఉండిపోతాడు రామారావు—తనవారి ముఖం తిప్పి, తల చేతుల్లో పెట్టుకొని ఆలోచిస్తూ ఉంటాడు.

కమల అలికికి లేకుండా ప్రవేశిస్తుంది. రామారావుని సమాపించి అతని భుజంమీద చెయ్యి వేస్తుంది.]

రామ: (ఉత్కింపడి తిరిగి చూసి) సవ్యా!

[లేచి నిల్చుంటాడు]

కమల: ఘనవాలేదు—కూర్చో.

రామ: నాకు బాధ లేదు. నువ్వు కూర్చో.

[కమల కుర్చీలో కూర్చుంటుంది—రామారావు టేబులికి చేరబడి నిల్చుంటాడు]

అన్ని విధానా ప్రయత్నం చేసేను...నాలోపం ఏమీ లేకుండా—

కమల: (ఆలోచిస్తూ) ఔను! నీ లోపం ఏమీ లేదు.

రామ: ఆ అరగంబు చలశ్చిం...

కమల: (ఉత్కింపడి తిరిగి సదృశం) అదే కారణం అంటావా?

రామ: అయిఉండదు—అరగంబువల్ల అంత బాధలేదు ఆ స్థితిలో.

కమల: నువ్వు చాలా బాధపడుతున్నట్లంది.

రామ: లేదు—నేనేం బాధపడలేదు కాని నువ్వు ఆ ముసూయర్ని కొంచెం మాడు కమలా...అతిమ పిచ్చెత్తిన్నట్లయిపోయేను...

కమల: నేను నల్లీ ఏమీ చెయ్యలేను. నేను కనిపిస్తే మిగతా బాధ—ఇప్పుడు నేను కనిపించగానే తిప్పుచేసే మనిషిగా బెదిరి పరుగెత్తిపోయి గదిలో తిలుపు వెళుకున్నాను.

రామ: నీకేదో అన్యాయం చేసేవిల్లు బాధ పడుతున్నాడాయన—

కమల: నా కోక్కరైకేవా?

రామ: నువ్వు ఆ నా అంటావా కమలా? ఆ ముసూయసమీపి కొంచెం నానుభూతితో మాట్లాడు!

కమల: అదే ఇప్పుడు సామ్యాలి!

[మానం]

ఇప్పుడాయన సుఖం గా, నిష్పాపిగా—ఎంతో హాయిగా, విభాగా లేకుండా ఉన్నార!! కాని... (ఊరుకుంటుంది).

రామ: ఏమిటి కమలా?

కమల: నా కిప్పుడేమీ పనిలేదు. ఎనిమిదేళ్లు ఆపనికి ఆలవాటుపడిన ఈ చేతులు, విరిగిపోయాయి. నేనింక ఏం చెక్కాలి!

[మానం]

నిజంగా చెప్ప రామం - నీ హాస్పిటల్‌కి సర్పక్కలేదా?

రామ: (మానం).

కమల: నాపని ఇక్కడే అయిపోయింది...ఈ ఇంట్లో నాకింక చోటులేదు - నాకు పనిలోనుంచి డిస్ మిస్ !

రామ: నువ్వు ముసూయర్లానే మాట్లాడు తున్నావ్...మనస్సు కొంచెం కుగుటపరచుకో—

కమల: నాకూ పిచ్చెత్తినవారోకు రామం! అతనికి ఈ నరకంనుంచి విముక్తి దొరుకులే నాకూ స్వేచ్ఛ దొరుకుతుందని అయనన్నారు అతినిశి ముక్తి దొరికింది కాని, నాకా స్వేచ్ఛ దొరికిగానే... ఏమిటక అని ఆలోచనలో పడొల్పాల్సింది. నా

కింక ఈ శ్రీమంతుల ఇంట్లో పని అయిపోయింది. ఆ ముసలాయన నన్ను మానీ దాక్కుంటున్నాడు నన్ను చూసి పారిపోతున్నాడు—నన్ను మానీ అసహ్యించు కంటా డింక—

రామ: ఇప్పుడే నే ఉంటుందాయనకి — కొన్ని గోజులు పోయే కుదుల పడతాడు...

కమల: దాక్కుంటా మాట్లాడుకు రాయం— నాటిగా మాట్లాడు— నీ మనస్సుకి నమ్మకం ఉందా?

రామ: ఏమో నాకు తెలియకములా... నాలో నాకే ఎందుకో నమ్మకం వస్తోంది ..

కమల: సెగలేక పోయేవా?

రామ: కాదు— మరెందుకో... సరిగ్గా చెప్ప లేను...

కమల: నీకు నర్నక్క లేదా రామం?

రామ: నా హాస్పిటల్ కా?

కమల: నీకు—

రామ: నాకా.....!!

కమల: ఔను— నాకీ ఇంట్లో చోటులేదు— నేను ఉండలేనుకూడా— ఎక్కడో ఓచోట ఏదో ఓలా బతికాలి...

రామ: అవేం మాటలు కమలా...

కమల: ఔను రామం. నేను నిజం అంటున్నాను— నీకు నర్నక్క లేదా?

రామ: నాకెందుకు? నాకేం...

కమల: నీకు క్షయలేదంటావ్ — నిజమే. నీ శరీరం ఏ గోగంతోనూ బాధపడలేదు— కాని, నీ మనస్సు రామం? నీ మనస్సు విస్మయించదీ ఏబాధా లేకుండా ఉందంటావా?

రామ: (అనుమానంగా ఆమెని చూస్తూ) మనస్సుకోవో బాధ ఉంటానే ఉంటుంది— అది లేకుండా ఎలా నాస్యం పోతుంది కమలా?

కమల: నీ మనస్సు విషయంలో జాగ్రత్త తీసుకో నేండుకు ఎవ్వరూ అక్కర్లేమా?

రామ: అంటే?

కమల: నీ మనస్సుని అనుభూతి పెట్టడానికి, దానికి మందులివ్వడానికి, దానికి కొంతివ్వడానికి— దానిని జోగ్లాడానికి.

రామ: కాని అలాటి నన్ను... ఉంటుందా...

కమల: నేనేనా?

రామ: సువాహ్!!

కమల: ఔను— నే నాపని సరిగ్గా చెబుతున్నానని నీకు నమ్మకం లేదా?

రామ: ఎందుకు లేదు— కాని కమలా...

కమల: నేను జీతం ఎక్కువ అడగను. ఇక్కడ ఏ దిచ్చేవాగో అదే— లింజీ... బిల్లు... గొందం సేవ్చు... అంటే... విమంటావ్ రామం?

రామ: కాని కమలా... ఎవరన్నా విమన్నా అనుకోదానికి...

కమల: మునుగాని సంతోషిస్తాడు. నేను కనిపించకపోవడమే ఆయనకి కావల్సింది— చూ ఆయన నాకొగనూ సేవ్చునిచ్చేను. ఈవాటికి ఆ లోకంలో ఆ సంతోషంలో నన్ను మరిచేఉంటారు. ఇంకెవరు విమనుకున్నా నాకేం రామం? నువ్వేమన్నా బాధ పడుతున్నావా?

రామ: (సవ్వడానికి ప్రయత్నిస్తూ) లేదు లేదు... అలానే కమలా... నువ్వు నాకు నర్నగా ఉంటు—

కమల: (సంతోషంతో) నిజంగానా! ఇంక నేనే బెంగా పెట్టకోనక్కర్లేదు.

రామ: ఔను కమలా...

కమల: (అనుమానంగా) నువ్వెందుకీంకా అలా ఉన్నావ్? ఎందు కంటేలా ఆలోచిస్తున్నావ్?

రామ: లేదు కమలా...

కమల: దాచకు. నువ్వు సెగలేక పోయేవని విచారం పెట్టుకున్నావ్.

రామ: కాదు— ఒక సంగతి ఆలోచిస్తున్నాను. ఆ గడియారం గురించి—

కమల: (అందోళన మరుగుపరుస్తూ) గడియారం గురిం చేమిటి? గడియారం ఆగిపోయిందా?

రామ: కాదు— ఇంకొక విషయం. ఇప్పుటి వరకు అదే ఆలోచిస్తున్నాను ఇందాకట్నించి—

కమల: ఆ అరగంట ఆలశ్యంవల్ల...

రామ: ఆ అరగంట ఆలశ్యంవల్ల ఇది జరగ లేదు— నిజమే— కాని నాకు ఇందాక... నాకు లోపల— మనసులోపల, దాని లోతుల్లో తెలుసును గడియారం గంటలు కొట్టలేదు... రెండు దాటి పోయిందని... అయినా నే నూరుకున్నాను - నాచేతి వాచీ చూసేందుకు ధైర్యం లేక— ఆ గంటలు కొట్టి నవ్వడే మానుకుందామని...

కమల: అది నిజం కాదు— నువ్వలా అనుకోకు రామం—

రామా: నేను నీతో మాటల్లోనే ఉన్నాను కాని, నా అంతః-తెలుస్తూనే ఉండేమో—గడియారం గంటలుకొట్టలేదు. ఆలశ్యం అయితే అది ఆ గడియారానిదే తప్ప—ఈ అనికాశం ఎందుకు జారవిడుచుకోవాలి...అనిపించిందేమో!

కమల: (ఆశ్చర్యంగా చూస్తుంది)

రామా: కమలా! గడియారం నువ్వే ఆపేవ్ కదూ?

కమల: (తృప్తిపడి) నేనా!

రామా: చెప్పకమలా! నిన్ను నేను ఏమి అనను—నీవిదా నాకున్న అభిమానం తగ్గదు. నిజం చెప్పకమలా!

కమల: (అలా చించి) ఔను రామం—నేనే...

రామా: ఔను—నేనదే అనుకున్నాను—నా లోపలి మనస్సుకి ఆ ఆరగంటా ఆ నిజం తెలుసునే ఉంది—కమల అందిరితోనం ఈ పనిచేసి ఉంటుందేమో—ఆలశ్యం ఔతోంది—కానీ—తెలుసు—కాలం జారిపోనీ బావ్యంగా నీకు తెలియకుండా—అలా అనిపించింది!

కమల: నువ్వలా అనుకోకు రామం—ఈ అరగంటా ఆలశ్యం దానికి కారణం కాదు!

రామా: కాదు. నిజమే—కాని నేనెందుకు తెలిసి తెలిసి ఉోరుకున్నాను? రెండుగంటలు అయి ఉండాలే అనుకుంటూ, అనుమానం వేసినా నా వాచీ ఎందుకు చూసుకోలేదు? స్వార్థకాంక్ష ఎందుకోచ్చింది?...స్వలాభం! కమలా...స్వార్థం.

కమల: (లేచి దగ్గరగా వస్తూ) ఏమిటా మాటలు రామం!!

రామా: అశ్రద్ధ!!

కమల: (ఉల్కిస్తూ) అశ్రద్ధ!!

రామా: ఔను. అశ్రద్ధ! ఆ అశ్రద్ధ దానికి కారణం కాకపోయినా, అది ఎందుకు జరగాలి? నీతోనం ఆపని చేసేనేమో...దానికి నాలోని డాక్టర్ బిష్వకున్నాడేమో...

కమల: (కోపం తెచ్చుకొని) హానీ! అలా నే అనుకో—ఇందువల్ల ఎవరికి నష్టంలేదు—అతను కోరిందిఅదే. నిన్నుతిను బ్రతిమాలుకున్నదే అది. నీకోపం ఉంది? (నల్లి భుజంమీద చెయ్యి వేస్తుంది.)

రామా: నేనింక డాక్టర్ నికాదు. నాలో నాకు విశ్వాసం పోయింది. నాపని సరిగా చెయ్యలేక

పోయేను—ఇంక నేను ఏమందూ ముట్టుకోను—నే పోతాను కమలా...

కమల: ఎక్కడికి?

రామా: ఇంటికి.

కమల: ఈ చీకట్లనా?

రామా: ఔను. నాకేం భయంలేదు. ఇక్కడ ఉండలేను—నా మనస్సు ముక్కలౌతుంది మరొక నిమిషం ఉంటే; ఈ వాతావరణంలో ఉండలేను. ఇంటికి పోవాలి. మనస్సు కూడా తీసుకోవాలి...అస్థి పంజరం! అస్థిపంజరం!

కమల: నీకు పిచ్చెత్తించా రామం!

రామా: అస్థిపంజరం ముందు కూర్చుని మనస్సు కూడా తీసుకోవాలి. ఆత్మవిశ్వాసం కుదుర్చుకోవాలి.. ఇక్కడ ఉండలేను... (వోదోతాడు).

కమల: నీ సంచీ - వస్తువులు...

రామా: వాటిఅవసరం తీరిపోయింది...నాకవి అక్కలేదు—నేనీ వృత్తి మరి చెయ్యను! చెయ్యలేను!...కాని అస్థిపంజరం...అది ఉండాలి... ఆత్మవిశ్వాసానికి...అది ఉంటేనే కాని ఇది ఉండదు—

కమల: నువ్వీ రాత్రవ్వకు వెళ్ళకు—నామాట విను—

రామా: నే నిక్కడ ఒక్కనిమిషం అన్నా ఉండలేను—వదులు నిన్ను! నామనస్సు పాడియింది. దానికి రోగం వచ్చింది—

(ద్వారంపైపు వెళ్తూ ఒక్కసారాగి) నాకు నర్సుగా ఉంటావ్ కదూ?

కమల: ఉంటాను రామం—కాని నువ్వలా పిచ్చివాడిలా అవకు—

రామా: నీ పిలుచానుకొనిరా—కాని ఈరోగిని మరిచిపోకు! (తనకు తానే) ఆత్మవిశ్వాసం! అస్థి పంజరం...నాలోని రాక్షసుడు - రాక్షసుడి కెంత బలం!!

(నిష్క్రమణ)

కమల: (స్వపూరాలు నిలుపుంటుంది కొంతసేపు అతను వెళ్ళినవైపు చూస్తూ - తరువాత కన్నీటిలో కూలబడి టేబిలుమీద తల ఆపి, ముఖం కప్పకొని చీకటి వెక్కిరిస్తుంది - విడుతు మృగ) భగవంతుడా!... రక్షించు!!!

మనచలనచిత్రపరిశ్రమ

శ్రీ కాటగడ్డ నరసయ్య

1920 వ సంవత్సరములో తెలుగు చలన చిత్ర పరిశ్రమకు ఒక పునాది ఏర్పడినది చెప్పవచ్చు.

1918 కు ముందు మళయాళ శకటల జోన్ బయస్కోపు కార్పొరేషన్ లాంఛన్లో సైలెంట్లు సినీమాలు చూపేవారు. 1919 లో కాకినాడ కాలేజీ ప్రెస్విటేరియన్ శ్రీ రఘుపతి వెంకటరత్నం గారి తమ్ముడు శ్రీ వెంకయ్యగారు ఇంజను డ్రైవ్మోటో ప్రథమ టూరింగ్ మోటో నడిపి, తరువాత 1920 లో మద్రాసులో గెయిటింగులు నిర్వహించారు.

ఇతర ప్రాంతాలవారు వచ్చి మనదేశంలో క్రొత్తప్రతిభా వ్యాపారం చేసి లాభాలు గడించటం, తమలో ఒకరైన శ్రీ వెంకయ్యగారు గెయిటింగులు నిర్వహించటం గమనించిన మన పరిశ్రమ పితామహులు చలనచిత్ర పరిశ్రమలోని వ్యాపార లక్షణాన్ని, వ్యాపార స్వభావాన్ని గుర్తించారు. ఈ పరిశ్రమలో పెట్టుబడి పెట్టటం లాభదాయకమని గ్రహించారు. 1921 లో ఆంధ్రలో విజయవాడలో తొలి ప్రదర్శనశాలను శ్రీ పోతెన శ్రీనివాసరావుగారు నిర్వహించారు.

1921-23 సంవత్సరాలలో చాలావరకు పరిశ్రమలోనికి పెట్టుబడులు రాసాగాయి. గోడౌనులను ప్రదర్శనశాలలుగా మార్చటం జరిగింది. బందరు లోను, విజయవాడలోను, రాజమండ్రి కాకినాడలోను ప్రదర్శనశాలలు నిర్మించబడ్డాయి. క్రమేపీ వీటి సంఖ్య ఆంధ్రదేశంలో పెరిగింది. అంతవరకు సైలెంట్లు చిత్రాలనే ప్రదర్శించేవారు.

ఆ సమయంలో సి. పుల్లయ్యగారి మార్కుం డేయ, ప్రకాశ్ తీసిన భీష్మలాంటి సైలెంట్లు చిత్రాలు వచ్చాయి.

లాకీల యుగం ప్రారంభం కావటంలో పరిశ్రమ కొత్తసమస్యలను ఎదుర్కొంది. నూతనత్వం చూపటమే లక్ష్యం, స్వభావంగాగల పరిశ్రమలో

తమ స్వభావంలో చిత్రాలు తీస్తే చాలా లాభాలు వస్తాయని గ్రహించారు.

1931 లో హెచ్. యమ్. రెడ్డిగారు భక్త ప్రహ్లాద ప్రథమ తెలుగు చిత్రం కావటంతో భక్తప్రహ్లాద ఎంతో విజయవంతంగా నడిచింది. ఎంతో మంది క్రొత్తవారిని పరిశ్రమలోనికి ఆకర్షించింది.

షుద్ధరకం పరిశ్రమ

ఈ విధంగా ఎంతోమంది క్రొత్తవారు ఆకర్షించబడటం, ప్రదర్శనశాలల నిర్మాణం జరగటంతో పరిశ్రమ ఒక మధ్యమ తిరగతి (పూడియం స్కేలు) పరిశ్రమగా అభివృద్ధి కాసాగింది. 1931 నుంచి 1936 వరకు 29 పౌరాణికాలు నిర్మించబడ్డాయి. హిందీ భాషలో వచ్చిన సాంఘికాల మూలంగా, నూతనత్వంకోసం జరిగిన ప్రయత్నాల ప్రభావంగా, 1936 లో ప్రథమ సాంఘికచిత్రం ప్రేమనిజయం నిర్మించబడింది. అయితే పౌరాణికాలకున్న విలువ సాంఘికాలకు అప్పట్లో లేదు.

సుడియోలు

1936 వరకు సుడియోలు మద్రాసులోనే వుండేవి. పరిశ్రమ అభివృద్ధిని, సంవత్సరానికి 8 చిత్రాలు తయారవటం గమనించిన తెలుగు వ్యాపారస్తులకొందిరా రాజమండ్రిలో దుర్గాసినీబోన్ 1936 లో నిర్మించారు. ఆ దుర్గా సినీబోన్లో సంపూర్ణ రామాయణం, సత్యనారాయణ వ్రతం మూడం నిర్మించారు. 1937 లో విశాఖపట్నంలో ఆంధ్ర సినీబోన్ నిర్మించబడి భక్త జయదేవ్ అన్న చిత్రం తయారుచేయబడింది. తెలుగు గడ్డపై నిర్మించబడిన రెండు సుడియోలు ఆ తరువాత మూసివేయబడ్డాయి.

తెలుగు చలనచిత్ర పరిశ్రమ తరువాత మద్రాసు లోనే కేంద్రీకృతం కాసాగింది. కలకత్తా,

బొంబాయి స్టూడియోలలో కూడా తెలుగు చిత్రాల నిర్మాణం తగ్గిపోయింది.

1938 వరకు పౌరాణికాల నిర్మాణం ఎక్కువగా జరిగింది. 1938 లో విడుదల చేయబడిన సాంఘిక చిత్రం 'స్వహస్త్యా' విజయవంతం కావడంతో సాంఘికాలపై నిర్మాతలు మోజుపడినారు. ఆ గొజులలో పరిశ్రమలోని ప్రముఖులు పి. వి. దాసు గారు, పాదపల్లి శేషయ్యగారు, గూడపల్లి రామబ్రహ్మగారు.

గూడపల్లి రామబ్రహ్మగారు సాంఘిక సమస్యలను తీసుకొని చిత్రాలు తీయడంతో పరిశ్రమలో ఒక నూతనదృష్టి ఏర్పడింది. పౌరాణికాలే కాకుండా సాంఘికాలకూడా ప్రజలను ఆకర్షించుతాయని గ్రహించారు. పాదపల్లి శేషయ్యగారు, పి. వి. దాసు గారు పెట్టుబడులను పరిశ్రమలోనికి శేవటానికి ఎంతో కృషిచేశారు. పౌరాణికాలు, సాంఘికాలు, జానపద చిత్రాలు తీయటం పెరిగింది. తినుపరికరాలు, గాళ్లు చిత్రాల కథావస్తువు కావటం ప్రారంభమైంది.

1938 నుంచి 1942 వరకు సంవత్సరానికి 10 చిత్రాలకు తక్కువ కాకుండా నిర్మాతలు విడుదలచేశారు.

చలనచిత్ర పరిశ్రమ ఎంతో వికాసమైన పరిశ్రమగా పెంపొందినాగింది. యుద్ధికాలంలో నిర్మాణం కొంత మందగించినా పరిశ్రమలోనికి పెట్టుబడులు డిస్ట్రిబ్యూషను వ్యాపారరూపంలోను, ప్రదర్శనకాలల రూపంలోను చాలా త్వరితంగా రాసాగాయి.

1943 నుండి 1949 వరకు సంవత్సరానికి సుమారు 7 చిత్రాలు విడుదల అయ్యాయి. దీనికి ముఖ్యకారణం ద్వితీయ ప్రపంచ సంక్రామంగా గుర్తించబడుతున్న యుద్ధానికి పూర్వం 40, 50 వేల రూపాయలతో చిత్రం తయారయ్యేది. యుద్ధానంతరం 2, 3 లక్షలకు దాటిపోయింది ముడి షేలింగు, నిర్మాణం ఖర్చులు ఎక్కువకావడం దీనికి కారణం.

ప్రధాన పరిశ్రమ

ఈ దశలో తెలుగు చలనచిత్ర పరిశ్రమ మధ్య తరగతి పరిశ్రమ దశనుంచి ప్రధాన పరిశ్రమగా పెంపొందింది. 1950-58 సంవత్సరంలోని పెట్టుబడులను పరిశీలించితే సుమారు 7½ కోట్లు తెలుగు చలన

చిత్ర పరిశ్రమలో కేంద్రీకృత మయినట్లు తేలుతుంది. కోటిరూపాయలు నిర్మాణంలోను, కోటిరూపాయలు 6 స్టూడియోలమీదను, కోటిరూపాయలు డిస్ట్రిబ్యూషను వ్యాపారంలోను. 4½ కోట్లు 227 పరిశ్రమలకు ప్రదర్శనకాలల మీదను సుమారు 201 (101 + 100) టూరింగుల మీదను. మొత్తం 7½ కోట్లు పరిశ్రమలోకి వచ్చింది.

ఆంగ్లదేశంలోని పంచదార పరిశ్రమ, సిమెంటు పరిశ్రమ బియ్యం, వెగెటేబిల్స్ ఫ్యాక్టరీలు, బ్యాంకులమీద కూడా ఇంత పెద్ద మొత్తం పెట్టుబడులు లేవు కనుకనే ఆంగ్లదేశంలో సినీమా పరిశ్రమ ప్రధాన పరిశ్రమగా తయారయింది. ఇంత వికాసమైన పరిశ్రమ స్వభావం, ప్రత్యేక లక్షణాలు, అభివృద్ధిగాని వివిధ ధోరణులు పరిశీలించినచేత అవసరం ఎంతైనా వున్నది. పరిశ్రమలోని యానాటి అరాచకాన్ని అర్థం చేసుకోవటానికి కూడా అది అవసరం.

పరిశ్రమ స్వభావం

మైన వివరించినట్లు 1931 నుండి 1933 వరకు పూర్తిగా పౌరాణికాలు వచ్చాయి. చిత్రాలు ఎక్కిడోఒకటి తప్ప ఆపడయం పొందేవికావు.

ఈనాడు కన్నడభాషలో 7 చిత్రాలు వస్తే. ఏడాది ఎంతో విజయవంతముగా వస్తున్న ప్రదర్శనలను పరిశ్రమ తొలిగొజులలో జరిగింది. పరిశ్రమ వైపు ధనపలు ఆంగ్ల ప్రాంతాలనుండి ఆకర్షించబడ్డారు. పరిశ్రమలోకి నిర్మాతలు, డిస్ట్రిబ్యూటర్లు ప్రదర్శకులుగా చాలామంది వచ్చారు.

నిర్మాత : డిస్ట్రిబ్యూటరు

నిర్మాత, డిస్ట్రిబ్యూటరు పరిశ్రమలో చాలా దగ్గర సంబంధాలుగ వ్యక్తులు. ఒకరిమైన ఒకరు ఆధారపడి వుండేవారు. ఆంగ్ల డిస్ట్రిబ్యూటర్లు పరిశ్రమలోనికి రాక ముందు డిస్ట్రిబ్యూషను వ్యాపారం గుజరాతీ సంస్థల చేతులలోను, బెంగళూరు సంస్థల చేతులలోను వుండేది.

పరిశ్రమలోని లాభాలను గుర్తించి, (డిస్ట్రిబ్యూషనులోనికి) కొలిపారు రాసాగారు. నిర్మాతలు తమను ప్రోత్సహించే తెలుగు వ్యాపారస్తుల కోసం పడుకొనేవారు. పూర్ణాంస్థ అధినేత మంగ రాజుగారి ప్రవేశం అదేకాలంలో జరిగింది. పాదపల్లి శేషయ్యగారు స్థాపించిన సరస్వతీ బాక్సు లిమి

టైడ్ వారు నూటికి నూగు గూసానులు సేరికెండ్లను ఇక్కడం, బండ్ల పి చి దానుగాగు వేల్ ప్రిక్కు ర్నూని 60% కిరికెండ్ల యిక్కటం కొత్తినారి పరిశ్రమలోనికి ఆకర్షించింది.

ఆంగ్లదేశంలో అన్నజే వస్తున్న ఇతర పరిశ్రమలు ఆర్థిక సంక్షోభంతో పరిమయిపోవటం, లీమిటెడ్ కంపెనీ దినానాకోగు ఉద్యమలు గమనించిన భూస్వాములు మిత్ర పరిశ్రమలకన్న చలనచిత్ర పరిశ్రమ ప్రపు ఎక్కువగా ఆకర్షించబడ్డారు. అంతేకాకుండా వ్యవసాయదారుల వడ్డీలను తగ్గించుతూ ఉబుం రావటం కూడా యీ పరిశ్రమలోనికి పెట్టుబడులు రావడానికి దోహదమిచ్చింది.

పరిశ్రమకు గల ఆకర్షణ

చలనచిత్ర పరిశ్రమకు ఇతర పరిశ్రమలకు లేని ఒక ఆకర్షణ వుంది ఈ పరిశ్రమలో వ్యాపారం, జీవితం, విశేషం పెంచుకొని ఉంటాయి.

భూస్వామిక సమాజంలోని భోగం మేడాలకు అలవాటుపడ్డవారికి కూడా సీనియర్ పరిశ్రమపట్ల ఔత్సాహ్యం కలిగింది. ఈ కాలంలోనే కొంతమంది జమీందారులకూడా పరిశ్రమలో పవేశించారు. అనేకమంది భూస్వాములు, భవిష్యత్తుల పరిశ్రమలోనికి పెట్టుబడులను వివిధంగా పెంచసాగారు.

చలామణి పెట్టుబడులు

భారతదేశంలోని ఇతర పరిశ్రమలకంటే చిత్ర పరిశ్రమలోనికి వచ్చిన ధనాన్నింటిదీని పెట్టుబడుల క్రింది మార్పులం చెబుచుంటే పెట్టుబడుల (liquid capital) గా ఉంచకపోవటం జరిగింది పరిశ్రమ. పెనుకుతున్నంత వేగంగా పెట్టుబడులు రాలేక పోయాయి అందువలన పరిశ్రమ యితర పరిశ్రమలాగా కేంద్రీకృతమైన పరిశ్రమగా (Concentrated Industry) (లీమిటెడ్ కంపెనీలుగాను జాయింట్ల సొసైటీ కంపెనీలుగాను) పెరగలేదు. అనేకమంది వ్యక్తులు కొద్ది పెట్టుబడితో రావటం జరిగింది. దానివల్ల యిటు నిర్మాతగాని, అటు డిస్ట్రిబ్యూటరుగాని పరిస్థితిగా చిత్రాన్ని తీయలేకపోయారు. ఒకరిపై ఒకరు ఆధారపడుతూ ఉండటంవల్ల అంతకుముందు విజయవంతంగా ఇతరులు అనుసరించిన పద్ధతిపై క్రొత్తపుంతలను తొక్కిలానికి భయపడసాగారు. అంగవల్ల, ఆ పాతిపద్ధతి ప్రార్థిక అపజయం పొంది లాభం లేదనుకొన్నప్పుడే, క్రొత్తపద్ధతిని అవలం

దించటానికి ఆలోచించటం పరిశ్రమవ్యవహారంగా మారిపోయింది ఇతర పరిశ్రమలకు దానిచిత్ర పరిశ్రమకు ఉన్న ప్రాథమిక వత్సాహిక గమనించలేకపోయారు. ఎక్సాన్వరం (Novelty) వేత తాము ఆకర్షించబడ్డామో అలాంటి మరొకతాన్ని ప్రేక్షకులు కూడా కొంతారని, వారి అమర భిన్నానాలు పొందాలంటే సంవిధానం చిక్షయంలో పరిశోధన అవసరమని గుర్తించి కూడా ఆవలంబించలేదు. సిద్ధాంతాల ప్రకారం (8 డాన్సులు 10 హాటలు, 5 విమానభూటాలు, కొన్ని హాస్య సన్నివేశాలు లాగా) చిత్రాలు తీయటం ఎక్కువ అయింది.

పరిశ్రమలోనికి వచ్చిన

క్రొత్తవారి పరిస్థితులు

నిర్మాతలు

క్రొత్తవారికి చాలా ఖర్చులు అయ్యేవి. అనుభవం లేకుండా గ్రామ ప్రాంతాలనుంచి పెట్టుబడులు తీసుకొనివచ్చేవారు ఈ చిన్నచిన్న నిర్మాతలు తెచ్చిన తక్కువ పెట్టుబడులతో నిర్మాణం మొదలెట్టేవారు. తగువాత డిస్ట్రిబ్యూటర్లు ఆధారపడేవారు. చాలామంది ఒక చిత్రంతోనే నష్టపడి పరిశ్రమలోనుంచి బయటికి పోయేవారు. పరిశ్రమలోని పెట్టుబడులను చిత్రాలవారీగా పరిశీలించి కేవలనష్టం నష్టం ఎవరూ సహించలేదు. ప్రణాళిక లేని పరిశ్రమ యంతికాలం నిలబడటానికి కారణం క్రొత్తవారు ఆకర్షించబడి వ్యక్తిగతంగా నష్టపడినా కొంత పెట్టుబడిని పరిశ్రమ పెంపుదలకు వదిలిపొంట్లం ఒక కారణంగా గుర్తించవచ్చును. నిర్మాణ ప్రణాళిక (Planning) లేకపోవటంవల్ల గుడిచెలలో కాల్షిట్ల గూపంలో ఎక్కువ ధనం యిక్కటంతో న్నూడియోలలో పెట్టుబడులు పెరగటం జరిగింది. కాలక్రమేణా టేక్ షిష్యులు, నటినిటులు చిత్రాలు తీయటానికి దోహదమిచ్చింది.

డిస్ట్రిబ్యూటర్లు

డిస్ట్రిబ్యూటర్లుగా పరిశ్రమలో ప్రవేశించి విజయవంతంగా వ్యాపారం చేయటం చాలా కష్టంగా ఉండేది కిరాయిపద్ధతిలో (Hire Rental System) క్రొత్త డిస్ట్రిబ్యూటరు చిత్రాలను సరిగా పంపిణీ చేయలేని నిర్మాణ భావించారు అందువల్ల తమకు నిర్మాణంలో ఎక్కువ సొమ్ము ఎడ్వాన్సుగా యిచ్చి తమకు కమీషను తీసుకునే వారికి చిత్రాలను

యిచ్చేవారు. అంగువల పరిశ్రమలోనికి కొత్తవారు ప్రవేశించాలంటే చాలా కష్టంగా ఉండేది. కొత్తవారు చాలా పెక్కుకేషను చిగ్గార్యులైనప్పటికీ కనుక వారు ధైర్యంతో నూతనత్వాన్ని కోరి కొత్త నిర్మాతలను ప్రోత్సహించేవారు. అయితే పరిశ్రమలోని వయస్కుల కోరికనే పాటించేవారు. కొత్తగా ప్రవేశించిన కొందరు డిస్ట్రిబ్యూటర్లు ఏ పెక్కుకేషను స్థాయిపై వెళ్లి వచ్చాలో అదేపద్ధతిలో తిరువాతి కూడా వ్యాపారం చేసి పూర్తిగా నాశనమైన సంఘటనలు కూడా లేకపోలేదు. వారు వ్యాపారానుభవం గడించకుండా లోగడపాందిన విజయంతో లెక్కలేకండా ప్రవర్తించి పరిణమయిన ఘటనలన్నాయి.

ప్రదర్శకులు

ప్రదర్శకులుగా వ్యాపారానుభవంతోనే కొత్తవారు రానాగారు. ప్రతి కేంద్రములోను పరిస్థితులను, ఆవశ్యకతను గుర్తించకుండా ఎక్కువ పోయి నిర్మించి తీవ్రమైన బాటినీ పెంచిపోయి.

ఉదాహరణగా విజయవాడలోని 11 హాలుల సంఖ్య. ప్రదర్శనవిధానాలలో కొత్తపద్ధతులు అవలంబించకుండాను, ప్రేక్షకుల సౌకర్యాలను గమనించకుండానూ మంచిచిత్రిముంటే ప్రేక్షకులు రాకుండా ఎక్కడకు పోతారన్న ధీమాతోనూ చిత్రాలకొరకే డిస్ట్రిబ్యూటర్లైతే ఎగబడసాగారు. అంగువలనే ప్రదర్శకులకు ఇన్వెంటరీను డిమాండ్లు పెట్టవారు నిర్ణయించిన స్థాయినిమించి ప్రయాణపు ఖర్చులు వెరిగి పోయాయి.

ప్రేక్షకులు

ప్రేక్షకులలో చాలామంది ప్రదర్శకాలలో సౌఖ్యాన్ని గమనించకుండా చిత్రం చూడటానికి పోతారు. వీరు ఆయా చిత్రాలకొసమే గత్యంతరం లేక అలాటి ప్రదర్శనశాలలకు వెళతారని మనసుతాగుర్తించవచ్చును. కొంతమంది ప్రేక్షకులు ప్రదర్శనశాల తిను నివాసములకు దగ్గరగా ఉన్నప్పుడు అది ఎలా వున్నప్పటికీ అచ్చటికే పోతారు. ఇటువంటి వారిని ఒకరికప్పు ప్రేక్షకులుగా గుర్తించవచ్చును. కాని కొంతమంది ప్రేక్షకులు అన్ని సౌకర్యములు లేని, విశ్రాంతిని కలుగజేసే ప్రదర్శనశాలకు ఏ చిత్రం వున్నప్పటికీ, తెళ్ళ చేయకుండా పోతారు. ఇలాంటి ప్రేక్షకులు సమాజం అభివృద్ధి అవుతున్న కొద్దీ ఎక్కువ అవుతారు. ఈ ప్రేక్షకులకు అవసరమైన ఏర్పాట్లు చేయటం వార్తాచిత్రాలు, పైగు రీయింగ్ పెంపొందించటం, ఉత్తమ చిత్రాలను తెప్పించటం వ్యాగాను క్రమేణా ప్రదర్శనశాలల యిగాంటి ప్రేక్షకుల ఎక్కువగా ఆకర్షించవచ్చు. అభివృద్ధి చెందుతున్న మన సమాజంలో యిగాంటి ప్రేక్షకుల సంఖ్య పెరుగుతుంది. వారిని ఆకర్షించటమే ప్రదర్శకులు ఆవిర్భవంగా పెట్టుకొన్నప్పుడే ప్రదర్శనశాల బాగా అభివృద్ధి చెందుతుంది. కాని తీవ్రమైన బాటినీ పెంచినంత మాత్రం చేత కాదు. అలా చేయటం వ్యాపారాన్ని నాశనం చేయటంగాని, పెంపొందించటం కాదు.

నటీనటులు

పరిశ్రమలోని పాతిపద్ధతుల అనుసరణ కారణంగా నటీనటులను ఒకేకేట్ర పాత్రను ధరించేలాగు వత్తిడి చేయసాగాడు కళాకారుని అభివృద్ధి చేసే నాగు కోవటం మాని, ఒకే పాతిపద్ధతిలో (Stereotyped) నటించేలాగు చెయసాగారు. అది చివరికు ప్రేక్షకులు అసహ్యించుకొని ఆ నటులకు కాని నటీగాని ఉన్న చిత్రముంటే వివర్యుడేలంతవరకు చేయటం జరిగింది కనుక పరిశ్రమను సమగ్రంగా పరిశీలించితే ఉత్తమస్థాయి పరిణామంకోసం కాకుండా ఒకే పద్ధతి ఒకే సంవిధానం పూర్తిగా అవజయం పొందేవరకు ఆ పద్ధతి నీ అవలంబించటం పరిశ్రమ స్వభావంగా మారిపట్టు మనకు తెల్లమౌతుంది.

పరిమిత పెట్టుబడులు కావటంతో పేరున్న నటీనటులు, టెక్నిషియన్లు, డైరెక్టర్లు మొదలైనవారి కోసం ఎగబడటం జరిగింది. 1950 లో యాస్తితి అంతిమస్థాయికి పోయింది. కొత్త నటీనటులను తీసుకురావటంలో టెక్నిషియన్లు అభివృద్ధిపరచుకోవటంలో హాట్రైన్డే అనుసరించుకున్న చిప్రతి పద్ధతిని మన నిర్మాతలు గుర్తించలేదు. ఈ నాడు పరిశ్రమలో అందరికంటే ఎక్కువ పెట్టుబడులు, స్పెషియాల కల సంస్థలు కూడా ఆ కార్యక్రమాన్ని కొనసాగించుటలేదు.

1950 లో పరిశ్రమ ఎంతో ఉచ్చస్థితికి పోయింది. నిర్మాతలు, డిస్ట్రిబ్యూటర్ల సంఖ్య పెరిగింది. కొత్త నటీనటులు కూడా వచ్చారు. కాని పరిశ్రమ స్థాయినిబట్టి నిర్మాతలు, స్పెషియాల సంఖ్యనుబట్టి నటీనటులు మెరుగలేదు. తొలల పద్ధతి అనులులోనికి వచ్చింది.

1950-52 లో 88 మంది నిర్మాతలు, 57 గురు డిస్ట్రిబ్యూటర్లు ఉండేవారు. 827 ప్రదర్శన కేంద్ర

ములలో 458 ప్రదర్శనశాలలు వుండేవి ఆంధ్రదేశంలో గుమారు 110 తాలూకాలో తాలూకాకు ఒక ప్రదర్శనశాల అయినా వుండేది. అంతే ఉచ్చదశను అందుకొన్న పరిశ్రమకు తగినాత సంతకృత్యాలలో పరిస్థితులు మారిపోయాయి. అంతకుముందు చిత్రాలు ఎక్కడో ఒకటి తప్ప పూర్తిగా అపజయం పొందేవికొను. అనంతరదశలో ఈ పరిస్థితి తలకొందులై ఏ ఒక్క చిత్రమోతప్ప మిగతవన్నీ అపజయం పొందసాగాయి.

ప్రచారం

1950 కి ముందు వార్తాపత్రికలలో ప్రచారం అధికంగా ఉండేది. చిత్రానికి 40 వేల గూపాయిల వరకూ ఖర్చు పెట్టేవారు. తరువాత 10 వేల గూపాయిలకు వార్తాపత్రికలో ప్రచారం తగ్గించి వేరూ, గోడల మీద వార్తాపత్రికల సంగ్రహం పెరిగింది. యుద్ధం వల్ల తగ్గిన వార్తాపత్రికల సంగ్రహం మళ్ళీ రిపరీతింగా సరిగింది దీనికి కొంతవరకు నిర్మాతలు, డిస్ట్రిబ్యూటర్లు గొలుసుకట్టు పద్ధతిలో అనుబంధ పరిశ్రమలను — థియేట్రస్, ప్రింటింగ్ ప్రిస్సులు మొదలైనవాటిని, అభివృద్ధి చేసుకోవటం, కారణం. సామెతలు లైసెన్సులకులతో పరిశ్రమలో ప్రవేశించిన నిర్మాతలు ప్రచారాన్ని పూర్తిగా ప్రదర్శనకే పైన పడే మేలులు మరొక ముఖ్య కారణం. ఈ స్థానిక ప్రచారపు పద్ధతులై పోయి, కరపత్రాల ప్రచారం కారణంగానూ, వార్తాపత్రికల ప్రచారం ప్రణాళిక నమసరించి లేకపోవటం వల్లనూ ప్రచారం లేకపోయినా పేరున్న నటీనటులు చిత్రంలో నటించితే మొదటి వారంలో చాలా మంచి ఆదాయం వస్తుందని పరిశ్రమలోని అన్ని శాఖలలోని వాహనము సాగాయి. దానివలన పేరున్న నటీనటులు వుంటే డిస్ట్రిబ్యూటరు వస్తాడు, ప్రదర్శకుడు చిత్రాన్ని తీసుకొంటాడు అన్న అభిప్రాయం ప్రబలింది. ఇది క్రమేపీ నటీనటులను ప్రచారంతో సంబంధించి వాడుకొనే విధానాన్ని అయిదులలోనికి తెచ్చింది.

ఈ పరిస్థితులలో పరిశ్రమలోని వివిధ శాఖలలో మార్పులు చాలా వచ్చాయి. ఆర్థిక సంక్షోభం ధియేటర్ల సంగ్రహం తగ్గిపోవటం, ఆంధ్ర చలనచిత్రములకు మార్కెటు తగ్గిపోవటంతో పరిశ్రమలోని అన్ని శాఖలూ చాలా మార్పులకు లోబడినాయి.

నిర్మాతలు

నిర్మాతలలో పైన వివరించినటుల కొద్ది పెట్టుబడులతో నిర్మాణం సాగించుతున్నారు. క్రింది లెక్కలు పరిశీలించితే నిర్మాతల సంఖ్యలోని మార్పులు గమనించవచ్చు.

జనవరి నుండి అక్టోబరు
అఖిల వరకు
1953-1954

సాంఘిక చిత్రాలు	16 - 15
జానపద చిత్రాలు	8 - 7
ఆర్థికంగా విజయం పొందిన చిత్రాలు	6 - 3
క్రొత్తగా పరిశ్రమలోకి వచ్చి	
పూర్తిగా నష్టపడిన తెలుగు	5 - 3
నిర్మాతలు	
ఆంధ్రేతర నిర్మాతలు	18 - 8

డిస్ట్రిబ్యూటరు దొరికితే చిత్రాలు తియ్యాలనుకుంటున్న నిర్మాతలు చాలామంది తయారయ్యారు. వీరిని స్పెషియల్ నిర్మాతలు, అనుభవం వున్న నిర్మాతలు, వ్యక్తి నిర్మాతలు, టెక్నిషియన్ నిర్మాతలుగా విధించడం వచ్చింది.

స్టూడియో నిర్మాతలు

స్టూడియో నిర్మాతలు తీసుకుంటున్న కథా సంవిధానాలు పరిశీలించితే 1954లో పారాణికాల నైపు మొగ్గు కనబడుతున్నది. విజయవాడ శశిరేఖా పరిణయం, భరణీనాథ విప్లవారాయణ, శ్రీకృష్ణ తులాభారం, గోపిణీనాథ అమృతవాస్తవంలాంటి జానపదాలు, ఎ.వి.యం. వారు సామెతల లాంటి చిత్రాలు నిర్మించుతున్నారు. మొత్తం నిర్మాణంలో వున్న 40 చిత్రాలలోను 10 వరకు పారాణికాల వున్నాయి. ఒకసారి నిర్మించబడి డబ్బు చేసుకొన్న పారాణిక చిత్రాలను టెక్నికల్ గా పెంపొందించి బ్రహ్మాండమైన సెటింగుల హంగులతో, కెమెరా ట్రైపులతో మళ్ళీ తీస్తున్నారు. ప్రేక్షకులను ఆకర్షణ సంభూతులతో ముంచేత్తే పారాట చిత్రాలను గాని, పెద్ద నటీనటుల సమదాయంతో ఊహాచిత్రాలను గాని, నిర్మించుతున్నారు. వీరు హాస్యం, విసేదం, చిత్ర నిర్మాణానికి మూత్రాలుగా భావిస్తున్నారు. అంతే కాని సాహిత్యం, దేశదాసు, పల్లెటూరు, పేదరైతు, సంసారంలాంటి ఉత్తమచిత్రాలు నిర్మించి ప్రేక్షకులలో మానవత్వాన్ని పెంపొందించే ప్రయత్నం చేయబడలేదు. వాస్తవిక చిత్రాలను తీయటం గాని, చాకలో చిత్రాలను తీయటం గాని లేదు. తమ స్టూడియోలలో అదనపు ఉత్పత్తిగా (Bye Product) 2 రీళ్ళ హాస్యం, విద్యా, డాక్యుమెంటరీ ఫీచర్లు తీసి ఎమెయిజుని ప్రోత్సహించి కొత్త పారాటల పరిశోధించటం లేదు. 17 వేల అనుగుల చిత్రాలు తీయాలని, తమ పేరుపెట్టే ప్రేక్షకులు రావాలని భావి

స్తున్నారు. ప్రేక్షకుల ఆభిరుచిని అర్థంచేసుకోవటానికి ప్రయత్నించటంలేదు. హాసీవుడ్లాగా ప్రతి స్టూడియో ప్రతివారం ఒక సైమరీలును, చిత్రాన్ని యివ్వటానికి ఉత్పత్తిచేసాయిని, వేగాన్ని పెంచటానికి ప్రయత్నాలు జరుగటంలేదు. పరిశ్రమలో యానాను వచ్చిన మేధావారిద్దరిం అనండి, లేక వెస్కినడిచే మనస్తత్వం అనండి, దాన్ని తొలగించుకోగల సాధనంపత్తి వున్నా స్టూడియో నిర్మాతలు పూనుకోవటంలేదు. దీనికి కొంత కారణం కేంద్రీకృతమైన మూలపరిశ్రమ లక్షణాలు ఈ పరిశ్రమకు లేకపోవడమే కావచ్చు. సరస్వతీ టాకీసు లిమిటెడ్, సారథి ఫిలిమ్సు లిమిటెడ్, పూర్వా పిక్చర్సు లిమిటెడ్, విజయా ప్రొడక్షన్సు లిమిటెడ్ వాహినీ పిక్చర్సు లిమిటెడ్ లాంటి కంపెనీలు తప్ప వేరే విజయవంతముగా నడిచిన లిమిటెడ్ కంపెనీలు చాలా కొద్ది.

అనుభవం వున్న నిర్మాతలు

వీరు నిర్మాణకాలం పొడిగించినా కొంతవరకు భావపూరితములైన చిత్రాలను తీస్తున్నారు. వాహినీ వారి పెద్ద మనుష్యులు, ప్రకాశ్ వారి డిక్ష, రాజరాజేశ్వరివారి పెద్దరైతు, వివోదావారి జేబదాసు మొదలైనవి యిందుకు ఉదాహరణలు అలాగే బంగారు పాప, అన్నదాత, సంతానం, కన్యాశుల్కం చిత్రాలలో వైన వివరించిన లక్షణాలు వుంటాయని ఆశించవచ్చు. వీరు చిత్రాలకు సామాన్యంగా ఉత్తమ సాహిత్య కథలను ఆధారంగా తీసుకొంటున్నారు. వీరి చిత్రాలలో మంచి సంగీతాన్ని పెడుతున్నారు పెద్ద మనుష్యులలో తెలుగు పల్లెపాటల ట్యూనులు ప్రజలలో ఎంతో విరివిగా వ్యాపించాయి.

వ్యక్తి నిర్మాతలు

వీరి విషయం చాలా జాగ్రత్తగా పరిశీలించాలి. వీరి పెట్టుబడులు చాలా పరిమితం. వీరు తమ శ్రమనుకూడా పెట్టుబడుల క్రిందకు మార్చుకొంటారు. పరిశ్రమ స్వభావాన్నిబట్టి, వీరి ఆర్థిక పరిస్థితులనుబట్టి క్రిందివిధంగా విభజింపవచ్చును.

బి. యస్. రంగా, రెహమాన్, బోళ్ల సుబ్బారావులాంటి క్లెక్టివ్ యన్ నిర్మాతలు, వివోదా, సాహితీలాంటి కోపరేటివు నిర్మాతలు, శ్రీమతి అంజలి, కొంచన, రామారావులాంటి నిర్మాతలుగా మారిన నటీనటులు, ఉత్తమ ఆదర్శాలతో పరిశ్రమలోనికి వచ్చినవారు.

వీరు పరిశ్రమలో కొత్త సంప్రదాయాలను పెంపొందించారు. నిర్మాణంలో వేగం పెంచి వేశారు. పరిశ్రమలోని గునెతని అర్థంచేసుకున్నారు. పబ్లిసిటీకోసం, డిస్ట్రిబ్యూటరుకోసం, ఒకరో, యిద్దరో చేరుపొందిన నటీనటులను తీసుకుని చిత్ర నిర్మాణాన్ని తక్కువ పెట్టతోను, తక్కువ కాల్ పీట్లతోను పూర్తి చేసున్నారు. వాస్తవికతకు దూరంగా పోతే నిర్మాణపు ఖర్చులు పెరుగుతాయని గ్రహించారు. స్క్రిప్టు పైన ఎక్కువకాలం వినియోగించలేక, కొంత సెన్సూరిటీ కావాలి గనుక (Minimum Guarantee) విజయవంతముగా నడిచిన ఇతర భాషచిత్రాలను, నెంటిమెంటు చిత్రాలను ఆధారంగా చేసుకుని చిత్రాలు నిర్మించుతున్నారు. ఉత్తమసాహిత్య కథలను ఆధారంగా చేసుకొంటున్నారు. డిస్ట్రిబ్యూటర్లు కూడా తక్కువ పెట్టుబడులు కావటంతో, ఆర్థిక సహాయం చేస్తున్నారు. వీరు పేరున్న టెక్నీషియన్ల కోసం కాలం వృథాపరచటం లాభించేదని గుర్తించారు. ఈ దృక్పథం పరిశ్రమ పెంపుదలకు ఎంతో సహాయకారిగా తయారయింది.

అయితే నియమితములైన పెట్టుబడులు కావటంతో నిర్మాణ వేగం పెంచటంవలన కొన్ని నెను లక్షణాలుకూడా పరిశ్రమలో ప్రవేశించాయి ప్రతి టెక్నీషియను ఎక్కువ కాల్ పీట్లు పనిచేయటం, ఖర్చులనుగరించి తాపత్రయపడటంతో చిత్రంస్థాయి కొంత నష్టపడుతోంది. ఇతర భాషచిత్రాల అనుకరణతో తాపత్రయపడటంవల్ల తెలుగు జాతీయతను, తెలుగుజాతి ప్రత్యేకతలను, చిత్రాలలో జూప్టిం చటం వారికి చాలా కష్టం అవుతున్నది. పెద్దమనుష్యులలోవలె తెలుగుజాతి సొంపును పోషించిన పల్లె పదాలు, మల్లేశ్వరిలాగా మన కళాభిరుచిని ప్రదర్శించే చిత్రాలు తీయాలంటే స్క్రిప్టు దశలో ఎంతో తీవ్రమైన కృషి, పరిశోధన, పరిశీలన, అవసరం.

ఈ సందర్భములో మన పరిశ్రమలోని ప్రముఖుల సంఖ్య పోలివుడ్ సంఖ్యలతో పోల్చి చూద్దాం.

	తెలుగు	హాళివుడ్
నిర్మాతలు	... 36	26 + 20
దర్శకులు	... 42	221 సీనియర్లు 228 జూనియర్లు
రచయితలు	28	1000
కళాదర్శకులు	12	159
సంగీత దర్శకులు	17	
నటీనటులు	150	40000
ఎక్స్‌ప్లొజ్	1000	

*హాలీవుడ్ లో సంగీత దర్శకుల సంఖ్య ప్రకంగా లేదు గాని, ఫిలిం సంగీతం యిచ్చేవారి సంఘంలో సభ్యులు 1,80,000 మంది. కంపోజర్లు సంఘంలో 159 మంది వున్నారు. దీనినిబట్టి సంగీత దర్శకుల సంఖ్య ఎంత ఎక్కువగా వుండేది అంచనా వేయవచ్చును.

పై సంఖ్యలు పరిశీలించితే మన పరిశ్రమలోని ప్రముఖుల సంఖ్యలోని విపరీతాలు అర్థమవుతాయి. స్క్రిప్టు రచయితలకంటే డైరెక్టర్ల సంఖ్య ఎక్కువగా వుంది. స్క్రిప్టులలో తీవ్రమైన పరిశీలన, పరిశోధన వున్నప్పుడే షూటింగు పూర్తి సృష్టవం. పని విధిజన, కార్మికము ప్రణాళిక పూర్తిగా కాగితంపై తయారవుతాయి. పెట్టుపైకి వచ్చి రివ్యూలున్న వేయటం, డ్రాలుగులు మార్చటం, లైటింగు, కమెరాయాంగిల్లు ఏర్పాటుచేయటంలాంటివి జరగకూడదు. ఈలాంటి మార్పులు చేయటంవల్ల నిర్మాణపు ఖర్చులు పెరుగుతాయి అన్నిటికంటే ముఖ్యమైనది యీ మార్పులలో కథాగమనం నాశనమౌతుంది.

సీక్వెన్సులు, మారిపోవటంతో రచయిత "పార్లూర్" ప్రకారము వ్రాసినప్పుడు కూడా కథాగమనాన్ని అనువులో వుంచుకోవటం దుర్బలం. సరియైన ప్లానింగు స్క్రిప్టులలో జరగకపోవటం తక్కువ ఖర్చు అయ్యేదిగో జాగ్రత్తలేకపోవటం, ఎక్కువ వ్యయమయ్యే షూటింగుదశలో చూడావుడిగా జరగటం మన పరిశ్రమస్వభావమయింది. స్క్రిప్టునుబట్టి డైరెక్టరు షూటింగు జరపటం కాకుండా షూటింగుదశలో వున్న కొద్దికాలంలో చూడావుడిగా డ్రాలుగులు మార్చటం, సీక్వెన్సులే మార్చటం, తనకు యిష్టం వచ్చినవాటిని కలుపుకోవటం అఖరు నిమిషంలో డిస్రీబ్యూటరు కోరికానుగులు, హాస్యం అతికించటం, కొందరు దర్శకులకు స్వభావంగా మారింది. చిత్రంలో కథాగమనం సరిగా వుండటంకూడా ఒక గొప్పవిషయంగా ప్రేక్షకులు, విమర్శకులు అనుకోని ఆధోగతికి, చిత్ర పరిశ్రమను తీసుకుపోయారు. చిత్రానికి ప్రధానంగా వుండవలసిన మామూలు ప్రాథమిక లక్షణాన్ని ఎంతో ఆశ్చర్యపడే విషయంగా మార్చివేశారు.

* హాలీవుడ్ సంఖ్యలు International Motion Picture Almanac 1945 - 46 నుండి తీసుకోబడ్డాయి. తెలుగు సినిమా సంఖ్యలు తెలుగు ఫిలిం డైరీనుండి తీసుకోబడ్డాయి.

ఈ కారణాలవల్ల ఒకేమాదిరి జానపద గాథలు కుటుంబ గాథలు, అనేకం వచ్చాయి. పరిశ్రమ ఆధోగతికి దారితీశాయి. కాలోషీట్ కార్మికమంలో పూర్తిగా పనిని విధిజంపకపోవటంతో కాలోషీటులో 2 లేక 3 షాట్లకంటే ఎక్కువ తీయటం గొప్పగా తయారయింది. ఈ మధ్య జపాను పర్యటన గావించి వచ్చిన పటేల్ మూటాడుతూ జపానులో రోజుకి 70 షాట్లవరకు తీస్తారని, 15 రోజులలో చిత్రం షూటింగు పూర్తి అవుతుందని షూటింగు స్క్రిప్టు ప్రింటుచేసి నటనటులకు, టెక్నిషియన్లకు యిస్తారని వివరించారు.

పెట్టుపైకి వచ్చిన తరువాత మార్పులు చేయరని దీనినిబట్టి గ్రహించబడుచున్నా. నేను చిత్రనిర్మాణానికి సర్వాధికారిగా తయారైన దర్శకుడు రచయితను వాడుకోకుండా అణచివేయటం జరుగుతోంది. షూటింగు స్క్రిప్టు అంటే డ్రాలుగులన్న భావం పెరిగింది. అదే పరిస్థితులలో వ్యాపారదృష్టి లేకుండా, అనుభవం లేకుండా పరిశ్రమచేత ఆకర్షింపబడిన ధనికయుత నిర్మాతలు పరిశ్రమ ఒడిమడుపులకు కారణభూతులయ్యారు. అర్థంలేని అనుకరణవలన పరిశ్రమ చాలా చెబ్బుతింది. ఈ పరిస్థితిని వ్యక్తి నిర్మాతలు చాలావరకు మార్చారు. విజయవంతంగా నడిచిన ఇతర భాషాచిత్రాల్ని అనుకరించటంచేత తక్కువ పెట్టు, కాలోషీటుతోను అయ్యే ప్రఖ్యాత సాంఘిక గాథలను (స్టూడియో నిర్మాతలులాగా పౌరాణిక గాథలు కాకుండా) ఎన్నుకొని స్క్రిప్టు దశలోనే సర్వం నిర్మితం చేసుకుంటున్నారు. దిరిచిత్రానికి ఆధారముగా తీసుకోబడతారే కొంత శ్రమించినందువలన దీనికి కొంత ఖర్చు తప్పింది.

మ పరిస్థితిని అర్థంచేసుకొన్నా వ్యక్తి ఎమెమార్సాని ప్రోత్సహించలేక పోతున్నాడు. నిర్మాణంలో వేగం పెంచాలంటే అనుభవంవున్న నటనటులు పనిని తొందరగా ముగించుతారు. ఎమెమార్సా ఎక్కువకాలం తీసుకోవటం వలన కాలోషీటు ఖర్చు పెరుగుతుంది. ఈనాటి ఆర్థిక పరిస్థితి దీనికి ప్రతిబంధకముగా ఉంది. కుతూహలం వున్నా నియమితమైన పెట్టుబడుల కారణంగా ఎమెమార్సాని ప్రోత్సహించబడలేదు.

సంక్షోభనమయంలో పరిశ్రమలో

‘మొనాపలి’ నిర్మాణం
దలచిచిత్రపరిశ్రమలో ‘మొనాపలి’ స్వభావం మిగతా పరిశ్రమలలాగా లేదు. పెట్టుబడులు, ప్రయ

వేటు లిమిటెడ్ కంపెనీలు, జాయింటువేరు కంపెనీలలో షేర్లు పంపిణీకాకుండా వ్యక్తిగతంగా నిమిషిత పెట్టుబడులు కలిగిన వ్యక్తులు సరాసరిగా పరిశ్రమలో ప్రవేశించుకున్నారు. ఈలాంటివారిని ఆకర్షించడానికి స్టూడియోలు, టెక్నిషియన్లు, నటీనటులు కృషిచేస్తున్నారు. కనుకనే పనివున్న స్టూడియోలలో పని అధికమవటం, రెండు స్టూడియోలు చేతులు మారబోవటం, తారల గెంతు స్టూడియోలలో యితరులు చిత్రాలు తీయకపోవటం జరుగుతున్నది. స్టూడియోలలో అంటి పెట్టుకున్న వారు తొందరగా చిత్రాలు తీయటం జరుగుతోంది. స్టూడియోవారు వ్యక్తినిర్మాతలతో చతురు కలిసి చిత్రాలు నిర్మించటం ఆంధ్రుల స్టూడియోలు చేయటంలేదు స్టూడియోలపై అధికారంలేని వ్యక్తినిర్మాతలకు కౌల్ పీట్లు అయ్యాయి స్టూడియోలలో సరిగా యివ్వకపోవటంతో కొన్ని సందర్భాలలో నిర్మాతల ఆలస్యమయిన సంఘటనలు కూడా ఉన్నాయి. ఈ కారణాల వల్ల తెలుగు వ్యక్తినిర్మాతలు తిమిశ్ర స్టూడియోలలో చిత్రాలు నిర్మించటం గమనార్హం.

డిస్ట్రిబ్యూషన్

1950 లో 57 సంస్థలుంటే 1953/4 సంవత్సరానికి 7 సంస్థలు తప్ప మిగతావన్నీ జీరావత్తు వచ్చాయి. చిత్రాలను వివిధ కేంద్రాలలో విడుదల చేయడానికి 7 సంస్థలు తప్ప మిగతా సంస్థలకు చాలా కష్టం ఏర్పడింది. క్రొత్తగా పరిశ్రమలోనికి డిస్ట్రిబ్యూటరుగా గాని, ప్రదర్శకుడుగా గాని రావటం చాలా కష్టంగా తయారయింది.

ప్రదర్శన

పేరున్న డిస్ట్రిబ్యూటరుకు సంబంధించిన వారికే చిత్రాలు దొరకటం మిగతా ముఖ్య కేంద్రాలలోని ప్రదర్శకులకు తోజా ఖర్చులకూడా రాకపోవటం గమనించవచ్చు. అయితే ప్రదర్శకుల గొలుసు కట్టు (Chain theatres) పెరగలేదు. 1950 కి పూర్వం వచ్చిన సరస్వతి సర్క్యూట్ వారికి 4 కేంద్రాలలోను, కాజా వంకట్రామయ్య సర్క్యూట్ కు 4 కేంద్రాలలోను, నిడమర్రె సర్క్యూట్ కు 3 కేంద్రాలలోను, బి. కౌసు కేంద్రాలలో సోమరాజు సర్క్యూట్ కు 6 కేంద్రాలలోను, తప్ప వేరే ధియేటరుకు గొలుసుకట్టు, ఇతర రాష్ట్రాలలాగా మన రాష్ట్రంలో పెరగలేదు. కానీ వ్యాపారానుభవం లేని ధనికులు ముఖ్యంగా యువకులు ప్రదర్శకులుగా

చాలామంది వచ్చారు. తీవ్రమైన పోటీ తీసుకు వచ్చారు. ఎక్కువ హాలులువున్న కేంద్రాలలోనే హాలులు నిర్మించటం, ఒక టూరింగు హాలు సరిపోయే కేంద్రములో వేరొక టూరింగు నిర్మాణం చేయటం ద్వారా పరిశ్రమలో తికమకలు దారితీశాయి. ఉదాహరణగా విజయవాడలో 11 హాలుల నిర్మాణం. ప్రదర్శన పద్ధతుల అభివృద్ధి నూనివేసి పోటీ పెంచి వేశాడు. 1950 నుండి 58 కల్లా వీరి హాల్స్ పరిశ్రమపై ఎంతో డెబ్బతీసింది 1950 లో 327 టూరింగులు, 131 సర్క్యూటులు హాలులు వుంటే 1953 లో 227 ఎక్కువ పెట్టబడాయి. అవసరమైన పరిశ్రమేంటు హాలులు పెరగాయి. తిక్కన పెట్టబడతాయి అవసరమైన టూరింగుల సంఖ్య 101 కి పడిపోయింది. పరిశ్రమేంటు హాలుకు 1 ₹0.000 రూపాయలు అవసరమైతే టూరింగుకు రూ 80,000 సరిపోతుంది టూరింగులు చాలావరకు చిన్న చిన్న కేంద్రాలలో ఉండేవి. అదనంగా వచ్చిన పరిశ్రమేంటు హాలులు ముఖ్య కేంద్రాలలో హామీ వచ్చాయి కాని చిన్న కేంద్రాలలో రాలేదు. అందువల్ల చిన్న కేంద్రాల సంఖ్య బాగా దిగజారిపోయింది 1950 లో సుమారు 400 కేంద్రాలు వుండేవి. 1953 లో 170 కేంద్రాలకు మించలేవని గుర్తించితే పరిశ్రమకు వచ్చిన కొత్త సమస్యలు, హద్దులు అర్థమవుతాయి 1950 సంవత్సరములో ఎ, బి, సి, ముఖ్య కేంద్రాలు అయిన తిరువాత 50 వేల రూపాయల వరకు ప్రతి చిత్రం మీదా వచ్చేది. అటువంటి పరిశ్రమలో నేడు 10,000 రూపాయలకూడా రావటంలేదు. ప్రదర్శన కేంద్రాలు నిర్దిష్టమవటంతో చిత్రాలను ముఖ్య కేంద్రములలోనే తీయటానికి ప్రయత్నాలు జరుగుతున్నాయి. చిత్రాలలో పట్టణ నాటకరంగాను పెరగ సాగింది ఒక ప్రక్క అధిక పరిస్థితి వీడికెలిలో వున్న పరిశ్రమలో వేరొక ప్రక్క 'మొనాపల్లి' పెరుగుతోంది.

అయినా పరిశ్రమ యానాటి పరిస్థితిలో మొనాపల్లి ఎంత పెరిగినా వ్యక్తినిర్మాతలు పూర్తిగా పోరు. దీనికి ముఖ్యంగా చెప్పకోదగ్గ కారణం వారి నిర్మాణ నూతనాలు. వ్యక్తినిర్మాతలు చౌకలో కొద్ది ఖర్చులతో చిత్రాలు తీయటం, వారు టెక్నిషియన్లు, నటీనటులు కొవరేటివు పద్ధతిలో తీసేవారు కావటం వలన వారు తమ శ్రమను పెట్టుబడులుగా వాడటం వలన వారు పరిశ్రమలోంచి పోరు. కనుక స్టూడియో నిర్మాతల పోరాటచిత్రాలు, ఊహాచిత్రాలు మాత్రమే కాకుండా వ్యక్తిగత నిర్మాతల వాస్తవిక చిత్రాలు, సెంటిమెంటు చిత్రాలు మన పరిశ్రమలోకి వస్తాయి.

చలన చిత్రపరిశ్రమకు గల

అర్థికాది వివరాలు

ఇతరపరిశ్రమలలోనూ వ్యాపారాలలోనూ పెట్టుబడికింటే 3, 4 రెట్లు వ్యాపారం జరుగుతుంది. కాని యీ పరిశ్రమలో అది వీలుకావటం లేదు. మిగతా పరిశ్రమలకు బ్యాంకు ఏర్పాటులు, తాకట్టు ఏర్పాటులు వుంటాయి. కాని ఫిలిం పరిశ్రమలో అది వీలుకావటం లేదు. కేంద్రీకృతమైన పరిశ్రమగా పెంపొందకపోవటంవల్ల యీ యిబ్బందులు మరీ ఎక్కువగాయి. స్టూడియోలపైన 1/10 కూడా బ్యాంకు సౌకర్యాలు దొరకవు. ప్రదర్శనశాలపై 1/3 కూడా బ్యాంకు సౌకర్యాలు దొరకవు. 2 లక్షల రూపాయలతో హాలు నిర్మించితే చివరదిలో అవసరమయ్యే రూ. 25,000 కూడా బ్యాంకులు తాకట్టువీడ దెబ్బ యివ్వవు. చిత్రం అంతా నిర్మించబడి ప్రింటులను తాకట్టు పెట్టినా బ్యాంకులు ఏమీ దెబ్బ యివ్వవు. లక్షలకొద్ది డ్రాఫ్టులను వివిధ కేంద్రాలలో రిఫ్రజైం చేసేపులు ప్రదర్శకులదిగ్గరవచ్చే దెబ్బను జను కట్టుతున్నా, పెద్ద బరన్ కోవగు మాపుతున్నా, డిస్ట్రిబ్యూటర్లకు నోవర్ డ్రాఫ్ట్ బ్యాంకులు యివ్వవు. దీనికి ముఖ్య కారణం యీ పరిశ్రమలో నమృతం (Minimum Guarantee) లేకపోవటం. చిత్రం విజయవంతమయ్యేది లేనది తెలియక పోవటం. స్పెక్యులేషన్, గుర్తు పంచాల స్వభావం, లక్షణాలు కలిగి కేంద్రీకృతం కాని పరిశ్రమ అని గ్రహించితే ఆర్థికరంగం కలిగించే ఈ పరిస్థితులు అర్థమవుతాయి. ఈ పరిశ్రమలోని చాలామంది వ్యక్తులు ఇతర పరిశ్రమలు, వ్యాపారాలలోలాగ మాట నిలబెట్టుకోరు. అందువల్ల నాటికి రూ. 3. నెలకు వడ్డీకి లేవటం చిత్రాలపై రాయలీలను యివ్వటం అలవాటయిపోయింది. బ్యూటర్లు ఎక్కువ వడ్డీలకు ప్రయత్నాలు వడ్డీ వ్యాపారస్తులదిగ్గర అప్పులు లేవటం సహజమయిపోయింది. ఇతర పరిశ్రమలవారు యీ పరిశ్రమపై వాడే హాస్యపూరితమైన మాటలు ఎన్నో వున్నాయి.

చిత్రాల విడుదలలోని అరాచకం

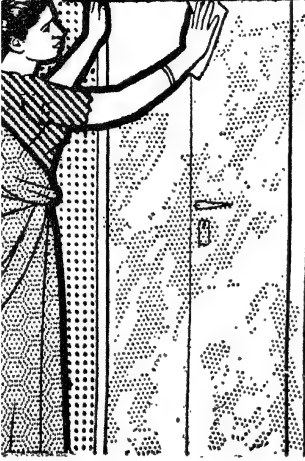
పైన వివరించిన ఆర్థికమైన లెక్కలు కారణంగానే చిత్రాలను విడుదలచేయటంలో అరాచకం పెరిగింది. ఒక్కోజాన 2 చిత్రాలను విడుదలచేయటం చిత్రం దెబ్బ తింటుందని తెలిసికూడా విడుదలచేయటం ఈ ఆర్థికపరిస్థితుల గొడవలు కారణంగానే.

పనివారి స్థితి

ప్యాక్టరీల వట్టం గాని, మేపు అసిస్టెంట్ల వట్టం కాని ఏదీ కూడా ఆములు జరగటం లేదు. పనివారిలకు సెక్యూరిటీ లేదు. గ్రాట్యుయిటీ, ప్రోవిడెంటు ఫండు ఏర్పాటు లేదు. పరిశ్రమలో పనివారిల పనులు, ఉద్యోగాలు ఎప్పుడు వుంటాయో ఎప్పుడు వూడతాయో ఎవరికీ తెలీదు. ఇది కూడా పరిశ్రమ ఆర్థిక లక్షణాన్ని తెలియజేస్తుంది.

ఆర్థికపరిస్థితులతో పెన్షన్లుకొని వినియోగదారులతో పెగుడుతున్న చలనచిత్ర పరిశ్రమ ముందు ముందు చక్కటి మేధావుల్ని సృష్టించుతుంది. స్వతంత్ర గాథలు, వా సవిక చిత్రాలు, సెంటిమెంటు చిత్రాలు, చాలావస్తాయి హిందీ ట్యూనుల కావీలు కాకుండా తెలుగుపదాల సాంపుతో మేళవించుకొంటూ ట్యూనులు వస్తాయంటానికి ఇటీవలి చిత్రాలను కొన్నిటిని ఎత్తి చూపవచ్చును. అదనపు ఉత్పత్తి (Bye Product) గా 2 టీపు చిత్రాలు రావాలనే స్థాయిలోనికి పరిశ్రమవస్తోంది. కనుక అనేకమంది క్రొత్త టెక్నిషియన్లు, నటీనటులు వస్తారు. ఆంగ్ల చిత్రాలకు ఇతర రాష్ట్రాల మార్కెట్లకుగ్గి నాడేయమైన మార్కెట్లు పెరగటానికి అవకాశముంది, కనుక పరిశ్రమ పెరగటానికి ఎంతో అవకాశముంది. నిర్మాణపు ఖర్చులు మద్రాసులో పెరగటంచేతను ఇతర భాషారాష్ట్రాలైన మహారాష్ట్ర, బెంగాలులలోలాగా చాకలో చిత్రాలు రావాలని అవశ్యకత వున్నందువల్లనూ ఆంగ్లదేశంలో స్టూడియోల నిర్మాణానికి అవకాశం వుంది, తగ్గిపోయిన ప్రదర్శనశాలలను పెంపొందించాల్సిన అవసరం ఎంతోవుంది. తక్కువ పెట్టుబడులతో తయారయ్యే 16. మి. మి. ప్రాజెక్ట్ థియేటర్లు ప్రతి గ్రామంలో రావటానికి మార్గాలు పరిశోధించాలి. అప్పుడు ప్రింటు ఖరీదు 2000 రూపాయల నుండి 350 రూపాయలకు తగ్గటంతో పెట్టుబడులు తగ్గి పరిశ్రమకు అదనపు ఆదాయం (Surplus) రావటానికి ఆస్కారం ఏర్పడుతుంది. నిర్మాణాలు కూడా ఒక పెద్దద్యూల ప్రకారం నియమితకాలంలో చిత్రాలను నిర్మించటానికి ప్రయత్నించినపుడు విడుదలలోని అరాచకం మొదలైనవి పోతాయి. పరిశ్రమ స్వభావాన్ని లక్షణాలను అర్థం చేసుకున్నప్పుడు నేనిమా పరిశ్రమ ఆంగ్లదేశంలో చక్కగా అభివృద్ధి చెందటానికి ఎంతో అవకాశం ఉంది.

ప్రతిదినము మీరు మలినము
లోని క్రిములనుండి అంటు
రోగమును పొందే ప్రమాద
మున్నది

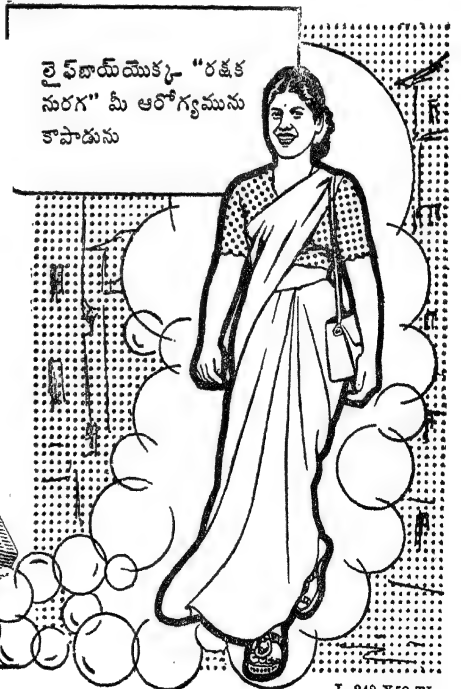
లైఫ్ బాయ్ తో ఈ క్రిములను
కడిగివేసి మిమ్ములను మీరు
ప్రతిదినము కాపాడుకొనండి

లైఫ్ బాయ్
సబు

ప్రతిదిన మలినములోని క్రిములనుండి
మిమ్ములను కాపాడును

లైఫ్ బాయ్ యొక్క "రక్షక
సురగ" మీ ఆరోగ్యమును
కాపాడును

అతను ఇక రాడు

శ్రీ కొనకల్ల వెంకటరత్నం

చంద్రరావు శివాలయానికి వెళ్ళి, పరమేశ్వరదర్శనం చేసుకొని, చిల్లరజేవుళ్ళకు మొక్కి, నవగ్రహ ప్రదక్షిణ చేస్తూండగా ఎదురయింది శశిరేఖ. చేతిలో వెండిలాలపజ్జా, చెవిలో తులసీదళయా, తపిసిన మల్లెమొగ్గలవున్న దామె. వెలపులకు ఇంటికొచ్చింది గావున అనుకున్నాడు చంద్రరావు. అతనికి ఆమెకి సంబంధం నిశ్చయమై పదిహేనురోజులయింది. పలకరిద్దామా అనుకున్నాడు. కాని అంతలో సిగ్గుల రాయిచిలక అయిపోయి దామె. ధ్వజస్తంభం పక్కనించీ తలవంచుకొని వెళ్ళిపోతూ తనవంక చూడకుండానే “ఒక్కమాట! ఇట్లా వస్తావా?” అని సాగిపోతుంది శశిరేఖ. చివుక్కుమన్న దతనికి. బి. యే. చదువుతోన్న తనకి నిశ్చయమైన వొక ప్రాధ అంత యేకాంతంగా తారసిల్లితే ఏదో వొకవంకని పలకరించాలిన్న చాకచక్యం తనకి తేకపోగా ఎదురు సిగ్గులతేర చీలువుకొని ఆమె తనని పలకరించే సరికి తల కొట్టినట్లయింది దతనికి. సరే—ఇహ తప్పుతుంది గనకనా — గంగిగోవులా కూడాపడ్డాడు. వెనకాతల గుడిమంటపం మెట్టువీడ కూచున్నా రిద్దరూనూ. అంతా నిశ్శబ్దంగా వున్నది. ఊరిచివర పంటకొలవ పక్కనే వుంది శివాలయం. పెజ్జలోవున్న శంఖువున్నూ వూకబంతిపువ్వులూ విడదీస్తూ సుతారంగా కూలబకు దిగిందామె.

“నిశ్చయమయిందని నీకయినా తెలిసిందా బావా?”

“అజేమిటి? నీకు తెలియదాయే?” — నెరజాగలా వుండే! ఇదో యుక్తిగావును!

మేనమామపోషణలో వుంది. తల్లి తండ్రి లేరు. చదువుకున్న పిల్లగదా! “పెళ్ళి నిశ్చయించాము అని చెప్పనక్కర్లే? — లాంఛన ప్రాయంగానైనా? ఒక్కోసారి పెద్దవాళ్ళకు మతులంపివు’ అనుకున్నాడు.

“అయితే యిప్పుడేమంటావా?”

“నా కిష్టంలేదు.”

పిడుగు పడినట్లయింది దతనికి. తనం లే ఇష్టం లేదట! యీ దొరసానికి! స్కూల్ ఫైనల్ చదువు తోందిగా గుంటూరులో. అప్పుడే యే లంఛన దొరకో పెళ్ళి చేసుకోవాలనుకొంటోంది గావున. పొరువం బుస్సున పొంగుకొచ్చింది. తమాయందుకొన్నాడు.

“అయితే అట్లా చెప్పేసయ్. ఇప్పుడు మునిగి పోయింది నేనుండీ?”

చక్కా పోతున్నాడు. తన నిరుత్సాహమూ, ఉక్కిరిమూ ఎక్కడ ఫసికడుతుందోనని గుండె పీకుతోంది. ఆవిడ అందకతై అనీ చదువుకున్నదనీ— అట్లాంటి శశిరేఖ తనకి భార్య కాబోతోందనీ తన మురుస్తున్నమాట నిజం.

“నేనా చెప్పకోవాలిసిందీ?” అంటోంది, ఉత్కృతంగా.

ఆగాడు—

“నువ్వు కాకపోతే నేనా కలిసించుకోవాలి సింది—ఈ స్థితిలో — ఒక చెంపన తాంటూలాలు వుచ్చుకుని ముహూర్తం నిర్ణయమైపోయి శుభితేఖ లచ్చయిపోయి—అటు మీ వాళ్ళూ ఇటు మా వాళ్ళూ పెళ్ళిపనులలో సతమతమవుతూంటే తగుదునమ్మా అని యిప్పుడు “నా కిష్టంలేదు” అని చెప్పనచ్చావా నువ్వు?”

“మొగాడవుకదా అని నాలిక ఎట్లా తిప్పకు. ఈ తికమక లన్నిటికీ నువ్వే కారణం.”

చివువన లేచింది. ఇదో తారాజవ్వ ప్రకృతిలా వుంది.

“నేనా?” తెలబోయా దతను.

“అవును—ఈ బంగారుబొమ్మ—ఈనే చేసుకుంటాను—ఈ నా ప్రాణం అని నాలిక బుజాన పేసుకొని తిరగబంటేదూ నువ్వు?”

అతను నేరస్తుడై నిలబడ్డాడు. ఆమె అభియోగం, అక్షరాలా నిజం. ఆమె కిష్టంలేదని తనకేమి తెలుసు—ఇష్టం లేనంతమాత్రాన తనని అలసుచెయ్యలి గావును—వూరికే తోముతోంది. చేసిన గాయాన్ని సీమ పచ్చిమిరపకాయతో. కలుకుతోంది వైగా. కాని జవాబు లోకువగా యివ్వకూడదు, అనుకున్నాడు.

“అవును నా కిష్టముంది కాబట్టి యిద్దరుని చెప్పకున్నాను. నీ కిష్టం లేకపోతే లేదని చెప్పలేక పోయానా?” అని విడిచిపెట్టాడు.

“సన్నెవ్వరూ అడగలేదు”—మానం.

“అడగాలెలా—బొట్టా కాటికా శెట్టి పిలిచి అడగాలి గావును.”

“నువ్వంటే యిద్దరుయింది కాబట్టి కనబడ్డవాడిలా పనిగట్టుకుని వల్లి దారిప పొయ్యేవాడినట్లా జబ్బుబట్టకొని ఆపుచేసి మరి వ్రాలబాగుతో...”

అదిగో మళ్ళీ విజృంభిస్తోంది. దీన్ని పెళ్ళిశేసుకుని ఆ పాగుకొస్తా దిం చెయ్యాలనిపిస్తోంది. కాని తన పొగరే దింయెతుండేమో! గోల!

“నీ బుర్ర అంతవరకే పోయింది మరి. నాకు వచ్చిందని నేను వ్రాలబారుతో చెప్పకొంటే నాకు వచ్చలేదని నువ్వు మేహం చెండుకుంటూ చెప్పకో లేకపోయావా?—కచ్చగా అన్నాడు.

“నిశ్చయం చేస్తారని అనుకోలేదుగా నేను. అంచేత నా కిష్టంలేదు అని చెప్పాలిని అత్యయనా నాకు పట్టలేదు.”

“అనుకుంటే వాలోహస్తంమీద రాయించి అంటించేదానవు. పాపం! అవునా?”

“తప్పుకుండానూ”

అన్నపొగు! చురుకూ చురుకూ చూస్తోంది వైగా! ఏమిచేస్తుందో మరి!

“నాకు తెలిసిందిగాదు మరి. ఏమిచెయ్యమంటావు చెప్ప?” అన్నది అంతలో కోపం దిగ మింగి.

“తెలియకపోతే తెలుసుకోవాలింది.”

“మరిప్పుడు జరగాలిసిందేమిటి అని” లాలనగా ప్రశ్నిస్తోంది.

“తెలుసుకోలేదు గనక అనుభవించంతే” మళ్ళీ లేచాడు. రోగం కుదిరింది.

“హూహూ—”

కూచున్నాడు, సమతగా—ఏదో దౌర్బల్యం ఏడిపిస్తోంది లోపల. వెళ్ళాలని లేదు. ఇష్టం లేకపోతే లేదని చెప్పియ్యరాదూ తనవాళ్ళతో—దీనికి తన సలహా సంప్రతించులు కావాలియే?

“మీకుమాత్ర మక్కర్లేదండీ సార్ నా కిష్టమున్నదో లేదో...”

మళ్ళీ వెలకారాలకి దిగింది!

“నా కళ్ళురేచు”, పుల్ల విరిచిపట్టు మొహాన్ని కొట్టాడు. నిజానికి ఆమె యిద్దరుజే ఉంటుందనీ అంచేతనే పెళ్ళికి బప్పుందిం జరిగిందని అనుకున్నాడతను. లేకపోతే స్కూలుఫెలో చగువుతున్న పిల్లని, వయసొచ్చిన పిల్లని, ఆమె యిష్టానిష్టాలు కనుక్కోకుండా పెళ్ళి నిశ్చయం చేసి పోరేస్తారని తనెళ్లా అనుకుంటాడో?

“నీకళ్ళురేచా?—లింకాలకు పోకు—నిన్ను చూచి నీ అందిం చూచి మోహించానుకున్నానే గావును—అవునా?”

కన్నున లేచాడు—

“మాటలు తిన్నగా రానీ—ఆడవానవు కాబట్టి సరిపోయింది లేకపోతే ఎంత దూరమైనా నశ్వేది. నీ అంతిమ చూడూ, చూచుకుని బుద్ధిగా మెలగడం శేద్దుకో—తెలిసిందా?”

“వాదిం పెంచక నువ్వే ఏదో చెప్పి పెళ్ళి ఆపు చెయ్య—తెలిసిందా? నీ హితం కొరే చెప్పున్నా.”

“నేను చెప్పను—చెప్పను... ముమ్మాటికీ చెప్పను—నా కవసరం లేదు.”

“ఇప్పుడేదోవిధాన ఆటంకం కలిపించకపోతే పెళ్ళి జరిగిపోతుందో యేబిలా” అన్నది సగం స్వగతంగా.

“జరగనూ జరుగుతుంది” అన్నాడు తణుకు తెలుగు లేకండా—తనూ ఏడిపించగలనని ఆమెకి బాగా తెలియాలి—

ఇక పెళ్ళిపోతోంది—పూలసజ్జ అండుకొని, పెడుతూ పెడుతూ పో చిన్న తెదరింపు!

“తరవాత విచారించినా లాభం లేదునుమా. నువ్వంటే యిష్టంలేని ఒక కన్యని, యిష్టంలేదని— మళ్ళీ చాటునా చాటునా కాదు—నీ మొహమీద కుంఠ బద్దలు కొట్టినట్టు చెప్పకొన్న ఒక కన్యని పెళ్ళిచేసుకుంటే రాగల ప్రమాదం రవంత వ్రాహిం చుకోవడం నుంచిది”

అతని కోపం భగ్గుతుంది. ఎంత మాటన్నదీ? సున్నితంగా చెబుకొట్టి తనూ లేచిపోవాలి.

“ఇదిగో అగ్గయ్యా చెప్తాను. ఇష్టంలేనిది నీకు. ఇష్టంలేదని చెప్పాలింది నువ్వు. సకాలంగా ఆమాట చెప్పకపోగా యిష్టమొచ్చినట్టు నాలిక పారేసి; తిప్పు; ఇ; అయినా మించినోయింది లేదు ఇప్పుడైనా యిష్టంలేదని మీనాళ్ళతో చెప్ప; చెప్పి పెళ్ళి తప్పించు నీకూ నాకూ కుభం నీ కిష్ట మున్నా లేకపోయింది. నీకు నిమ్మ కవునికీ బలవంతాని ఫీసుకున్నామని నా కెయి లేకు అగ్గా చెప్పతూ, చెప్పక బింకాలు పోతూ, నేనుగతించేసేదేమిలేకు పెళ్ళి జరిగిపోతుంది. జరిగితిగానుంది. ఆ తరినాతి నిన్ను ఒ దానిగానో, ఒక వుంపుకాకైగానో మాస్తాను నిన్ను భార్యగా చూడను—చూడలేను. ఏ నూలువాడరుగానో ఏ ఆనుపత్రి నర్తకుగానో చెబుయిద్దామని చూస్తున్నావు గావును. నీ బతుక్కి ఏ చిత్రాంగి వీధిలోనో, ఏ సఫేగుల్లీగానో దుకాణం తెరవాల్సిన దుర్గతి పట్టిస్తాను. చూసుకో—రాగల ప్రమాదాల్ని వ్రాహిం చుకోవాలి గదా?”

చివాల్ని లేచి సింహద్వారం దాకా విసవిస నడిచాడు.

“ఒక్కమాట”

గిరుక్కున తిరిగిచూచాడు. వెక్కి వెక్కి యేడుస్తోంది పాపం! అట్లా దారికి రావాలి. కొంత స్థిమిత పడ్డాడు. లేకపోతే, పాదుషాలు రెద్దుగొట్టి పని చేయించుకోవాలని చూస్తుంది?

జూలి కలిగింది.

ఆ ధిక్కారంవెనక ఎంత భాన, ఎంత ఆవేదన ఉన్నదో పాపం! తను కరిగిపోతున్నాడేమిటీ మంచు బిళ్ళలా? నుగాడి కీలకం గ్రహించిందా? గ్రహించి యథోచితంగా పేలు మరుస్తోందా? ఏమో దిక్కు చూచినగోల—విముయనా, అతినిలో చెబుతన్న మగ తనం కోలుకుంది.

దగ్గరనూ వెళ్లి నిల్చున్నాడు. జేబురుహలతో కన్నీళ్లు తుడుద్దామా, అనుకున్నాడు. అగ్గివీడ గుగ్గిలం అవుతుందేమో—లేనిపోని కుమ్మరం—అసలే ఈ ఆపగర సకి తనంలే అయివంట—

అరే—ఇంకా ఏడుస్తోందేమిటి? బావుంది తినేమి చెబాడనీ? నేరస్తుడే బాపడ్డాడు. అతిని కేమీ పాలుపోలేదు.

వంగి, “అమ్మయ్యా, ఎందుకట్లా ఏడుస్తావు?” అన్నాడు వోదార్చుగా. కన్నీళ్ళు గబగబా తుడుచుకుంది.

“నామాట ఎవరూ లెఖ్కు చెయ్యగల బావా! నేను చెప్పినా, ఆగ దీ పెళ్ళి” అన్నది గాడ్డదికంగా.

“ఎంచేత అని—అదీ నాకు పట్టుకుంటుంది?” అని అడిగాడు కొంత సమాధానంగా.

“నేనొక అనాథని నీకు తెలియదా? మా అమ్మ చనిపోతూ నన్ను అయిదేళ్ళ పనికందుని, మా మామయ్య చేతిలోవుంచి హరీ అప్పది. ఆ బరువు తిన బుజులవిడుచుంచి వొదిలించుకుంటున్నా దివాళి. నామాటకు విలువ ఏమి ఉంటుందిచెప్ప నువ్వన్నట్టే యిదివరకే ఏదెవలేకపోయానా యీ ఏడుపు అని రెండు మొట్టికాయలు మొట్టి పెళ్ళిపీటలవీడ కూచో పెడతారు. కట్నాలూ కానుకలూ లేకుండా అతి చవుకగా నువ్వు దొరికావుగదా అని నన్ను వొదిలించుకోవాలని చూస్తున్నాడు.”

అదనో—ఆ ఆఖరిమాటలు తనకెంత అవమాన కరంగావున్నయ్యో తెలిసికోడు. అదీ వచ్చినచిక్కు. ఆమెకల్లింకా మంచుతోనిండిన మల్లెపువ్వులా వున్నాయి. ఆ కంకష్యం లో దీనత్వమూ, ఒక నిస్సహాయత, ఒక్క మాటలో చెప్పాలంటే, ఆకర్షణ గల అబూత్య మేదో తగ్గుకు మని స్ఫురించి దరిదికి.

ఆలోచించాడు.

“సరేలే, నేనే కలిపించుకుంటానులే, వెళ్ళు” అని తల వంచుకున్నాడు. పూలసజ్జ చేతిలో పట్టుకుని వెళ్ళిపోతే దామె. మళ్ళీ చివుక్కుమన్న దరిని వూదయం. ఆ నిష్క్రమణలో, విచారం తప్ప, తనయెడల చూపాల్సిన కృతిజ్ఞతగాని, వొక అపాయనమంచి తప్పించుకొన్న ఆహ్లాదవైఖరి గాని, అవుపడేడే వెళ్ళిపోతోంది కళిరేఖ—బ్రతుకే శూన్య మేపోయిన బునిపించిందరిదికి—

రాత్రి 'మే' నాటకం చదివిన తరువాత లాంతరు తగించి, రగ్గులో తలదూర్చి అలోచిస్తూ పడుకున్నాడు. చంద్రరావు. కారాలు కొట్టి, పప్పులు వేయించి, అప్పుడా లడ్డీ, ఇంటి అలిసి అంతా నిద్రపోతున్నారు. తనకి తల్లితండ్రులు చిన్నప్పుడే కరువయ్యారు. ఎటొచ్చి, తన చదువూ పెళ్ళీ, పెత్తండ్రి రామయ్య కొంత పట్టించుకుంటున్నాడు. పోతూ, పోతూ తనతండ్రి పడిపోతూవున్న పూరిపాక వొకటి ఈయన కప్పగించాడని వినికిడి. అది అమ్మగా వచ్చిన నాలుగు రాళ్ళి, తనకోసం చెచ్చిస్తున్నట్లు కనిపిస్తుంది. అది అంతనీ, ఇంతనీ తేల్చుకునేందుకు తనకు దమ్ములు లేవు; ఎవరూ చెప్పరు. తన చదువుకి చిల్లిగవ్వ ఖర్చు కొనడం లేదు. స్కూలురుషివ్వలతోనే గడిపేస్తున్నాడు. ఇక బి. యస్. సి. సమాప్తి కౌవాలి. తన కొకనాడంటే వారాలు చేసుకొని తింటున్నట్లు ఎవరికీ తెలియదు. తన పోవడా, తన విద్యాధికారి, సాంతి ఖర్చువూ ధరిస్తున్నట్లు, తన పెళ్ళి, తన ఆలనా పాలనా అంతా తనభుజస్థంధాలవూడే పడివున్నట్లు పెత్తండ్రి వీలయినచోటల్లా గవ్వాలు కొట్టుకుంటూ పోతున్నాడు. అవునని తనూ తలవూపేస్తున్నాడు. లేకపోతే 'నిజం ఫలానా' అని విడమర్చి చెప్పకుంటే, తనకే ఆశ్రయం. తనకి వోయిల్లంటూ వున్నదనీ, స్నేహితులమధ్య రుజువుచేసుకుందుకు, ఎవో నాలుగుకోణాలు కాలక్షేపం చేదామని, సెలవులలో వచ్చాడు పెంబపాడు. తన పెత్తనీకయినా తనవూడ ముసుకారం అంతంత వుండేవో. ఈ పరిస్థితిలో తన అంతంత కష్టపడి కుదిర్చిన సంబంధం, పెళ్ళిమహూర్తం నిశ్చయమయిపోయిందేరావో, పెళ్ళి ప్రయత్నాలు ఆఖరిఫుట్టంతో పడుతున్న సమయంలో, ఇన్నాగూ 'అప్పరసలాంటి పిల్ల, చిదిపి దీపం పెట్టవచ్చును' అని తన చెప్పకొంటూ వస్తున్న పిల్ల, ఈనాడు 'నాకు సచ్చలేదు' అని ఎట్లా చెప్పడం. తన పెత్తండ్రి అసలే చండకాసనాడు. విరుచుకుని మీదపడతాడు. ఆయనంటే తనకి విపరీతమయిన భయం. ఆయనవల్ల తనకి వొరింగిందున్నా లేకపోయినా 'నా' అన్న అండ్రికింద పనికొస్తున్నాడు.

ఒకవేళ తన సాహసించి 'శిశిరేఖ నాకు సచ్చలేదు' అని చెప్పడానికి ప్రానుకున్నా, మట్టువక్కుల వాళ్ళు, తన నోకే మూయస్తారు. ఎవడూ వచ్చుకు-
షీరియస్ గా తీసుకోరు కూడా. ఆ అమ్మయింటే పడి వచ్చున్నాడాయితే. ఆ అమ్మయింటా పోటోలన్నీ తన కౌను పుస్తకాలలో సయితం, లోపలి అట్టలో

ధ్వనిగా అంటించుకుని, దానికింద 'నా శిశి' అని వ్రాసుకొని పేజీ కొయ్యారైనా, ఆ ఫోటోవంక చూచుకొని గాని, తరువాత పేజీకి వెళ్ళుకుండా మిసుకుతున్నాడాయితే. తన ఎంత పిచ్చివాలంకా వ్యవహరించాడో తలచుకుంటే, శిశిరేఖకి తన అలసయిన కాంక్షం లీలగా గోచరించిందనికే. ఇప్పుడు కూడా తనొక పిచ్చిభోంజిలో వున్నట్టే లెఖ్కు. ఇష్టంలేనిది ఆవిడకా! ఆట్లా స్వప్నంగాచెప్పి, పెళ్ళి ఆపుచెయ్యవలసిన అవసరం ఆవిడకుండాగా, తనని నానాపాటలా అని, ఆఖరికి నంగనాచిలా బుడిమిడి దుఃఖాలుపోయి, కడివెను కన్నీళ్లుకార్చి, ఇదేమిటో సర్దుబాటు చెయ్యమని తన నెత్తిన రుద్ది చక్కబోయింది! సరేలే, అని ఆ ఘనకార్యం చేస్తానని వాగ్దాసమిచ్చి, వీరాధి వీరుల్లా వచ్చేవాడూ తన? ఏమి సాగసుగా వుండి? ఆపిల్ల ప్రవర్తననిగరించి ఏవో అనుమానాలు తన చెవికి సోకినట్లు, పెత్తండ్రికి చల్లగా వూదితేసే—ఈ చట్టారీ సంబంధం మన కెందుకురా బాబూ అని తెగ తెంపులు చేసుకుంటాడు తప్పకుండా. సంప్రదాయమంటే ఆయన చెవి కొనుసుంటాడు కూడాను. నంగనా ఆలోచించాడు. తన పెత్తనీ కొంత గయ్యాలిరకం. వదిలకి సరేసరి నోట్లో నువుగింజదాగదు. పిల్ల యీ రహస్యం యాగిచెయ్యకుండా వుంటారా? అందులోనూ, ఇండాకా వచ్చిందేరావో పెళ్ళి ఆగిపోయి, పుకారు పుట్టిందంటే, నడి వేసంగిలో పూరిళ్ళుమధ్య తాటాకుపాక అంటుకున్నట్టే... ఇకనూ ఆపిల్ల భవిష్యత్తు చెప్పారే? భిగ్గా వెలుగు. మెడకాయయిన తలకాయ వున్నవాడు తలవొగ్గుడు. తనెంతో పనితెంగా ఎందుకుంటావచ్చిన శిశిరేఖపేరు గోడలమీద కొంటెకోణంగుల రాతలలో, ఆకతాయి అల్లరిపేలావనల్లో, ఇరుగు పొరుగువారి హేళనలో తగలబడిపోతుంటే తన సహించలేడు. మళ్ళీ ఏదో అజ్ఞానంలో పడిపోతున్నాడు. లేకపోతే ఈ శిశిరేఖంటే తన కెందుకూయితే అభిమానం? ఆవిడ ఏమయితే తన కెందుకూ? తన కష్టసుఖాలేమైనా పట్టించుకున్నదా, ఆవిడ. తరచి తరచి చూచుకోగా, ఈ శిశిరేఖ తనది కాకపోయినా తనలో ఏదో అలజడికి కారణమవుతున్నట్లు గుర్తించాడతను. లేకపోతే తన అనుకోని ప్రేమంకుర మేదయినా నిష్పరవ్వలా పనిచేస్తోందాలోపలి? అతిని గుండె రుద్దుకుంది. అంతే ఆయి వుంటుంది. లేకపోతే ఈ గుంజాటన దేనికి? తిలపటాయించు దేనికి? తరస్సనభరన దేనికి? ఆపిల్ల తాటాకు

భూత, భవిష్యద్వ్యక్తమాలకు తను గార్చియునా? ఇంకా నయం ఎందుకిప్పుడేమి అని తను శిశిరభు నడగలేదు. అడిగితే, పెళ్లిన తననీ తన అందాన్నీ వర్ణించి చెప్పగలడు. కుమిలి చాలానిసాచేయ్. అంత తెలివితక్కువ ప్రశ్న వేయవద్దుకు తనను తానే అభినందించుకున్నాడు. తనేమైనా స్వతంత్రుడా “మొన్న నచ్చింది, మరి యివాళ నచ్చలేదు అని కళాకళలుగా చూట్లాడి నెగించుకునేందుకు...” “అప్పి నా ముహూర్తే చెప్పింది నేనంటే యిద్దం లేదని” అని పెత్తందీతో బయటపడదామా అనుకున్నాడు. అటు శిశిరభు మేనమామకి ముక్కుమీద కోపం. సంప్రదాయానికి దెబ్బతిగిలించింది అంతమాత్రమా సహించడు. ఇద్దం లేకపోతే యింట్లో గుంభనగా చెప్పకోవాలా, విచ్చలవిడిగా “నువ్వు నా కళ్ళర లేదని” ముఖమాఖి వరుడితోనే ఘర్షణకి దిగాలా, అని ఆమెని దండిస్తాడేమో! ఆ హింస తివ్వకునేందుకే తనని ఆశ్రయించిందేమో శిశిరభు. అండాకా వస్తే “నా కిష్టమేను” అని ఆమెచేత బలాత్కరంగా వొడ్డించనూ గలడు. వొడ్డుకున్నట్టు చెప్పించనూ గల దాయన.

మరి ఇహ నీ పెళ్లి ఎట్లా తప్పించగలడో బోధ పట్టలేదు.

శిశిరభు, తనూ పెంటపాడులోనే పుట్టి, పెంటపాడులోనే పెరిగారు. ఎటొచ్చి నాలుకేళ్ళ నుంచి తను కాకినాడలో కాకతీజీదరువులోనూ, ఆమె గుంటూరు విదన చౌనుల్లో పింతిలి గారింట్లోనూ వుంటూవచ్చారు.

శిశిరభు మాయకుండుకు అవకాశాలు సన్న గిల్లినా, తనకిమాత్రం శిశిరభుంటే అకర్షణ తగ్గలేదు. చిన్నప్పుడు, ‘బావ’ ‘బావ’ అని పిలిచేది. తను శిశి అని పిలిచేవాడు. ఆ తీయని కల ఈనాడు ఇట్లా తారుమారయింది.

ఈ పెళ్లిగాని తప్పిపోతే, మరి పెళ్లిమాట తలపెట్టగూడదు అనుకున్నాడు. తనకి పిల్ల నివ్వడానికి, కాళ్ళు విరుచుకుంటున్నా వాళ్లెవరూ లేరని తెలుసును. మొట్టమొదటసారి తన అందందాదా తన స్వీయమీదా తన వునికిమీదా ఒక విద్యాభివం కలిగిందట అని. శిశిరభు తనకి సుముఖంగానే వుంటుందని యదాదాశంగా ఆ నేడుకుని చక్కా వూరు కున్నాడు, తెలివితక్కువగా—ఆమెను యేమి లాభి? ఆమె రూపనీ, మరుకైనపిల్ల. తన పరిస్థితిని అన్ని వేపులనుంచి, చిర్చి చూచుకొని వుంటుంది.

బహుశా; తనకి యిల్లా వాకిలా, బలగమా, డబ్బా దస్సమా, అందమా చందమా, దర్బానా? ఏ మాకర్తగా తనదగ్గర వుండిన తనని మోపిస్తుంది శిశి? ఇన్నాగూ! ఏదో తన గొప్ప తను వూహించుకుని దీమాగా బ్రతికాడు. ఒక్క శిశిరభు తృణీకరించగానే తన అవతార మేమిటో, తన విలువ ఏమిటో, నిలువు టద్దంముంగు నిలుచున్నట్టు తెలిసాచ్చిందతనికి. ఆ పరాభవంతో ఒక్కసారిగా కుంగిపోయాడు.

రాత్రి చాలా భాగం గడిచిపోయినట్టుంది. పిల్లిలో లైటు గుప్తన ఆరిపోయాయి. ఉపాయం చట్టన స్ఫురించిందతనికి. ఒక నిశ్చయానికి వచ్చే కాదు.

* * * *

పెర్ట్లో కంచాలు కడిగి, పిల్లల మామలు తుడిచి భోజనాలయినచోట నీళ్లు చల్లి, మామయ్యకు పాగాకుగట్ట మండిస్తోంది శిశిరభు. పోస్టుమేన్ ఏదో వుత్తరమిచ్చి వెళ్లాడు. రామచంద్రయ్య ఆ వుత్తరం చదువుకొని, ఎందుకనో దిగాలపడి మడతకుర్చీలో కూలబడ్డాడు. శిశిరభు గమనించింది. అదేమిటో మామయ్య చెప్పేదాకా ఆ గాల్పించేదాకాని, ఈలోగా ఆరాలడిగితే చివాట్లు తగ్గాయి. అంతేత అమ్మణ్ణి వొలకబోసి పాడరు డబ్బా సర్దుతో అక్కడే ఏదో వోకవంకని తచ్చాడుతూ వుంది. కాని మామయ్య ఏమీ చెప్పదలచుకోలేదు. రాత్రి ఇంట్లో గుసగుసలు ప్రారంభమయినాయి. ఆ యింటికి, పొరుగునవున్న మెంతివారింటికి వుమ్మడి తలుచాకటండి. ఇద్దరికీ వైరాలు ముదిరితే ఆ తలుపులికి తాళాలు పడతాయి. వాడుగా వుంటే గొల్లెలు పడివుంటాయి. ఇప్పుడా తలుపులు బార్లా తెరుచుకుని వుంటున్నాయి. ఆ వుత్తర మొచ్చిందగ్గరనుంచి, ఆ యింటివారూ, ఈ యింటివారూ చెవులు తెగకొరుక్కుంటున్నారు. అత్తయ్య సరే, ఆ తలుపునగ్గర కాపురమే పెట్టేసింది. ఇంట్లో అంతా కారాలు మిరియాలూ నూరుతున్నారు—కారణం గ్రహించలేకుండా వచ్చింది.

రాత్రి వో నిద్రపోయిందెరవతే మెళుకువ వచ్చింది శిశిరభుకి. పంచపాళిలోనుంచి మామలు విన వస్తున్నాయి. చెవులు దోరబెట్టుకుని వింది. చంద్రావుకి తుయ్యవ్యాధి వున్నదని ఆకాశరామన్న వుత్తరము వచ్చిందట మేనమామ రామచంద్రయ్యకి. ఆమె గ్రహించింది. చంద్రావు కలిపించి ప్రాసే వుంటాడు బహుశా. ఆ విధిన కందికట్టువారికి, ఈ విధిన దాపర్తివారికి దొమ్మి జరిగినంత పనయింది మర్రాడు. పెళ్లికి తెగతెంపులయినాయి.

శశిశేఖరి యేమిటో. మామయ్య ఇంట్లో అడుగు పెట్టగానే ఆమె గుండె వేగంగా కొట్టకొంటోంది. ఆమె గదిలో గడియ చేసుకుని బిక్కు బిక్కు మంటూ కూచుంటుంది. పెళ్లి చేడిన కారణంగా తమ కాకపోయినా తన జాతకచక్రం గురిచవుతోంది, అందరి ఆగ్రహానికి. అట్లా తలదాచుకుంటున్నారంటేదు. ఇంటిపని అందుకోకపోతే అత్యయ్య సాధిస్తుంది. మామయ్య క్షేత్రాన్ని. వాడిన పిల్లమీద పెట్టి, పిచ్చిమీద పెట్టి నూటి పోటీనూబ లంటుంది. ముహూం చూపితే అంతా కొరకొరలాడుతున్నాడు. తలదాచుకుంటే అంతా సాధిస్తున్నారు. నెలవ రెప్పుడై పోతాయా అని కూచుంది.

మామయ్యకి చంద్రరావంటే ఎంతో అభిమానం. అతను చాలా బుద్ధిమంతుడు. అతని లోటు పాట్లన్నీ అతనే తనతో వొకసారి ప్రస్తావించి చెప్పాడు తనకి చిల్లిగవ్వలేదని ఇంట్లో గాని, ఆస్తిపాస్తులలో గాని పెట్టండివల్ల తనకి సంగమించేది పూరి పువైనా పుండవని స్పష్టంగా చెప్పాడు. బి. యస్. సి. ప్యాషయిన తరువాత పుష్కలం దొరికితే సరేనరి. లేకపోతే ఏ పెన్సిలు మేన్యుఫ్యాక్చరింగ్ పెట్టకుంటాననీ ప్రస్తావించాడు. ఈ రహస్యం ఎంగుకు బైట పెట్టలేదా అని మిహూం పట్టుకుంది మామయ్యకి. అతన్నే అడిగి కేల్చుకుందా మనుకున్నాడు. ఎవరైనా దుర్మార్గుడు అతినంటే గిట్టనివార్లు ఈ ఆభాంష మతని నెత్తిన వేశారేమో.

మాధవరంలో మున్నంగివారు, అటు కందికట్టు వారికీ, ఇటు దాపరివారికీ కావలసిన బంధువులు మున్నంగివారింట్లో పెళ్లికి ఆ యింటివారూ, ఈ యింటివారూ తర్రి వెళ్ళారు. సాయంత్రం క్రీసీటలు పొడుగు సాగుతున్నాయి. పెళ్లివారిల్లు కిటికీలులాడుతోంది. శశిశేఖరి చిరకరుగా వుంది. మేనల్లుడు బాజీని తీసుకుని పికెరుగా బల్లకట్టుదాటి పంటకాలవ కెగువని బాడితిచ్చెట్టునీసని చాలా నేపు కూచుని, పొడుకుంకేవేళ తిరుగు ముహం పట్టింది. మలుపు తిరగగానే కాలవ గట్టువాలుమీద సరుకుపెట్ట క్రీసీటని ఇసుకలో బట్టి తువాయి పరుచుకుని చదువుకుంటున్నా డోక కారేజీ కుర్రాడు. గబగబ అడుగులేసింది. అతను చంద్రరావు! రామయ్యగారి తాలాకు వచ్చారని తెలుసుగాని, చంద్రరావు వచ్చాడనుకోలేదు.

వెదకబోయిన తీగ కాలికి తగిలిపట్టింది. ఈవారంగోజులలోనూ అతినెంతో చిక్కిపోయాడు. కళ్ళల్లో నిద్రాభారం కనిపిస్తోంది ఇంత సరకాయించి ఎవరివంక చూడలేదు తనింతవరకూ. అతనికి తన కృతిజ్ఞత చెప్పకోవలసి వున్నా! అతనితో మాట్లాడాలిసిన పని వున్నదికూడా అతని వ్యాధిని గూర్చి అతనినే అడిగి తెలుసుకుంటానన్నాడు మామయ్య. “ఎవరో గిట్టనివాళ్లు వ్రాసి వుంటారు, నా కట్లాంటి వ్యాధి ఏమిటేను” అని చంద్రరావు అన్నాడా మామయ్య తిప్పకుండా అతన్ని నమ్ముతాడు. అతినంటే మామయ్య కంతిరరి నిజానికి అతని కట్లాంటి వ్యాధి వున్నదని ప్రచారంకొవడం తన కెంతమాత్రమూ యిష్టంలేదు. దానివల్ల తన పువకారం జరిగినా అతనిధివ్యత్తు అప్పడే చాలా వరకు ధీమయిపోయింది. అతినామానవ్యమైన సంసారులుకూడా అతనికి పిల్లనివ్వడానికి బంధువున్నారప్పడే. తనసంబంధం నిశ్చయంకాక పూర్వం అతనికోసం మొగబడినవారంతా “ఇంకా నయం, మనం తొందరపడలేను” అని, ఇకా నా ప్రసక్తి విరమించుకున్నారు. —ఆగింది.

అతను కన్నెత్తి చూడలేదు. కొంచెం దూరంగా కూచున్నది “ఆతి తిరం నువ్వేనా రాస్తా బావా” అని అడిగింది, వోంగా చూస్తూ అతనింకా పుస్తకం చదువుకొంటూనే వున్నాడు. చాలా కోపంగా వున్నట్లుంది ఆ పరిస్థితిలో వా లిచ్చిరినీ ఎవరైనా చూచినా ఏమైనా అలీ పారయ్యగారు. ఆమె అభిమానం కొంత గాయపడిందికూడా ఉన్నట్లుంది “కసితీరిందా?” అన్నాడు చంద్రరావు. “బావా, ఎందుకట్లా వ్రాశావు? ఈ పెళ్లి తిప్పిందా దానికి, నీ బిల్లాంటి విరతిమైన పంథా తొక్కుతావని తెలిస్తే నేను తిప్పకుండా వారిం చేదాన్ని...” అతనికి పుస్తకం మూసేశాడు. “ఇదిగో శశి, పిచ్చి వాలకంగా మాట్లాడుకు...నా యింట్లో నా కెంత స్వాతంత్ర్యమున్నదో నీకుమాత్రం తెలియదా?” .. కాలి బొటన వేలితో రాస్తో మానం వింటించింది శశి శేఖ. “శశి” అని తనని పిలవడంలో వున్న చమత్కారంతెర్చియూ గుర్తుపెట్టకుంది. మళ్ళీ పుస్తకం చదువుకొంటున్నా డతను. అతనివంకే చూస్తూ కూచి ఉన్నదామె. అంతతీర్చులో వెళ్ళిపోవాని లేదు “అవును గాని నాకు తెలియ కడుగుతాను. నాకు క్షయవ్యాధి వున్నదని, ఇంటింటా వాడవాడూ నాలిక బుజమిడ్ల వేసుకుని చాచిం పేస్తేనేగాని మీకు తృప్తి తీరదా యేం?”

“నేనేచేకాను చెప్పబావా.” అంటున్నది శశిరేఖ.

“నువ్వేమీ చెయ్యలేదు నే అడుగుతూంట”

“నాకు తెలియనివ్వలేదు. నిజానికి”

“అనుగో—తెలిసిం తిరవాతి నువ్వు తీసుకున్న చర్య యేమిటో చెప్పు. మీ మామయ్యతోగాని అత్తయ్యతోగాని, అతిని సంబంధం మన మెల్లానూ వాగులుకుంటున్నాముగా, అతనిపేరు యాగీ చెయ్యట మెండుగురు మనకీ, అని వొక్కమాట చెప్పి చూచావా నువ్వు?” తనవంక చూడకుండా చూపుకు వెలు మాత్రం తన చేపు చురుగ్గా చూపుతూ సమాధానంకోసం ఎగురుచూస్తున్నా డతను. నిలుపునా నీంయిపోయింది శశిరేఖ అతనివల్ల తనకీ జరిగిన పువకారాన్నీ, తనవల్ల అతనికి జరిగిన అపకారాన్నీ పోల్చి చూచుకుని ఎంతో కించపడింది. నిజమే, అతని భవిష్యత్తు ముప్పుపాలవుతూంటే తను చేసిందేమిటి? తన కళ్ళులేని పెళ్ళి నిలిచిపోయిందేచాలని మురవెంకన్న! అపరాధం వొప్పకుని మౌనంగా వ్రాగుకుంది “అట్లా వుండాలి—అయినా నీకేమి పట్టిందిలే నెల్లె—నీ సంకల్ప మీడేరిందిగా! ఇహ కోరుకున్న వశజ్ఞి పెళ్ళి చేసుకుని హాయిగా కులుకుతూ సంసారం చేస్తువు గానిలే. ఈ ప్రచారంవల్ల నాకు అదనంగా కలిగే నష్టమేమీ లేదులే! నీస్వాస్థ్యం ఎంతవరకూ పోయిందో చూపుతున్నాను నీకు. అంతే. నాకింక పిల్ల నిస్తామనికూడా ఎవరూ రారని మురుగున్నావు వును. పెళ్ళి పెటాకులూ ఆనాడే మానుకున్నాను. నువ్వు నా అందాన్నిగురించి వుపస్యాసించుచున్నావోజాన” అని వొక్క బిగిని తన అక్కసంత తీర్చుకున్నా డతను.

శశిరేఖ “నా తొందరపాటుకి తుమించు బావా,” అని కంట తడి పెనుతూ వెల్లిపోతోంది. తన తెలివితక్కువకి తనని తానే నిందించుకున్నది. ఏమనాలో తోచినూ లేదు. తన కృతజ్ఞత వెల్లడించాలనుకొన్నది. మామయ్య అతన్ని అడిగి ఏమిటో జేల్లుకొన్నా లన్నాడు. ఏమని చెప్ప దలచుకొన్నాడో ఆరా లడుగుచూ మనుకొన్నది. అతిని ధోరణి బాగుండలేదు. లాభం లేను. వెల్లిపోతోంది. దీనత్యంలాకీ దిగజారి వెనక్కుయినా తిగిగిచూడకుండా వెళ్ళిపోతున్న ఆ అంచాలరాశిని అలవోకగా చూచా డతను. ఆమె జడ పడక తన నల్లతా మూపై కదిలిపోతోంది. పరకళ్ళు తొక్కుతొ ఆమె వెంటపడుతున్న పంటకాల

వతోపాటు అతని మాపులు కూడా చూపందేవరకూ ఆమెని వెన్నంటే వున్నాయి.

శశిరేఖకి రాత్రి అన్నం రుచించలేదు. రాత్రి అంతా నిద్రగామయిం తిరవాతి తలగడకన్నీటికాలవలుగా ఎంతోనేపు నిడిచింది. ఆఖాగ్గ విమిశ్ తెలియలేదు. నిజంగా అతిని కపకారం చెగ్గాలని తనకిలేను. కాని అపకారం జరిగింది. అపకారం ఇంతా అంతా కాదు. అతనూ తల్లిదండ్రులు లేనివాడు. నివిమైస ఆర్థికస్థానమతూ లేనివాడు. స్వతంత్రంగా బ్రతిక లేనివాడని కాదు గొప్ప అందకాడు కాదనీ కాదు. అతన్ని ఎంచేతనో వగుగుగా స్వీకరించలేకపోయింది లోలోపల తిరిచి చూచుకుంది మొట్టమొదటిసారిగా. అతను చాలా అపహాసకుడున్నాడు. తన కెనరియాదనో మోహమున్నదని అనుకుంటున్నాడు బహుశా. నిజానికి తన మనస్సు ఎవ్వరిమీదా వాలలేదు. మనసులూ మమలీలూ, విరహాలూ, వ్యామోహాలు ఇంకా తనని ఆవరించలేదు.

కోటు చిలకొయ్యకి తిరిగిస్తూ మామయ్య అత్తయ్యతో చెబుకున్నాడు. శశిరేఖ జాగ్రత్తగా వింది. చంద్రరావుతో ఆ ప్రస్తావన తెచ్చాడట. నిజమేనని తీతణం వొప్పకున్నాడట. అట్లాంటి లోపాని స్వార్థంకోడ్డికి తీసు దాచినందుకు చేతులు పట్టుకుని తీమాపణ చేతుకున్నాట్ల, మామయ్యకి కళ్ళు చెమ్మిగిల్లినై. అంతి చక్కని కుర్రవాడికి ఎట్లాంటి వ్యాధి! ఎంత బుద్ధిమంతుడు!! ఎంత వువారగుణ మతనిది. ఎంత తెలివితేటలైనవాడు. కాలేజీలోనూ, అవూల్లోనూ అతని కెంత మంచిపేరు! “ఇంతకీ శశి గురద్యుచ్చవంతురాలు” అని పెదవి విరిచారంతా. శశిరేఖ కిదంతా ఆశ్చర్యంగా వున్నది. ఇంకా అతను “నాకు వ్యాధిలేదు, సింగినాదం లేదు కావలినీ డాక్టరు పరీక్ష చేయించుకో” మని నిగ్గదీస్తాడేమో ననుకుంది. అతని మాటంటే నూమయ్య కెంతో గౌరవం. ఆ చురుకుమాపుల వెనక, కరుకుమాటల వెనకా తనంటే ఎంత మెత్తిగా స్పందించే హృదయ మున్నదో, ఆమె కవగాహనయింది తననించి యెదో వొక అత్యయితని పుణికి పుచ్చుకుంటున్నాడా అని పించింది.

* * *

చంద్రరావు, రఘూ క్లాసుమేట్లూ, రూముమేట్లూకూడా. ఆవేళ రఘు మంచి బంధిబస్తుగా టాయిలెట్టయాడు. అందమైన హవానా నూటు బనాయిస్తూ, తిచ్చాడుతున్నాడు గదిలో. చంద్రరావు,

తన కొను పుస్తకాలలో ఫోటోలు చింపి, అవతల పాఠేస్తున్నాడు. అట్లాంటి వొక ఫోటో రఘువీర పడింది. ఏమిటా యిది. ఇంత చక్కని ఫోటోలు చించిపాఠేస్తున్నావటా. నీ కళ్ళులేకపోతే ఇట్లా పాఠేయ్యి అన్నాడు రఘు. “ఫోటోలో కగ్గ మేమిటా, అట్లాంటి అసలైన పిల్లవాక తె పాటాక్షామా పూర్ణోవుంది. కావాలంటే వెళ్లి తెచ్చుకో.” అన్నాడు చంద్రారావు. “నిజం?” అని ఫోటోవంక కొంత పరిశీలనగా చూచుకున్నాడు రఘు ఆవేళ వొక సంబంధం చూచుకుందుకు వెళుతున్నాడు రఘు. ఏదో వొక పల్లెటూరిపిల్ల, ఇక్కడ బంధువులయింటికి వచ్చిందట గణపతి నవరాత్రి లకు. చూచిపోయిని ఆహ్వానం వచ్చింది దినికి. స్నేహితులిద్దరూ పెళ్లి మాపులికి బయలుదేరారు

రఘు భనవంతులదిగ్గి పిల్ల అందంమీదా, చదువుమీదా చూపతనికి; సంప్రదాయంమీదా, కట్టుంమీదా చూపతని తండ్రికి. ఆయన నిర్ణయించిన సంబంధ మితనూ, ఇతను అవుని తలపూసిన సంబంధం ఆయనా రద్దు చేసుకుంటూ వస్తాన్నారు. రఘూ భయస్సుడు. ఆదర్శాలకీ, ఆశయాలకీ పుస్తకాలలో యిచ్చినంత విలప ఆచరణలో ఇవ్వడం సాహసమన్న మతంలో మనిషి. “నీకు నచ్చిన పిల్లని చేసుకోరానుటా” అంటే, పిత్తిభక్తిని ఆదర్శంగా చెబుతాడు. వానీ పెద్దవాడు ఆయన నిర్ణయించిన సంబంధమేదో ఆహ్వానించరాదా అంటే, అమ్మో పిల్ల అందిగా వుండాలి, చదువులూ, సంగీతాలూ పెరిగిస్తూండాలి అని గొంతెమ్మకొరికలు వెళ్లిపోస్తాడు. “ఇట్లాగయితే నీకు పిల్ల అమిరినట్టే.” అని చంద్రారావు వొకసారి ఎత్తిపొడిచాడు. “మంచి పోయిందేమిందీ, అన్నీ అమిరితేనే చేసుకుంటానూ” అని సారాంశం తేల్చాడు రఘు. అంటే కావలసిన కట్టులూ, కావలసిన లాంఛనాలూ, ముట్టజెప్పి, అందమూ చందమూ అమిరిన పిల్లని, చదువులూ సంగీతాలూ నేర్చిన పిల్లని సమర్థుడనవుతే దయా ధర్మభిక్ష కింద స్వీకరిస్తాడు. అది అతనికి చాతనయింది.

పెళ్ళికూతుర్ని, తీసుకొచ్చాడు. గుమ్మడి పువ్వులో మంచుబొట్టులూ, పచ్చని తివాడీమీద పొందికగా కూర్చుంది శిశిరేఖ. చంద్రారావు తెల్లబోయాడు. పెళ్ళిమాపు లయినాయి. పక్కకి తీసికెళ్లి “ఈ పిల్ల నెక్కడో చూచినట్లందిరా” అన్నాడు రఘు. “ఆ ఫోటోలో పిల్లరా,” అన్నాడు చంద్రం. “ఆ!” అని తెల్లబోయాడు రఘు. “అయితే,

ఇకనీ, కట్టుమూ గట్టా లావుగా యిప్పించారేయి.” అని గునికాడు రఘు. సరిపోయింది! రామయ్యగారూ వచ్చారు. రఘుని తిప్పించి రామయ్యగారూ చంద్రారావు లోపాయికారీగా మట్లాడుకున్నారు. రఘూ పరిస్థితులు సాకల్వంగా వివేచిస్తున్నాడు. రామయ్యగారికి అన్నివిధాలా అవలంబించదగిన సంబంధమన్నాడు. పెళ్ళికొడుకుని వొప్పించే భారం నీదేనని రామయ్యగారు అర్థించాడు. “ఇదిగో, ఇప్పుడే వుపక్రమిస్తున్నా” అని చంద్రారావు “వోరేయి అబ్బాయీ! చెబుతున్నా విన. డబ్బు శాస్త్రం గాదు, అగ్నిహోత్రం అంటి కుటుంబం. వజ్రపు నెగుసులాంటి పిల్ల. చదువులకు సరస్వతి. పాట పాడిందంటే మాటలు పెదవులమీద నించి వస్తున్నాయో, వీణతీగలూ దించి వస్తున్నాయో గుర్తించడం కష్టం. నీ యింటి కొక నెలుగునకో!” అని ముగించాడు. బావుంది వర్ణన! శిశిరేఖ కిటికీలోంచి మాస్తో సిగ్గుపడింది. రఘు చాలాసేపున్నాడు. చంద్రారావు స్నేహితుడుగా, హితైషిగా పెద్దమనిషిగా, మధ్యవర్తిగా, ఎన్నోవిధాలుగా బోధించి చూశాడు. “పిల్ల నచ్చింది” అని అతని చేత పలికించడానికి రెండు గంటలు పట్టింది. ఆఖరికి వొక మాట యిచ్చాడతను. కట్టు లేమీ యివ్వకపోయినా తండ్రికి నచ్చజెప్పిస్తూనే వస్తాడు. ఆయన అంగీకారం లేనిదేమటుకు తన స్వతంత్రించనని నొక్కి చెప్పాడు. కొంత నయ మనిపించింది. రఘు పెళ్ళి పోయాడు.

చంద్రారావు ఆ రాత్రి భోజనాని కుండిపోయాడు. పంచపాళీలో కుర్చీవేసింది శిశిరేఖ. కూచున్నాడు. ఎవరూ లేరు. “నచ్చాడా” అని ప్రశ్నించాడు ఆంతర్ధ్యంగా. సిగ్గుపడింది. “మళ్ళీ కొంప ముంచకు, మహాతిల్లీ” అన్నాడు. హాస్యంగా నవ్వంది. శిశి ఆత్మీయ వచ్చింది. చిన్నతనంనంచీ ఎరిగిస్తూ మాటన అతనంటే అవిడం తెంతో అభిమానం “జరిగిందేమో. జరిగిపోయింది. నవ్వు కాబట్టి అన్నీ మర్చిపోయి తల్లి తండ్రి లేని పిల్లయినందుకు ఇంత శ్రమ తీసుకుంటున్నావు నాయనా. ఇంకావాలయితే గర్భ శత్రువులుగా మారిపోయేవారు. నీ పెత్తంద్రి సరేసరి మమత్వం చేసున్న యాగీ ఇంతా అంతా కాదు” అని ఏకధావు పెట్టిందామె. “తప్పంతా నాదేనండి, ఆ సందర్భంలో నా లోపం నేను చెప్పేసివుండాలింది మీకు. భగవత్ ప్రసాద మిరెట్లా తెలుసుకున్నాకో గాని నా కృష్ణర్య

ముంది. లేకపోతే శిశు జీవితం గంగపాలయ్యేది.” అని నేరస్తుడై తల వంచుకున్నాడు. చంద్రరావు. “విచారించకు నాయనా, నీ మంచితనమే నిన్ను రక్షిస్తుంది.” అని వోదార్చించాడు. శిశు శిశు గది నుండిగగన వోరగా నిల్చుని వింటోంది. పాపం తనకోసమని అతని నెలకొని ఉన్నాడనిగా, అవమాన కరంగా నటించాలిగా! తలుచుకొంటే, ఆమె అంతరాత్మ భూషించింది — భోజనాల వెళ్ళింది. శిశు అప్పుడంటా వోడిగానూ నేయించింది. మామయ్యకి చంద్రరావుకి, నెంకికంచాలించి వడ్డన కుప్పకమించబోయింది. “మామయ్యకి తరవాత వోడ్డినుపు గానిలే” అన్నది అతనియ్య. “అతని కొక్కడి కంటియింపు గా వోడ్డి నీ విం బావుంటుంది” అని కించపడుతోంది శిశు. “చెప్పినమాట వివరమౌతే, తీయకే దాదాగమన అంటున్నా నీవు తోచదు, చెబితే వినవు, చచ్చే చావయింది నాకు” అని చీన రించుకున్న దామె. కంచాల తీసి కొక్కంటే విస్తరి వెయ్యడంచాచాడు చంద్రరావు. గ్రహించాడు. తను భోజనానికి నిలవడం పారబాటు. చెయ్యి కనుక్కుని పంచపాళీలోకి చచ్చేస్తా నున్నదగ్గర ఆగి విన్నాడు. “నువ్వే ఎత్తు ఆ విస్తరి. అతి నెత్తనంటే వోడ్డిని నైగచేస్తా నెండుకూ, నువ్వే అనుభవించు” అని తుప్పారీపోంది అతనియ్య తను వాగ్విదగ్రస్తుడన్న సంగతి ఘడియేఘడియేకి జ్ఞాపకముచుకోవా లివను. రామయ్యగారితో మాట్లాడి వెళ్ళిపోతున్నాడు చంద్రరావు. తలుపు వేసుకుందుకు శిశు శిశు వచ్చింది. “చెప్పేస్తాను” అంది.

“ఎమనీ?”

“నే నే ఆ వు తరం నీచేత వ్రాయించానని నీ తీయమాట అబద్ధమనీ”

“నవ్వ మెవరికో ఆలోచించి చూచుకో,” అని చక్కబోయాడు.

పాస్తున్న లాడ్జిలో రఘు చదువుకొంటో, చంద్రరావుగగన కోచ్చి, “ఏమిరోయ్, మా వూరు పిల్లంటున్నావు, నీకేమునా పాత పురాణ మేమిటా అన్నాడు చుట్టూన. ఏడిశినట్టేవుంది. ఆవిడకి తనకి మగ్గు ప్రణయకాండ ఏమీ నడవలేదని వాడి బుర్రకెక్కించేసిరికి తలప్రాణం తోకకి వచ్చింది. కొంత అసత్యమూ చెప్పాలికోచ్చింది. కొంతమంది ఎంత కుట్రగా ఆలోచిస్తారూ!

నెలవల్లో రఘు సర్వవరం వెళ్ళిపోయాడు. చంద్రరావు, రామయ్యగారు సర్వవరం బయలు

దేరివెళ్ళారు సంబంధం భాయం చేసుకుంటున్నది. రఘు తొడి నూరపరాజుగారు అతిథిస్తున్నా: ఆయన కొడుకుపడలేను.

నెలవల్లో చంద్రరావు ఇంటికి వెళ్ళలేదు. అతని వైద్యుడీ ఘనకపదాను వినో అవసరకం సంబంధాలికి... తన మెడలు విగ్రహముని చూస్తాడు. దానితో అతను నెలవల్లో వెంటపాడు వెళ్ళడం పడలేదు. కాకినాడలోనే వుండిపోయి, మూడు నాలుగు మంచి ట్యూషనుల విర్పాటు చేసు కున్నాడు.

రకరకాల సంబంధాలు చూశారు, చంద్ర రావు రామయ్యగారు రామయ్యగారు చూచానుకొన్నది కోన్నీ, చంద్రరావు ఎరి కలో వున్నది కోన్నీ, “ఎవ్వరికి కావాలండీ. బోగండి గడిసుంది. పిల్ల చక్కదనమూ సంగ్రహ దామూ కావాలిగాని” అని ప్రారంభించి, తీరా ముగ్గులోకి దిగింతరవాత కల్పాటూ, లంఘనాలు ఆడవకుచు కెంతో, అలక కెంతో, మనుకుపుల కెంతో, కార్తానికెంతో, బాలతోడు గెంతో రూపాయణా పైసలతో అనుకున్న అంకె అంది వస్తేనేగాని వోక తెన్నుకురాని సంబంధాలు, పూటకి టికెటా లేకపోయినా పిల్ల పెళ్ళివున్నది అనగానే కల్ప మెంత యిస్తారూ అన్న వేరంతో మొదలయ్యే సంబంధాలు, లక్షలున్నా యనిపించి ఆటరికి వున్న ఆస్తులూ చేసిన అప్పులూ లెఖ్ఖ వేసిమాస్తే అంకె మిగ లకపోయినా ఆకాశయానం చేసే సంబంధాలు, నీటూ గోటూ బోటుగా పెట్టుకుని చూపదగిన ఆస్తులు లేకపోయినా మా అమ్మమ్మ ఆస్తీ నాకే వస్తుంది, మా మేనల్ల నాకే రాస్తుంది, అని గాలిమెడలలో కూచుని పంకాలు లాగిందుకోవాలని చూసేసంబం ధాలు నూచిమాచి ప్రాణం విసిగింది.

శిశు అన్నీ వింటూనే వున్నది. “విళ్ళి పెట్టుగా అంతా వోచ్చిపడ్డాము. వోకరోజా, వోక నారమా, మళ్ళీ వస్తామని” చెప్పి రామయ్య భార్య పిల్లలూ, శిశుని మాత్రం కాకినాడలో పినతల్లిగారింట దిగివేడిచి వెళ్ళారు. చంద్రరావు తరుచురావడం లేదు.

వచ్చినా తనవంక చూడడం గాని తనతో మాట్లాడడం గాని పూర్తిగా చూసుకున్నాడు. శిశు పినతండ్రీ, కల వాడూ, చాలా పెద్దమనిషీ. ఆయనా తాపత్రయ పడుతూనే వున్నాడు. చంద్రరావు గ్రహించాడు, ఎవ రెంత తాపత్రయపడినా పెళ్ళిఖర్చులు వినవో,

కట్నాలనూ పేజాగాని కానుకలనూ పేజాగాని చిల్లి గవ్వ భరించేనా రెవరూ లేరని.

కళిదాసు చంద్రరావుతో ఆంధ్రర్యం గా మాట్లాడా లనుకొన్నది. తన కష్టసుఖాలూ, ఎవరితోనూ అంతిమరకూ ప్రస్తావించని సాధక బాధకాలు అతని ముందు ఏకగ్రావు పెట్టాలని తపనపడింది. కాని అతను తనచుట్టూ వొక గోడలాంటిది కట్టేసుకుంటున్నాడు. తన తొంగిమాచేందుకు వొక కిటికీ అయినా వొడలని ఇనుపగోడ. ఆమధ్య వొకసారి పెంటపాడు నెల్లివచ్చింది. చంద్రరావు అక్కడికి రావడమే లేదట. రామయ్యగారుగాని, ఆయన తాలూకుగాని అతని విషయం పట్టించుకోనే పట్టించుకోరు. అతను మాత్రం మా పెదనాన్న, మా పెదనాన్న అని పూసుకుంటాడు. అతని జీవమాత్రం అంతా నిగూఢమయింది. అతని కష్టనిష్ఠుగాలు ఆతను చెప్పకోగా ఆమె యెప్పుడూ రివలేషను అతని పుస్తకాలకిగాని, జీతాలకిగాని, తిండితిప్పలకుగాని వైనా యివ్వకు పెట్టిండి మరి యెట్లా బండిగారుకున్నాడో భగవంతుడికే తెలియాలి. తనకిగాని, తన మేనమామకిగాని తమ పనులనిద వినియోగించుకోవడం మినహా అతని కెట్లా గడుస్తుందో, ఆలనా పాలనా నూచనగా నైనా అడిగి తెలుసుకుందామన్న శ్రద్ధ లేదు తన మేనమామ సరేసరి అతను రాగానే అక్కడ సంబంధం గొడవతోనూ, ఇక్కడి సంబంధం గొడవతోనూ అతి ఆర్థికంగా అతన్ని తోమి తోమి, భోజనాలనేక బాటిస్తూ భోజనానికి వుండమని లంఘనప్రాయంగా నైనా అడుగు ప్రయత్నంలాగా గట్టా అతని ఇరుగుల అతని నేర్పిస్తున్నటు మామయ్య ఫోన్లలో ఒక నాడు పనికిట్టింది. మామయ్య సంగతి తెలిస్తే! తనని ఆ బంధువుల ఇంట్లోనూ ఈ బంధువుల యింట్లోనూ, నెలల తరచి పడి వుండేస్తాడు. తొందరపడి వాళ్లేమనుకుంటారా నని తనంతట తానే ఇంటికొచ్చేస్తే కూకలు వేస్తాడు. ఒక పెల్లి చూపులికి ముస్తాబవుతూంటే ఇంటిదగ్గర సిల్క్ చీర మర్చిపోయివచ్చింది తనని పట్టుకుని ఝాడించేశాడు చంద్రరావుసమక్షంలో — ఇంటిదగ్గర తనకి నిజంగా వొక సిల్క్ చీర వున్నట్టు — చంద్రరావు వొక జాకెట్ సిల్క్ చీర కొని తీసుకొచ్చాడు. ఈసారి పెంటపాడునుంచి రాగానే వైకమచ్చేస్తా న్నెమ్రని, మామయ్య చంద్రరావుతో రెండుమాడు సార్లు స్వప్నంగానూ, ఆతిరవాతి ససుగుతోనూ అన్నాడు. రోజులు గడిచిందిరవాత మర్చిపోయినట్టు

నటిస్తున్నాడు. ఆచీర కట్టుకొన్నప్పుడల్లా తనవొట్లు గరిపొడుస్తుంది.

కొకనాడొక్క పింతిండియింట్లో ఆమెకి కొంత చనువున్నది. ఆయనకి శిల్పరీటాకిసులో భాగమంది. నెలకి 40 హేలు టిక్కెట్లు వస్తాయి. పింతిండికొడుకు రవూని ఎనిమిదేళ్ళ కుర్రకుంక వొక డున్నాడు. వాడు చిటికీ మాటికి కళిదాసుని సినిమాకి తీర్చిదిద్దడం మరిగాడు. కథా, కథలో చిన్ని చిన్ని ఘట్టాలూ రసవంతంగా విడమర్చి చెబుతుంది. అంచేత చూచిన సినిమాకే మళ్ళీ మళ్ళీ ఆమెను వేధించి తీసుకెళ్తూ వచ్చాడు. చంద్రరావు కిప్పుడు పరిశీలించుబోయినై. లాడ్జిలో వొక గది తీసుకొని వొంటరిగానే వుంటున్నాడు. లాడ్జి సినిమానుంచినచ్చేతో హోనే వున్నది. వచ్చి, బాధ్యులప్పుడు అది వొక ఆకర్షణగా పని చేస్తోంది ఆమెలో ఒకటి గెండుసార్లు పక్కనే రవంతే సేపాగి భయంగా నిల్చుని వచ్చింది ఎప్పుడు చూచినా ఆ మేడకి కిటికీదగ్గర చగువుకుంటూ కూచుంటూ సరీలయినా ఎనిమిదే చగువు! మేడ మేడంతా చీటియం అక్కడ మాత్రముక చిన్నలైను. ఆ లైలుచలుగున చట్రంలో బద్దు ఫోటోలా, అతను తనకే దీక్షగా చగువుకుంటూ కూచునే భంగిమా. ఒకనాడు రెండోఆట అయిన తరువాత తిరిగివస్తోంది రవంతో. వీధి వీధంతా నిర్మామ వ్యంగంగా వున్నది. అతను మాత్రం మింకొ వివో రానూ కూచున్నాడు తనకోసం అంతంత తాపత్రాసాలు పడే వొక ప్రాణి, తన హృదయంలో ఇంతిపోటు దొరుకుతుండేమానని గాలిస్తున్న ఆ చిన్న మెదకు అట్లా ఆ పుస్తకాలలో లీనమయ్యోయివుంటుంది కొంత కష్టంగానే వుంది. అతని మేడ చేసుంటాడో, ఎట్లా కాలక్షేపం చేస్తుంటాడో తెలుసుకోవాలని మనస్సు రెపరెపలాడుతోంది. పెల్లి పలకరించాలనుకుంది. అంతరాత్రివేళ! మినుకుంటాడో!.....వల్లింది. పక్కని రవణ వున్నాడు. ధైర్యం తెచ్చుకుంది. వొక్కొక్కటే మెల్లు ఎక్కి, నిలబడింది గదిలో. అతను వులిక్కిపడ్డాడు. “ఎక్కడనించీ?” అతని ప్రశ్నలోనే చూపు లాగిపోయినాయి. ఆమె గది అంతా కలయజూచింది. పుస్తకాలక్కడా ఇక్కడా చెలాచెడుగా లేవు. వుంటే సర్దుదా మనుకున్నది. కూచోమని సైగచేశాడు ఉత్తరాలు కొన్ని టేబిలు మీద అడ్డిదగ్గా పడివున్నాయి. “నూచికి సుమ్మ కోరమా?” అని పుష్కలమించింది “అని ఇంకా పరిశీలించాలని వున్నదిలే” అని వారింపాడు. క్యాలరం డల్లో పాతి నెలల కాయితాలు చింపుదామని బయల్దే

రింది. “అందులో కొన్ని తాళిలు గుర్తు చూచుకో వాలి లే—చింపకు, చింపకు” అని అభ్యంతరాలు పెట్టాడు. అతనిని ద కోపము చ్చింది. తన చేతి వివిధ మైన పనులూ చేయించుకోగూడదని మతిం గావును. ఏమీలో తెగ వ్రాస్తున్నాడు కామితా లతని చేతు ల్లోంచి చనువుగా లాక్కని చదివింది. అర్థం కాలేదు.

“ఏమిటిది?”

“ఒక వ్యాసం లే”

“నేనిగురించి?”

“వృక్షశాస్త్రంలో వొక ఫీసన్”

“ఎందుకూ నెలవలలో?”

“ఒక పొట్టి పరీక్షకున”

ముక్కుశ్చ ముక్కు, ముక్కుసరిగా సమాధానం చెప్పాలి గావును?—చిరాకుపడింది.

“చాలా కష్టపడుతున్నావు, ప్రైజ్ కొట్టేలా వున్నావులే” అన్నది...తెలవించి నిట్టార్చాడు... వెల్లిపోతోయింది. కదిలిద్దామని “కూవో, ఏం భయంగా వున్నదా?”

“భయ మెందుకూ” వెటకొంగు తెగ మెలి పేస్తోంది.

“ఏమోలే”

“కొంచెం చెడ్డవాడవయినా బావుణ్ణు”

“ఎందుకూ?”

“కాస్త భయమైనా నటించేదాన్ని”

కలకల నవ్వి మెల్లు దిగింది రవణతో. అతను కిటికీలోంచిచూస్తూ నిలబడ్డాడు “ఈమె వొక కొత్త శిశువు!” అనుకున్నాడు. శిశువు గబగబా వెళ్ళి పోతోంది. వెనక్కి తిరిగిచూడగూడదనుకుంది. కాని అతను కిటికీగర్ల నిల్చుని చూస్తున్నాడా లేక పోతే తీక్షణం వ్రాతలోపడ్డాడా తెలుసుకుందుకు ఆత్రంగా వుంది. వెనక్కి తిరిగిచూచింది. అతను చూస్తోనే నిల్చున్నాడు. ఎక్కణ్ణిచో వలమాలిన సిగ్గు ముంచుకొచ్చింది. అనుకుల తలపడ్డాయి. ఎందుకు చూచానా అని కించపడ్డది.

ధోరణి చూస్తే, సర్వవరంలో రఘు సంబంధ మింకా మామయ్య వదులుకోలేదు. చంద్రావు అపిడా దిడపా సర్వవరం వెళ్లివస్తున్నాడు. రఘు తండ్రి అతి లావుకు తొంబచెయ్యి చూపడానికి తొంభైరోజులు తీసుకుంటాడు. అక్కడ జరిగిన

మాటలూ వాళ్ళుధోరణి వింటోంటే శిశువుకి చిట చిటలాడింది. అసలీ మధ్య సంబంధాల గాలింపులో ఆమెకి ప్రపంచం చాలామట్టుకు అవగాహనయిన టనిసింది. పెద్దమనుషులుగా పుం దా గా రొమ్ములు విగచుకునే యీ మగరాయళ్ళలో ఎంతమందికి నిజమైన జీవితపు విలకలు తెలు సునో, ఎన్నెన్ని స్వాధీనాలు ఎన్నెన్ని మారు వేషాలలో మనుషుల్ని నడుపుతవో ఆలో చిస్తే వొకవిధమైన విరక్తి కలిగింది. చంద్రావుకి తన అభిరుదులు బాగా తెలుసును. మామయ్యకి యిష్టమైన కొన్నికొన్ని సంబంధాలు తన కయిష్టమని ఎట్లా గ్రహించేవాడో వివో లాసుకులు వెతికి తెచ్చి ఆయనమనస్సు మార్చే వాడు. చిత్రంగా కనిపించేది. తనకి పెళ్ళి చేసేవ్యాలని ఎందుకో అందరికీ ఇంత ఆలజి. ఆ చంద్రావుకి మరీను. అతని కెందుకో యీ దుర్గు. తనకి పెళ్ళి కాకపోతే అతనికేమా. ఆ రఘుసంగతి మరీ చొంగలు కాదునూ చెప్పవస్తూ డిటను వొడలంతా చీమలు పాకినట్టుంటుంది తనకి. రఘు అందిమైన వాడే. చదువుకొన్నవాడే. తనని చేసుకోవాలని మహా వుబులాబపడుతున్నట్ట! తన అందానికి ముగ్ధుడై పోయాట్ట! ఏడవలేకపోయినాడా అనిపించింది శిశికి. శోరిన కల్బులతో కులుకుతూవస్తే వొళ్ళోకి తీసు కుంటాడుపాపం. వీళ్ళకి సిగ్గులుండవా అని? నాకాపిల్ల నచ్చింది, ఈపిల్ల నచ్చింది అని చెప్పకుండుకు. వో గుంజుకుని చస్తున్నాడు రఘు, కల్బు మెట్లా రాబట్టాలా అని. తండ్రి వాడూ లాలాచీ అని, శిశికి గట్టి నమ్మకం. ఈ స్వాధీనాలన్నీ టికి అతీతమైన అంతస్తులో మరకలు లేని, నిర్మలమైన తెరచిద తళుక్కుమని మెరికాడు చంద్రావు. రఘు సమాధానానికి అంగీకారంగా తల ఎందుకు వూపానా అను కున్నది.

చంద్రావు బి. యస్. సి. ఫెయిలయ్యాడు. ఒక చెంపని టూపువస్తూ చెప్పకొడంలో, ఒక చెంపని తన పెళ్ళిసభవహారాల గజిబిలో చదువు నాగలేదేమా అతనికి. మళ్ళీ యిహ చదివనన్నాడు. పెన్నిల్ మామ్యుఫాక్చరీంగ్ పెట్టుకోవాలని అతని కోక ఆశ.

దానికి రెండుమాడు వేలన్నా కావాలి. మెసిసినీగట్ట. చంద్రరావుకి తెలియందిలేను. ఎల్కెగి వర్క్సులోగాని (చెస్ వర్క్సులోగాని, ఏ పరిశ మలో ఎంత గిల్లుబాటవుతుందో అవలీగ అంద

నాలు వేయగలడు. అన్ని పరిశ్రమలకీలకాలూ అవగాహన చేసుకోగలడు. మామయ్యతో అతను కొన్ని కొన్ని పథకాలు చర్చిస్తూంటే ఆ పరిభాష అర్థమయి చచ్చేదికాదు. డబ్బులేనివాడి బుర్ర ఎంత చురుగ్గా పనిచేస్తుందో ఆమె కర్ణమయింది.

నెలలు గడిచినై.

మామయ్య ఒక శుభవార్త తెచ్చాడు. చంద్రాపుకి ఆంధ్రవిద్యాలయం బహుమతేదో వచ్చిందట మూడువేలట! “ఏదో పాపం, గుడ్లలో మెల్ల” అని సంతోషించాడు మామయ్య. “వేపగోపడి వారం రోజు లయిందట...తను చూడ నేలేదు. లాడ్జికి వెళ్ళి వోకసారి పలకరిద్దామా అనుకున్నది. తనతో చెప్పలేదని కొంత రోషంగానూ వున్నది. ఆవేశ రవణని సినిమాకు లేవదీద్దామని ప్రయత్నించింది. వాడు రథోత్సవం సరదాలో పడివున్నాడు. మహాచికాకు పడ్డది. ఆవేశ సినిమా రకరకాలా వర్ణించి చెప్పింది. వాడి బుర్ర కెక్కలేదు. విసుక్కుంది. మామయ్యతో కూడా పెళ్ళి అతన్ని అభినందించినదా మనుకున్నది. కాని అతను పట్టుని కి వెళ్ళాట్ట. సరిపోయింది! పై జండుకొందుకు గావును. ఆమె నిరుత్సాహపడింది.

శశిరేఖా రామచంద్రయ్యగారూ, కుటుంబ సమేతంగా పెంటపాడు వెళ్ళిపోయారు. చంద్రాపు మళ్ళీ రాలేదు. కాకినాడికి వెళ్ళిపోయాడేమో తెలియదు. మామయ్యకి అతనికి ఉత్తరప్రభుత్వరాలు నడుస్తుండటం గమనించింది.

ఆనాడు శ్రీరామనవమి. పూల్లో భరతనాట్యం. పిల్లా మేకా అంతా వెళ్ళారు.

శశిరేఖ గబగబా కంచాలు కడిగేసి గొడిగేదకు కుడితి గోలెంలో పోసి ఇంటికి తాళంపెట్టి తనూ వెడదామని ఆలోచిస్తోంది. ఎవరో హాపలి కొస్తున్నారు, “అత్తయ్య” అని పిలుస్తా; “లేరండీ” అని కేక వేసింది. గబగబా పెరట్లోకి వచ్చాడతను. చంద్రాపు! నైట్ కీన్స్ మొక్క సువాసనలు గుప్పన విసిరికొట్టింది. అతను మాంచి ఉత్సాహంగా వున్నాడు. “కూవో బావా” అని ముక్కా లిపీట నూలికి దగ్గరసా లాగింది. “వో మాట చెబ్దామని వచ్చాను కీ.” చందమామవంక మానున్నాడతను. “నేను పది మాటలు మాట్లాడదా మనుకుంటున్నాను సరా” అని జడలో ఛెండు స్వరకున్నది శశిరేఖ. “రఘు సంబంధం నెటిలయింది.” ఎంతో సంబరపడుతుం

దనుకున్నాడు. పైపెచ్చు “చట్, ఈ మగతనంలేని సంబంధాలన్నీ మాస్తావెందుకు బావా నువ్వు” అని నీదరించింది. సరిపోయింది! “ఈ నటన కేమిలే” అని వోరకంట మాచా డతను—“అంటే, ఆ రఘుమీద నాకు తహతహగా వున్న దనుకుంటున్నావుకదా నువ్వు?”

“పోనీ ఆ తహతహ అతనిమీద నీకు కాదు గాని, వాడికి నీమీద, సరేనా!”

“అయ్యో రామ! నామీద అంత తహతహగా వుంటే వోక రెండు వేలు ఎక్కుడైనా తెచ్చుకుని చదివించుకోరాదు”

“ఆ అరేంజిమెంటే చేసినచ్చా. నా పైజా సామ్యూ రూ 8000/ లు చెక్కు వచ్చింది. అతనికి ఎండాబ్బుచేసి యిచ్చేసివచ్చాను.”

“పాపం యిహ కులుకుతూ పెళ్ళి చేసుకుంటా నన్నాడుకదా—దేవయ్య!”

“శశి, నీకు కాబోయే భర్త నట్లా ఈసడించ కూడదునుమా” అతను సీరియస్ గా మొహం పెట్టాడు.

“నా పెళ్ళి నువ్వు మాడనట్టలేదు తెలిసిందా”
“మాడనట్టలేదు?”

“అట్టలేదు, నేను చూచుకోగలను. మాను కున్నాను గూడా.”—అతని జేబులో వున్న ఫోన్ పై పెన్సులాగి అతని అరచేతిలో వ్రాసిన వర్ణక్రమం వల్లస్తోంది. సకార ఈకారములు “నీ” వకార ఏకారముల “వే”—చెయ్యి లాక్కున్నాడతను. నూతిపక్కని అతని సరసనే నుంచుని కొంటెగా అతని కళ్ళల్లోకి చూచింది శశిరేఖ.

“ఇట్లా బుద్ధిపుట్టిందేమిటి” అతనికి నిజంగానే కోపమొచ్చింది.

“ఇదింతా కృతజ్ఞత గావును. అవునా?”

“ధ—కృతజ్ఞతా? నీకా? దేనికి? తిరిగివనా? బావుంది. ఎవరికోసం తిరుగుతావు” కిలకిల నవ్వింది. అతను మానంగా పూరుకున్నాడు. “నిజంగా బావా, నువ్వు నాకు అందింగానే వున్నావు.” అతను ఘర్మన నవాడు. ఆమె బుంగమాతిపెట్టి “నేనబద్ధాలాడను, తెలుసా” అన్నది వోరమాపుగా.

“నేను నవ్వుతాలకి రాలేదు శశి—నా శశిని ముకిలిళ్ళతో చూడలేదు నేను. నీలోని ఈ తుణిక దొర్చుల్సాని వుపయోగించుకుంటా ననుకున్నావేమో”

“ఏమిటి బావా, నిజమా?” ఆమె బిక్క మొహం పెట్టింది.

“నీ పెళ్ళికి రఘు తండ్రి, నీ మేనమామ రామ చంద్రయ్య గారూ, ఇవాళనే తాంబూలాలు పుచ్చుకున్నారే సర్వవరంలో. ముహూర్తం నిర్ణయమయిపోయింది. నీతో చెప్పిపోదామని వచ్చాను. తొమ్మిది గంటలబండికి మద్రాసు పోతున్నా. ఇక మళ్ళీ మనం కలుసుకోము బహుశా.” అని గబగబా వెళ్ళిపోతున్నాడతను “నాకీ పెళ్ళి అల్లులైనా.” అని గుసగుసలా పట్టుకుంది. అతని నాగడు.

“శశీ, నీమనస్సు నీకు తెలియదు. నాకు తెలుసు. రఘు బుద్ధిమంతుడు, చదువుకున్నవాడు. తగినంత ఆర్థికస్థాయి కలవాడు, నీ ఆకర్షణకి గురి అయిన అవ్యవస్థవంతుడు, నిన్ను ప్రాణప్రదంగా చూసుకుంటాడు, పిచ్చిపిల్లా, బావ యేదో నాలుగుసార్లు నీకోసం ఇటూ అటూ తిరిగాడుకదా అని, నీ హృదయాన్ని అర్పణ చేసుకోవాలని చూస్తున్నావా? పో! పో! పోయి కళకళలాడుతూ జీవితంలోకి అడుగు

పెట్టు. నన్ను మరిచిపో. శ్రేకుంటే చిక్కలపాలయి పోతావునుమీ”

తల వంచుకుని వింటోంది శశీ. అతను వెళ్ళిపోతున్నాడు. “బావా, బావా” అని పిలుస్తూనేవున్నాదామె. ఏదో బరువు దించేసుకుని పారిపోతున్నవాడతే కనిపించాడు. శశీరేఖ అట్లానే నిలబడిపోయింది. వేడివేడి కన్నీళ్లు ఆమె చెంపలమీదనించీ వెరల్లో గుమ్మంమందు పోగుపడివున్న ఎండురావాకు లమిద చిట పటమని రాలాయి. పక్కయింటి మధురగోడ మీద నుంచి నాలిన సరుకు చెట్లనీడల చీల్చుకొంటూ పోతున్నాడతను. తన జీవితంలోకి వస్తు పొమ్మన్న పప్పుడు వచ్చి, రా రమ్మన్న పప్పుడు వెళ్ళిపోతున్న ఉదారమూర్తి! అందాన్ని గుర్తించగల ప్రజ్ఞా, హృదయాలు పంచాకోగల సేహ్య తనకి అలవరచిన త్యాగమూర్తి!! ఏ పాటలూ ఎరుగని, ఏ కృతులూ మోగని, తనలో ఎన్నడో బూజుపట్టి, ఏమూలనో పడివున్న అనురాగ వీణని అతిసున్నితంగా మిటి, పోతున్న గంధర్వమూర్తి!!!

అతను ఇక రాడు!

వేటూరి—

సుందరశాస్త్రిగారి

సుందర రసము

సర్వసవామేహములకుసంజీవి.

గుణము ప్రత్యేకము

అనుభవసిద్ధము. ఇంకెక్షెన్లు అవసరం

లేదు. ఎటువంటి సవామేహాలనైనా

కుదుర్చును.

50 మాత్రలు రు. 5.

ఆర్థరసాయనశాల, ముక్త్యాల.

లోకప్రసిద్ధిపొందిన

పి. వి. రాజన్

అండ్ కంపెనివారి

శ్రేష్ఠమైన మదరాసు నశ్యం
R.S. సుగంధ ముక్కుపొడి

అన్నిటిలో సాటిలేనిది.

ధర వివరములకు వ్రాయుడు.

తయారు చేయువారు:—

పి. వి. రాజన్ & కంపెని,

అర్కోణం, Arkonam, N. A. Dt.

శ్రీ మ దాంధ్ర

మహాభారతము

ఉద్యోగ పర్వము

వెల ఒకరూపాయి

శ్రీ మ ద్భగవద్గీత

(కా. నాగేశ్వరరావుపంతులుగారు)

వెల 4-0-0

ఆంధ్రవాఙ్మయ చరిత్ర

వెల 2-0-0

ఆంధ్ర గ్రంథ మాల,

పోస్టుబాక్సు నెం. 212 మదరాసు-1.

కుప్పూ ★ బొల్లె వగైరా మేహ
మద్దులు, సెగ,
సవాయి వ్యాధు
లకు గ్యారంటీ చికిత్స!

ప్రతి సం॥రము పేలాడి ప్రజలకు
పూర్వార్థోగ్యమును, నవజీవనమును
ప్రసాదించుచున్నది.

హిందూదేశమంతట, ఆఫ్రికా, బర్మా,
మలయా విదేశములలోను ప్రఖ్యాతి
గాంచి విరివిగా వాడబడుచున్నది

మా బైషధరాజములే!

నేడి మా ఉచిత సలహాకు,
క్యాటలాగుకు వ్రాయండి.

జి. వి. రెడ్డి & కో

(రిజిస్టర్డ్)

“భాస్కరాశ్రమము”

గోపాలపురం : తూ. గో. జిల్లా.

యక్షగానములు : సాంప్రదాయిక పాత్రలు

శ్రీ యన్. వి. జోగారావు

ప్రాయముగా ప్రతిదేశ జానపదరూపకములలోను యేనో కొన్ని సాంప్రదాయిక పాత్రలుంటాయి ఇతివృత్తి మేదైనా అపాత్ర లన్ని కథలతోను పాత్రుడు కలుగుతూ ఉంటాయి. ఆ సాంప్రదాయిక పాత్రల తత్త్వము పరిశీలిస్తే అందులో చాలా మట్టుకు హాస్యరసప్రసక్తితో సం ఉద్దేశంపబడినట్లు ఉంటాయి. రుదులలో ఉన్నట్లువంటిదో రసములలో హాస్య ముట్టింది. అది సర్వజనమనఃపరమైనది. విద్యుత్సౌరీవదుల కుద్దేశంపబడిన సంస్కృత నాటకాల్లోనే విదూషకపాత్ర గతానుగతికం గా కనిపిస్తుంది. అటువంటివృత్తుల ఆరంభించినది మొదలు జాగరం చేయించే మన జానపద ప్రదర్శనాల్లో మధ్యమస్య ప్రేక్షకులకు గురూపాకీ ఖుషికీ కొంత వెనుకబాటు అవసరం. అందుకే ఆ పాత్రలు. ఆ పాత్రల వినోద ప్రసాదం అభినవనాగరులకు వెంటనిపించవచ్చును. కాని, మన యక్షగానాల విషయ మెత్తుకుంటే అవి యీనాడు మనకెంత మోటుసరుగునిపించినా ఒక నాడు కోటలోని రాజుకీ పేటలోని ప్రజలకీ సమానమైన కాలక్షేపంగా పరిగణిల్లివని, అసలా గ్రంథ రచన కావించినవారిలో గ్రామకరణాలే కాదు పండితగ్రామజులు, రాజకవులకూడా ఉన్నారు. మరొకమాట ఆ ప్రదర్శనల ప్రేక్షకసమాజంలో యొక్క వపాలు ప్రజాసాహస్యము. వారికి కావలసినది విజ్ఞానమే అయినా వా రెక్కువగా కాంక్షించేది వినోదమే. ఆ వినోదకాంక్షలోనూ, తరాలగుడిచినా ప్రజాభిరుచిలో, వారిలో నైజానికపరిణామము వేగముగా రాదు కాబట్టి, ఏదో సమీచీనమైన సమానత్వము గోచరిస్తుంది. వారి ఊహాపాత్రలు, ఆశయములు, ఆదర్శములు సమయబద్ధములు. అందుచేతనే వా రభిలషించే ప్రదర్శనములలో కొన్ని పాత్రలలోనూ సాంప్రదాయికత పొన్నవి. ఆ పాత్రలు ప్రజాధరం దూరగొని ప్రచారానికి వచ్చినవి. అప్పటి రూపకర్త లది గుర్తించి, సంప్రదాయవిధేయులై మేకథ నెత్తుకొన్నా ఆ పాత్రల కెలాగో ప్రసక్తి కల్పిస్తూ వచ్చారు. తోలుబొమ్మలలో బంగారక్క జుట్టు పోలిగాడు, గంధోలిగాడు మొదలైన సరుకు మొదలు

యిలా బయలుదేరినదే. అలానే యక్షగానాల్లోనూ తద్రూపాంతరములైన కలాపములు, కొరవంజులు మొదలగువానిలోనూ కొన్ని పాత్రలు, అన్నీ హాస్యరసప్రసక్తములే, సాంప్రదాయికముగా రూపొందినవి ఆ పాత్రల హాస్యప్రవృత్తిలో సామాన్యతీవితస్వరూపులుంటుంది. తత్త్వత్వోచితమగు నాటి వ్యావహారికపు నుడికారము కైవారముకూడా తెలుస్తుంది.

ఒక్కొక్కపాత్రనే మెతుకుపట్టి చూద్దాం.

మౌనవి:—ఇతగాడి పాత్ర కూచిపూడి కుల పతుల అపూర్వస్పృహ. ఇతడు పాత్రం పే పాత్రకాడు. కాడా అంటే ప్రతి భావకలపంలోనూ విధిగా ప్రత్యక్షమౌతాడు. గొల్లకలపాల్లో కదాచిత్తుగా కనిపిస్తాడు. కాని సత్యాకృష్ట సంబంధులకు పారిజాతాది కథాసందర్భము లితివృత్తిగాగల చాలా యక్షగానాల్లోనూడా తరచుగానే కనిపిస్తాడు. మౌనవి నూత్రధారుని వలె కథానుసంధానం చేస్తాడు. విదూషకునివలె హాస్యప్రసంగాలు వినిపిస్తాడు. పాత్రలను ప్రేక్షకులకు పరిచయం చేస్తాడు, స్వయంగా పలకరిస్తాడు. ఇత డచ్చుమచ్చు సింహాళ దేశపు నృత్యరూపకము 'కోలం నాటిమా' లోని 'తొరాతరు కథాకారయ' లాంటివాడు. బర్హదేశపు విధివాలుకము 'నిభట్కొన్' లో 'బా—బయట్' లాంటివాడు. యధార్థానికతకు కథాగత పాత్రకాడు. అలాగని కేవలం వెనకనుండి చూగుచేసే ఆక్కా బత్తుడూ కాడు. కథకు కలిసివచ్చేపాత్ర. నాయకానాయకు లిద్దరికీ శృంగార సహాయకుడుగా వ్యవహరిస్తాడు. వారిద్దరికీ మన్య దౌత్యంకూడా నడుపుతాడు. వారిని వెలుకారం చెయ్యడానికి 'తైనెన్య' కూడా సంపాదించాడు. చెంగలరాయ పారిజాతాది యక్షగానకృతుల్లో వారి ప్రసంగాలకు 'పేరడీ'లు కూడా చేశాడు. మాధవివేషం చేసేవాడు మగవాడే, ఆ ప్రదర్శక ముఖ్యుడైనదో చేస్తాడు. అసలా వేషానికొక నిర్దిష్టమైన ఆహార్యకమేమీ లేదు. వైవిధ్యకండువావుంటే చాలు. మామూలు పంచెకట్టుతో దిగిపోవచ్చు ప్రదర్శనలోకి. నాయకుని పలకరించి నష్టమగు మగధీరునివలె నే కండువా సవరిస్తాడు. నాయకను పలకరించేసరికి ఆకండువానే పనులుగానవరించి బుగ్గమీద వేలా, నడుంప్రక్క కేలా పెట్టుకొని నడి

కలా మాటలొకూడా ఆదారివాటం తెచ్చిపెట్టుకుంటాడు. అతడు అక్కల్లో అక్క, బావల్లో బావ. మాధవికే మాధవుడిని కూడా పర్యాయ వ్యవహారమున్నది. మాధవ మాధవి నామధేయాలు కృష్ణునికి, అతని సతులకు మాత్రమే వరిస్తాయి. కాని, యీ భామాకలాపం సీసయిచ్చికికూడా ఆ పేళ్ళే పెట్టారంటే యేదో విశేషముండాలి. అప్పడప్పుడు కలాపంలో నాయకా నాయకులకు పరస్పరంగాని, మరెవరితో గాని మాట్లాడిడానికి అవకాశం గాని జౌచిత్యం గాని లేని సందర్భాలుంటాయి. కాని, పాత్రలు తమ మనస్సురూపము పేక్షకులయెదుట పెట్టాలి. అందుకు స్వగతము నాశ్రయించాలి. అసలే కలాపము ఆత్మశ్రయస్థిలో నడిచే రూపకము. అందులో యీ స్వగతాలుకూడా వుంటే పేక్షకులకు విసుగు పల పెద్దవచ్చు. అదిగాక స్వగతాలు అసహజమైన వంటూగదా కొందరు. బహుశా ఆ స్వగతాలను పరిహరించడానికి మాధవిమాత్ర ప్రకల్పితమైనదని ఊహించవచ్చు. ఎందుచేతనంటే ఒక మాధవుడింకొక మాధవునితోనూ, ఒక మాధవి యింకొక మాధవితోనూ మాట్లాడవచ్చునని చాలా విచిత్రంగానే కనిపిస్తుంది, కాని, అలా మాట్లాడేరంటే పాత్రలు తమలో తాము మాట్లాడుకున్నట్లే జను అవుతుంది. కలాపపర్యానికి కలిసివస్తుంది, దాని ఆత్మశ్రయస్థికి దోకా వుండదు. విసుగు వుట్టించకుండా నాటకం చక్కా నడిచిపోతుంది. అందుకే కలాపంలో మాధవి కథాగతమాత్ర కాకపోయినా కలిసి వచ్చే పాత్ర అనడం.

సుంకరి కొండడు:—గొల్లకలాపాలో చూడాలి వీడి వాలకం. అన్నింటిలోనూ వాడి పేరు కొండడే. వీడు గుజరాతీ భాషలో 'రంగోళో' అంటివాడు. లాలాకన్నయ అనే ఆయన రచించిన సుంకరికొండడి వేషము 'కథ' అనే యక్షగాననాటకంలో వాలక మిల్లా వర్ణింపబడింది.

గడితేపు చల్ల చల్లడము వైన బిగించి

తగ రాణమెరయ గాడట్టి జుట్టి

సిక్కిటి బిరుదుగా బిగియుచుంగురుగుంటి

చొక్కాయ సిక్కిల నంట దొడిగి

జరికుసుంబారంగుళాలుపాగా మీద

రవగుల్ల కల్పితురాయి చెక్కి

గుభ గుభానించు సౌరభము గుల్కెడిమేన

కమ్మదుప్పటి వేటుగా నమర్చి

కత్తి ఝగిసింది వరకరాగమున సుంచి
వాడి కొనగోళ్ళ మీసంబు దీడి దీడి
దుండగిడాయ సుంకరి కొండ డడుగో
వచ్చే కాబోలు వినవచ్చు వారిజాతీ.

వాడి రాకపోకలు చెప్పనివరుగా వుంటాయి. విలపాటలు పాడుకొంటూ పేలగా వస్తాడు. వచ్చి చల్లనమ్మే గొల్లభామను సుంకముగాని 'తత్త్వ' త్యాగ్నాయ' చుంబనముకొని యిమ్మంటాడు. ఆమె తిప్పించుకోడానికి ప్రయత్నిస్తుంది. ఇక యిద్దరికీ వాగ్వివాదము. ఆ వాదం చాలా సరదాగా నడుస్తుంది. కాని, మోటుగా వుంటుంది. గొల్లభామ తన గయ్యాని ఆత్మగారిని పిలుస్తాను మానుకో అని బెదిరిస్తుంది. వాడెసాధ్యుడు, 'గుత్త లోగడను మీ యత్తమాకు' అంటాడు. చివరకు చెయ్యిముట్టుకు సరసానికి కూడా దిగుతాడు. కొన్ని గొల్లకలాపాలో ఆ ఆత్మగారు రంగంబాడికి వచ్చి సుంకరిని గద్దించి కొడలుపిల్లని తీసుకొనిపోతుంది. ఇన్ని కబుర్లు చెప్పిన సుంకరి ఆమె రాగానే బిక్కించుచిపోతాడు. కొన్నిట్లో ఆత్మ రాకుండానే సుంకరే గొల్లభామను సరసంగానే బలవంతంగానే లుక్కపొతాడు. గొల్లభామలుకూడా ఆత్మచాటున కచ్చు పెట్టుకోడానికి సుంకండ్లమ్మలు కలిసివస్తాయనో, నిజంగా ముసాపావుట్లో సుంకరి సరసానికి నై అనడం కద్దు. దీనినిబట్టి నాటి సుంకరి గొల్లభామల అల్లరి చిల్లర ప్రవర్తన విశేషమవుతుంది. అసలు గొల్లకలాపానికి అంతరార్థం మరొకటున్నది. సుంకరి కృష్ణమాత్ర కొక సంతేతము. గొల్లభామ గొల్లభామే. అందుచేత గొల్లకలాపము గోపికా కృష్ణ ప్రణయతత్త్వ ప్రతిపాదకమన్న వాడు. ఈ ఊహకు బలకంగా శ్రీనివాస దాసు రచించిన రంగపురి పారిజాతం అనే ఒక అముడిత యక్షగానంలోనూ, లాలాకన్నయ గ్రంథంలోనూ శ్రీకృష్ణుడే సుంకరివేషం ధరించినట్లు స్పష్టంగా వుంది. కన్నయ గ్రంథంలో భావలో విలక్షణత, భావాలలో విరసత్యము వున్నా సుంకరి కథ బాగా రక్షింపబడింది.

కటికము:—కటిక, కట్టియం, కటికిడు, కోల కేతినాయుడు, కేతడు, ఆస్థాన సంతోషి, సంతోషుడు, బాగుదాడు, చోపుదారు, బరాబరి అని వీడికి చాలాపేళ్లున్నాయి. యక్షగానములందు రాజప్రసక్తివచ్చే కథ లెక్కువ. కటికము రాజోద్యోగి. రాజకథాప్రసక్తిగల యక్షగానములందెల్ల వీడి అవతారం విధిగా వుంటుంది.

రాజంబే కేవలం రాజే కానక్కరలేదు, ఇంద్రుడూ శివుడూ మొదలైనవారుకూడా కావచ్చు. రాజపాత్రకు ప్రసక్తి లేని యక్షగానాల్లో కూడా అక్కడక్కడ వీడి అవతారం కనిపిస్తుంది. వాడి చేళ్ళనుబట్టి వాడి పనులు విశేషమాతాయి. వాడు రాజుగారివారికి కావలి వాడు—పేరిహస్తుడు. రాజుగారి రాక సభవారికి తెలియచేస్తాడు. రాజుగారిముందు నడుస్తూ త్రోవ కట్టు తొలగిస్తాడు. రాజుగారు వచ్చి గడ్డెక్కే గానే కైవారములు, మౌచ్చరికలు, పరాకులు పలుకుతాడు. వీడి చేళ్ళన్నింటినూ యెక్కువ ఆకర్షించేది 'అసాన సంతోషి' అన్న పేరు. అంటే 'సోర్ ఖాలో' అన్నమాట. ఉతి సంతోషుడు అన్న పేరు 'బహుధాన్' అన్నమాటకు సమానార్థకంగా గ్రహించవచ్చు. దక్షిణాంధ్ర యక్షగానాల్లో వీడి పాత్ర బాగా రూపు కట్టించి, తరువాత తరువాత ఉత్తరాంధ్ర కృతుల్లోనూ వీడి పునికి తరుచుగానే కనిపిస్తుంది. అసలు తంజావూరు నాయకరాజుల మహారాష్ట్ర ధూపతుల కొలుపులో చాలా ప్రాముఖ్యం వహించిన రాచ తైనాతీ. వాడి దొక పెరిగిల్లని వాలకం. ఆ రాజులు హాస్యచతురాస్యులు. వాడికి బోలెడు చనవిచ్చిరి. వాడు తన సహజ వికృతాకారచేష్ట భావజాడకము వలన కొంత నత్రియో చెప్పడో నటించి, కొంత హాస్యము ప్రదర్శించేడివాడు. ఆ తంజావూరి రాజకవులు, తదాస్థానాశ్రితులైన తక్కిన కవులను తమ గానకృతుల్లో కిక్కురేపి ముద్దుబదిరి చిత్రించుకొన్నారు. యక్షగానాల్లో (ఇవి అముద్రితములు) వీడి పాత్ర యింకను విశిష్టముగా చిత్రింపబడలేదు. అందు శివసంబంధులకు కృతులలో కుండోదర, కుంభోదర, చండికేశ్వరాది ప్రముఖ శ్రేష్ఠులును మామూలు కటికిళ్ళవలెనే వ్యవహరించిరి. కటి కమునకు వికటాంగుడను పేరు కూడా పెట్టితాడు శిహాజీ. వాడి వాలకము, దరువు...

పట్టెనామమూనుబెట్టి, బారికొల కేలపట్టి
దట్టిపెని దుప్పటి గట్టిగా గట్టి
జుట్టనిండా పూలు నుట్టి, మిట్టా పండ్లనెగజెట్టి
యట్టాహాసముతో వికటాంగుడు వచ్చెన్.

చాల గ్రంథములందు సర్వ సాధారణముగా కటికము రాకతోనే కథారంభమగును. వాడు భాగవతులతో హాస్యప్రసంగములాడుటయు కొన్ని గ్రంథములలో గలదు. గ్రంథములో వాడి హాస్యమున కెక్కువ అవకాశమిచ్చుపట్టు రాజదర్బనార్థులరాక వచ్చినవారి నెల్ల యొకసక్కెము చేయుట వాడిపని.

సింగి, సింగడు:—చెంచులు, ఎఱుకలు, కొరవలు అను కొండజాతులకు చెందిన దంపతులు వీరు. తాము చెంచుహోబడు అంటే గరుడాద్రి నారసింహుని వారసులమని వారి విశ్వాసము అందుకే ఆపేళ్ళు. సింగడికి వేట వృత్తి. సింగికి సోదా వృత్తి. సింగడు అడవికొనలు వేటతోపాటు వేట వెల్లంకుల సంపాదనకూడా చేస్తాడు. సింగి దేశ ద్రిమ్యురీయై సోదతోపాటు ఆ వేళ్ళూ వెల్లంకులు అమ్ముతుంది. వారి వేదభావలు, కులాచారాల్లో సగం ఆటవికత్వము, సగం దేశద్రిమ్యురీతనం కనిపిస్తుంది. చెంగల్యరాయ పారిజాతం అనే - అముద్రిత-యక్షగానంలోని ఎఱుకల కథవల సింగి పచ్చబొట్టు కూడా పాడుస్తుందనీ, శకునాలు సాముద్రికంకూడా చెప్పుతుందని తెలుస్తుంది. సన్నిధిరాజు జగ్గకవిజ్ఞాన—ఎఱుకల కురవంజీ మొదలైన గ్రంథాల్లో కూచిపూడి గొల్లకలాపంలో గొల్లభూమిలాగ వేదాంతోపన్యాసాలు కూడా చేస్తుంది. సింగడికి చోడిగాడినకూడా పేరు. ఆ పదం ప్రియుడు అనే అర్థంలో కొవెల రాఘవరావు ప్రణయ కలహకలాపం, (అముద్రితం) కూర్మనాథకవి మృత్యుంజయవిలాసము మొదలగు యక్షగానాల్లో వాడబడింది. దాని అసలు స్వరూపం 'కోడెగాడు' అయివుంటుందని ఊహ. సింగికి ఎఱుక, కొరవజాతుల స్త్రీ అనే అర్థంలో ఎఱుకత, కొరవంజీ అనికూడా పేర్లున్నాయి. అసలా మూడు సమానార్థకాలుగా వాడబడినవి గ్రంథాల్లో—ఉదాహరణకు: గిరిరాజ కవిరాజ మోహన కొరవంజీ (అముద్రితం). చాలా యక్షగానాల్లో సింగి సింగళ్ల ప్రసంగం వస్తుంది. కాని సింగిపాత్రకున్న ప్రసిద్ధి సింగడికి లేదు. ఆమె పాత్రకు ప్రాధాన్యముగల కొన్ని గ్రంథాలకు ఆమె పేరే పెట్టబడింది.

అవే కొరవంజులు. యక్షగానములకు కొరవంజులకు లక్షణప్రక్రియలో భేదము లేదు. కొరవంజుల్లో ఎఱుకలే పాత్ర తిప్పనిసరిగా వుంటుంది. యక్షగానాల్లో యాదృచ్ఛికము అంటే, కొరవంజుల్లో నైతేనేమి యక్షగానాల్లో నైతేనేమి సర్వ సాధారణంగా ఎఱుకలేపాత్ర ప్రవేశించే సందర్భము! కథానాయిక తాను వలచినవారి గూర్చిన తలపోతిలో ఉంటుంది. అతిని పొందు కుదురుతుందా కుదరదా అని అనుమానపడుతూ వుంటుంది. అప్పుడు వస్తుంది యోజుకత. వచ్చి, తమ కులాచారము లగ్గడించి, తన దేశాటన విశేషములు వివరించి, ఎఱుక దేవుళ్ళ నేకరువు పెట్టి సోద మొదలెడుతుంది. ఆ దేవుళ్ళ పరింపరలో యెవరి పేరు తప్పినా తిప్పరుచ్చుకాని కొల్లాపురి లక్ష్మి

పేరు తప్పగు ఆమె వారి కులదేవత. ఒక యక్షగానింలా 'కొంభాపురమ్మను నొలుసుము మేము! ఎల్లవారికి నది యిల వేటపమ్మ' అంటుంది... ఎటుకత. ఆమె సోద అయిపోయేసరికి సింగ డామెను వెనుకు కొంటూ వస్తాడు. ఆమె సోద చెప్పి సంపాదించిన సామ్యలూ, అవీ చూసి మరెవడో యిచ్చివుంటాడని అనుమానపడతాడు. ఆమె సమాధానం చెప్పకోవలసి వస్తుంది. అక్కడ వారి సంవాదం. ఆ ఘట్టము ఘట్టమంతా హాస్యరసోత్తరంగా నడుస్తుంది. కొన్ని కొన్ని గ్రంథాల్లో లక్షీనారాయణాది దేవతలు కూడా సింగీ సింగళ్య సేవధ్యం స్వీకరించినట్లు తెలుస్తోంది. ఉదా: తరిగొండవెంకమాంబ—ఆముద్రిత—శివవిలాస యక్షగానము మొదలైనవి.

మంత్రసాని:—శ్రీకృష్ణ, ప్రహ్లాద, మార్కంజేయ, ధర్మాంగదాది బాలపాత్రల జననాదికమునకు ప్రాధాన్యముగల గాథలు గ్రహించిన యక్షగాన గ్రంథకర్తలు కొందరు మంత్రసాని పాత్రను తనూమేగా చిత్రించారు ఒక్క ఉదాహరణ—పాలుబల్ల అత్తగణకవి ధర్మాంగద నాటకములో దాసీజనము రాణిగారికి ప్రసవసమయమైనదని మంత్రసానిని రమ్యుంచుదు. దాని కెక్కడలేని బెట్టునది అప్పడే వచ్చిపడినది. దాని సమయ మప్పడేకదా! ఆయితో 'అనువాద్యనాడు అట్లు బెడితిరె, పున్నమనాడు బూరెలు బెడితిరె' యిట్లా చెప్పడానికి లంకించుకుంటుంది.

ఇకపోతే, అంతంతమాత్రం తరచుగా వచ్చే చిల్లరమల్లర హాస్యపాత్రలు కొన్ని వున్నాయి. పుకోహితులు, ముత్రైగులు మొదలగువారు. వారి ప్రసంగాలు రంగజమ్మ మన్నురుదాసవిలాసాదుల్లో కమ్మగా వర్తించుచున్నాయి. కొన్ని యక్షగానాల్లో హాస్యగావీని ప్రత్యేకంగా ఒక పాత్ర కనిపిస్తుంది. వాడు మాధవి కటిక్కాగ వ్యవహరిస్తాడు. తంజావూరి యక్షగానాల్లో విఘ్నేశ్వరుని ప్రతిమాత్రమే కాకుండా విఘ్నేశ్వరుడొక పాత్రగా అతని రాకకూడా సంప్రదాయసిద్ధముగా ముచ్చటించబడింది. ఉత్తరాంధ్ర యక్షగానకృతుల్లో కొన్నిల్లో గంధర్వస్త్రీల రాకక అని గంధారంభముననే కథకు సంబద్ధమై లేకపోయినను రంభోర్వశ్యాదుల రాకలు వారి గానాభివ్యయముల ప్రసక్తియచేప్పబడుట కగు. సత్యభామా రుక్మిణి, గంగాగౌరులు, చెంచులత్తీ అదిలత్తులు, మోహినీ సంద్యా

వశులు మొదలగు నాయకల జంటలు వచ్చే యక్షగానాల్లో సవతి కయ్యమొకటి గతానుగతికముగా వచ్చుచున్న జనంజకమున విషయమైనది. భామ కలాపాల్లో దానిదొక ప్రత్యేకత.

తంజావూరు సరస్వతీమహాలు అముద్రిత గ్రంథసంకలనంలో 'నాటక పాత్రలు' అను నొక గ్రంథమున్నది. అందులో నాడు ప్రదర్శనమన కెక్కిన రామాపండితుల నాటకము లిరువది మూడింటిలో వచ్చు వివిధపాత్రల, తత్పాత్రధారుల పేర్లుమాత్రము పట్టికలుగా నుదాహరింపబడినవి. అందు భిన్నభిన్నేతివృత్తములుగల గ్రంథాల్లో సామాన్యంగా కనిపించే పాత్రలు కొన్ని వున్నవి. అవి విఘ్నేశ్వరుడు, ప్రమథగణాలు, మణియం వరు ముగ్గులు, పరిచారకుడు, బిక్కాజి నాయకు, మహల్దారులు, గుయణి, బుగడవేదం, కైకాదినీ వేదం, జోసి మొదలైనవి. పై పాత్రలలో కొన్నింటి స్వరూపం యీనాడు మన ఊహకందగు హాసమునకు దొరికిన ఆనాటి యక్షగానాల్లో నేనా కనిపిస్తానూ అంటే మచ్చుకైనా కనిపించవు అంగూగ మొదటి నాలుగైదు పాత్రలు నాటక పూర్వరంగ ప్రవర్తన కుపయోగపడనవి. అందు మణియం, వరు ముగ్గులు అరవమాటలు. మణియం అంటే మకగేనాయక నాద్యధికారి, వరుముగ్గులంటే పూజారి లేక పురోహితుడు అని అర్థం వచ్చింది. ఆ యరనెయూడు నాటకాల్లోనూ కనిపిస్తారు బిక్కాజి నాయకుడు తొమ్మిది నాటకాల్లో కనిపిస్తాడు. ఆ బిక్కాజి శబ్దానికి అర్థం తేలలేదుకాని కటికంలాంటి పాత్రగాని అయివుంటాడేమో అని వోస్తుంది.

యక్షగానాల్లోని సాంప్రదాయకపాత్రలను గురించి సంగ్రహంగా మనవిచేసుకున్నాను. ముఖ్యమైన పాత్రల స్వరూపస్వభావాలు నిరూపించడానికి కొంత ప్రయత్నించాను. యక్షగానాలు ప్రధానంగా ప్రజాసామాన్యపు విశేషానికి ఉద్దిష్టమైనవి. అందుచేత అందులోని సాంప్రదాయకపాత్రలు గూడా హాస్యరసాశ్రయాలగా వుంటాయి. ఒక్కొక్కప్పుడూ పాత్రలు చేసే పరిచోసం యెగుటి పాత్రల పాత్రతాపాత్రలనుగూడా లెక్క పెట్టదు. అది శోచనీయమైన విషయమే అంతిమాత్రం చేతమన మా కావ్యరూపిని పరిచింపగూడదు. అందులో సాహిత్యజిజ్ఞాసువులు తెలుసుకోదగిన విశేషాలు, ఆ సాంప్రదాయకపాత్రలద్వారానే తెలువజేసి అనేకమున్నవి.

ఆగంతుకము

శ్రీ మెట్టా వెంకటేశ్వరరావు

పాత్రలు

రామకృష్ణయ్య
ప్రభుకరరావు
మాధవరావు
కనకరాజు

వీరాస్వామి
రమణ
పార్వతి
వసుంధర

* * ఇంట్లో ఒక హాల్, హాల్లో ఒక ప్రక్కన టేబిల్, టేబుల్ చుట్టూ నాలుగు కుర్చీలు. ప్రక్కన పుస్తకాల బీరువా. మరో ప్రక్కన మంచంమీద ప్రభాకర రావు పడుకుని ఉంటాడు

[అతని భార్య పార్వతి లోపలనుంచి వచ్చి]

పార్వ: ఎసుండోయ్ . (దగ్గరకు వచ్చి)
మిమ్మల్నే (కుదుపుతుంది)

[ప్రభా: [రుసుల్తాడు]

పార్వ: మిమ్మల్నేనండీ! లేవరేం? ఎనిమిదైంది ఇంకేం నిద్దరండీ అంతూ పొంతూ లేకుండా? లేవండీ!

[ప్రభా: అబ్బ! ఉండవే.

పార్వ: ఎనిం వుండలనుండీ! ఎనిమిదైలేను. ఎంతసేలూ? (మొహంమీదనుంచి దుప్పటిలాగుతుంది)

[ప్రభా: ఆగాను. ఎనింటే నీ హడావుడి పొద్దున్నే. ఒక్క రోజున్నా కంటినిండా నీద్ర పోనిచ్చావే నన్ను? తెల్లవారినీవాయ్, లేతే అని ఒకటే పోరు చెబుకుంది. మొగవాడు పెళ్ళింటూ ఒక దౌర్భాగ్యపుని యేనాడైతే చేసుకున్నాడో అనాడే స్వస్తి, కమ్మటి నిద్రకి.

పార్వ: అవును పాపం, నాయానింగా యెంత కష్టపడుతున్నారూ. అనటానికి నోరెత్తి వస్తున్న నండీ! తెల్లవారినీవన్నా—అయితే అయింది గాని లేచి తొందరగా మొహం కడుక్కొండి. లాంతరు సుకొచ్చేదా వెనకాలి? పాపం చీకట్లో యేసున్నా తగిలి పడతారేమో... లేవండి, కాఫీ చల్లారే పోతుంది. తొందరగా—

[ప్రభా: ఎందుకు పోవాలి? పలుకురా.

పార్వ: పోచి మొహంతోనా—ఛా— నే నివ్వను.

[ప్రభా: ఓసి నీ యిల్లు బంగారంగాను—ఎంత గడుగాయి మనిషివే. (లేచి మెల్లగా దొడ్లోకి వెళ్ళాడు)

పార్వ: (పక్కచుట్టి, ఇల్లూడుతుంది. వాకిట్లో వంకాయలకేక వినిబడుతుంది) ఇదుగో! వంకాయలూ ఎలా?

అంద్ర విశ్వకళాపరిషత్ అంద్రభాషాసమితి జరిపిన ఏకాంకిల పోటీలో

ప్రథమ బహుమతినందిన నాటిక

[వాకిట్లో నుంచి 'శేష']

పార్వ: ఒక అరవీశెకు తుయ్యి. వస్తున్నానుండు (బుట్ట తీసికెల్చి పట్టుకొనుంది. ఇంతలోనే ప్రభాకరంవచ్చి పర్చిలో కూర్చుని మొహం తుడుచుకుంటాడు)

ప్రభా: కాఫీ తీసుకురా—

పార్వ: (తీసుకొచ్చి బల్లమీద పెడుతుంది) చిత్తగించండి.

ప్రభా: నోటికి పట్టాలి.

పార్వ: పసిపిల్లకి మల్లేనా.

ప్రభా: ఆపని యెటు దిరిగి లేదుగా! నాకన్నా పట్టు (తీసుకుతాగుతూంటాడు)

పార్వ: ఏం? కావాలని అంత ఉబలాటంగా ఉందా!

ప్రభా: అదెందుకు లేనిపోని బాప. లేకుండా ఉంటేనే యెనిమిదింటి కిక్కున్నావు కాఫీ. ఉంటే అసలు తిండికూడా పెట్టవు.

పార్వ: అయితే స్వామీ! తమరు పానుపు దిగటమే యీ వేళకీగా, ఆరింటికీ చేసి నిద్రపోతున్నా సరే బలవంతంగా నోరుతెరిచి చంచాతో పాయ్యమని నెలనా?

ప్రభా: ఒసే నీకేం తెలియకపోబట్టిగాని ఋగ్వేదంలో యేంచెప్పేదో తెలుసా శుక్రాచార్యుడు—

యదాపతి పత్యై కాఫీమ్

ప్రాతఃకాలే దినమ్దినమ్

సా వివ పవిత్రానారీ

స్వరేపి కీర్త్యతే సదా—

అంటే 'ఏస్త్రీయైతే పెందలకడనే ప్రతి దినమూ భర్తకు కాఫీ యిస్తుందో ఆమెయే పతివ్రత. స్వర్ణమునందుకుడా ఆమె కీర్తింపబడుచున్నది' అని. అయితే యక్కడొక చిన్న మతభేదముంది. ప్రాతఃకాలమంటే యెన్ని గంటలపప్పుదూ అని. ఈ శ్లోకానికి వ్యాఖ్యి వ్రాస్తూ ఐతంపూడి నారాయణస్వామి దీక్షితులవారు 'ప్రాతఃకాలే ఇతి కించిత్సూర్యోదయనంతరే' అంటే, కొద్దిగా యెండెక్కిన తర్వాత అని నెలవిచ్చారు. దీన్ని ఖండిస్తూ కాంచూరు లక్ష్మీపతి భట్టాచార్యులవారు 'కించిత్సూర్యోదయనంతరే ఇతి ప్రామాదికవచనమ్; కదా భర్తా తల్పూరుర్నితతి తదైవ

ప్రాతఃకాలమ్' అని నెలవిచ్చారు. అంటే 'కొంచెం ప్రాదెక్కినతర్వాత' అన్నమాట పారపాటు— ఎప్పుడు భర్త నిద్రపక్కనుండి లేస్తే—అదే భార్యకి ప్రాతఃకాలము కాబట్టి లేచిందాకా నిరీక్షిస్తూ లేవంగానే యివ్వరలను' అని.

పార్వ: అయిందా. యింకేమన్నా ఉందా వ్యాఖ్యానం—అయితే స్వామీ! కాలేక్షలో తెలుగు మేష్టరు పని యీ పాండిత్యంతోనేనా చేస్తున్నారు? అయితే త్వరగానే ఉద్వాసన చెబుతారు.

ప్రభా: వింహితే ముష్టిఉద్యోగం? ఇంతకంటే భాట్కావ్ పని మరేంటి లేదు.

పార్వ: మరెందుకు చేరరు?

ప్రభా: ఏదో యీ పేరుతోనన్నా బెకాలో కులాసాగా ఉండొచ్చునని—అరరె—కొంప మునిగింది.

పార్వ: (కంగారుగా) ఏమిటి?

ప్రభా: ఏముంది అన్నీ రాత్రే తాళాగా.

పార్వ: సరే! ఇంతాచేస్తే సిగరెట్టా! ఏం యిప్పుడు లేకపోతే! అంత కులేమిటండీ?

ప్రభా: ఒట్టి తెలివితక్కున ప్రశ్న. గుడికి గోవురం దేనికి? చీరకి అంచు దేనికి? నీకు నెను దేనికి? అట్లాగే కాఫీకి సిగరెట్టు. వాటిరెంటికీ అవినాభావ సంబంధం—ఇప్పుడు కొట్టుదాకా ఎక్కడ పోయేదే.

పార్వ: అంత అవసరమా?

ప్రభా: అయ్యో! అత్యవసరం. ఏం అలా అడుగుతున్నావ్ ఉందా?

పార్వ: (లోపలికెళ్ళి సిగరెట్టు అగ్గిపెట్టి తీసుకొచ్చి యిస్తుంది)

ప్రభా: ఏం? నువ్వుకూడా తాగుతున్నానా యేమిటి?

పార్వ: ఏం? తాగితే తప్పా?

ప్రభా: అట్టే! తప్పేవుంది? ఎంతమంది తాగటంలేదు గనక. మా కాలేజీ అమ్మాయిల్లో దాదాపు సగమైంది తాగుతారు; అట్లాగే నువ్వు.

పార్వ: నా కదొక్కటే తక్కువ. పెట్టెలకి పెట్టెలు తిగలేస్తుంటే రోగమొస్తుందేమోనని తీసిదాచాను.

ప్రభా: (సిగరెట్టు ముట్టింపుకుంటూ బయటికి వెళ్ళిపోతాడు.)

[పెరుగుమనిషి రామక్క (ప్రవేశము)]

రామ: పట్టవమ్మా!

పార్వ: (లోపలి కెళ్ళి గిన్నెలెచ్చి పెరుగు వేయించుకుంటుంది)

రామ: ఈయనేదీ?

పార్వ: ఇప్పుడే పాన్నుదిగి కాఫీతాగి దొడ్లోకి దయచేశారు.

రామ: ఏం ఇయ్యా లింతా లిశ్యం.

పార్వ: ఏముంది నాటకం రిహార్సలని రాత్రి పన్నెండింటికి దయచేశారు కొంపకి.

రామ: నాటకాల గీటకాల కల్లనియ్యి మోక వమ్మాయ్ పండుంటి మొగాణ్ణి యే ముండు వల్లో యేసు కున్నా కొంప కులో సప్తది.

పార్వ: మన మొద్దంటే ఆగుతారా యేమిటి (నవ్వుతూ) ఇదుగో! మామగా రొచ్చినప్పుడు చెబు తాను మీ అబ్బాయి నాటకాల్లో తిరిగి చెడిపో తున్నాడని.

రామ: అబ్బో! ఎలిక్కి పిల్లి సాచ్చెమంట. ఇంతకి పదాకు లెక్కన సదివే దాయన. ఆయనేం జేతాడు.

పార్వ: అదేమిటి రామక్కా మామగార్ని —

రామ: ఏం సంగనా చనుకుంటున్నావా మీ మాన? — పోతా, తొందరగా పోసేసి పెండలాడి యింటి కెళ్ళి గొడ్డనిప్పాలి. బుద్ధాడు లెగవటం లేదు.

పార్వ: అబ్బి వెళ్ళిగానిలెద్దా తొందరమిటి? అయితే యేమిటి కొద్దిగా చెప్పవ మామగారి సంగతి?

రామ: అబ్బో అదంతా పెద్ద బాగోతం. ఇప్పు డెక్కడ. అయినా సెప్పే మటలు గారులే అయి.

పార్వ: అదుగో నాదగ్గరకూడా రహస్యమేనా. ఎవరితోనన్నా అంటాననా! నేను కాపరాని కొచ్చి నప్పట్టుంచీ యెరుగుదునే నిన్ను నాతో చెబితే యేం. ఏమిటి చెప్ప?

రామ: అబ్బే యేం లేదు. ఆయన గూడా ఒక పప్పుడు కొట్టారిన మనిసేనని.

పార్వ: అదే ఎక్కడ — సువ్వసలు కూర్చో ముందు. (చెయ్యిపట్టుకుని కూర్చో బెట్టి) ఆ! ఏమిటి? ఎక్కడా?

రామ: అయ్యో! మీ ఆయి నొస్తాడేమో బాగుం డుడు.

పార్వ: రాత్రి యిప్పుడే వెళ్ళాడు.

రామ: ఒత్తే మటుకు నన్నేం జేతాడు. చిన్న పప్పట్టుంచీ నా పాల్లో పెరిగినోడు.

పార్వ: అవునే—ఏదీ?

రామ: ఏముంది. ఈవయోజనకు మీ అత్త కడుపున బడ్డాడు. ఆయన సానిగూడెంమీద పడ్డాడు.

పార్వ: ఉహూ! ఎక్కడ ఏ వూరు?

రామ: బందరో వుండేదిలే వో సాని. నాలు గేలపాటు దాని లిడ్లెసిపెట్టాలా. సివరకి మనూరి చెద్ద మనుసులు కొందరు మీ అత్తనిగూడా యెంచే సుకు నెల్లి డ బెమ్మచెలయం జేత్రే యెట్లా గోట్లా బయటపడ్డాడు. అప్పటికీ వొచ్చే వోడేనా. దాని కుక్కడా కడుపైలే యింకెందు కులే అని వొచ్చేతాడు. మొగాళ్ళంతా ఇంటేగా ఉండంత కాల ముండటం కడుపయ్యేతలికి గవ చివ్ గా తప్పకోటం—

పార్వ: అయితే మామగారు కూడా—

రామ: అబ్బో ఒకప్పుడెలిగించినోడే. అయితే యేం పాపం అప్పట్టుంచీ మల్లీ యెక్కడా— మాట్లాడగొట్టు. చేసినపనికి సాలా నొమ్మకునే వాడంట. మీ అత్త సెచ్చేది నాతో. ఏవో అట్లా శని తోసుకొచ్చి తప్పటడుకేశాడు. ఆమాత్రం పెద్దమని సుండాడంటున్నా మనగ్లో.

పార్వ: అయితే యాయనగా ర్నిక బ్రాగత్త చెయ్యాలిందే.

రామ: అంతా అట్లాగే ఉంటారంటున్నా పోట్లాడుకునేరు కొంపదీసి నా మూలంగా. ఇ కెల్లా పొడెక్కుతుంది.

పార్వ: ఏమిటి యింటిదగ్గర విశేషాలు. అత్తగా ర్నికసారి రమ్మందూ మంచి సీనిమా వొచ్చింది దూస్తారు.

(ప్రభా: (ప్రవేశించి) ఏమిటేవో రహస్యాలు చెప్పకుంటున్నారు!

రామ: సీమిద సాడీలు పెబుతావుండయ్యో! అద్దరా త్రిదాకా యింటికి రావంట. నాటకాల్లో తిరిగి పెడిపోతున్నావంట. సలికాలంలో పెందలాడి కొంపసరక మాబాద పెడతున్నావంట మీ నాన్నతో చెప్పి కొట్టిచ్చుద్దంట నిన్ను. ఆ మరీకేపోయినా ఆనిక్క బమ్మల మీనా న్నొత్తనన్నాడు. బోజన పేలక వొత్తాడంట. యెల్లా (వెళ్ళిపోతుంది)

(ప్రభా: అబ్బా! వేడిచేసిందే.

పార్వ: చెయ్యదూ మరి. అర్ధరాత్రిదాకా నిద్దరలేకుండా ఉంటూంటే.

ప్రభా: ఏం చెయ్యనే. నేనుంటేనేగాని అంతా సరిగ్గా ఉండదు.

పార్వ: మీ రెండుకండి అక్కడ మీరేమి చెయ్యరుగా.

ప్రభా: చెయ్యకపోతే మటుకేమే? నాటకం వ్రాసినవాణ్ణి నేనైతే నేనులేకుండా వుంటే యింకేం రిహార్సలు.

పార్వ: ఏదో చేస్తుండి వంక. నే నేమన్నా మీనెంటు వచ్చి చూశావా? పెట్టేదాన్నా; యింట్లో పడుండేదాన్ని. మీయిష్టం ఏంచేస్తే మటుకు కాదనేదెవరు?

ప్రభా: ఊ...అయితే పడిందన్నమాట కడు పుల్లూ యేదో అనుమానం.

పార్వ: పడితేమటుకేం? మీదారికేమన్నా అడ్డమా!

ప్రభా: నీ తప్పనియ్యి రెండేళ్ళిబ్బట్టి కాపరం చేస్తున్నా యింకా సమ్మటంలేదే నన్ను.

పార్వ: ఏమో యెంతసేపు కావాలి కాలుజార టానికి. మహామోహాన్ని యెంతో పెద్దమనుషులను నేనొక్కతే తప్పటదుగులు చేశారు.

ప్రభా: అంత అనుమానంగా ఉంటే నువ్వు కూడా రారాదూ నానెంటు.

పార్వ: ఏమిటి! ఈసారంటే అన్నారూ, ఇంకెప్పుడూ అనకం దామాట.

ప్రభా: ఏం?

పార్వ: ఏమేరలుండి. ఎక్కడన్నా కాపరం చేసుకుంటూ మర్యాదగా బతికే ఆడవాళ్ళటాంటి చోటు కొస్తారుటండీ. ఎవరో బోగంవాళ్ళు రావాలి గాని.

ప్రభా: పొరపాటు గొప్పగొప్పవాళ్ళేయెంతో గౌరవంగా బతికేవాళ్ళే వస్తారు. మునిసిపల్ కాన్సిల్ గారి అమ్మాయిలు మా నాటకాల్లో డాన్సు చెయ్యటానికి వస్తారు తెలుసా. నాకే కనక ఒక చెల్లెలున్నట్టుంటే నాతోపాటు చదివించి నాటకాల్లో నేపాలువేయించి ఒక గొప్ప 'హీరో' ని చేశావాణ్ణి. ...ఇంకా...పెద్ద రచయితనైపోయి, డైరెక్టర్నయి, ప్రొడ్యూసర్నయి ప్రపంచఖ్యాతి పొందుదామనుకున్నాను. నువ్వప్పుడే సాగిస్తావి.

పార్వ: ఇంకేం — ఒక బోగంవాన్నికూడా లంకించుకున్నారంటే చక్కగా మీరు తీయబోయే సినిమాలో డబ్బు ఖర్చులేకుండా యావ్వు చేస్తుంది. అప్పుడింకా యెక్కువ సినిమాలు తీసి యింకా యెక్కువకీర్తి సంపాదించుకోవచ్చు.

ప్రభా: ఒసేవ్ నువ్వు నన్నవమానపరుస్తున్నావ్.

పార్వ: మీకంటేనా? ఒక్కదాన్నీ బిక్కుబిక్కుమంటూ కొంపలో ఒదిలిపెట్టి మీయిష్టం వచ్చి సట్టల్లా తిరిగిరావటం నన్ను వమానపరచటంకాదు కాబోలు.

ప్రభా: 'ఇవం వచ్చిపట్టా!' - ఒసేవ్ నాకు కోప మొస్తున్నదనే చెప్పాలి.

పార్వ: స్వేచ్ఛ కడు తగిలే రాదూ మఱి.

ప్రభా: వచ్చేసింది. తియ్ పెట్టేలోనుంచి లంగోటి తియ్.

పార్వ: లంగోటి యెంగుకు?

ప్రభా: అది కట్టుకుని నీతో పోట్లాడాలి.

పార్వ: నాతో పోట్లాట్టానికి లంగోటి అక్కర్లేదు. అయినా నేను మీతో పోట్లాడ కూర్చోలేను. మీయిష్టం వచ్చిపట్టు చేసుకోండి. (నెళ్ళిబోతుంది)

ప్రభా: ఆగు, ఈ మాట వినిపా. నీతో నేనూ పోట్లాడను. ఇంత అనుమానపడే పెళ్లాంతో కాపరం చేసేకంటే సన్యాసం వుచ్చుకోవటం మొగుకు. ఆపనే చెయ్యబోతున్నాను. ఇప్పటివఱకు వుచ్చుకున్న నాళ్ళల్లో నూటికి తొంభై తొమ్మిదిమంది పెళ్ళాం దెబ్బకి తిట్టుకోలేక వుచ్చుకున్నవాళ్ళే. నేనూ వెళ్ళి బోతున్నాను. తలుపేసుకో.

పార్వ: ఎక్కడికో?

ప్రభా: నాయుష్టం వచ్చిపచోటుకి, హిమాలయానికి వెళ్తాను.

పార్వ: అక్కడ మహా చలి. మీరగ్గ తీసి

ప్రభా: అయితే వింధ్యపర్వతాల్లో కెళ్ళిపోతాను.

పార్వ: తలుచు ఉత్తరాలు వ్రాస్తాండండి.

ప్రభా: ఉత్తరాలు గిత్తరాలు జాంతానై. ఈ పూటతో నీకు నాకూ రాంరాం.

పార్వ: మఱి నాపేర పాలమేమన్నావ్రాసి—

ప్రభా: దావా వేసుకో.

పార్వ: కోర్టు ఖర్చు లిప్పించండి.

ప్రభా: వసువుల ముక్కుతో (వెళ్ళి బోతూండగా మాధవరావుస్తాడు) రారా! బావా! (పార్వతి లోపలికి వెళ్తుంది కోబ్బరినూనెకోసం)

మాధ: ఎక్కడికి బయల్దేరేవు (వచ్చి కుర్చీలో కూర్చుంటాడు)

ప్రభా: ఎక్కడికి లేదురా. సిగరెట్లయిపోయి నయ్. కొబ్బరిదాకా వెళ్ళొద్దామని.

మాధ: ఉన్నయ్ లేరా.

ప్రభా: సువ్యసా బావవంటే! ఏదీ ఒక్కటిప్పించు (తీసుకుని ముట్టిస్తాడు. పార్వతి వచ్చి తలకి నూనె రాస్తూంటుంది)

మాధ: బావ బావంటమేగాని నీ చెల్లెల్ని చేయడమైనా ఉందా పాడా. ఊరికి నీ అంటానికెం.

ప్రభా: లేదుగదరా. ఉంటే ఊరుకుండ్డేవాణ్ణా. సుప్రసన్న నటులు శ్రీ శ్రీ రంగదుష్టి మామిళ్ళ మాధవరావుగారి బావమరిదివంటే నా కెంతకౌరవం!

పార్వ: ఎందుకన్నయ్యా మనకీ వంశంలో వాళ్ళు. ఈయన్ని చేసుకుని నే నింత సుఖపడుతున్నాను గదా. ఈయనకీ కనక చెల్లెలుంటే యెంత గయ్యాగిదియ్యోదో. ఆవిణ్ణి చేసుకుని మీరేం సుఖ పడతాను. (లోపలికి వెళ్తుంది)

ప్రభా: అబ్బ! బహు కష్టపడుతున్నదిరాయిల్లాలు. పోనీ ఒకపని చెయ్యిరానుట్రా...నన్నే చేసుకోరాదూ. దీన్ని పుట్టింటికి తోలేస్తాను.

మాధ: చేసుకోవచ్చుగాని సువ్యసా ఉద్యోగం మానేసి వంటచేస్తూ యింట్లో ఉంటావా?

ప్రభా: నే నొకక్కణ్ణే చెయ్యటమేం? చెరిపది హీనురోజుల చొప్పున. ఎవడింట్లో ఉంటే వాడు పెళ్ళాం. బయట పస్టడూసేవాడు మొగుడు.

మాధ: సరేగాని మూడురోజులు బయట కూర్చోటం మాత్రం సీప నే.

ప్రభా: ఎందుకని, యే రోజున్నర.

మాధ: మరి యింతమంచి అభిప్రాయాన్ని నిన్న రోజులబట్టి దాచావేం?

ప్రభా: మించిపోయిందేమిట అని ఊరుకున్నాను—

మాధ: సరే యీ సాల్వకబుర్లకేంగాని ఒక ముగ్ధమైన రహస్యవిషయం మాట్లాట్టానికి వచ్చాను.

ప్రభా: ఏమిట్రాయ్ అంత

విషయం! కొత్తగా మాట్లాడుతున్నావే యివ్వాలి. అసలెందుకనో వాలకమంతా కొత్తగానే ఉందిలే! ఏమిటి సంగతి?

మాధ: చెబుతా...పార్వతి—

ప్రభా: లేదులే బోస్టో స్నానం చెయ్యటానికి వెళ్ళినట్లుంది.

మాధ: రాత్రిల్లో యీవిషయంమీద నాకు నేనే తర్జనభర్జన చేసుకున్నాను. ఒక నిర్ణయానికి వచ్చాను. నీతోచెప్పి నిశ్చయం చేసుకుందా మనుకుంటున్నాను. ఇది నా జీవితసమస్య. జాగ్రత్తగా ఆలోచించు.

ప్రభా: ఏమిట్రా అంత కొత్తగా మాట్లాడుతున్నావ్. అసలుసంగతేమిటి?

మాధ: ఏం లేదురా పెళ్ళి చేసుకుందా మనుకుంటున్నాను.

ప్రభా: నిజంగానా!...ఏం... నేటికవసరమనిపించిందా. రెండేళ్ళబట్టి నేను చెబుతున్నా వద్దంటున్నావుగా.

మాధ: ఏం చెయ్యమంటావురా నాకొచ్చేది అరవైరూపాయలా? నాకే చూస్తావన్నీ. మరోమనిషి కూడా యేం పెట్టను చెప్ప.

ప్రభా: బాగుండే—నరిపాటలానికి పోకపోకలానికి ఎక్కడ్రా? అందులో నే; తప్పేదేమన్నా ఉందా.

మాధ: అయితే యిప్పుడా యిబ్బందికూడా లేకుండా కుదురుతుంది.

ప్రభా: ఏం బాగా ఉన్న పిలా యేనిటి? అసలు సంగతంతా చెప్ప. ఎవరమ్మాయ్? యేంచేస్తుంది?...

మాధ: అదుగో ఆ విషయంగురించే మన విషయం డాలోచించాలినిండి—నాకు అమ్మా నాన్నా లేరు గదా! ఉన్న అక్కయ్యలకీ నాకూ సగమెటుక. కాబట్టి నే నేటిల్లని చేసుకున్నా కాదనేవాళ్ళు లేరు గదా; ముందీసంగతి చెప్ప; పుటకకీ ప్రవర్తనకీ సంబంధం ముంటుందంటావా?

ప్రభా: కొన్నిచోట్ల ఉండవచ్చు. అందలు వ్యక్తుల విషయంలో అలా ఉంటుందని చెప్పలేము.

మాధ: అయితే మతి బోగం పిల్లని చేసుకోమంటావా?

ప్రభా: నిరభ్యంతరంగా—అయితే నీ మనస్సు కష్టపడే ప్రవర్తన లేకుండా ఉండాలి—అంటే—

పుల్లెలోకి దిగిన పిల్ల కాకుండా వుండాలి. ఇంతకీ ఎవరో చెప్పవే? నే నేఱుగుదునా! ఎవర్రా!

మాధ: వసుంధర.

ప్రభా: వసుంధరా! మన నాటకంలో వేదం వేసే వసుంధర! నిజం చెప్ప. నాతో యెంతాళిగా మాట్లాడుతున్నావా!

మాధ: ఎంతాళేమిటా—రాత్రుల్లా యీ విషయాన్ని గుఱించి ఆలోచించి ఆలోచించి ఇక నీ ఒక్కడితో మాట్లాడి ఆఖరు నిర్ణయం చేసుకుందామని వచ్చాను.

ప్రభా: అది సరేరా—అన లింతదూర మెలా వచ్చింది? నువ్వు అమ్మాయితో మాట్లాడేవా? చేసుకుంటా నందా? అసలు కథంతా మొదలుంచు చెప్పరా!

మాధ: విసుండిరా—మొన్నొక రోజున మన హోస్టానిస్టు భీమశంకరం పాటలు ప్రాక్టీసు చేయిస్తూ యెదో మామూలుగా అడిగేదట కుటుంబ పరిస్థితులు. ఆ మాటమీదా యీ మాటమీదా వచ్చి ఎవరైనా పెళ్లి చేసుకుందామని అనుకుంటున్నట్లుగా మాట్లాడిందట. ఆ విషయం నిన్న పూర్వం నాతో చెప్పేడు.

ప్రభా: కావచ్చు. అంతమాత్రం చేత నిన్ను చేసుకుంటుందని—

మాధ: ఆగరా—సాంతం విను మఱి; ఈ వూరొచ్చినప్పట్నుంచీ ఆ అమ్మాయిని చేసుకోవాలని పించింది నాకు. భీమశంకరం నాతో యీ మాట చెప్పగానే మన ప్రయత్నాని కనుకూలంగానే ఉంది అతని చేత నే అడిగించాను.

ప్రభా: విను?

మాధ: పేరుమాత్రం చెప్పకుండా నా పరిస్థితి తంతా చెప్పి యేమంటుందో కనుక్కుమని. చేసుకుంటా నందట.

ప్రభా: నిజంగానా!

మాధ: ఇట్టరా; ఇక చెయ్యాల్సిందేమిటంటే మనిద్దరం వెళ్లి స్వయంగా అడిగి తేల్చుకోవటమే. ఇక అనుమానమేమిలేదురా. ఖాయంగా ఒప్పుకుంటుంది. రిహార్సల్లో కనిపెడుతు నే ఉన్నాగా.

ప్రభా: ఆ పిల్లసంగతి సరే, మరి ఆ అమ్మాయి తండ్రో?

మాధ: ఎవడు వీరాస్వామిగాడా! వాడొప్పుకుంటే యెవడిక్కాలి ఒప్పుకోకపోతే యెవడిక్కాలి. ఆ అమ్మ యెప్పుకుంటే చాలు.

ప్రభా: అదేమిటి! అత నిష్టంలేకుండా.

మాధ: వాడిసంగతి చాలా ఉందిలేరా. అసలు వాడీ అమ్మాయి తండ్రి కాదుట. ఈ పిల్ల పుట్టిం తర్వాత తల్లిదగ్గరవచ్చి చేరేడుట ఆ మనిషి రెండు నెలలక్రిందటే పోయిందట. ఇప్పుడతని యెత్తేమిటి, యెలాగైనా యీ పిల్ల పేరనున్న ఆ సీ కాస్తా కాజేసి చల్లగా తప్పకుండామని.

ప్రభా: ఓరి ఓ తప్పదియ్యా! తండ్రి అనుకుంటున్నా! అయితే ఆ అమ్మాయికి ఆ సీ కూడా ఉండేమిటి.

మాధ: ఏదో కొద్దిగా వుందీట్లే. బందల్లో ఒక చిన్నయిల్లు. బ్యాంకులో ఒక రెండువేలు రొట్టెం.

ప్రభా: అహా! మొత్తానికి భోగట్లా అంతా తీశావన్నమాట. నిజంగా ఆ పిల్లని నువ్వు చేసుకుంటే సుఖపడతావురా. ఆ సీసంగతి దేవుడెఱుగుగాని యెంత చక్కటి పిల్లరా. చక్కగా 'ఆత్మ' చేస్తుంది. ఒక్కసారి చెబితే చాలారా, వెంటనే గ్రహిస్తుంది. కాస్త చదువుగా సంస్కారం ఉన్న పిల్లలాగే ఉంది. చేసుకోరా నాకు బాగా నే ఉంది.

మాధ: మరి నీ నాయంకావాలి.

ప్రభా: నేనేం చెయ్యాలిందులో? పెళ్ళింతా నా చేతిమీదగా నే జరిపేస్తాను.

మాధ: అది సరేలేవోయ్. ముందుసంగతిో. నువ్వు వాళ్ళిద్దరితో మాట్లాడాలి. కాలేజీ మేష్టరు వనీ, మంచీవాడివనీ నీకు పెద్ద గౌరవమాయె అక్కడ. మరి భోంచేసింతర్వాత వెళ్దామా రూముకి.

ప్రభా: ఎందుకురా ఆ అమ్మాయి యిక్కడికే వస్తుంది.

మాధ: ఎప్పుడు? నిజంగా? ఎందుకు?

ప్రభా: మొన్న మన ఆర్ట్స్ డివిజన్ చదువుకోవటాని కేమైనా పుస్తకాలుంటే యిక్కడేని అడిగిందట. అతను నన్నడగమని చెప్పేడు. అడిగింది. కొవాలిన్ వేవో వచ్చి మానుకోమని చెప్పేను. మన రమణగాణ్ణి వెంటబెట్టుకుని యీవూట వస్తానంది. ఇంకోకళ్ళియంటికైతే అలా వస్తారా. రమ్యంటాని కసలు గుండెలుంటాయా! మనమంటే గౌరవమాయె. అయ్యగారి పద్ధతంతా వేఱు. పెద్దమనిషితరహా—

మాధ: అఘోరించినట్లుంది నీ పెద్దమనిషితరహం.

[ప్రవేశం 12 యేళ్ల కుర్రాడు రమణ]

రము: మేడ్డుగాదా! మరి—

(ప్రభా: వచ్చిందా వసుంధర?

రము: వచ్చిందండి, అదుగో బయట—

(ప్రభా: అరే రమ్మను (లేచి వాకిలిదాకా వెళ్ళి)

రామ్మాయి! అడేమిటి బయట నిలబడ్డావేం. రా! కూర్చో.

వసుంధర: (ఇద్దరికీ నమస్కారం చేసి కూర్చుంటుంది)

రముణ: నేను రేడియో ఆఫీసుదాకా వెళ్ళొస్తానండి. రాజుగారు చీటియిచ్చి రమ్మన్నారు. (వెళ్తాడు)

(ప్రభా: (హాథవరావుని చూపుతూ) వీరి నెరుగుదువా?

మాధ: (ప్రభాకరాన్ని చూపుతూ) వీరు సాక్షాత్తు ఆంజనేయస్వామి ఆవతారం. ఆ మొహం ఆ వాలకం అంతా తెలుసునా నేకంది గాబట్టి వేరే చెప్పక్కర్లేదనుకుంటా.

(ప్రభా: (పెద్దగా) ఉంటే ఒక్కసారి రిలాడయిచేస్తా (లోపలనుంచి “వస్తున్నా”) చిత్తం అలాగా కానీయే—కాని కొంచెం శీఘ్రంగా.

పార్వ: (“ఏ మునిగిపోయిందంటూ ప్రవేశించి నాలు క్కరుచుకుని వసుంధరని చూస్తూంటుంది)

(ప్రభా: ఇలా రా! ఈ అమ్మాయిని వసుంధరంటారు. మా నాటకంలో వేదం వేస్తున్నదని చెప్పేసే...

పార్వ: ఓహో! బాగా పాడుతుందని కూడా చెప్పేరు.

(ప్రభా: ఆ! ఆ అమ్మాయే. ఇక—(వసుంధరతో) ఈమెనిగరించి చెప్పాలంటే చాలా వుంది. నే నెక్కడ సుఖపడిపోతానో అని స్పష్టించి బ్రహ్మదేవుడు నామెన కంటగట్టిన స్త్రీరత్నం. ఒక్క మాటలో చెప్పాలంటే నా భార్య.

మాధ: ఒరేయే నువ్వెన్ని జన్మల్లో పుణ్యం చేసుకున్నావో అలాంటిది దొరికింది. లేకపోతే నీ మొహానికి—

పార్వ: పాంకోటికి టిక్కెట్లే—

మాధ: హైదరాబాదు రాచిప్పలే.

పార్వ: మన బుద్ధికి మన అందానికి అయ్యో మాభోటివ్వాలి పనికొస్తామా.

మాధ: మొగవాడు గాని అడేది గాని మనిపై సిగ్గ వేసి ఉండాలి. మన మొఖమెట్లా ఉందో ఒక్కతడేన అద్దంలో చూసుకుని తర్వాత యితరుల్ని వెక్కిరించాలి.

(ప్రభా: ముళ్ళకంప. రామరామ. కదిలించితే చాలు వదిలించుకోలేవు—మీ యిద్దరి నోళ్ళూ మూయించాలంటే బ్రహ్మతరం గాదు. ఇరుగో అమ్మాయి! అన్నా చెల్లెల్లిద్దరూ యేకమయ్యారు. థామస్ శ్రుద్ధిగాడి బ్యాల్మన్ ఆఫ్ పవర్ సిద్ధాంతం ప్రకారం మనిద్దరం ఒక పక్షం కావాలి.

వసుం: వదిలేగా రప్పవ్వవంతురాలు.

పార్వ: ఎందుకనో.

వసుం: ఎప్పుడూ కులాసాగా నవ్విస్తూ రోజు తుణంగా గడిపే భర్త దొరకటంకం పెట్టేక్రి అదృష్టమేముంది చెప్పండి?

పార్వ: నాలుగురోజు లిక్కడున్నావంటే తెలుస్తుంది నా అదృష్టం. కొత్తివాళ్ళ ముందభ్యయంత మర్యాద.

(ప్రభా: ఒసే! అంటే రాక్షసల్లే విదపడతావు గాని యింటికి చుట్టాలంటూ వచ్చినప్పుడు కాస్త కాఫీ అంటూ—బొత్తిగా మర్యాదంటూ తెలియజేమే నీకు?

వసుం: ఆబ్బే! ఇప్పుడే—

పార్వ: మరి చేపోయానండీ మాటలసందబ్బో పడి—

(ప్రభా: మా యిద్దరికీ చాలే. నువ్వు కళ్ళుమానుకుంటావుగదరా మేం తాగేటప్పుడు.

పార్వ: (లోపలికి వెళ్తూ) కలపగానే పిలుస్తాను లోపలికి రా అన్నయ్యా! గవీచివగా చెరికొస్తా తాగుదాం (వెళ్తుంది)

మాధ: సరే నే నొస్తారా. కాస్తపసుంది (ప్రభాకరానికి కన్నుగిలిపి వెళ్ళిపోతాండాగా అతను చెయ్యిపట్టుకుని నిలిపి కూర్చోబెడతాడు)

(ప్రభా: ఆగరా పోదుగాని తొందరేం.

మాధ: బజార్లో పసుందిరా కొద్దిగా.

(ప్రభా: నీకు నాకూ పక్కనే దెప్పుకులే. భోంచేసి పోదువుగా న్లే కూర్చో... ఏమిటమ్మా సంగతులు?

వసుం: ఏమున్నయ్యింది.

ప్రభా: చూశావుగా మా యింటి పరిస్థితులు. ఎప్పుడూ ఒకళ్ళ నొక్కళ్ళ వెక్కిరించుకోవటం బోటాడుకోవటం.

వసుం: ఇంతకంటే యేంకావాలండీ జీవితానికి! నిర్భలమైన హృదయాలతో— 'వేమందుకుంటూ— హాయిగా కాలంగడిచేకంటే మనుషుల కేంకావాలండి! నాబోటివాళ్ళకి మీ ఆనందంమాస్తే యెన్ని జన్మలకైనా యీలా బ్రతికే అప్పిదం దొరుకుతుందా అని జీవితంమీద విర కిహడా కలుగుతుంది. నరకంలో నుంచి స్వర్గంలో పడితే యెలా ఉంటుందో అలా ఉంది నాకీ అయిదు నిమిషాలనుంచీ.

ప్రభా: మీ యిళ్ళలోనుటు కేవలమూ.

వసుం: హు... ఇళ్ళు. మావిహడా యిళ్ళే నంటారా? పాపపుగూళ్ళు. ఇప్పుడా రొంపిని జ్ఞాపకం చేసుకోవటం కేవలం రెండు చెప్పండి? చదువుకున్న బాగుదా! పుణ్యపాపాలున్నాయంటారా?

ప్రభా: ఉన్నయ్యో లేవో చెప్పలేమగాని ఉన్నటుగానే నా మనస్సుకు నిష్కారణంగా తోస్తుంది. అంటే సమ్యక్యమిది కొద్దిగా.

వసుం: అయితే పాపం చేసుకుంటే నేగడూ బోగంకులంలో పుట్టేది.

ప్రభా: అదేమిటమ్మా! ఎందుకని.

వసుంధర: ఎందు కేమిటండీ! చదువూ విజ్ఞానం ప్రేమా ఆనందం అన్నిటికీ దూరమైపోయి పురుగుల్లాగా ఆ పాడునరకంలో పడిఉండటం పాపం కాకపోతే మరేమిటి చెప్పండి.

మాధ: అదేమిటి నీచంగా బ్రతికేవాళ్ళకులంలో మాత్రం మెదుకులేరు? ఈ జెజనాడలో నిజానికి బోగంకృతిలో వున్నవాళ్ళు మాటికి తొంద్రైతుండి మే మెక్కువంటే మే మెక్కువనుకునే కులాలవాళ్ళే.

ప్రభా: పుటకీ వృత్తి కారణం కాదమ్మా తానుచేసేపన్నకీ తన జీవనవిధానానికి కారణం. మీ కులంకూడా చాలావజుకు మారిపోయింది. చదువుకుని పెళ్ళిచేసుకుని సంసారులకంటే గా బ్రతికేవాళ్ళెందరు లేరమ్మా.

వసుం: ఉండొచ్చులేండి, కొద్దిగా యెవరో అప్పిదం వున్నవాళ్ళు.

ప్రభా: దానికి పెద్ద అద్దం మేమిటమ్మా. అలా నడుచుకోవటమే.

వసుం: అది సాధ్యమాతుందంటారా?

ప్రభా: తప్పకుండా. ఇదేం భూమికి ఆకాశానికి తాళం చెయ్యటమా. మనచేతిలో ఉన్నదాన్ని మనం చెయ్యటంలో సాధ్యం అసాధ్యం అన్న ప్రశ్నేముంది.

వసుం: అయితే ఒక చిన్న సాయం చేస్తారా! నే నీ ప్రాంతంలో నే ఎక్కడన్నా ఒక చిన్నగది తీసుకు నంటాను. మీదగ్గరి చదువుకుంటాను నాకు గరియోకాగా ఉండండి. నే నిక ఆ పాడు లోకంలో అడుగు పెట్టను.

ప్రభా: ఓ అలా! అయినా నీకంత కష్టమేమొచ్చిందమ్మా? మీ నాన్న నువ్వు చెప్పినట్టే వింటాడుగా.

వసుం: (నిట్టార్చి) నాన్న... బోగం కొంపగ్లో 'నాన్న' 'అన్న' అనేవి ఉద్యోగాల్లాంటివి. ఒక్క తల్లి మాకున్నది తప్పితే మిగతా సంబంధాలన్నీ బూటకాలే.

ప్రభా: అయితే వీ——స్వా—మి?

వసుం: ఆ! వీరాస్వామి—హ అమ్మ మొగుడు—నాపాలిటి యముడు.

ప్రభా: అదేం! నవ్వంటే బాగానే ఉంటామిన్నా కష్టమెదుతున్నాడో

వసుం: ...ఎందుకులేండి అన్నయ్యగామా! ఈ నుటలన్నీ ఆ మనిషిలో సంబంధం వ్రాస్తేగా తెంచుకున్న తిర్వాతి అనుకోవాల్సివచ్చి. లేకపోతే—

మాధ: తెంచుకోరాదూ?

వసుం: ఆశ్రయం లేకుండా ఆపిది బతగ్గలవా?

మాధ: మరోటి కల్పించుకోవటమే.

వసుం: ఎక్కడి?

మాధ: ఇష్టమైన చోట.

వసుం: నిజమేనా?

మాధ: అక్షరాలా!

వసుం: (నవ్వుతూ) అయితే మీ యిద్దరూ హామీ.

మాధ: కచ్చితంగా.

ప్రభా: చెప్పమ్మా? అసలు సంగతేమిటి? ఈ వీరాస్వామి యెవరో నీకేం యిబ్బంది కల్గిస్తున్నాడు.

వసుం:పదహారేళ్ళ క్రితం మాట; మొదట్లో యితను గుజ్జిబ్బండి తోలేవాడు. పెద్ద జట్టుండేది. ఇతిన్ని చూస్తే ఒందరులో సానివాడంతా భయపడేది. ఇరవై నాలుగంటలూ

తాగుదూ పేకాటా ఇత నాడిం దాట పాడింది పాటగా ఉండేది. నేను పుట్టింతర్వాత యితను మా అమ్మదగ్గరికి చేశాడు.

ప్రభా: అదా సంగతి ఇతను మీ నాన్నే అనుకుంటున్నాం, యిన్నాళ్ళ బట్టి.

వసుం: కావండి ఈ విషయం యీ వీరా స్వామి సంగతి అంతా చచ్చిపోయేముందు మా ఆమ్మ చెప్పింది.

మాధ: మరయితే అసలు మీ నాన్నెవరో చెప్పా

వసుం: ఎవరో చాడరిగారని చెప్పిందండీ. అట్లానే పిలిచేదట. అసలు పేకేశో మరచిపోయిందండీ ఎంగుకూ మా అమ్మ అనునా కలిసి తీయించుకున్న ఫ్యాలోన్ ను క్లౌడి ఈజుగ తీసుకొచ్చాను. నా పెట్టెగా ఉన్నయ్. ఏమనిషి కనుసించినా తో పార చూస్తాను ఫ్యాలోన్ మొకా మువుసుతుం దేమోనని

మాధ: ఆ! తిగ్వా!

వసుం: మా కిథిలోనే ఒక చిన్న బతుండే దండి మా అమ్మ నన్ను అయివోయేముందు చే బల్లోకి పంపేది. అయివోక్లానునాకా ఆ బల్లో చగువుకున్నాను. నేనీంకా చగువుకుంటానంటే మా అమ్మ నన్ను హైస్కూల్లో చేర్పించింది. మూడవ ఫారం చగువుకుంటానా మానిసిం చేశాడు నా కింత డబ్బు ఖర్చాకున్నదని.

మాధ: ఇత నే?... డబ్బు తనదికాదుగా మీ అమ్మదీగా.

వసుం: అయి నేమటుకేతుండి. ఎంగుగ చెప్పటానికి గుండె లెవరికున్నయ్! నే నెంతవఱకు చగువుకుంటే అంతవఱకు చెప్పిస్తాననెది; ఎంగుకుంటే మా అమ్మ స్నేహితురా లోకామెని తాశీల్దారుగా గుండుకుని పుట్టింకూతుల్లో డాక్టరుచదువు చెప్పించాడట. వాళ్ళని చూసినప్పుడల్లా మా ఆమ్మంతో ఉబలాట పడేది నాక్కూడా పెద్దచగువు చెప్పించాలని.

మాధ: కొంగలిసి చదివెట్టుయితే మా కాడ వేవం వేసేమనిషి దొరక్కలాను.

వసుం: అబ్బ యేం యెగతాళిచేస్తారు లెండి. ఇన్నాళ్ళ బట్టి నేనే వేళానా యేమిటి? ఏదో అద్భుత వాళ్ళయ్యావునాటకానికి రావటం మీరు చూసినన్ను తీసుకోవటం జరిగిందిగాని.

ప్రభా: ఆ!—మా నేతావు తర్వాత—

వసుం: ఏముందండీ ఇంట్లో కూర్చోటమే. మాఆమ్మే వారు సంగీతం నేర్పుతూండేది. ఎప్పుడన్నా అడిగితే కథల పుస్తకాలు కొనిపెట్టేది. అవి చదువుకుంటూ కాలం గడిపేదాన్ని. గెండ్లక్రితమే నాచేత వేమాల వేయించటం మొదలుపెట్టేను.

మాధ: నాటకాల్లోకి దింపిందీ యిత నేనన్న మాట—అవుతే మాకు చాలా సాయపడ్డాడన్నమాట!

వసుం: ఏంసాయంచేశాడంటారు?

మాధ: అవును మరి. అతను నిన్ను నాటకాల్లోకి దింపకపోతే మన మిగ్గా కలుసుకోవటం సందర్భ పడేదికాదుగా అంట.

ప్రభా: అయితే యీ రెండ్లక్రితమే నాటకాలు నేస్తూనే ఉన్నావన్నమాట.

వసుం: ఆహ! ప్రయవగారి తాగుడికి నన్నీచిధం గా ఉపయోగించుకుంటున్నాడు.

మాధ: అంతేనా!.....ఇంకేమన్నా గందరగోళం...

వసుం: చేశేవాడేగానీండి, మాఅమ్మ చచ్చి యేలో కాసుందో తను చెడా నేనెనా నీలిగా బతికాలని అన్నీ సర్దుతూండేది.

మాధ: ఏంచేశేవా డేమిటి?

వసుం: ఏంచేశాడు. వాళ్ళదగ్గరా పీళ్ళదగ్గరా అమాటా యామాటాచెప్పి డబ్బు తీసుకుని వాళ్ళని యింటిమీదికి తోలేవాడు. మాఅమ్మ వాళ్ళని బ్రతిమాలి, చెప్పింత డబ్బు తిరిగి యిచ్చేసి కొందర్ని, కొందరి కామాటా యామాటా చెప్పి పంపించేసేది. ఎవరెనా యింటికొస్తే చాలు నాకు గుండెలు పగిలి పక్కింటికి పరిగెత్తేదాన్ని. అయితే పోలీసుల్ని మాత్రం మోహలగొట్టేది.

మాధ: ఎట్లా?

వసుం: నవో ఇన్నెక్కరు వచ్చే వేళయిందనెది. పాపం గుండెలు బాదుకుంటూ పరిగెత్తేవాళ్ళు.

మాధ: అయితే యెంత గంభం చెయ్యాలో అంతా చెప్తూనేఉన్నాడన్నమాట.

ప్రభా: పాపం మీ అమ్మ పోయి రెండు నెలలెండా.

వసుం: అవునండి. ఇంకా కొద్ది కాలమన్నా బ్రతికిఉంటే నన్నీయవ బాగుంచి తిప్పించేది.

ప్రభా: అంటే... పెళ్ళి చేసేదా!

వసుం: (సిగ్గుతో) రెండేళ్ళబట్టి ప్రయత్నం చేస్తూనే ఉంది. మంచి సంబంధ మెక్కడా దొరక్క ఊరుకుంది. మాకు మంచి వాళ్ళలా దొరుకుతారు చెప్పండి?

మాధ: ఎందుకు దొరక్కరా చేసుకో దలిస్తే. వజ్రలాంటివాళ్ళు దొరుకుతారు.

ప్రభా: అవును. పిల్ల బంగారంలాంటిదైతే వజ్రలాంటివాళ్ళే దొరుకుతారు...ఊ.....ఇదా సంగతి!

వసుం: ధయచేసి అతనో మాత్రం ఒక్క మాట కూడా అనకండే; ఓకే పిసికేస్తాడు.....మీ బోటి వారిలో మా కెంతో సంతోషంగానూ గౌరవంగానూ ఉంటుంది. అది యెప్పుడన్నా నాటకాలంటూ యిల్లు కదిలేస్తే. ఇంటిదగ్గుంటే యేముంది, దిన దిన గండం—

ప్రభా: మాడవఫారండాకొ చదువుకున్నావా!

వసుం: అందుకనేనండి కాస్త ఆ పుస్తకం యీ పుస్తకం చదవాలన్న ఉబలాటం. అందుకనే వచ్చాను. నాటక మయిపోయేలోగా చదివిచ్చేస్తాను.

ప్రభా: ఏం ధరవాలేదు. అదుగో వీరువానీక్కా వాల్సినవి తీసుకెళ్ళు (లోపలుంచి “అన్నయ్యగారూ”)

ప్రభా: తీసుకురావే మహాలావు అన్నయ్యగారూ దున్నయ్యగారూ నూన్ మీయిద్దరిదీ పాట్లా.

పార్వ: (ప్రవేశించి కాఫీ ముగ్గురికీ యిచ్చి) వంకాయకూర చేశాను. వీరకాయలన్నయ్య యేంచెయ్యమంటారు.

ప్రభా: ఉన్నాడుగా అన్నయ్య. ఆయననే అడుగు.

పార్వ: సరే మా యిద్ద మొచ్చిందే చేసుకుంటారేండి. వెయ్యయని అడిగినప్పుడు చెబుతా (ఇంట్లోకి వెళ్ళింది)

ప్రభా: తీసుకోమ్మో?

[ముగ్గురూ తాగుతారు. ప్రభాకరం మాధవ రావులు సిగరెట్లు ముట్టిస్తారు]

మాధ: ఇప్పుడే వస్తారా (ప్రభాకరాన్ని చాటుగా గిల్లి వెల్లడు.)

ప్రభా: ఊ...మరేమిటమ్మో! ఇక ముందేం చెయ్యాలని.

వసుం: నేనేం చెయ్యగలను చెప్పండి. ఏమిటో చలంకూడా లేదు.

ప్రభా: మళ్ళీ మీవూరు నెల్లింతర్వాత వీరా స్వామి వెనకటి ప్రవర్తన మొదలు పెడతాడేమో!

వసుం: అదే భయంగా ఉంది. మొన్నటి దాకా మా అమ్మండేడి కాబట్టి గండాల్నీ తిప్పించేది. ఇప్పుడు పడే దెవరు? ఈ రెండు నెల్లిబట్టి అది చచ్చిపోయిన గొడవలో నామీద కెన్నీ తోలి లేదు. ఇక బతకనియ్యడేమోనని భయంగా ఉంది. నన్నేం చెయ్యమంటారు చెప్పండి. మీరేది చెబితే అది చేస్తాను. ఈ రెండేళ్ళబట్టి వేషాలు చెయ్యటంలో కూడా అసలు కారణం అతనే అయినప్పటికీ నాకుకూడా కొంత ప్రమాదమంటుందనే ఉద్దేశం కూడా కారణమేవండీ. ఏమిటంటే పదిమందితో పరిచయమాతుంది. ఎవరన్నా ఒకరు యేవోవిధంగా నా కితనిబాధ తిప్పిస్తారేమో నని. నా అగృహంకొద్దీ యిప్పటికీ మీరు—

ప్రభా: ఒక పనిచెయ్యగదా—

వసుం: ఏం చెయ్యమంటారు చెప్పండి మీరేం చెయ్యమంటే అది చేస్తాను. ఇంతవఱకూ నాతో యింతి ఆహ్వాయంగా మాట్లాడినవారుకూడా లేరు. నా కచ్చుఖా లెవరిక్కావాలి చెప్పండి.

ప్రభా: తిరిగి బందరు వెళ్ళిపోకు.

వసుం: నిజమే వెళ్ళకూడదనే ఉంది. అతని మారుకుంటాడా యుద్ధం చెయ్యడూ. మరి నాకండగా యెవరు నిలుస్తారు చెప్పండి. ఎక్కడుండేది?

ప్రభా: ఆ యేర్పాట్లన్నీ ముందుగానే చేసుకుందాం.

వసుం: అంటే? చెప్పండి ఎలాగో.

ప్రభా: ఏముంది. నువ్వెవర్నన్నా పెళ్ళిచేసుకుందా మనుకుంటున్నావుగా చేసుకుని అతినింట్లో ఉండిపో.

వసుం: పె...ళ్ళా!

ప్రభా: ఊ! ఈ వారంరోజులోనే జరుగుతుందా అని నీ ఆనుమానంకాదు? అసలేలాంటివాణ్ణి చేసుకుందామని నీ ఉద్దేశం చెప్పి?

వసుం: నేనేం చెప్పగలనండి?

ప్రభా: అహ! ఉద్దేశం. ఎలాంటివాడైతే నీకు సుఖం దొరుకుతుంది...మరి పెళ్ళింటే మాటలుకాదు చూడు. నూరేళ్ళ జీవితానికి సంబంధించిన విషయం. అన్నీ జాగ్రత్తగా ఆలోచించుకుని దిగాలి...

మార్గశీరము

వసుం: మధ్యలోనన్ను! మోసం చెయ్యకుండా ఉంటే చాలండి. ఇంక నాకేం ఆక్కర్లేదు. నా చేత వేమలు వేయించటాని కొప్పకుంటే తేలిగ్గా నెలకు వంద రూపాయలు తేగల్గు. అలా యిష్టం లేకపోతే నాకింత తిండి శుద్ధా యివ్వగలిగే చాలు. డబ్బు సుఖం శుజించి నాకేమీ ఆశలేదండి. 'భార్య' అనే గౌరవం దొరికితే చాలు. మామూలు సంసారాల్లో పిల్లని చేసుకుంటే ఎలా ఉంటారో అలా ఉంటే చాలండి నాకు.

ప్రభా: మన హోస్టానిష్టు భీమశంకరం నీతో మాట్లాడేడటగా మొన్న!

వసుం: మాట్లాడేరండి.

వసుం: ఏమన్నావ్?

వసుం: అలాగే నన్నానండి. మళ్ళీ ఆ విషయం గూర్చి ప్రస్తావన చెయ్యలేదు.

ప్రభా: మరయితే నే నొకటి చెబుతాను. నీకు యిష్టమైతే మాడు. మాధవరావుని చెసుకుంటావా?

వసుం: (ఆశ్చర్యంగా) ఆ! (తల వంచేస్తుంది)

ప్రభా: ఆవునమ్మా! భీమశంకరం నీకు చెప్పింది వీణ్ణిగరించే. వేరు చెప్పకుండా పరిస్థితితా చెప్పేడు. అడిగించిందే వీడు. చేసుకోవాలని చాలా ఉబలాటపడుతున్నాడు. నువ్వొచ్చేదాకా యీ విషయాన్ని గురించే మాట్లాడుకుంటున్నాం. వెళ్ళి అడుగుదాం రమ్మంటున్నాడు. నువ్వొచ్చావు... చెప్పవ నీ కిష్టమేనా.

వసుం: (స్థిగ్ధం).....నిజంగానాండి.

ప్రభా: ఇటువంటి విషయాల్లో ఎగతాళిటమ్మా. చెప్పవ ముందు ఆసలుమనిషి నచ్చేదా?

వసుం: నాకంత అదృష్టం పడుతుందాండి?

ప్రభా: వాడూ అలాగే అనుకుంటున్నాడు. నువ్వొప్పుకోవటం తనకు పెద్ద అదృష్టమని. —ఇక వాడి పరిస్థితేమిటంటే తల్లిదండ్రులిద్దరూ లేరు. అప్పలున్నారంటే వాస్తవ వీణ్ణి రమ్మనరు వీడు వాల్లొక్క వల్లడు. వాళ్ళీ తగని ఆతిథ్యం వీడికి తగని అభిమానం. ఒక ప్రెస్సులో పనిజేస్తూ నెలకి అరవై రూపాయలు తెచ్చుకుంటున్నాడు. ఒక చిన్నగది అద్దకి తీసుకుని కొలవేడం చేస్తున్నాడు. వస్తే మాయంటికి లేకపోతే రిహార్స్ రూము. ఇది పరిస్థితి. స్వంత ఆస్తి యేమీలేదు. అలాగే చించుకో మరి.....నా ఉద్దేశ్యంలో మీ పరిస్థితుల్ని బట్టి యిద్దరికీ చాలా చక్కగా సరిపోతుంది. ఇద్దరూ కలిసి

నాటకాలాడుకోవచ్చు. నాలుగు డబ్బులు తెచ్చుకుని సుఖంగా జీవితం గడుపుకోవచ్చు. ఏమంటావ్?

వసుం: నా కంఠకంటే యింకేంకావాలి. నా జీవితాంతం మీకు—

ప్రభా: అదుగో అదేవద్దు. నేనేం నీకు సాయం చెయ్యలేదు. నా స్నేహితుడి తరపున నేను మాట్లాడుతున్నాను. ఇందులో ఒక్కొక్కటి కృతజ్ఞత మాపవలసిన అవసరమేమీ లేదు. ఎలాగైనా ఒక ఒడుకు చేరుకుందామని నీ ఉద్దేశం. ఎలాగైనా నా స్నేహితుడు సుఖపడే పద్ధతి చూద్దామని నా ఉద్దేశం. ఈ రెండు ఉద్దేశాలతోనే మన సంభాషణంతా నడిచింది..... మరి సరే నన్నదని చెప్పమంటావా వాడితో?

వసుం: (కొద్దిగా తల పైకెత్తి కృతజ్ఞతా, ఆనందమూ, స్వేచ్ఛా అన్నీ ద్యోతకమయ్యేలాగా మాస్తా అంగికారాన్ని తెలియజేస్తుంది)

మాధ: (ప్రవేశించి) ఏమయిందన్నట్టు కళ్ళతో అడుగుతూ పైకి ఇక నే నింటికి వెళ్తారా!

వసుం: (వెనకటిలాగా కాదు. ముఖవళికళలా కొద్ది మార్పు. కొద్దిగా పక్కకి తిరిగి కూర్చుంటుంది).

ప్రభా: పో! నేనేం బలవంతం చేస్తాననుకున్నావా. ఉండి నన్నేం ఉద్ధరిస్తావా. తిండి దండగ పైగా.

మాధ: పోనీరా మవ్వంత సరదా పడుతుంటే నేనెందుకు కాదనాలి. భోంచేసి పోతాలే.

ప్రభా: అరవకుండా యిటు రా (పక్కన కూర్చోపెట్టుకుని) ఏమిటి మరి?

మాధ: ఏమిటి?

ప్రభా: వసుంధర ఒప్పుకుంది.

మాధ: నిజంగానా...అయితే—

ప్రభా: చెబుతామని. నాటక మయ్యేలోపుగా మీరు పెళ్ళి చేసేసుకోండి. వీరాస్వామి యివాళో లేవో వస్తాడుగా! రాగానే చెబుదాం ఇక ఈ అమ్మ యితో సంబంధం ఒడులుకోమని.

మాధ: ఒడులుకో కేం జేస్తాడు. అసలతనికేం సంబంధం. ఎందుకు నా గదిలోనే—

ప్రభా: తొందరేదు. అదేం చాలుతుంది. కాస్త యిల్లంటూ దొరికేదాకా యిక్కడే వుండొచ్చు. ఒక్కటిమటుకు జాగ్రత్త. పెళ్ళయిపోయేదాకా మీరేం బయటపడకూడదు.

[ప్రవేశం: కనకరాజు, వీరాస్వామి.]

[ప్రభా: హలో! కనకరాజుగారూ! ఆరే వీరా స్వామిగారు కూడా వచ్చారే! రండి రండి కూర్చోండి (లేచి కుర్చీలు ముందుకి జరుపుతాడు.)

వీరా: కూర్చోవటానికి వీలేండి. వాకిట్లో రిక్తా నిలబడేఉంది. ఈ బస్సులో బందరు వెళ్ళిపోవాలి. ఇదిక్కడికి వచ్చిందని మనవాళ్ళు చెబితే వచ్చాను. — ఇక్కడికి వచ్చానేమి?

[ప్రభా: ఆ యేదో చదువుకోవటానికి పుస్తకాల కోసమని వచ్చింది. ముందు మీరు కూర్చోండి (ఇద్దరినీ కూర్చోబెడతాడు. చూడరావు టేబిల్ మీదకి చేరతాడు) అయితే యిదేమిటి యిప్పుడు వెళ్ళటం?

కనక: వారంరోజుల్లో నాటకం పెట్టుకుని యిప్పుడా మ్యూయిని తీసికెత్తానంటావండీ. ఇప్పటికింత డబ్బు ఖర్చుపెట్టేమి.

[ప్రభా: అదేమిటండీ వీరాస్వామిగారూ! న్యాయమేనా? మధ్యలో వెళ్ళటం యేం బాగుంటుంది చెప్పండి.

వీరా: కాదు మేడరుగారూ అర్జంటు సనాకటుంది. అది చూసుకుని మళ్ళీ యెల్లండి పాదునకల్లా వచ్చేస్తాను.

[ప్రభా: అదేదో మీరే చూసుకోరారు.

వీరా: కాదండీ అది కూడా రావాలి.

[ప్రభా: అంత అర్జంటు పనేమిటా.

కనక: ఈ పిల్లపేర నన్ను యింటికేదో నుంచి ధర వచ్చిందట. నెంటు నే రిజిస్టరు చేసేవద్దతిలో కొంటారట. అందుకని.

[ప్రభా: అంత యిల్లవసరమైనవాళ్ళు వారంరోజు లాగలేదంటండీ.

వీరా: కాదండీ తుజాలమీద టేరం. పోజే మళ్ళీ చిక్కదు.

వసుం: అసల్ ఇల్లమ్మటం దేనికి?

వీరాస్వామి: నోబుద్దయ్. ఆ సంగతి నాకు తెలియదు.

[ప్రభా: (కంటితో మాధవరావుని మాట్లాడవద్దని సైగచేసి) నువ్వురాకోమ్మో! పోనీ అలాగే వెళ్ళిరుగాని. ఈపూట మాయింటికి చుట్టాలు. భోంచేసి వెళ్ళండి. ఎటుదిరిగీ తొమ్మిదియిదిగా.

వీరా: ఎందుకులేండి. ఇంటికి వెళ్ళి భోంచేస్తాంగా.

[ప్రభా: ధరవారేదులేండి మా యింట్లో చేస్తే తప్ప! ఈ వేళప్పుడు యింటికొచ్చినవాళ్ళని భోంచెయ్యకుండా సంపటం న్యాయమేనా? వంటయివోవచ్చింది. హాయిగా భోంచేసినట్లే యే వేళికి చేరినా యిబ్బంది ఉండదు. మరిచేపోయా! వాణ్ణి వళ్ళమంటాను.

వీరా: అహహ! పెట్టెవుంది. ఇటునుంచే బస్ స్టాండ్ కి వళ్ళంగదా అని యాయునుంచి దాని పెట్టి కూడా తెచ్చాను.

[ప్రభా: ఏయ్ రిక్తా! ఆ పెట్టె యిలా తీసుకురా!

[రిక్తావాడు పెట్టె తీసుకొస్తాడు. వీరాస్వామి డబ్బులిచ్చి పంపేస్తాడు]

[ప్రభా: నువ్వు ముందు స్నానం చేసియమ్మ! తిర్వాతి మేంకూడా చేసేస్తాం. ఇదుగో ఈ అమ్మాయిని తీసికెళ్ళవే.

[వసుంధర పెట్టె తీసి సుడౌలు తీసుకుంటుంది పార్వతి సుమ్మందగ్గరికి వచ్చి ఆమెను తీసికెట్టింది]

కనక: అది సరేనండి. వీళ్ళిలా మధ్యలో వెళ్ళిపోవటం నాకేం బాగాలేదు.

[ప్రభా: నిజమే మఱి. మళ్ళీ వచ్చిందాకా రిహార్సల్స్ ఆపాలింజ్ గదా? మధ్యలో ఆపితే చేసిన ప్రాక్టీసంతా వృధా. ఎలాగోలా యీవారం ఓపికపట్టండి వీరాస్వామిగారూ.

వీరా: అట్టే చేప్పేనుగదండి వీలేదని. ఇక పదిస్పాడక్కండి.

కనక: ఎలాగయ్యా చెప్తే! ఇప్పటికి రెండు వందలు ఖర్చుపెట్టేను. ఇదేం తమాషా అనుకున్నావా డబ్బుతోపని.

వీరా: అదేమిటండీ అలా మాట్లాడతారు. మళ్ళీ ఎల్లండికల్లా వచ్చేస్తామంటూంటే.

కనక: అవునయ్యా మాకు నమ్మకమేమిటి? రాకపోతే మే మభాసుపాలు గావద్దు... ఇంతవఱకు మా నాటకాలన్నా మేమన్నా యీపూళ్ళో కాస్త గౌరవముంది. అది కాస్తా మన్నుకొట్టుకుపోతుంది.

వీరా: అంత అనుమానంగా ఉంటే మీరిచ్చిన బయనా తీసుకోండి.

కనక: బయనా తిరిగిస్తే అయిందా యేమిటి? మళ్ళీ యిప్పుడు వేరేమనిషిని వెతుక్కుని అంతా మొదలెత్తుకుని వారంరోజుల్లో తిరునా కౌగలమా?

ఈపూర్వో అంతమాత్రం తెలివిగల దెక్కడుంది? నెల రోజులు రుద్దితేనే అంతంతమాత్రం. ఈ వారంలో పోరనుకూడా రాదు. అసలు కాస్త అక్షరజ్ఞానం ఉండి వేమలు వేసే దేదీ యాపూర్వో. అందుకే నేగా మి కోసం బందరు పరిగెత్తుకొచ్చింది. పోనీ నాలుగు రోజులు వెనక్కి జరుపుదామంటే హోలుకు 'తేదీ' ఖాయం చేసుకుంటిమి బహుశాకూడా యి సిమి. ఆగోజాడుకోవాలి లేకపోతే బహుశాకి తిలోద కా లే. ను వ్యేమన్నా చెప్పనయ్యో మీరు వెళ్ళటానికి వీలేదు. నాటకమయ్యేదాకా ఆ అమ్మాయిని కదిలించటానికి వీలేదు.

మాధ: రాజుగారూ! ఎందుకు మీకీ కంఠోషం. ఆ అమ్మాయి యెక్కడికీ వెళ్ళను. సరేనా. మీరు రుకోండి (ప్రభాకరం మాట్లాడవద్దని సైగ చేసినా ఊరుకోడు.)

వీరా: ఆదేమిటండోయ్! ఎందుకని?

మాధ: ఎందుకేమిటి? అస లెందుకు రావాలి నీతో? రాదు. ఇక నువ్వు అమ్మాయిని గుఱించే బాధ్యతా పెట్టుకోవల్సిందే తెలిసిందా?

వీరా: ఆదేమిటండోయ్ మీరు మర్యాదా వాటి మాట్లాడుతున్నారేమోనో... రిప్టంబోచ్చిన...

మాధ: పొరపాటు. నేను మర్యాదా వాటి మాట్లాట్టలేదు. ఉన్న విషయా లేవో విశేషంగా చెబుతున్నాను. నీకూ వసుంధరకీ యిక యేరిక పైన సంబంధమూ లేదు.

వీరా: మీరు జాగ్రత్తగా మాట్లాడాలి అది నా పిల్ల.

మాధ: ఎంతమాత్రం కాదు. ఆ ఉద్దేశమే యిక విడిచి పెట్టమని చెబుతున్నాను.

(ప్రభా: ఒకరేయ్ నువ్వండు చెబుతా. ఇదుగో వీరాస్వామిగారూ! ఇక వాగ్వాదంతో లాభంలేదు. వసుంధరా మాధవరావు పెళ్లిచేసుకోబోతున్నారు—

వీరా: వీలేదు.

(ప్రభా: ఎందుకు లేదులెండి. ఇక మీరు అసవసరంగా ఆయాసపడొద్దు. మీ రామ్మాయి తండ్రి కానట్లు తెలిసింది. కాబట్టి—

వీరా: ఇదుగో మీరుకూడా అలాగే మాట్లాడుతున్నారు. మీరేమో మర్యాదస్తులనుకున్నాను. ఎవరు చెప్పేరు మీకు?

(ప్రభా: ఎవరో చెబితే యెలా తెలుస్తుంది. తల్లి చెప్పిందని ఆ అమ్మాయి చెప్పింది—

వీరా: ఏది బాడఖావ్.

మాధ: పట్టు రాల్పోతయ్ మరోసా రన్నావంటే. పిచ్చి పిచ్చి—

వీరా: ప్రాణం తీసేస్తాను (మీదకిపోతూండగా ప్రభాకరం పట్టుకుంటాడు. మాధవరావును కనకరాజు పట్టుకుంటాడు)

మాధ: వదలండి రాజుగారూ! కృష్ణలో పాతే నాను.

[రామకృష్ణయ్యగారు హడావుడిగా లోపలికి వచ్చి]

రామ: ఏమిచేమిటి!...

(ప్రభా: (అదిరిపోయి) రా నాన్నా!

రామ: ఏమిటీ గందరగోళం.....ఒక్కటూ మాట్లాడరేమిరా... ఏమిట్రా (ప్రభూ...ఏమిట్రా మాధవా! కొట్టుకోబోతున్నాడు.

[వీరాస్వామి రామకృష్ణయ్యవంక తేరిపార జూస్తుంటాడు]

మాధ:... ఏమిలేదు మామయ్యా...నాటకం రిహార్సలు.

రామ: ఛా! నోరుమయ్! (వీరాస్వామివంక తేరిపారజూచి)...ఎవరి మనిషి.....ఎక్కడో... చూసినట్టు

కనక: బందరండి. వీరాస్వామి—

రామ: బందరు—వీరాస్వామి.....ఆ గుర్తుకొచ్చింది. ఓరి నీ తప్పనియ్య గుర్తుపట్టకుండా మారిపోయావేమోయ్ చాలా చిక్కిపోయావ్ నన్ను గుర్తుపట్టావా?

మాధ: నువ్వెరుగుదువా యేమిటి మామయ్యా!

రామ: ఎఱగటమేమిట్రా నాలుగేళ్ళ పాటవ్వంగా నాకు గుఱబ్బండి కట్టేవాడు. మేమూల మీద పోయే దా గుఱం. ఏమోయ్ వీరాస్వామి! ఈ పూర్వోచ్చాశేవేమిటి...అయితే యీ పోట్లాటేమిటి.. ఆరి వెళ్లిపోతావేమోయ్.

వీరా: (కంగారుగా నీళ్లు నముల్చి నడుస్తూనే) ఆ! ఇదుగో ఒకటి తెల్లొస్తా. (వెళ్ళిడు)

[ప్రభాకరం లోపలికి వెళ్ళిడు.]

రామ: (కనకరాజుతో) ఏమిటండీ యిదంతా మాయగా ఉంది నాకేం అర్థంకావటంలేదు?

కనక: ఆ...యేమీలేదండీ...మా నాటకంలో వేదం చెయ్యటానికి బంధర్లుంచి ఒకమ్యూయిని తీసుకొచ్చాముండి. నాటకమింకా వారంరోజులుంది. ఆ అమ్యూయిని తీసికెళ్ళిపోతానంటాడు ఇతను. వీల్లేదని మేము. ఇదండీ బోల్తాట.

రామ: ఇతను తీసికెళ్ళటమేమిటి! వాల్లిద్దరికీ సంబంధం?

కనక: ఆపిల్ల తండ్రి నంటాడండీ.

రామ: అనబడేమిటండీ. అసలు విషయమేమిటో మొదట్నుంచీ వివరంగా చెప్పండి.

మాధ: ఏంలేదు మామయ్యా! ఆ పిల్ల పుట్టిం తర్వాత తల్లిదగ్గర ఈ వీరాస్వామిగాడు చేతడు. ఆ పిల్లని నానా బాధలు పెడుతున్నాడు. రెండునెల్ల క్రిందటే తల్లి చచ్చిపోయింది. సరే కాబట్టి కంటూ యీవూరొచ్చింది. ఇప్పుడు మధ్యలో తీసికెళ్తానంటాడు. ఆ పిల్లేమిటి—ఇక మళ్ళీ ఆ పూరు వెళితే నానాబాధలు పెడతాడని అచ్చంగా యిక్కడే వుండిపోదామని నిశ్చయం చేసుకుంది.

రామ: చేసుకోనీ. మధ్యలో మీరు పోట్లాడుకోవటం కేసికే?

(ప్రభా: (ఐంబుతో నీళ్ళుతెచ్చి) కాళ్ళు కడుక్కో నాన్నా!

రామ: అక్కడ పెట్టు...మాట్లాడలేమండీ.

[మాధవరావు మెల్లిగా కనకరాజును గిల్లుతాడు.]

కనక: అంటే మాధవరావుగారు...ఆ అమ్యూయిని—పెళ్ళి....

రామ: ఏరా మాధవా! నిజమేనా?

మాధ: (తలవంచుకుని) నిజమే మామయ్యా!

రామ: అయితే తల్లిదండ్రులు లేరుగదా అని యివ్వవచ్చినట్లు ప్రవర్తించటమే సన్నుతం.... అంతింకంటే మంచి సంబంధమేమీ దొరకలా?... మాట్లాడవేరా?

మాధ: నాకేం ఆస్తా పోస్తా. మామయ్యామంచి సంబంధాలు రావటానికి? ఏదో నాతోపాటుగా నాలుగుదిబ్బలు సంపాదించేది. లేకపోతే యెట్లా గడవాలి నా జీవితం. ఒక్క కులాన్ని గురించే కదా నీ కివంటేంది.

రామ: అవునా మరి. పదిమందిలో తిరగవలసినవాడివి. మీ అక్కయ్యలు నిన్ను గడపతోక్కనిస్తారా?

మాధ: ఆ!...ఇప్పుడు తప్పి తలకత్తుకున్నాను. ఇక చూడలేమో నని దిగులు. నాలక్ష్యం వాళ్ళకి లేదు వాళ్ళలక్ష్యం నాకు లేదు. నా జీవితం యిబ్బంది లేకుండా గడిచే మార్గమేదో నేను చూసుకోవాలి గదా. ఇక కులం సంగతంటావ్. నిజాయితీగా ఉండేవాళ్ళు వాళ్ళల్లోనూ ఉన్నారు. పెళ్ళివాటికే రెండుమూడు గండాలు గడిచినవాళ్ళు మన కులాల్లోనూ ఉన్నారు.

రామ: అత్తే! ఆ విషయం నేను, కాదనటం లేదు. మంచిపిల్లలు వాళ్ళల్లోనూ ఉండవచ్చు. కాని నీకు సంబంధించిన వాళ్ళతో—

మాధ: నే నొకళ్ళ యిష్టంపట్టి పోయేవాణ్ణి కాదు మామయ్యా నా విషయమేదో నేనే స్వయంగా చూసుకుంటాను. ఒక్కలేమో అనుకుంటారని చేతులారా యిబ్బందులు తెచ్చుకోను. లేసప్పుడు పెట్టేవాళ్ళవ్వరూ లేదు.

రామ: సరే నీయిష్టం. నేనేం చెప్పగల్గు. ఇంకువల్ల నీకు పొట్టం లభిస్తుందంటే అలాశే కానియో.....మరిచేపోయా ఏడీ యీ వీరాస్వామి! వాకిట్లో కల్లోనానన్నాడురా—లేదే చూడరా ప్రభా ఉంటే బోలెటికే రమ్మను.

మాధ: ఇంకేం ఉంటం అప్పుడే దారి పట్టుంటాడు.

(ప్రభా: (చూసినచ్చి) లేడు.

రామ: ఆ! అదే పోక పోయాడేరా ముండా కొడుకు. చాలా సంగతులు మాట్లాడా లనుకున్నాను. ఆ పిల్లదగ్గరకే వెళ్ళాడేమో. మరిచేపోయా ఇప్పుడా పిల్ల నీ అండలోనే ఉందా?

మాధ: ఇంకా లేదు?

రామ: మరెక్కడుంది.

పార్వ: (గుమ్మంలో ఉండి) ఇదుగో యింట్లో ఉంది. ఇదుగో వసుంధరా యిలారా మీ అన్నయ్యగారి నాన్నగారు నిన్ను చూస్తారట.

రామ: ఇక్కడే ఉంది! అందుకే నన్ను మాట యిక్కడ పోట్లాడుకుంటున్నాను. ఏడీ (గుమ్మంధర రాగానే మొహంవైపు చూస్తాడు.)

మార్గశీరము

వసుం: (రామకృష్ణయ్యనుమాని తెల్లబోయి)
ఆ! (అదేపనిగా వెళ్లిగా చూస్తుంది.)

రామ:అదేమిటా అట్లా చూస్తుంది...
ఏమిటమ్మాయ్!

ప్రభా: ఏమిటి వసుంధరా?

మాధ, కనక: ఆరె!

వసుం: (కళ్ళనీళ్ళు గిర్రన తిరుగుతయ్)
నానా! (ఆమాంతం రామకృష్ణయ్య వల్లో కూలిపోతుంది)

మాధ, ప్రభా, కనక: ఆ!

పార్వ: అదేమిటి?

ప్రభా: ఆ! (వసుంధరపై పైతెరిచి గబగబా
గుడ్డలన్నీ తోసి పారెసి అడుగునున్న ఫోటో తీసి
ఒక్క నిమిషంమాని మాధవరావుకిచ్చి లోపలికి వెళ్లి
పోతాడు. పార్వతి అతని వెంటే వెళుంది)

రామ: ఇదేమిటరా! ఇదేమిటమ్మాయ్. ఆ
ఫోటో యేమిటా మాధవా! ఏమిటా అంతా అయో
మయంగా ఉంది నాకు.

మాధ: మరేంలేదు మామమ్మ! ఈ ఫోటోలో
వాళ్ళు (చూపిస్తూ) ఆ అమ్మాయి తిల్లి...తండ్రి.

రామ: (నిర్భాంతిపోయి) ఆ!...(నిట్టూర్చి)...
15, 16 యేళ్ళ నాటి కథ. లే తిల్లి...మీ...అమ్మ...

వసుం: రెండు నెలలంది నాకో...

రామ: పిలు తిల్లి నీ మనసారా పిలుకో!
నాబోటివాళ్ళమూలంగా ఎంతమంది ఆమాయకపు
పిల్లలకి ఆమాట ఉచ్చరించే భాగ్యంలేకుండా పోతు
న్నదో!

కనక: ఫలం వెతుక్కుంటూ వచ్చి ఆసామిని
చేరింది.

మాధ: అయితే కొన్నాళ్ళు చౌదరనికూడా తగి
లిండుకున్నా వేమిటి మామయ్యా.

రామ: మనపని పైలాపచ్చీసుగా ఉండే
రోజుల్లో ఆమాట లేకుండా పిలిస్తే పలికేవాళ్ళం
గాదోయ్.

కనక: మాధవరావుగారూ! అర్థంతుపనిఉన్నది
వెళ్ళొస్తా.

రామ: భోంచేసి వెళ్ళురుగాని—

కనక: తుమించండి మరోమాటు. వస్తా తొందర
పనుంది (వెళ్లిపోతాడు)

పార్వ: (నవ్వాపుకుంటూ తుండుగుడ్డలు పట్టు
కుని వచ్చి) స్నానం చెయ్యండి మామయ్యా (అని
యిచ్చి, వసుంధరని తనదగ్గరికి తీసుకుంటుంది)
(రామకృష్ణయ్య దొడ్లోకి వెళ్తుందిగా)

మాధ: కట్నంమాట చెప్పిపో మామయ్యా.

రామ: నాకు తెలియకముందే ఖాయం చేసు
కున్నావుగదోయ్—కొబట్టి మరి మాట్లాడొద్దు.
(వెళ్తుడు)

(ప్రభా: (లోపల్నుంచి వచ్చి) ఇరిగో నడి
పాతవి రెండు (అని తండ్రి చెప్పలు చూపిస్తాడు)

మాధ: (గబుక్కున మంచంమీద పడుకుని)
నోరుమానుకుని వేళ్ళు పిసకరా.

(ప్రభా: (ప్రక్కన కూర్చుని దవడ పగులుంది)

పార్వ: ఎవరికోసం. దక్కించుకుంటూ

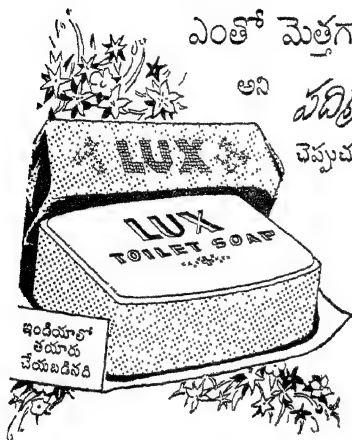
(ప్రభా: (వెక్కిరిస్తూ) హే హే హే!

పార్వతి: (మరీ వెక్కిరిస్తూ) వె వె వె ఈ
బస్సులో వెళ్లి అత్తగార్ని తీసుకురండి. ఎందుకమ్మా
నాదగ్గరికి చేరవు. (అని సవ్యతూ వసుంధరని అవ
తలికి నెట్టి యింటాకి వెళ్లిపోతుంది.)

“ఎంతో తెల్లనిది—ఎంతో శుద్ధమైనది

లక్స్ టాయిలెట్ సబ్బుయొక్క నురగ

ఎంతో మెత్తగాను, సువాసనగాను వుంటుంది”

ఇండియాలో
తెలుగులు
చేయబడినది

అని వదిలిన
చెప్పుచున్నది

లక్స్ టాయిలెట్ సబ్బులో పరిశుద్ధ నూనెలే ఉపయోగించబడుతాయని మీకు తెలుసా? అందుకే అది అంత తెల్లగా వున్నది. వద్దిన ఇలా చెప్పుచున్నది: “ఇది ముఖవర్ణస్థుకు లక్స్ టాయిలెట్ సబ్బు దివ్యమైన సౌందర్య వహకారి అని నేను తెలుసుకొన్నాను. దాని సమ్మర్పణమైన మెత్తని నురగ కర్మ రంధ్రాలందు లోతుగా చొచ్చి, నా చర్మాన్ని మృదువుగాను, మందరముగాను ఉంచుతున్నది. దాని మనోహరమైన నిలిదీపుండే సువాసనం కేకాదా నాకు మిక్కిలి ఇష్టము!”

గొప్ప వార్త!

శరీరమంతా సౌందర్యముగా
నుండుటకు క్రొత్త

పెద్దపైజు సబ్బు

ఇప్పుడు కోరకుచున్నది
ఇవ్వకే దానిని వాడే చూడండి!

“...అందుకే నా ముఖ
వర్ణస్థును ఆకర్షణీయముగా
నుంచుటకు నేను లక్స్
టాయిలెట్ సబ్బును వాడుతాను.”

★ నీ నీ మా తారలకు సౌందర్యమునిచ్చు సబ్బు ★

L.T.S. 101-X-72 TL

నేటి సాహిత్యము

ఆపభ్రంశ ప్రయోగములు

శ్రీ తిరుమల రామచంద

భారతి నవంబరు సంచికలో పై శీర్షికతో శ్రీ కురు గంటి సీతారామయ్యగారు ఒక వ్యాసం వ్రాసి వారు. వారు పేరునకు నేటి సాహిత్యమన్నారు కాని, వారిచ్చిన ఉదాహరణలన్నిటిని పరిశీలిస్తే, కేవలం ఇటీవల వెలువడిన “ఉదయ ఘంటలు” అన్న అభిలాంభ కవుల కావ్యసంపుటికి (తెలంగాణా రచయితలసంఘం ప్రచురించినది) మాత్రమే వారి పురోభాగిత్వం పరిమితమైనట్లు స్పష్టమవుతుంది. వారామాట స్పష్టంగా, తెలిపివుంటే పాఠకులకు సుకరంగా వుండేది. ఆ సంపుటిపేరు వారు ఎందుకు తెలుపలేదో దురుహ్వం. పాఠకుల సౌకర్యంకోసం వారిచ్చిన క్రమంలోనే వారిచ్చిన “ఆపభ్రంశాల”ను పరిశీలింతుము.

అచ్చుతప్పులు

మొట్టమొదట ఒక్కమాట చెప్పవలసి వుంది. పూర్వకాలంలో లేఖః ప్రమాదాలలాగే నేను ముద్రణప్రమాదాలు వుండడం అంగీకరించాలి. అప్పటివారు లేఖకప్రమాదాలను తొలగించుకొని సరైన పాఠాలను నిర్ణయించుకొని విమర్శకు పూనుకొనేవారు శ్రీ సీతారామయ్యగారు అచ్చు తప్పులను కూడా ఆపభ్రంశాలగా ఉదహరించడానికి వెనుదిరులేదు.

ఉదాహరణకు విద్యాక విశ్వంగారి “నాన్యః పంథాః” అనే గీతంలోవున్న “జనతాగతి” అన్న పదాన్నే తీసుకుందాం. ఆ గీతం పూర్వం—1949 ఆగస్టు నెలలో నవ్యసాహితీలో (సాహిత్య పత్రిక, ఆనంకపురం) ప్రచురితమైంది. అందులోని భాగమిది.

“వంచన ఏ కించిత్”

కవచివా నిన్ను నన్ను

... నలగ్రహాక్కి ముందునకే

సాగుతుంది జనతాగతి
ఆగబోదు! ఆగబోదు!
అలా చించుము సఖుడా.”

ఈ గీతం ‘ఉదయ ఘంటల’లో ‘జనతాగతి’ అనడానికి వారు “జనతాగతి” అని పడింది. ఆ స్వరూపంలో అచ్చు తప్పున్నది సుస్పష్టం. కాని శ్రీ భట్టాచార్యులు “ద్విగుణమాసము చేసి నాడనుకొందును కవి” అని ఒక విమర విసిరినారు.

ఈ విమరలోనికి వచ్చేవే మరకొన్నది. “మానవ మాతృకు”. ఇది అచ్చుతప్పున్నందుకు గుర్తు అదే పద్యంలో ప్రథమ పాదంలో ‘మానవమాత్రుడు’ అనే ఉండడం. ఆ పద్యాన్ని పూర్తిగా చదివి వుండినా, “మాత్రుడు అని కాబోలు కవివృద్ధయము” అని అనుకోనవలసిన ఆవశ్యకత వుండదు. వారి వ్యాసంలోనే (పుట 466, 2 వ కాలంలో 28 వ పంక్తి) ‘శ్రుతి’ అనుటకు వారు 487 వ పుట 2 వ కాలం 20 వ పంక్తిలో ‘లాఘవ’ మనుటకు వారు, శృతి అని ‘లాఘవ’మని పడినది. దీనినిబట్టి శ్రీ భట్టాచార్యులవారికి శ్రుతి కృతులకు లాఘవ లాఘవాలకు భేదం తెలిసిన చెప్ప సాహసికుమా?

ఇలాంటివే “కృషియింప, పుష్టి, కక్షీవంతుడు రక్షపాయ” మొదలైనవి. వీటి సాధురూపాలు “కృషియింప, సుష్టి, కక్షీవంతుడు, రక్షపాయ.”

“ఆపభ్రంశాలు”

(1) శ్రీ వార్ల వేంకటేశ్వరరావుగారు వ్రాసిన “ఆవల” అనే గీతంలో “ప్రత్యేకా పరివర్తనలే” అన్నమాటమీద వీరు “అపాశ్చర్యస్వరూప మితనికి తెలియదు” అని విమర్శించారు. రాజాహస్యభి శబ్దాలకు ‘టచ్’ వచ్చి ప్రత్యేకం కావడం, ప్రత్యేకం జరిగే పరివర్తనలు అన్న అర్థంలో ప్రత్యేకశబ్దం పరివర్తన శబ్దంతో సమనిండడం సంస్కృత వ్యాకరణం చదువుకున్నవారికి తెలియనది కాదు.

(2) ఇక మిశ్రమ సమాసాల సంగతి. మిశ్రమ సమాస చర్చ ఈనాటికి కాదు. ఎందరో పండిత ప్రకాండలు ఆంధ్ర వాఙ్మయాన్ని అవలోడించి వీటిని వెలికితీసి వీటి ప్రాచుర్యాన్ని తెలియజేసి నారు. మిశ్రమ సమాసాల కూర్పు అదికవి నుండి అత్యాధునిక కవిదాక నిరామాటంగా సాగూతూ వచ్చినదే. వీరు తప్పన్న “బహు మంచి” లాంటి “మహమంచి” భాస్కర రామాయణం యొద్ద కాంక్షలో వున్నది. వాడి మయూఖములు, వేడి పయోధరాలు అందియా చూచినవే. అంచరూప అందియా ఎరిగినదే. శివకవులు మరికొంత ముందకుగ వేసి అమరలేమ, భక్తకూటువులు, (సోమనాథుని బసవపురాణం) వంటి సంస్కృత పూర్వ మిశ్రమ సమాసాలను ప్రయోగించినారు. అంతేకాదు. పుష మిశ్ర, చేదభాజ్జంవంటి ప్రాకృత సంస్కృత మిశ్రాలను ప్రయోగించారు. శ్రీనాథుని వంటి మహాకవి కైవార, హేరాళాలవంటి అచ్చ తెలుగు పదాలను సంస్కృత సమాస వ్యవస్థలో బిగించారు. “కైవార దుర్భాషణంబులు” — నైడం 7-89. హేరాళక్రిడా సంచారిణి “—భీమఖండం. 1-100, ఇలాటి వాటిని చూచే శ్రీనాథునికి సంస్కృత సమాసంలోనే సంస్కృతేతర పదాలను చేర్చి అలవాటున్నదని నూర్యారాయ నిఘంటు కొరులు అనవలసి వచ్చింది. “వందిమాగధ నూత కైవార రవము” అని భాగవతం. దినవెచ్చ దినవహిలాంటివి కొల్లలు. ఇవన్నీ చూచిన తర్వాత శరచ్చెన్నైలో నెగపిండాలు, విచకతైర, లాంటిపదాలను అపభ్రంశాలని ఎలా అనగలం? అట్లని ప్రతి శ్రుతికటు మిశ్ర సమాసాన్నీ సమర్థించడం కాదు. కాని, ఇవేవో ఈనాటి అభ్యుదయ కవులకే అలవాటయినట్లు, వారికి శబ్దస్వరూపం రేఖా మాత్రం కావేనా తెలియనట్లు శ్రీ భట్టాచార్యులు గారు నూచింపదలచిన అభిప్రాయం సరికొదనిమాత్రమే నా మనవి.

(3) సంస్కృతపదాలు రూపాంతరం చెందినవి కూడా ప్రాచీనకాలంనుంచి పండితులకు పరిచితమైన సత్యమే. సౌదామని సౌదామిని అయినది.

“.....సౌదా

మినితోఁ జెలువొందు నీల

మేఘముపొలెన్” — సింహాసన

ద్వాత్రింశతి. 2-146.

ఏకాదశి ఏకాశి అయినది.

“కడిదిపాపంపు దశమి నేకాశి

గూడు” — శ్రీరంగమాహాత్మ్యం. 8 119.

ఏకాదశి మరికొంత ముందుకువెళ్ళి ఏకాశి, కాశి అనికూడా అయింది.

ముష్టిముష్టి ముష్టాముష్టి అయింది.

కలారం కలహారము, కలహారము అయింది. నన్నెచోడని కుమారసంభవంలో చూపవచ్చు.

సమాహం సమాహి అయినది. వసుసమాహి, బకసమాహి, భక్తగణసమాహి అని కేతన, నన్నెచోడను, సోమనాథుడు మున్నగువారు ప్రయోగించినారు.

వట్రువసుడి క్రావడి అయినది.

“కృరాన్త్రురంద్రార్ద్రా క్రుత్త్రుబాహూలై”

“మ్రుగువై న చేతులు ముండ్లపొదిలు”

“క్రుణకణాంశంబు వృజమై క్రుంచనట్లు.”

బాలిక బాలికిగా మారినది. యావనము యవ్వన మయినది. అంబుజ నేత్ర అంబుజ నేత్ర అయినది.

భావప్రదేమిటామాట!

సంతానం కుళ్ళి కృషిస్తూ ఉంటే

తల్లికి క్షోభకాదు?

భారతీ - భారతాంబ

కుష్టు,బొల్లి సంతానం

కోసం ఎంతని చిచారిస్తూఉందో?

(స్థాపకము 1920 నవం ౮)

ఇదుగోమా 35 సంవత్సరముల
అనుభవంతో ఇస్తూఉన్న అభయం

మామ నేడే వ్రాయండి

రెడ్డి అండ్ కో
గోపాలపురం. (ప్రా.గో.జి)

ఇలాటి విశేష ప్రయోగాలను సహృదయతతో నేకరించి శ్రీ నిడదవోలు వెంకటరావు గారు “భాషా పరిశోధన-ప్రయోగ విశేషములు” అన్న గ్రంథంలో ప్రకటించారు. మరింత జిజ్ఞాసగల పాఠకులు ఆ గ్రంథాన్ని ముదిరించవచ్చు.

సత్యం ఇలా వుండగా, శ్రీ సీతారామయ్య గారు “అభివ్యం, పరిక్ష” అను పుటలను ఆధాగంగా చేసుకుని పెద్ది ఆర్థాటం చేసినారు. “భాషాజ్ఞాన శూన్యతవలన ఇది కలుగుచున్నది” అన్నంతవరకూ చెరినారు. నేటి కవులలో భాషాజ్ఞాన మేకాదు— కూలంకషమైన భాషా పాండిత్యం కలనాగు చాల మంది వున్నాడు. సౌందర్య ప్రబుద్ధతతో వారి కొవ్వాలను దదిని ఆనందించే సహృదయులు వున్నారు. “సంస్కృత పదములను మాట్లాడుకు రచ యితలకు ఏమి హాస్యకాముకలగు?” అని వారు ప్రశ్నించడం, పై నే నిచ్చిన ఉదాహరణలను పరిశీ లిస్తే ఎంత తొందరపాటు పాఠకులకు తెలుస్తుంది.

భాషా పరిజ్ఞానులని సువిశితం గా పరిశీలించి, “ప్రవాహినీ దోశ్య” అన్న పుటను నిరూపించడానికి బాలావి కిరణ్యం, భాషా భేదం లాంటి ఉత్తమ గ్రంథాలను రచించిన శ్రీ గిడుగు రామమూర్తి పంతులుగారు ఈనాటి భాషాగమనాన్ని చూచి విల పించి వుండరు.

ద్వంద్వసమాసం

శ్రీ భట్టాచార్యులు గారు “ద్వంద్వసమాస విష యమున “తల్లిదండ్రులు” (విశ్వగీతి) గమనింపవలసిన ప్రయోగము” అని అది తెప్పర్చుట నూచించారు. ద్వంద్వసమాసంలో మొదటి పదంబిది సముచ్చ యార్థకం దీర్ఘంగా మారడం అ.హజ మేమాత్రం కాదు. భాషా ప్రామాణికత విషయంలో కవి యాన్ని వీరు తోసి రాజనరుగా! — ఆ కవి త్రయంలోని ఎత్తొప్రగడ “అన్నాదమ్మల గని” అని ప్రయోగించాడు. (ఎత్తొప్రగడ హరివంశం. ఆశ్వాసం 4-15). ప్రాథమ్యాకరణ కాదుకు సంధిసర్వదంబో ఇలాటి దీర్ఘలసాధనకు ఒక నూత్రమే (6 న మాత్రం) ప్రశ్నోకంగా చెప్పి “అన్నా నెల్లెందు” అన్న ప్రయోగం ఉదాహ రించారు.

తెచ్చగుపదాలు

చేతం, మగురం, వీరంవంటివికూడ వీరికంటికి అపభ్రంశాలయినవి. ఎందువల్లనో కాదు—నేవలం

అందులోని ‘ము’ ప్రత్యయం ‘ం’ గా మారడమే వీరికి అసహజంగా కన్పటిసది. మనది అజంతభాష గనుక హలంతాలే లేనట్లు వీరు అన్నారు. భాషా తత్వాన్ని తెలిసిన వీరుకూడా ఇలాఅనడం ఆశ్చర్యం. అజంతభాష గనుక చేతుల, నుజ్జాల, వరాల, మొదలయిన హలంతాలు వుండకూడదనగలమా? ‘ము’ విభక్తి సున్ను గా మారడం ఏమాత్రం అసహజంకాదు. తమిళ కన్నడ భాషలలో ప్రభువావిభక్తి అనునాసికమే. పళం, రామం, బందం మొదలైనవి. ఆ అనునాసికం క్రమంగా తెలుగులో కన్నడంలో వు గాను, ము, వూలుగాను మారిసది. కాని వ్యవహారంలోమాత్రం అనునాసికంగానే వుంది. భాషకు “సిద్ధిరోకాద్వక్త్యా.” కదా! బహువచన ప్రత్యయ మైన లు లోని అచ్చుచోయి లకారం మాత్రం మిగిలి నప్పుడు, ము లోని అచ్చుచోయి మ్ మాత్రం మిగి లడంలో ఆశ్చర్య మేముంది?

డాక్టర్ పాల్ గారి లోటస్ హనీ

(DR. PAULS LOTUS HONEY)

కంటిలో పొరలు, చూపు మాంద్యము, మొద లగు కంటి జబ్బుల కన్నిటికీ ప్రకృతి సిద్ధము, సులభోపాయము, నిరపాయము అయిన మందు. కంటి చూపును అద్భుతముగా అభివృద్ధి చేయును. 40 సెం|| ల ప్రఖ్యాతి గాంచిన మందు. మీరు ఆర్థరు యిచ్చునప్పుడు “డాక్టర్ పాల్స్” అని వాయవలెను. డాం రు. 2/-

2 డాములు రు. 3/- 4 డాములు రు. 5/

డాక్టర్ పాల్ గారి విమ్ పిల్స్

(DR. PAULS VIM PILLS)

నిస్సత్తుక, బుద్ధిమాంద్యము, నరముల బాహీనత, నిస్థాణ వైరాలతో యిక బాధపడ నవసరంలేదు. “డాక్టర్ పాల్స్ విమ్ పిల్స్” 40 సెం|| లుగా పై వ్యాధులకు దివ్యముగా పనిచేస్తున్నాయి విమ్ పిల్స్ యావ్వనోత్సాహము, పటుత్వము నిచ్చును. వివాహితులకు, వయసు మళ్లిన వారికి ఆప్తమిత్రము. అందరు డ్రగ్గిస్టుల వద్ద లేక ఆపాస్ అండ్ కంపెనీ, 286, నేతాజీ సుబాస్ రోడ్, మద్రాసు - 1; మిల్కే అండ్ మిల్కే 1/157, బ్రాడ్వే; నాయక్ వీధి, మద్రాసు-8. వద్ద లభించును.

వ్యాపార వివరములకు వ్రాయండి :

S. PAUL & Co (BS)

4, Hospital Street, Calcutta 13.

మానవుణ్ణి, దేవుణ్ణి ఆనడంకూడా లోకంలో వుంది. ప్రాచీన వ్యాఖ్యాతలందరూ వాడినదే. మల్లన రామస్తవ రాజంలో వాణ్ణి అని ప్రయోగించాడు. దాన్ని ఆధారంగా శ్రీ గిడుగు సీతాపతి గారు భారతశతకంలో పద్యానికి పద్యమే రచించారు.

శ్రీ పిలకా గణపతిశాస్త్రిగారు “బరువుబండి” అనే గేయంలో ‘మంటల్లో’ అని వ్రాయడం ఆక్షేపించినారు శ్రీ సీతారామయ్యగారు. పదమధ్యాన వున్న రెండు లకారాలలో వెనుకది ముందుదాని లోనికి తోచుకొని వచ్చుట స్వరశాస్త్ర సంసిద్ధమే.

కళ్లు నీళ్లుకూడా అప్పకవికే కాదు వీరికికూడా తప్పలుగా కనిపించినవి.

“నీళ్ళకు నిర్వ్రోళ్ళకును నేటి కరుళ్ళకు...” అని శ్రీ దాసు శ్రీరాములుగారు “తెనుగు నాడు”లో ప్రయోగించిన గుర్తుకు తెస్తున్నాను.

వాకడులో వున్న క్రియరూపాలను అట్టే ప్రయోగించడం అదేపనిగా నేటి రచయితలు అలవాటు—చేస్తున్నారు. పక్షకాండ్ర సాహిత్యంలో ఇలాటివి కొల్లలు. పూజ్యశ్రీ చెళ్ళపిళ్ళి వారింటి వారు తమ వ్యావహారికంలో “అనియ్యేవే, ఆయాయి, అంచాత, ఏతానాతా,” వంటివి ప్రయోగించడం తెగువారికి తెలియనిది కాదు.

దెయ్యలు తప్పట. “దెబ్బకు దెయ్యం జనుస్తుంది” అన్న మనసామెత దెకారాది నే నూచిస్తుంది. మన సామెతలలో యతిసాసలలో ఏదో ఒకటి వుండడం లోకవిధితం. ఇంతకూ ఈ దెయ్య శబ్దం దైవ, దేవశబ్దభవం. దయ్య అని ప్రాకృత హిందీలలోను, దెవ్వి అని దెకారాదిగా కన్నడంలోను వుంది. కనుక వ్యవహారంలో దెకారాదిగా వుండడం, దానిని నేటి కవులు ప్రయోగించడం అపభ్రంశం కాదు.

పయనము వైనమైనప్పుడు బయలుదేరడం వైతేరడం ఎట్లా తప్పవుతుంది?

పంగ, కోతి, ప్రవృత్తులలోని క్రావడి ఎన్నో శతాబ్దాలకిందే జారిపోయింది. సెనగపప్పును సెనగ ప్రప్పుని అంటే హాస్యాస్పదంగా వుంటుంది. క్రావడి లోపించటం తప్పి?

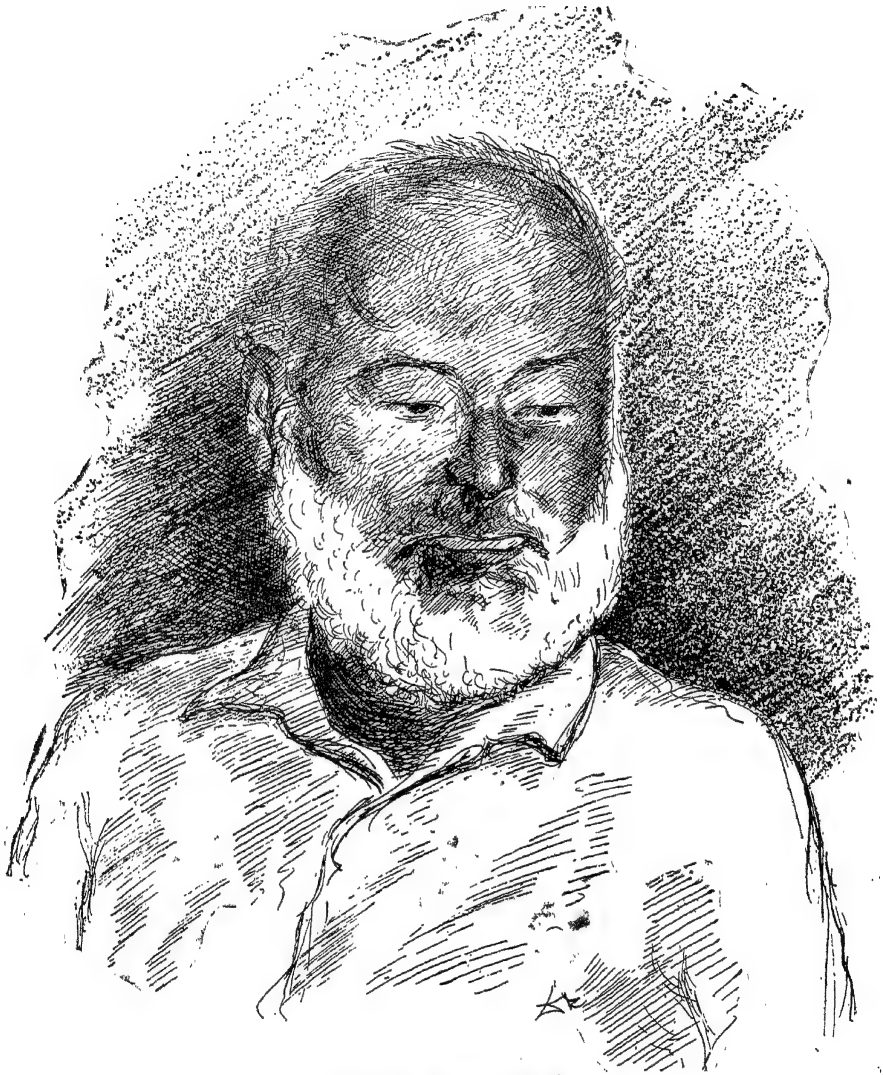
వీరు దుస్సంధులుగా భావించిన కోటాక్కటి వంటి ప్రయోగాలు తెలుగులో ‘నూటాక్కటి.’

కట్టకడపల సీతారామయ్యగారు ఈ గీతములు కూడ తమ తృప్తికిని, మిత్రుల మన్ననలకును, విద్యార్థుల చప్పట్లకును ప్రాసినట్లు కనబడును అని యావదాంధ్రంలోని కవులను, ఆధునిక కవిత్వి సర్వస్వాన్ని అవహేళన చేయడానికి ప్రయత్నించడం సహృదయతకాదు. అపభ్రంశమునే లేవని మావాదంకాదు. అవి నేటికవులలోనే కాదు; ఎవరు వ్రాసినా, ఎందులో వ్రాసినా తప్పే. అయితే ఏమాత్రం అపభ్రంశం లేనివానినీకూడ తప్పుపట్టేదురభినివేశాన్నే మేము ఖండిస్తున్నాము.

శ్రీ ప్రభాకర శాస్త్రిగారి మాటలతో ఈ మనవి ముగిస్తాను.

‘మానవుడు పుట్టింది మొదలుకొని గిట్టేదాకా స్థలభలమూ, తుల్యణమూ—అంటే ప్రతి కాలేతే లోనూ, ప్రతిదేశంలోనూకూడా తన స్వరూపస్వభావాలలో మార్పు చెందుతూ నే ఉన్నాడు అలాగే ప్రతి దేశలేతేలోనూ, ప్రతి కాలేతేలోనూకూడా మానవ ముఖయంత్రంలోనూ భాష విభిన్నతుల్యతలతో కొంతకొంత రాలిపోతూ మాటి ఎంతో విజృంభిస్తూ పెంపొందుతూ ఉన్నది.

“వృక్షవిజృంభణవంటిదే మానవతా విజృంభణమూ, వారిభావల విజృంభణమూనూ. శబ్ద శాస్త్ర వేర్తలు వృక్షశాస్త్రవేర్తలవలె దొరికే ప్రతిశబ్దమూనూ శ్రమించి, దాని పుట్టుపూర్వోత్తిరాలు, ఇప్పటివరకు అడిచేసిన పరివర్తనాలు, అర్థంలోనూ, రూపంలోనూ కూడా గుర్తించి, నిరూపించి ప్రకటిస్తారు. భాషికాలంలో అపి మరిపోగలవు. ఆ మార్పులను భాషికాలంవారు పరిగణించి ప్రకటించగలరు. దాని స్వరూపస్వభావాలను, ఉపయోగాలను గుర్తించడము, వానిని ప్రకటించడముమాత్రమే వారిపనిగాని, చంపడంగాని, పుట్టించడంగాని వారిపనిగాదు... శాస్త్రకారు లట్లా ఉంటూఉంటే ప్రజలు ఆయా శబ్దరూపాలకు వైరస్వనారస్యాలవల్ల సౌకర్యా సౌకర్యాలవల్ల కాలక్రమాన కుంపు పెంపులు జరిగిస్తూ ఉంటారు.”

ఎర్నెస్ట్ హేమింగ్వే

ఉత్తమ సాహిత్యవేత్తగా 1954 నోబెల్ బహుమతి సందుకున్న అమెరికన్ రచయిత; పాశ్చాత్యసాహిత్య ప్రపంచంలో ప్రసిద్ధ సవలాకారుడుగా హేమింగ్వేకు ఇదివరకే ఉన్నతమైన స్థానం వున్నది ఇప్పుడీ బహుకృతిని సాధించిన రచన 'Old Man and the Sea' అనే నవల. ఈరచనలో నృప్తించిన సాంకేతిక రూపకల్పన (Symbolism) అద్భుతమైనదని పలువురు విమర్శకులు అంటున్నారు.

ప్రంధ వేమర్శనము

తపోవనము

ఖండకావ్య సంపుటి; రచన: శ్రీ బెల్లూరి శ్రీనివాసమూర్తి, కళ్యాణగుడ్డం, అనంతపురం జిల్లా. మూల్యం రెండు రూపాయలు.

నిను కవితా తపస్వియని

నీ కవనంబు తపోవనంబుగా

ననిశము లోక మెల్ల కొని

యాడగ, నృప్తిరహస్యమాధుగుల్

కనుగొని తన్మయస్వమున

కన్నులు మోడ్చెన వెంత ధన్య జీ

వనము లభించె పాడుకొన

వయ్య యధేచ్ఛుముగాగ నిచ్చటన్

ఈపద్యం 'తపోవనం' అనే శీర్షికకు వ్యాఖ్యాన రూపంలో వుంది. ఇంకా వివరంగా రచయిత:

'నా కవితా ఖండికల సమగ్రస్వరూప మీ తపో

వనము. ఇదియన్నియు నొక నిర్దిత కాలమున రచింపబడినవి కావు. ఆబాల్యముగ కొనసాగివచ్చి దీ తపస్సు. ఇంటి మూడు సంపుటములు పూర్వోత్తర ఖండములుగా విభజింపబడినవి. రచనలో కాలభేద మించుక నూచించుటయే దీనికి కారణము, బాల్య రచనలుగల పుటలయందే అనుపాదరచన కొద్దిగ జేర్చి తిని' అని తెలుపుతున్నారు.

కాని మున్నందు ఈ కావ్య సందయాన్ని 'కళాజీవి (కళాతపస్వి యనుకొందము), 'సాన్నిధ్యము', 'స్వగ్నద్వారము' అను మూడు ప్రధాన భాగములుగా విల విభజించిలో రచయిత తెలుపలేదు. రచయిత చెబుతున్న పూర్వోత్తర ఖండవిభజన ఈ మూడుభాగాలకూ జరిగిన పునర్విభజనవిషయము.

శ్రీ శ్రీనివాసమూర్తిగారు ఆస్తికులు. అందుచేత ఆబాల్యమూ పాగుతూవచ్చిన ఈ కవితా సాధనకు, ప్రాచీన ఋషిసంప్రదాయాన్ని అనుసరించి లాంఛన ప్రాయంగా ఈమూడు సోపానములుగా అమర్చినారే

గాని ప్రత్యేక మేవో యొక దృక్పథమును నూచించుటకు చేసిన విభజనగాదేమో!

వీరి ఆస్తికత్వం, ఆధ్యాత్మిక దృక్పథం వాస్తవికజీవితాన్నుంచి పరార్తి చిత్రిగించేబాపకు కాదు. భౌతికాధ్యాత్మిక జీవిత లను సమన్వయం చేసుకుని వీటికి అభేదాన్ని కల్పించుకోగలిగారు. భౌతిక జీవితంలోనే ఈ కవితాతపస్సుద్వారా పరిత్యాన్ని సాధించటానికి ఉన్యమించారు:

సౌందర్యార్పణలో నమస్తమగు కాం

క్షల్ లీసమైపోవని!

ఎందాకన్ కపితా తపోవనములో

నే, కోకిలజైతి, నీ

డెండంబున్ చదురంబుగాదెంచి నృ

ప్తిక్రమేమసారించి, 'ఆ

నందోబ్రహ్మ'యటంచు దేహము పరి

త్యాగంబు గ వించెదే?

జగత్తులో గల సుఖదుఃఖముల రెంటియందూ వీరు పరిత్యాన్ని చూడగలుగుతున్నారు. 'అశాసను' అనే కావ్యంలో:

తావకీనవిమాత్న సౌందర్యమరయ

చివురుటాకుల చెనకు జూచితినిగాని

రాలి వడియున్న శుష్కపత్రముయందు

నీవు దాగిపోయిన జాడ లెరుగనైతి!

తావకీనవిమాత్న సౌందర్యమరయ

శీతల జ్యోత్స్నలందు జూచితినిగాని

కవినిశించియున్న కారు చీకటులయందు

నీవు సంచార మొనరింప నెరుగనైతి!

తావకీనవిమాత్న సౌందర్యమరయ

లలిత హర్మ్యము లెక్కిపోదలతుగాని

పేదల కుటీరనీమకు బోదుననుచు
నీ రహస్యవర్తనలెల్ల నెరుగనైతి!

తాపకీన వినూత్న సాంకర్యమరయ
ఏవో సుఖమయ లోకము లెంతగాని
వాగులై పారు దుఃఖబాష్పములయందు
నీవు లీనమైపోవుట యెరుగనైతి!

ఈ సాధనయొక్క సమగ్రసరిణామం 'అమృత
సిద్ధి' అనే కావ్యంలో విప్పివ్వడంగాః ద్యోతమానం
చేశాడు.

'అమృతమే వోయుదనుచు పేరానబూని
దోసిల్లాగితి మది రితోషమంద
కలుష మెఱుగని నాచిన్ని కరములందు
విషము బోసితి నిర్దయాపకలమతిని !

నీదు పరిశుష్క హృదయంబు నీనడించి,
విషముకొనమె తుదకు నిన్ వేడుకొంటి
అమృతధారలు గురిసి నా హస్తయుగళి
నిండుకన్నుల నశ్రులు నించితేల !

ఈ సుధాపానమత్తత హృదయమెల్ల
నవ్యయానంద మాధుర్య మనుభవింప
చావులేని ఏ లోకమందో వసింతు—
ధన్యమైనది నా జీవితంబు నేడు

ఇటీవలమార్గశీర్ష ఆధ్యాత్మిక దృష్టితో ఈ
కవితాసాధనను నెరపుతున్నా, వీరు వాస్తవిక జీవితా
నికి విముఖులు గారు. ఈ కావ్య సందయంలో గగన
పథంనుంచి 'గంజికేంద్రము' వరకూ వీరు తిడవి
చూడని విషయమంటూ లేదు. జాధాభిషేకితులైన
సహజీవులను చూసి వీరి హృదయం కరుణావిలమై
స్పందించుతుంది. 'పయనం' అనే కావ్యం:

మునలవ్వా—ఓ మునలవ్వా!
ఎప్పుడు. ఈలోకానికి నీరాక
ఎప్పుడు. లోకం విడిచి నీపోక
నీ చల్లని గర్భములో

పూచిన పువ్వులుగా
కొడుకులతో విడ్డూతో
కాలము గడిపావా?

. మనమరాళ్ళను

కనుగవతో చూచావా,
ఎప్పుడు నీ పయనం—

వృద్ధాప్యం—అంధత్వం
కలెబరం కనిస్తుంది !
జీర్ణ శీర్ణ వస్త్రంతో
చేతిమూత కట్టుతో
శిథిల శిరోజాలతో
లోకాంతర నీమలకై
ఎప్పుడు నీపయనం.

కడుగానిపడిన జీవానికి
విడికెడు కబళంలేదా
తిరిపానికి తిరిమేశారా
వయసు వచ్చినవారంతా
ఇంటినుంచి గెంటినారా
మునలవ్వా—ఎప్పుడు నీ పయనం.

ఇంతదవ్వు ఆ యీ రచనలను ఎత్తి చూపే
కంటే ఒకమాట చెబితే సరిపోతుంది: రచయిత సిద్ధ
హస్తుడు. వి విషయాన్ని స్పృశించినా దాన్ని రస
మయ కావ్యంగా చేసివేయగలరు. ఈ 'మధురకవి'
భారతిమఖాన ఆంధ్ర రసకలోకానికి సుపరిచితులు.
ఈ సంపుటిలోని కావ్యాలలో చాలాభాగం భారతి
లోగడ ఆంధ్రప్రజలకు అందజేసినవే! రచయితను
గురించి ఇప్పుడు కొత్తగా ప్రశంసావాక్యాలు
పలుకవలసిందేమీ లేకపోయినా, ఇప్పుడు వారి కావ్య
సంచయాన్ని ఎలాగూ పరిచయం చేయవలసిని అవ
సరం వచ్చింది గనుక రచయితనుగురించి ఒకటి
రెండు సంగతులు వక్కాణించటం అప్రమత్తంకాదు.
నవ్యాంధ్ర కవితా రంగంలో వ్యాపించుతున్న ఆయో
మయత్వం దృష్ట్యా ఇట్టి ప్రసక్తి అవసరమని కూడా
తోనుంది.

రచయిత వారసత్వంగా లభించిన సంస్కృతాంధ్ర రచనావిధానాన్ని సంపూర్ణంగా అనుభవానికి తెచ్చుకున్నారు. వారికి సంస్కృతాంధ్ర శబ్దజాలం మీద సమగ్రమైన అధికారం వుంది. అలాంటి ఆత్మ విశ్వాసంకూడా వుంది. ఇది రచయితలో చాలా ఆసోగ్యకరమైన విషయం. 'పండితుణ్ణి కాదనుకుని పోతాశ్చమో' ననే శింకతో లేనిపోని గందరగోళాలు చెయ్యరు. అంగుచేత నే సహజము, సరళము, మధురము అయిన శైలి కఠత లాములక మైంది. పదజాలానికి అందకుండా గనగపధానికి ఎగసిపోయే ఎలాంటి ఉదాత్తమైన భావాన్నయినా అలా పుణికి పుచ్చుకుని తన పదజాలంలో రూపొందించి సువ్యక్తం చేయగలరు. శతాధికంగావున్న ఈ సంపుటిలోని యే ఒక్క కావ్యాన్ని పరిశీలించినా ఈ నిజం వ్యక్తమౌతుంది. ఈ సందర్భంలో కాళిదాసు స్లో కానికి వీరు రచించిన ఈ అనువాదం గమనార్హం.

అందంబు కొరత వసునే

చందురునకు మచ్చయున్న, వైచాలముగ
వ్పం దామరపువ్వున—ఈ
సుందరియును వల్కలములసొంపుగనలికెడిన్.

వీరికి ఆంగ్ల కవిత్వరంగంతో కూడా విస్తృతమైన పరిచయం వుంది. వీరిమీద ఆ ప్రభావం కూడా కొంత కనుపించుతుంది. అందుచేతనే వీరిని ఒక సోదరకవి అభిసందించుతూ 'మాలా— శ్రీనివాసమూర్తి కీటు వంటివాడు' అన్నారు. ఇది నిజానికి చాలా విచిత్రమైన మాటే! సొందిర్యోపాసనవిషయంలో వీరి చాయలు కొన్ని కీటులో కనుపించినా కీటులో వున్న అవాంఛనీయమైన నిరాశావాదం శ్రీనివాసమూర్తి గారిలో ఏ కోశానా కనుపించదు.

ప్రకృతిసౌందర్యంపట్ల మోజుపడేసకాన్ని తీసుకున్నా వీరిలో వాస్తవికత కాళిదాసులచాయలే ఎక్కువగా గోచరించుచున్నానని కీటు వక్తరా ఆంగ్లకవుల అనుకరణ కనుపించదు. ఆంగ్లకవుల అనుభవాలను జీర్ణం చేసుకున్నా వాటిని వ్యక్తం చేసేటప్పుడు సంప్రదాయసద్దుర్మ సజాతీయమూ అయిన తన స్వంతిగొంతుతోనే పలుకుతారు. శ్రీనివాసమూర్తి గారిని 'మాలాకీటు' అనటం, వారిని అభిసందించటం

కాదేమో. శ్రీనివాసమూర్తి గారు శ్రీనివాసమూర్తి గారే; ఆయీ కవులతో పోల్చి చెప్పవలసిన అగత్యం లేదు. నవ్యాంధ్రసాహిత్యరంగంలో 'మధురకవి'గా ఆయనకు విశిష్టమైన స్థానం వుంది.

ప్రతిభాసంపదలున్న కవిభండకృతులను కాదనటం కాదుగాని—సమగ్రమైన ఒక కావ్యాన్ని సృష్టించి సాహితీరంగానికి అందిజేస్తే బాగుంటుంది.

గ్రం స్వీకృతి

కుమతీకృతము

రచన : శ్రీ కె. నారాయణరావు; ప్రచురణ : శ్రీ జయలక్ష్మి అండ్ కో, నెల్లూరు; నెల రు 0.6-0.

ఆంధ్ర తరుచి

పద్యాలు; రచన : శ్రీరాంపల్లి శ్రీరామచంద్రమూర్తి, పోదూరు, వయా పాలకోట్ల; నెల రు 0.4 0.

వెంకటేశ నక్షత్రమాల

పద్యాలు; రచన : శ్రీమతి కుమారి సుందరి; ప్రచురణ : శ్రీ టి. అప్పన్న, మారాచి బిర్లింగ్స్; అమూల్యం.

మందీ - మనిషీ

నాటిక; ఎర్నెస్ట్ లూల్ రచనకు అనువాదం; అనువాదకులు శ్రీ సోమసుందర్; కళాకళి ప్రచురణలు; కామల్ కోట్ల; నెల రు 1.0-0.

మహేంద్రమణి

పిల్లల కథల సంపుటి; రచన : శ్రీ రామూరి భరద్వాజ; శ్రీనివాస పబ్లికేషన్స్, తెనాలి; నెల రు 0.8-0.

గోదావరి దొడ్లమ్మ తాగిళ్ళలో

గేయాలు; రచన : క్రాంతినాథ్ ప్రవాసి; ప్రచురణ : క్రాంతి ఎకాడమీ, పితాపురం, నెల రు 0 8.0.

కాశ్మీరుదేశ చరిత్ర

రచన : శ్రీ కొత్త భావయ్యచౌదరి; సంగం జాగర్లమాడి; (ఓంటూరు జిల్లా) నెల రు 1.0-0.

అమృతమునకు సిద్ధముగా నున్నది.

మంచీ-చెడూ

రచయిత :

‘శారద’

ఆంధ్రపత్రిక సచిత్ర వారపత్రిక నుండి పునర్ముద్రితము
మీ కాపీ నేడే రిజర్వు చేసుకొండి.

వెల రు. 2-0-0

ఆంధ్రగ్రంథమాల, మద్రాసు 1.

ఏదినమునకు ఇంక స్వప్నమైనటువంటియు,
ఇంక మనోహరమైనటు
వంటియునైన చర్మము

కేడిల్ కో గుడిస

రెక్సోనాతో
ఈ ఆద్యుత మైన
మార్పును మీరు
తెచ్చుకొంటారు

రెక్సోనా యొక్క కేడిల్ కో గుడుకొన్న
సురగను మీ చర్మము మీద మెల్లగా రుద్ది
తరువాత కడిగివేయండి. మీ చర్మము
దినదినమునకు ఇంక మృదువుగాను,
పెత్తగాను అగుటను మీరు చూస్తారు. మరియు
మీరు క్రొత్త ఆకర్షకను తెచ్చుకొంటారు.

రెక్సోనా
శుభ్రత కేడిల్ కో గుడిస నట్లు

చర్మమును పోషించేటటువంటియు, చర్మమును
మెత్తిగా చేయునటువంటియు నైన నూనెల ఒక
ప్రత్యేక మిశ్రమమునకు రిజిస్టర్డ్ చేరు.